

Schaut, im Nach: Bild; Ehr' und Tugend, nebst dem
Muster Kluger Geister,
Kurtz: den theüren Zarnecke, Thorens Tapfern
Burger: Meister.

B. H. Brockes

13

VITA
JACOBI HENRICI ZERNECKII,
PRÆCONSULIS THORUNIENSIS,
SCRIPTIS, FATORUMQUE FAMA NOBILITATI,
EXPOSITA
A
M. JOANNE BENJAMIN Dragheim,
DANTISCANO.

ACCEDUNT
DUÆ AMPLISSIMI VIRI DISPUTATIONES,
ALTERA THEOLOGICA,
DE
STATU INFANTIUM A GENTILIBUS PROGENITORUM, CUM IN INFANTIA DECEDUNT,
ALTERA JURIDICA,
DE
MILITE DESERTORE.

FRANC. ET LIPSIÆ, MDCC XXXIII.

APUD BIBLIOPOL. GEORG. MARC. KNOCHIUM.

VITA
JACOBI HENRICI
ZERINGELII,
PROFESSORIS THEOLOGIAE
SCRIPTIS, HAEREDIBUS
QUE SUIS
NOBILISSIMIS
E. XV 303
A
M. JOANNE BERNHARDO
TRIEBELIO
PROFESSORE THEOLOGIAE
DUCE AMPLISSIMO ET CELEBERRIMO
ACADEMIAE THEOLOGICAE
IN
ACADEMIA GEORGIA AUGUSTA
PROFESSIONE, CUM IN HANC
ALTERA PUBLICA
IN
AULA DISPUTATORIA
PRAECEPTORE MAGNIFICO
ARCHIV BIBLIOTHECA GEORG. AUG. GOTTING.

VIRO
NOBILISSIMO, AMPLISSIMO, SPECTATISSIMOQUE
DOMINO
MARTINO ZERNECKIO,
Veteris, seu Primariæ Civitatis Thorunienſis
SCABINO DIGNISSIMO,

Nec non
NOBILISSIMÆ, HONORATISSIMÆ,
OMNIBUSQUE VIRTUTUM GENERIBUS INSTRUCTISSIMÆ
MATRONÆ,
CATHARINÆ,
Piæ memoriæ
JOHANNIS GEORGII ZOEBNERI,
Conſulis Thorunienſis,
VIDUÆ SUPERSTITI,
Illi,
FRATRI,
Iſti,
SORORI,
Amore mutuo
IN FRATREM PRÆCONSULEM
Nihil ſibi invicem concedentibus,

ET

FILIIS

OPTIMI PARENTIS

SVAVISSIMIS,

Cum

PRÆSTANTISSIMO, CLARISSIMO, DOCTISSIMOQUE

DOMINO

HENRICO ZERNECKIO,

Juris Prudentiæ in Academia Witembergensi Cultori hodie indefesso,

Tum

ORNATISSIMO, FLORENTISSIMO, MAGNÆQUE SPEI TENERO JUVENI,

JACOBO ZERNECKIO,

Vestigia paterna quam optime sequentibus,

HANC

VITÆ FRATRIS PATRISQUE EXPOSITIONEM

Dicat & nuncupat

AUTOR.

AD

AD LECTOREM.

ARma virosque canunt alii, alii priſcos ritus illuſtrant, hic gradus proceſſusque principis alicujus populi, ut ceperit, ut adoleverit, & ut denique conſenuerit, ſolicitius commemorat; ille res diverſas ſcribendo ætatem inſumit, nec idem omnibus ſcopus eſt. Sæpe aliquis æſtu inanis gloriæ abſorptus chartam implet, ut ſcriptis in ævi ſeneſcentis memoriam euntibus, magnam ſui famam occaſione aliorum relinquat, qui omnino culpandus eſt. Illi e contrario laude ſua non defraudandi ſunt, & orbi erudito dudum perplacuerunt, qui hiſtoriam vel gentis inclytæ, vel vitam unius viri contexentes, poſteros exemplis docent plus ſæpe bona lege valentibus. Judicia eruditorum plurima nobis ſuffragantium in ſcenam produceremus, ſi hac de re ſub judice lis eſſet. Hoc unum ſatis erit dictum, quod ſapientis ſit animi ad imitandum

optima quæque ſibi proponere. Sed unde illa? an ex veterrimis tantum temporibus derivanda ſunt? Non adeo virtutum ſterilia ſunt ſecula noſtra, ut non & bona exempla, eaque plurima prodiderint. Hæc inter JACOBUS HENRICUS ZERNECKIVS, *Præ-Conſul Thorunienſis*, eſt, cujus ab ineunte adoleſcentia in literis induſtria, in muneribus exſequendis dexteritas, in rebus adverſis conſtantia, quid aliud quam ſpeculum ſunt, in quo fugienda partim, partim agenda contueaaris? Ingenue nobis interim confitendum eſt, quod nunquam forte Vita ejus publicæ luci fuiſſet expoſita, niſi qua literæ magnorum virorum, qua preces Bibliopolarum eam denique ex manibus ejus extorſiſſent. Tantæ enim ſemper fuit modeſtiæ *Zerneckius*, ut omnia facilius quam prolixam de ſe, rebusque ſuis mentionem æquis pati potuerit auribus. Spes proinde non decollat, a te quoque, Lector Benevole, hanc *vitæ Zerneckianæ* commemorationem, fuligine vanæ aſſentationis minime contaminatam, placidiſſima manu exceptum, & autorem ipſum mitius judicatum iri. Vale.

INDEX

INDEX CAPITUM.

CAPUT I. De Nativitate Zerneckii.
II. De tempore in Scholis & Gymnasiis consumpto.
III. De vita Academica.
IV. De Peregrinationibus.
V. De Muneribus, quibus præfuit.
VI. De Scriptis.
VII. De Matrimonio.
VIII. De Fatis & casibus adversis.
IX. De virtutibus Zerneckii moralibus.

VITÆ

VITÆ DOCTORVM VIRORVM,

OCCASIONE DATA IN NOTIS EXPOSITÆ, SVNT SEQENTES.

I. Vita D. Pauli Hoffmanni. p. 9.
II. Vita M. Johannis Sartorii. p. 12.
III. Vita M. Christophori Hartknochii. p. 15.
IV. Vita D. Johannis Schmidii. p. 24.
V. Vita Albrecht Christiani Rotthii. p. 26.
VI. Vita D. Johannis Joachimi Schœpfferi. p. 30.
VII. Vita Ephraim Prætorii. p. 57.

VITA

VITA JACOBI HENRICI ZERNECKE.

CAP. I.

DE NATIVITATE.

§. I.

ACOBVS HENRICVS ZERNECKE, Præ-Consul Thorunienſis, cujus vitam enumerare aggredimur, domi forisque fama dudum celebratus eſt. E quorum namque animo calamitatum, quibus paucis abhinc annis nobile Thorunium exponebatur, deleta nondum eſt memoria, illi & Nominis Ejus, & conſtantiæ in adverſis, & puri in Deum veramque religionem amoris identidem recordabuntur. Sed tantum abeſt, ut adverſa duntaxat Sui ipſius & Patriæ fortuna in notitiam hominum pervenerit, ut Scriptis (a) etiam, in quibus multa comparet induſtria atque dexteritas, eruditis dudum innotuerit. Nemo proinde velim exiſtimet, hoc a nobis opus textum eſſe, ut Nomen Ejus nunc primum

(a) Vide Cap. VI.

mum pervulgaretur, vel Ipse aliquam ex eo consequeretur gloriam, quod inclarescendi genus iis semper displicuit, qui majore animo honestatis fructum in conscientia quam in fama reponunt. (b) Plenius, ac quidem nondum factum est, Vitam Ejus explicare desiderantibus, & rebus memoratu dignis delectare ac prodesse lectoribus, hæc sola nobis scribendi fuit ratio. Quare veniamus ad rem propius.

§. II.

Si veterum peræque ac recentiorum quorundam a veritate aliena non est opinio, quod ubique locorum ingenia hominum situs formet, felici sane Amplissimus Vir gavisus est patria. (c) Detersa namque, cui literæ olim involutæ erant, caligine, uberem in Prussia sapientissimorum hominum omni ætate proventum quis eat inficias? Quid? quod etiam, quæ nascentem sinu excepit civitas, ferax adeo eruditorum sit, ut plurimos prodiderit. (d) Hæc ipsa urbs adulta Thorunium est,

(b) Recte *Plinius*: Sequi gloria, non appeti, debet: nec, si casu aliquo non sequatur, ideirco quod gloriam non meruit, minus pulchrum est. Lib. 1. Epist. 8.

(c) Ingenia plerumque respondere naturæ locorum, sententia est, quam veteres quoque secuti sunt. Et *Cicero* suffragatur illi Lib. 2. de Nat. Deor. asserens: Atticos fuisse acutiores, propterea quia Athenis tenue cœlum & aër purior: Stupidos contra Thebanos, quoniam habebant aërem crassum & pinguem. E recentioribus idem sentit *Christophorus Augustus Heumannus*, Vir sua, quam varia doctrina meretur, laude cohonestandus, in Actis nempe Philosophicis Tom. 1. pag. 631. §. 35. seqq. Contrarium tentavit defendere *M. Phil. Frid. Hane* in Tractatu de ingeniis gentium borealium philosophicis; sed refutavit ipsum breviter *Heumannus* in Actis Philosophicis Tom. III. p. 228. seqq. Confer etiam, quæ hac de re *Joh Henr. Majus* in ipso statim Annotationum initio habet, vitæ Johannis Reuchlini annexarum.

(d) Quis exempli gratia inter Eruditos non novit *Nicolaum Copernicum*, 1473 Thorunii natum, Astrologiæ & Medicinæ peritissimum,

est, legum reverentia, splendore domuum, mercium e Polonia advectarum copia, templis scholisque, rebus insuper pace belloque gestis, diu jam vel ab Ipsomet Præ-Consule suo illustrata. (e)

§. III.

Hic loci A. O. R. 1672, Novembris decimo octavo natus, ipso autem subsequente vigesimo dicti mensis die, in Æde

cujus vitam pulchre admodum Gassendus exposuit? Innotuere pariter orbi *Lucas von Allen* & *Johannes Abzieher*, Episcopi Warmienses, & *Sylvester Stobwässer*, Archi-Episcopus Rigensis, de quo videatur omnino Chronicon Thorunense pag. 86. His jungimus *Wilhelmum Haltenhof*, Medicinæ Doctorem & Collegiatum Lipsiensem, ibidem p. 97. Et quam illustris nominis sui conditor erat *George Wachschlager*, Cancellarius Aulæ Svecicæ & Consiliarius Regis intimus ob merita Baronibus annumeratus? Huc pertinet *Philippus Richardus Schræderus*, J. U. D. & Professor in Academia Regiomontana Publicus, Judicii Criminalis Aulici Adsessor, designatusque Judicii per Lithuaniam Aulicus Consiliarius, disputationibus scriptisque celeberrimus. Nec silentio involvendi sunt, qui in ipso Magistratu Thorunensi fama gloriæ floruerunt. Vis *Gerhardum* & *Tillmannum ab Allen* adducam? aut splendidam *Lindenorum* familiam? aut *Strobänderos*, *Eskenios*, *Coyenios*, *Lichtfussos*, *Mochingeros*, *Prussos*, *Czimmermannos*, *Baumgartenios*, *Wachschlageros*, *Liesmannos*, aliosque? Facerem id quam lubentissime, eorum nisi jam merita laudasset Præ-Consul in Chronico, omnino revolvendo.

(e) Hæc certe laus Thorunio propria est, si tempora anteacta respicimus. Equidem non immerito hodie suo sic ingemiscit malo:

Thorna prius fueram populis spectanda situque,
Orbis Sarmatici pulcher ocellus eram.
Sed me tempus edax consumpsit; rudera tantum
Antiqui servant nominis ista decus.
I nunc ambitio, turres ad sidera tolle,
Integra cum videas oppida posse mori.

Iisdem verbis *Henricus Christianus Henninius* in Annotationibus, quas Jacobi Tollii epistolis itinerariis adjecit, Budam veterem introducit conquerentem.

D. Mariæ sacro fonte ablutus, immortali Salvatoris nostri beneficio, in castra Christianorum receptus est. (f) Tanti res momenti, & omnis solatii pleniſſima, inter tot discriminum genera, inter acutiſſimas etiam tentationes, infractum plane & invictum pientiſſimo Viro reddidit animum.

§. IV.

Quod itaque ad ortum Præ-Consulis Nostri attinet, fortuna Virtutibus pari adjutus est, Parentibus dignitate conspicuis, honestis, opibusque instructis, prognatus. Patre utebatur indulgente, JOHANNE ZERNECKE, Civitatis Thorunienſis Consule, Viro, quod fuco procul & fallacia dicendum est, ingenui sanguinis, pio, æqui servante, muneris sui diligentiſſimo, cumque Collegis pro sortis necessitudine vivente. (g) In matri-

(f) Dies iste solis erat, & quidem XXIII. post Trinitatis festum. Annus nativitatis Ejus continetur hoc Chronosticho, ad Evangelium illius diei alludente:

RegIbVs en CensVM soLVIte Vota Deo. MDCLXXII.

(g) Pie defunctus Ampliſſimi Præ-Consulis Pater Bergæ in Rügia A. O. R. 1620, die 13 Februarii, Parente MARTINO ZERNECKE, Viro honesto, ibidemque gentium dignitate in Senatu conspicuo; Matre vero Catharina Gräffin, Præ-Consulis filia, in lucem fuit editus. Utrumque parentem mors citius abstulit puero, ope & consiliis illorum maxime tunc temporis indigenti: Enimvero propinqua cognatione conjunctorum cura crevit, eaque addidicit omnia, ex quibus olim fructum capere posset plurimum. Prima mox ætate ad mercaturæ tractus cupiditatem, Johanni Möllero, Scabino & Mercatori Thorunenſium olim primario, commiſſus est. Annis tirocinii peractis, nomen suum inter cives urbis, sui commodi & quæstus causa, profitebatur. Paulo post rei domesticæ auspicato conjugio prospiciendum esse ratus, Heri ante sui ac Patroni filiam anno 1652, die 3 Decembr. uxorem duxit. Prudentia deinde, pietate, & iis omnibus, quæ bonum civem decent, virtutibus conspicuus, anno 1663, die 3. April. vereris sive primariæ civitatis *Scabinus*, & 1698, die 12 Mart. *Consul* electus est. Hac Sparta ornatus, qua potuit dexteritate Deo proximoque sex annos inservivit. Tandem a. 1703, die 6 Augusti, ferven-

matrimonio habuit *Christinam*, (h) *Johannis Mölleri*, Scabini &

te urbis obsidione, dierum satur & honoris, inter armorum strepitus placida & beata morte, anno ætatis suæ 84, extinctus est. Funerum pompam summorum militis Saxonici Ducum, ceterorumque Præfectuum auxit frequentia, sponte sua, solo, quo in defunctum senem ferebantur amore, exsequias cohonestantium.

(h) In conjugio auspicato cum marito vixit pia Præ-Consulis Nostri Genitrix. Viginti quatuor annos propitio Numine tori socia, multa patrem prole beavit; sex filii, duæ puellæ, eadem matre hac annorum serie sunt geniti. Primo partu edidit *Benignam* an. 1654 die 13. Nov. quæ Joh. Zöllero, Scabino, 1675 in matrimonium collocata, viginti quatuor annos nata, in ipso juventutis flore, 1678 vitam cum morte commutavit. Sequebatur puellam filius *Johannes* 1656, die 25 Januar. qui ostensus duntaxat parentibus, proximis a nativitate diebus præmatura morte exspiravit. Locum ejus occupavit *Samuel*, 1657, die 31 Aug. qui vita longiore gaudens, anno ætatis 69 mortem 1726 obiit Gedani. Quarta proles *Catharina* fuit, 1660 mense Julio nata. Hæc postea Joh. Georg. Zöbneri, Consulis Thoruniensis piæ memoriæ conjux facta, Joh. Georg. Zöbnerum 1688 die 20 Maji genuit, præclaræ indolis & ingentis spei juvenem, academiæ Lipsiensis clarissimis viris, & Præ-Consuli Nostro ob solidam plane eruditionem semper dilectissimum. Singularis ejus in literas amor nos impulit, ut paucis mentionem ejus hic loci injiceremus, cujus, si diutius inter homines fuisset, plura jam in manibus essent documenta. Opus unionis Anglicanæ ad finem propemodum perduxerat, & in collectione eruditorum Thoruniensium adhuc occupatus erat, cum inopinata morte & oculis Professorum, multo ipsum amore amplectentium, & laboribus suis, divini Numinis jussu, vigesimo tertio ætatis anno, Lipsiæ 1711. mense Febr. eriperetur. Post Catharinam hanc tantæ indolis filii matrem, in lucem edidit *Johannem* 1662, die 24. Dec. Scabinum Thorunensem, qui, postquam 60 annos vixerat, animam effudit. Filius ejus *Joh. Samuel*, præclaræ spei juvenis, nunc temporis in Athenæo Gedanensi animum ad literas, præcipue Jurisprudentiam, asserit. Ut filius filium exciperet, enixa est *Andream* 1665, die 14. Junii, qui non amplius quadraginta quinque annos natus e vita excessit. Filius ejus *Andreas* hac tempestate in Academia vivit Lipsiensi, Jurisprudentiæ studiosissimus. Tribus annis præterlapsis, an. 1668 die 2. Sept. quin-

Mercatoris florentissimi Filiam, matronam inter primas honestam, & multis virtutibus eluceſcentem, ex qua octo procreavit liberos, quorum digniſſimus Præ-Conſul erat ultimus.

§. V.

Hæc ipſa, ut rei familiaris tantum ſemper dedit operæ, quantum non indiligens debet materfamilias; ita quoque liberorum educationem curæ habuit, quamvis filio huic ultimum genito, minori quatuor annis nato, morte jam erepta fuerit. Equidem magnæ puero, fortuna ſic indulgente, utilitati fuit, quod tenerrimo ætatis flore in matris ſuæ gremio quieſcere, primaque corporis incrementa inter curas ejus & oſcula capere potuerit. Cetera manus Parentis benigne ſupplevit, curam filii admodum dilecti nunquam ex animo dimittentis.

CAPVT II.

DE TEMPORE IN SCHOLIS ET GYMNASIIS CONSVMPTO.

§. I.

RElatis hactenus Viri Graviſſimi ortu, Parentibus & Propinquis, noſtri porro inſtituti ratio poſtulat, ut impenſiore cura id omne prodamus memoriæ, ex quo facile nemo non conjiciat, Zerneckium magna literarum cupiditate ab ineunte adoleſcentia flagraſſe, Patriæ commodis poſtmodum ſtuduiſſe, & tot fortunæ inſultibus obnoxium, ſola Numinis poteſtate in hunc uſque diem ſalvum ſupereſſe & incolumem. Rem omnem a capite uſque accerſemus.

§. II.

Annis tenerrimæ ætatis feliciter peractis, ulteriore Parens fi-

lii

tum maritus ex ea ſuſtulit filium *Martinum*. Tandem 1672, die 18 Nov. ultimum peperit, ut ſupra jam meminimus, *Jacobum Henricum*, Præconſulem Noſtrum, cui ut ampliora vitæ ſpatia, & poſt nubila phœbus diutius contingant, Deum veneramur.

lii educatione nihil prius tenuit, probe gnarus, quod omnis inde totius vitæ pendeat expectatio. Proinde conſcientiæ ſuæ conſulturus, eos filio Gymnaſii ſtudioſos, de quorum dexteritate quam certiſſimus erat, domi præceptores fovit, qui puero, a natura ingenium docile habenti, prima literarum elementa ſubinde traderent. Nec optimum Patrem, doctrinæ magiſtris, ſummo in id ſtudio incumbentibus, conſilii unquam ſui pœnituit. Equidem potior cuſtodiendi pueri cura *Stephano Humio*, (a) præſtantiſſimo tunc temporis juveni, hac conditione demandata eſt, ut commiſſum honeſtis diſciplinis diligenter erudiret. Eo duce, re ex animi ſententia ſuccedente, multa ſe profeciſſe, hodie quoque grato in Præceptores animo recordatur Præ-Conſul Optimus.

§. III.

Artibus ingenuis, & veræ religionis principiis, quibus puerilis ætas impertiri debet, quam optime imbutus, urticæ inſtar mature urentis innatam ad ſtudia indolem vividumque animum oſtendit, nullius adeo rei quam literarum tractus cupiditate. Cum igitur non fallacia, quæ plerique Parentes avide aucupantur, ſed certiora præclari & ad ſapientiam habilis ſigna animi ederet, ardentiſſimum a literis ingenium avocare Parens noluit, ſiniſtri plerumque id eventus eſſe, expertus; ſed omnem potius erudiendi filii curam adhibuit, ſpe non decollante, bona natum indole votis omnium & Majorum virtutibus reſponſurum eſſe.

§. IV.

Ex privatis itaque publicis Gymnaſii Thorunienſis lectionibus committebatur, ut coronæ diſcentium adjunctus calcaria currentibus vel ipſe adderet, vel ſibimet addi pateretur. Claſſe quarta primum exceptus Præceptore uſus eſt *Michaële Bapzino*, (b) Cantore Mariano, diligentem præparationem ſtudiis

(a) Hic ipſe demum inferioris ſcholæ, quæ in Athenæo Gedanenſi datur, Collega fuit primus & diligentiſſimus.

(b) Michaël Bapzinus is ipſe eſt, cujus cantiones ſacras volumen can-

diis ulterius prosequendis adhibente. Sic præparatus tertiæ porro classi datus est, in qua studiosæ juventutis moderator *Georgius Lehmannus* erat, vir sanctissime pietatem colens, ac ingenuarum artium scientia expolitus. Et sane, si felices dici possunt, possunt autem quam maxime, quibus a puero Præceptores pii, diligentes, & subacti judicii contingunt, Zerneckium magna in ea re prosperitas consecuta est, quam viri sæpius magni nominis, iique plurimi, defuisse sibi, queruntur. (c)

§. V.

Non enim puer tantum ab egregiis ludi literarii magistris prima studiorum elementa imbibit; sed cum jactis porro fundamentis dignus lectionibus Professorum auditor supremi ordinis in Gymnasio civibus adscriberetur, hujusmodi etiam omnis eruditionis Promotores nactus est, quos studentium nemo vix voto meliores fingat. In ea namque studia ejus inciderunt tempora, quibus Thorunienſe Gymnasium a primo sui flore (d) ad robustam quasi maturitatem pervenerat, quod respicienti illa plane confitendum est: Quinimo licet nostrarum mini-

tionum Thorunienſe a. 1728 editum, exhibet p. 127 & 180, vena fluenti & pia compositas.

(c) Lectu certe digna sunt, quæ hac de re proposuit *Carolus Henricus Langius* in vita *Nicodemi Frischlini* cap. 1. §. 5. nota A, iis annumerandi, qui informationi talium præceptorum commissi sunt, de quibus conqueri opus est. Tristia sane hujusmodi fata expertus quoque est *Johus Ludolfus*, referente Christiano Junckero in vita ejus florida dictione exposita p. 9. seqq. Plura facile possent colligi exempla, si nostri eadem instituti forent. Interim recte Petronius: Qui inter inidoneos nutriuntur præceptores, non magis sapere possunt, quam bene olere, qui in culina habitant.

(d) Florere Gymnasium Thorunienſe quam optime incepit tempore *Conradi Graseri*, qui 1611 Rector introductus est. Viri vastæ eruditionis fama ex Prussia & finitimis regionibus juvenes discendi cupidos eo traxit plurimos. Hoc namque 19 annos Rectore, Albo Gymnasii 1970, inter quos 157 Nobiles erant, inscripti sunt literarum studiosi. Plura de ipso vide in Chronico Thorunienſi p. m. 247.

minime sit partium, magnitudinem ejus pariter atque in semet hic loci ostendere, eandem tamen, sola clarissimorum virorum mentione, non obscure simul relatum iri, nulli dubitamus.

§. VI.

Ex iis primum jam obtineat locum *Paulus Hoffmannus*,(e) Theologiæ Doctor, vir solidæ eruditionis, scriptorum etiam

(e) Vitam Pauli Hoffmanni exposuerunt Henricus Pippingius in memoria Theologorum Num. XCIII. & Erdmann Uhsen im Leben der Kirchen-Lehrer Seculi XVII, quorum enarrationes in gratiam Lectoris mittemus in compendium. Verum enim vero ne actum agere videamur, ea certe adjecturi sumus, quæ ab iis plane non relata sunt, operam & oleum hac ratione non perdituri. Lucem vidit Breslaviæ anno 1630, die 31 Octobris. Et domi & in scholis prima literarum rudimenta edoctus in Gymnasium urbis Maria-Magdaleneum introductus est, decem annos tanta literis animum diligentia adferens, quanta in multis merito desideratur. Anno 1648 almam studiorum matrem Wittebergam adiit, clarissimos toto orbe viros, Nothnagelium, Sperlingium, Sennertum, Buchnerum, Calovium, Meisnerum, Quenstedium, Kunadum, (ut reliquos taceamus) multo cum fructu tres annos audiens. Witteberga Lipsiam se contulit, studia magis magisque exculturus. Anno 1652 Lipsia Wittebergam iterum reversus examini Magisteriali sese submisit, & elaborata prius calculatione Solis & Lunæ ecclipseos, non indignum se hoc gradu virum præstitit. Magister philosophiæ creatus virium ingenii suarum publica disputatione fecit periculum, materiam chronologicam continente. Quid? quod vice plus simplici in cathedra Theologica bene stetit. Innocuis quibus præditus erat moribus, pietate haud cerussata, & doctrina literarum solida in gratiam multorum perveniens, innotuit quoque Generoso Domino ab Arnim, viro apud Ducem Saxoniæ auctoritate & gratia multum valenti, qui curæ & informationi ejus filios suos credidit. Haec prima ipsi ad majorem via fortunam erat, quippe Duce Saxoniae Johanne Georgio II. Facultatem Lipsiensium Theologicam jubente, ut Principi suo de idoneo doctrinae Magistro prospicerent, Hoffmannum hac sparta ornandum esse, uno ore statuerunt. Et ecce! cum Serenissimus Parens in eadem re

in lucem editorum fama inter Theologos florens. Hoc auspice,

suasu beati Welleri, animos Theologorum quoque Wittebergensium exploraret, hi pariter Hoffmannum Johannis Georgii III. Informatorem declarabant, prorsus inscii, eundem suffragiis Lipsiensium jam commendatum esse. Memorabilis casus hujus nec Pippingius, nec Uhsen mentionem injecerunt, silentio tamen non involvendi. Hoc interim majoris momenti munus decem annos non inglorius gessit. Principe deinde Annam Sophiam, Regis Danorum Friderici III. Filiam in matrimonium ducturo, bis in itinere ipsum comitatus a confessione simul erat & concionibus. Peractis ex animi sententia peregrinationibus, uxorem duxit Virginem Margaretham Friesin, civis Dresdensis conspicui filiam, sed morte anno vix elapso iterum avulsam. Equidem ut moestum ejus animum Sereniſſimus Saxoniae Elector oblatis novis honoribus erigeret, sumptibus Ejus in Academia Wittebergensi Licentiatus Theologiae declaratus est. Paulo post, Duce nuptiarum conciliatore, anno 1665 connubia iniit cum virgine Johanna Susanna, Archiatri Electoralis, Abrahami Birnbaumii filia, praesente Johanne Georgio III, personas Regis & Reginae Danorum literis id testantibus referente, cujus clementiae alii non meminerunt. Ex Conjuge hac altera octo suscepit liberos. Anno 1666 tertia vice cum Principe iter fecit in Daniam, nuptias celebraturo. Tunc temporis Orationem Latinam in Hafnienſis arcis templo jussus habuit, Rege & Principe Christiano V, & Electoratus Saxonici Haerede Johanne Georgio III praesentibus. Sermone finito qua catena aurea, qua poculo inaurato donatus est. Domum reversus Doctoratum Wittebergae obtinuit, quo obtento Superintendens Torgae constitutus, quindecim annos officio praefuit. Interea temporis, quod alii omiserunt, Principi Johanni Georgio anno 1672 copias Saxoniae auxiliares ad Rhenum ducenti, a Confessione fuit, anno 1676 Torgam reversus. Quinimo ne cum aliis iterum praetereamus, quod minime praetereundum est, id quoque adjicimus, quod 1676, Duce Saxoniae Johanne Georgio II jubente, annum Secularem ob Formulam Concordiae 1576 Torgae conscriptam, prima vice celebraverit. Rebus omnibus Dux ipse interfuit, & cum eo graviſſimi Saxoniae & Misniae Theologi. Colloquio vero in commodum Concordiae parato, & concione solemni finitis, qua Dux qua ceteri Theologi omnes in aedibus ejus, utpote Superintendentis, cibum ceperunt. Tandem

ſpice, rerum ſibi Theologicarum notitiam comparavit, B. Königii Theologiam Acroamaticam non ſine magno auditorum fructu explicante. Idem ille commiſſos curæ ſuæ juvenes in ſpatioſum Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ campum bona fide duxit, quorum Præ-Conſul Noſter comes erat perpetuus. Neque tacendum eſt, quod illo pariter præeunte tempus hebraico ſermoni dederit.

§. VII.

Satis etiam gnarus ſacrarum Studioſo literarum Græcæ notitiam linguæ perquam eſſe neceſſariam, unus maxime nitebatur, ut diſcentibus aliis ipſe ſimul eadem erudiretur. Expectationem deſiderii labore & induſtria explevit Wenceslaus Johannides, (f) vir Græcæ linguæ eloquentia diſertiſſimus, quo

1682 Thorunium ad Ædem D. Mariæ Paſtor, Gymnaſii Rector & Miniſterii Senior vocatus eſt, annos viginti duos officiis ſumma dexteritate functus. A Sparta tamen Rectoris, poſtquam 12 annos eam geſſerat, ingraveſcente ſenectute ſponte ſua receſſit, muneribus tantum eccleſiaſticis operam collocans. Anno vero obitum præcedente adverſa fortuna perculſus eſt, quippe globis igneis a Svecis urbem obſidione claudentibus toties immiſſis, inhabitata domus flammas concepit, copioſam ejus Bibliothecam & ſuppellectilem omnem funditus evertentes. Tanta rerum omnium jactura grave animo ejus vulnus inflixit, ut etiam paulo poſt hemiplexia correptus finem vitæ fecerit, peractis in hac miſeriarum valle annis 73, menſibus 4, hebdomadibus 2, & 4 diebus. Quæ ingenii monumenta reliquerit, & in Novis Literariis Maris Baltici anni 1701, & in Pippingii memoria p. 1531 ſeqq. recenſentur. Meminit quoque illius Graviſſimus Præ-Conſul in Chronico Thorunienſi p. m. 382.

(f) Hic licet Wenceslaus Johannides, Kammeno-Lehotenſis Moravus, ſcripta, quantum nobis liquet, orbi erudito non expoſuerit, certum tamen eſt, quod Græcæ linguæ, fatentibus id ingenue diſcipulis ſuis, admodum peritus fuerit. Profeſſor Thorunienſis factus 1675, mortem obiit 1701. Vid. Chronicon Thorunienſe pag. m. 373, & appendix ejusd. pag. 219. Ephr. Prætorii Athen. Gedan. p. 215. Nova Literaria Maris Baltici ad annum 1702.

docente eo profectuum pervenit, ut pensa in calamum dictata ex Latina in Græcam linguam pulchre transferret.

§. VIII.

Præsidium insuper eruditionis humaniores nimirum literas non neglexit, sed eo effusius semper adamavit, quanto magis humanitatis titulus moribus ejus convenit. Juvenes ea tempestate mitioribus studiis ad majoris fortunæ cultum informavit celeberrimus Professor Joannes Sartorius, (g) cujus erudien-

(g) Oblata dicendi de clarissimo Viro occasione, vitam ejus breviter enarrabo, iis forte incognitam, qui Programma funeri accommodatum nec habent, nec legerunt, in quo vitam Ipse suam eleganti calamo descripsit. Nascebatur Eperiesini in Hungaria A. O. R. MDCLVI, die 21. Januar. Patrem habuit Joannem Sartorium, tunc temporis Pastorem ac Inspectorem dictæ jam civitatis primarium. Is ipse in exilium ejectus Gedanum venit, & paulo post in agro Dantiscanorum Stüblavienſi Ecclesiæ Trutenavienſis Minister constitutus est. Matrem coluit Annam Wagneriam. Prima studiorum incrementa cum in scholis, tum in Gymnasio cepit patrio, & majora forte cepisset, nisi Professores quique a Clero Pontificio muneribus privati, terga loco dare debuissent. Anno proinde 1673 Wittebergam sese contulit, in Philosophia celeberrimos Viros Michaëlem Waltherum, & Christianum Donatum, in Philologia Balthasarem Stolbergium, in Theologia vero Samuelem Pomarium data opera auditurus. Ut studia prosequeretur ulterius, a Sereniſſimo Principe Würtembergiæ EBERHARDO, stipendio Ducali Theologico, quod Tubingæ est, re angusta domi pressus, clementissime donatus est. Sic adjutus piæ memoriæ Theologis, Tobia Wagnero, Balthasare Raithio, & Johanne Adamo Osiandro Præceptoribus utebatur, defensaque sub umbone prælaudati Osiandri disputatione publica, 1677 Academiam hanc reliquit. Iter deinde per Palatinum, Hassiam, & Ducatum Hanoveranum flexit, visisque civitatibus amplissimis Hamburgo & Lubeca, navem conscendit, & vento Gedanum dante, salvus & incolumis appulit, Parentem suum nova Sparta beatum visitaturus. Paulo post Wittebergam reversus, & 1678 Philosophiæ Magistris adscriptus, alios quidem docuit, ita tamen, ut studia Theologica magis magisque ipsemet excole-

diendæ juventutis dexteritatem Thorunium & Elbinga laudant,

 nun-

ret. Eo fine immortalis gloriæ Theologorum, Abrahami Calovii, Meiſneri, Quenſtedii, Deutſchmanni, Daſſoviique lectionibus interfuit, editis ſub præſidio Quenſtedii & Deutſchmanni binis Diſſertationibus. Tandem anno 1682 informandis illuſtriſſimi Comitis Ponti de la Gardie liberis deſtinatus, jamjam aditurus erat Sveciam, cum B. D. Pauli Hoffmanni (cujus ante meminimus) commendatione ab Ampliſſimo Magiſtratu Thorunienſi Profeſſorem ſe deſignatum eſſe literis intelligeret. Quantam diligentia & pertinaci labore utilitatem dederit, alii profiteantur. Ibi gentium conjugium etiam iniit cum Rebecca, Præceptoris olim ſui, Eliæ Fridhuberi, Filia Virgine. Hæc Patrem ipſum ſex reddidit liberorum, e quibus unica hodie filia ſupereſt. Anno 1699 Elbingam vocabatur ad munus in Gymnaſio Rectoris obeundum, quo ſe etiam Thorunio contulit. Equidem anno 1704 a Magnifico Gedanenſium Senatu ad Profeſſionem Eloquentiæ & Poëſeos capeſſendam accerſitus, muſis ac poſteritati vacans, multos annos egregie docuit. Quot namque juvenes, viros hodie literis eximie imbutos, dedit Patriæ? Quam ſæpe eloquentia ejus, data occaſione, eluxit? Quoties Poëſis ejus maſcula, ætatemque latura? Quam exquiſitam cumque facundia conjunctam antiquitatis notitiam ſubinde oſtendit? Vera me dixiſſe, fatebuntur omnes, quorum non eſt alienas laudes parum æquis auribus accipere. Præterea pius, integer vitæ, & a vana laude ſemper alienus erat. Ad ſcripta quod attinet, orbi erudito expoſita eorum plurima recenſet Ephraim Prætorius in Athenis Gedanenſibus ad annum uſque 1713. Sequentia Lectoris gratia nunc addam. Anno 1717 Orationem Secularem habuit de Luthero fugientium literarum Statore, typis poſtmodum editam. Schediaſma deinde literarium de CLYPEO Wittebergæ excudi curavit 1724. Porro hæc quinque non leguntur apud Prætorium Programmata, quorum 1) eſt de Godofredo Arnoldo, conſilium Reformationis arrogantiæ inſimulante, an. 1717. 2) de Servia Turcarum ſervitio ſubtrahenda, an. 1718. 3) de Juliano Imperatore a Chriſtianorum ad Paganorum ſacra transfuga, an. 1721. 4) de Pœna cogitationis, an. 1725. 5) de Indemnitate bonis naufragorum concedenda, an. 1727. His tandem eruditionis ſuæ confectæ ſpecimi-

nibus, an. 1729, die 27 Martii, diem obiit ſupremum.

nunquam non prædicabit Gedanum. Hoc duce capaciſſimum ingenium per amœniores literas circumtulit, non primis tantum labris deguſtandas, ſed toto pectore ab eruditorum quovis hauriendas. Et quemadmodum Autores omnes tanquam ungues digitosque ſuos Vir iſte novit præſtantiſſimus, ita quoque ZERNECKIO & reliquis auditoribus Terentium adeo familiarem reddidit, ut præſentibus Scholarchis comœdias ejus agendo, perſonas alii aliorum, prout juſſi erant, facile induerent.

§. IX.

Parem ſtudiis ejus admovit operam Paulus Pater, (h) Vir qua

Jam iſta tibi de Præceptore meo habe, Lector Benevole, cui ſi quid in me eſt humanitatis, ſi quid in literis elegantioribus doctrinæ, id omne, ut par eſt, libenter & ingenue acceptum Sartorio referam. Non addam, quam proficua mihi converſatio ejus fuerit, qua tamen ex Academiis reverſus, vix duos annos, morte virum e medio tollente, frui poteram. Inſcriptio ceterum, quam ipſi grati animi cauſa ſepulchralem feci, quis quantusque fuerit, non obſcure indicabit, & hujus tenoris eſt:

Mole ſub hac lapidis tegitur Sartorius, in quo
Uno Virgilius cum Cicerone jacet.

Hanc Summe Reverendus Dominus Frid. Opfergelt, Praepoſitus ac Praelatus Magdeburg. eadem motus in Praeceptorem pietate, tali dignatus eſt interpretatione:

Wer den Sartorium im Leben hat gehört,
Und den Geſchmack recht kan von ſeinen Schrifften haben,
Der ſpricht bey ſeiner Grufft, die er mit Danck verehrt:
Hier liegt Virgilius und Cicero begraben.

(h) Optarem ſane, ut vitae ejus curriculum ab ipſomet compoſitum in eruditorum eſſet manibus, neſcio quo caſu perditum. Verum enim vero enarrante Chriſtiano Gottlieb Jöchero in Lexici eruditorum appendice propemodum omnia, quae de ipſo memoratu digna videntur, nolo jam actum agere, ea tantum in medium ſcripta ejus, quae nec Jöcherus notavit, nec in Athenis Gedan. Ephraimi Praetorii leguntur, prolaturus. Sunt iſta, quae ſequuntur: Liber Παλαιφάτα περὶ ἀνίκων animadverſionibus novis, doctrinis moralibus, gemino

qua ſideralium rerum, qua latini ſermonis, vel ipſamet fatente invidia, apprime peritus. Scripta illius intuenti conſtabit Veritas, incorruptæ latinitatis calamo & Pliniano identidem acumine exarata. Hi doctiſſimi viri ad eloquentiam ituro viam fecerunt. Ut vero faciles etiam haberet in carmine Muſas, Johannem Rezigium (i) peridoneum ad Poëticam tendentibus Præceptorem diligenter adeo auſcultavit, ut terſa facilique vena ſani coloris numeros brevi tempore funderet.

§. X.

His jungimus M. Chriſtophorum Hartknochium, (k) magnæ

itidem rerum & verborum indice auctus. Francof. 1686. 8. Paſſionis Dominicae Organorum Conſpectus Thor. 1694. Labor Solis, ſive Ecclipſis, Chriſto patiente, Hieroſolymis viſa. ibid. 1700. Diſputatio de Aſtrologia Perſica. Ged. 1720. Quaeſtiones Biblicae a B. Weiſmanno olim lingua Germanica conſcriptae, ab ipſo autem magnam partem auctae, & eodem idiomate in officina ſua impreſſae, Ged. 1722. Diſputatio de Mari Caſpio. Ged. 1723.

(i) De Johanne Rezigio, Koroſcheno Hungaro vid. Chronicon Thorunienſe p. m. 391. & in appendice pag. 221.

(k) Vitam Viri hujus & apud Boruſſos & alios virtute doctrinaque celeberrimi, ut pariter exponamus, aequum eſt. In vitam introiit *Jablonkæ* (qui locus bina milliaria Paſſenheimio diſtat) a. 1644. Quod ad menſem diemque nativitatis attinet, ipſomet Hartknochio ignorante, referre illos non poſſumus. Id autem nulla in ipſo fuit negligentia. Qui enim ſcire utrumque potuit, parentibus mature extinctis partim, partim documentis omnibus igne conſumptis? Patrem habuit *Andream Hartknoch*, Ludimagiſtrum Jablonkienſem, poſtea vero ejus loci Diaconum, tandemque Paſtorem Paſſenheimenſem. Matrem coluit *Catharinam, Johannis Eſſedarii*, Verbi Divini Miniſtri Targowienſis Filiam. Avus ipſi fuit *Thomas Hartknoch*, Eccleſiaſtes. Proavus *Stephanus Hartknoch*, faber ferarius. Is ipſe ad eam pervixit aetatem, quam inter aliquoties centenos vix decimus quisque hac tempeſtate obtinere legitur, annos namque centum & triginta natus erat. Quid? quod matrimonium ejus intra Seculi ſpatium mors non diſſolverit?

gnæ dignationis Virum, & rerum memoriæ non indiligentem, qui

Rara avis in terris nigroque ſimillima cygno!

Noſter e contrario Hartknochius infirma adeo premebatur valetudine, ut puer etiam vice plus ſimplici in mortis fuerit faucibus. Morbis tandem, quoad fieri potuit, ſedatis, a Parente ſuo informationi Michaëlis Battalovii, Scholae Rectoris Patriae, tradebatur, magnam erudiendo puero diligentiam adhibentis. Primis his pueritiae annis multa inſuper mala & pericula Hartknochius expertus eſt, in quibus divinam manibus quaſi palpare potuit Providentiam. Decimum agens annum prope molam urbi adjacentem ſe loturus in aquam incidit, cujus concitato curſu per cancellos rotae molari admotus eſt. Haec puerum extemplo rapuit, raptumque intra ſe devolvit, ſed (mirum ſane dictu eſt) vivum & incolumem. Nulla corpori ejus inflicta erant vulnera, levi frontis cicatrice excepta, quam forte acuto fluvii & arduo lapidi alliſus acceperat. Annis vix duobus peractis mala malis ſuccedebant. Polonis enim 1656 Paſſenheimio ignem inferentibus, & incolarum plurimos ferro trucidantibus, a Rectore ſuo Battalovio per moenia e ſchola demiſſus eſt, ut fuga ſibi conſuleret. Sed par utrimque diſcrimen erat, fugiensque viam leti calcavit. Lacus aderat, qui vix ac ne vix quidem ripas gelu junxerat, quem magna civium timore hoſtis correptorum multitudo ſimul ingreſſa eſt, ad ſolitudines atque ſylvarum latebras confugitura. Quisque vero fugientium toties ſe aquis immerſum iri ominatus eſt, quoties pedem plus ultra movit, tanto ſiquidem ferendo hominum ponderi glacies recens orta par eſſe non poterat. Sed transportavit ſingulos Divino tutos Numine, & equites hoſtium, ſanguinem ſitientes, fragilitate ſua tardavit. Parentibus itaque ſede & bonis ſuis hoc infortunio orbatis, multa ſtudiis ejus impedimenta injecta ſunt, donec tandem 1657 Regiomontum veniens a Rectore Scholæ Urbis Veteris, *Sebaſtiano Mollero*, tertiæ Claſſi annumeratus eſt. Anno autem eodem Parente utroque, peſte in vitam hominum invadente, mortuo, diutius hic gentium vivere non potuit. Tunc curam ejus in ſe ſuſcepit *Andreas Caſpari*, Rector Scholæ Gartenſteinenſis, cujus Præceptor Hartknochii noſtri Parens olim fuerat, eumque data opera tres annos informavit. Jactis ſtudiorum fundamentis dignus Academia civis cenſebatur. Equidem multo Noſter in literas humaniores ferebatur amore, quas ulterius addiſcendi gratia,

qui licet per omnes propemodum vitæ dies ægra & adversa pre-

C meretur

Regiomontum, laude Rectoris sui ornatus, iterum se contulit, & anno 1660, a M. *Henrico Bussenio*, Scholæ Kneiphoffianæ Rectore, primæ Classi datus est. Anno 1661 literis propinqua cognatione conjunctorum rogatus Passenheimium se convertit, bona ex hæreditate sua accepturus. Rebus ibi compositis Regiomontum rursus meditans, in febrem incidit, sex menses lecto affixus. Sibi restitutus, 1662, Rectore Universitatis Regiomontanæ Magnifico, *M. Stephano Gorlovio*, nomen suum inter cives Academicos professus est, moxque lectionibus Dialecticis *M. Alberti Thilonis*, Physicis *M. Georgii Dammenii*, Poëticis *M. Johannis Kœlingii*, Metaphysicis *M. Lamberti Stegeri*, Theologicis *D. Christiani Dreieri*, & *Melchioris Zeidleri*, sedulus auditor interfuit. Sed mediis vivendi destitutus ex Academia tandem abiit, Informatoris sparta in Lithuania in ædibus Wolfovitzii, Medicinæ Doctoris, fungens. Vilnam deinde ad Rectoratum Scholæ Augustanæ Confessioni addictæ vocabatur, quod etiam munus 1665 in se suscepit. Quoniam autem Pastori Ecclesiæ unico, *D. Pesarovio*, opem ferre concionando sæpe debuit, mox animadvertit, quid valerent humeri, quid ferre recusent, metuitque vires suas tot laboribus, quibus ferendis non erat, penitus fractum iri, quippe unius hebdomadis spatio quinque sæpe orationes, qua germanico qua polonico sermone recitandas habuit. Et eventus sane id docuit. Haud paulo post morbum nanciscebatur, spem omnem salutis omnium judicio tollentem. Dum vero adjuvante Deo cum valetudine in gratiam inopinato redierat, Seniores Ecclesiæ valere jussit, octodecim menses officiis fatigatus. Anno proinde 1667 Gedanum pervenit, Lubecam Rostochiumque abiturus. Sed animum peregrinandi mutavit, *Heinio*, ad Ædem SS. Trinitatis Ecclesiaste, spem ei bonæ informationis injiciente, Gedanique manere decrevit. Rebus autem suis præter opinionem Regiomonto non succedentibus, eo reversus est, novisque intervenientibus impedimentis, loco non recessit. Tunc temporis a *Martino Sylvestro Grabe*, Doctore & Professore Theologiæ recipiebatur, ut binos nobili stemmate natos juvenes honestis disciplinis diligenter imbueret, *a Rauten* alterum, alterum *Joh. Georg. a Kalnein*. Hac data occasione Professorum lectiones simul visitavit, & publice sub Præsidio *M. Martini Babatii*, qui ipsemet pro loco ordinariæ Professionis Græcæ linguæ, de 72 Interpretibus disputabat, Respondentem 1668

meretur valetudine, nimia forte ſtudiorum conſuetudine multum aucta, magnam tamen aliis informandis curam impendit. Eo

ſumma cum laude egit. Interea ipſi officium Eccleſiaſticum in urbe Slucko in Lithuania oblatum eſt. Sed ecce! jam jam abiturus, ſanguinem rejicere & iniqua iterum vexari cepit valetudine, iter omnino impediente. Sex menſes tamen hoc ipſi officium patuit, quibus præterlapſis, ſpeque ſalutis perdita, dimiſſus eſt. Conſiliis deinde Medicorum perſuaſus cœlum mutare induxit in animum. In praedia itaque Domini *a Kalnein*, haud procul Regiomonto ſita, ſeſe contulit, filium ejus conſueta porro informatione exculturus. In alto iſto pinguique ſeceſſu ſtudiis ſe ex animi ſententia adjiciens, partes Ephori peregit, donec tandem *Johannes George a Kalnein* ad altiores ſcholas abitum pararet. Eo miſſo, ad Fratrem Domini hoſpitis ſui, *Albrechtum a Kalnein*, Regiminis Conſiliarium 1670 accerſitus, tres filios ſuos dexterrima inſtitutione in artibus & diſciplinis Regiomonti duos annos erudivit. His quoque muneribus liberatus, Magiſter Philoſophiae creatus eſt, & quinque annos aedes *M. Johannis Kölingii*, Poëſeos Profeſſoris inhabitavit, lectiones Dialecticas, Analyticas, Oratorias, Ethicas, Politicas, Geographicas, Hiſtoricas, Phyſicas, & Metaphyſicas Studioſis aperiens, quas etiam adminiculante Deo non ſine audientium emolumento ad finem perduxit omnes. His quinque annis Praeſes diſputationes aliquot defendit, quas cum ceteris ſcriptis ejus recenſet Ephr. Praetorius in Athen. Gedan. p. 216. ſeqq. Ut vero virium etiam in Theologicis periculum faceret ſuarum, Praeſide *D. Sam. Wernero*, pro loco extraordinariae Profeſſionis in Facultate Theologica, de ſalute infantium non baptizatorum diſputante, Reſpondentem ſe praeſtitit. His implicitus negotiis Profeſſor a Senatu Thorunienſi anno 1677 vocabatur. Fata ſequens, tertio Junii die ibidem introductus eſt. In celebri hoc Gymnaſio perpetua inter morborum genera officii ſui fuit diligentiſſimus, & tot contextis in hiſtoria ſcriptis, bonae manſuraeque famae immortalitatem ſibi comparavit. Anno tandem 1687 morbis & laboribus exhauſtus, pia morte die tertio Januarii obiit, poſtquam caelebs annos 43 inter homines verſatus fuerat. Vir praeterea fuit pietati deditus, optimus, honeſtiſſimusque, qui brevi dierum ſpatio memoriam ſui quam maxime longam effecit. Vid. de ipſo Chronicon Thorunienſe p. m. 376. & append. p. 219. Hen. Witte in Diar. Biogr. ad annum 1687.

Eo namque hiſtoriarum cognitionem, gentium mores ac ritus, multiplici varietate auditoribus communicante, in ſtudiis bene proceſſit. Diu autem ab ore Viri laudibus abundantis pendendi felicitatem non habuit, vitam citius cum morte commutantis. Equidem, quod Hartknochio ex hominum vita demigrante amiſerat, recuperavit omne in Lectionibus Martini Böhmii, (1) vario doctrinæ genere celebratiſſimi apud Thorunienſes Profeſſoris. Hujus fruens inſtitutione, Hiſtoriæ, cujus jam initium fecerat, ita porro incubuit, ut arduum hoc ſtudium non fruſtra ab ipſo tentatum eſſe, quisque jam intelligat. Eodem etiam Doctore Philoſophiæ, artium reginæ, virtutumque magiſtræ ſe aſſeruit, inoffenſo pede altiores deinde diſciplinas percurſurus.

§. XI.

Ecquis jam eſt, qui inficias eat, Thorunium ZERNECKIO prouti naſcendi locum dederat, dediſſe præſtantiſſimos peræque virtute & ſtudio Præceptores? Filios enim ſuos fingi & ad publica officia erudiri niſi ab optimis quibusque noluit laudatiſſima civitas. Proinde illorum toties adhuc meminit Præ-Conſul noſter, quoties ſuavem juventutis ſuæ memoriam recordatur. Quid? quod ne mortuis quidem pia referre gratias mente deſinat.

§. XII.

Nec minus Præceptores Juvenem, diligentia & probitate inſignem, in deliciis habuerunt ſinguli, eique occaſionem ſæpius largiti ſunt, qua præclaras animi dotes Patronis comprobandas daret. A ludis igitur inter Studioſos, ut tunc moris erat, inſtitutis non alienus erat, ſed juſſus, ut ſtaret comœdia, in ſcenam prodiit, habitu plerumque ob morum elegantiam muliebri indutus, quo virilem jucunda ſimulatione texit animum, multorum in ſe convertens oculos. Oratoriorum etiam pars magna fuit Actuum, probe gnarus, ſcire noſtrum nihil eſ-

(1) Vid. Chronicon Thorunienſe p. m. 385.

se, nisi scire nos, id sciant alii. Et ne ulla ipsi rebus bene gerendis exhausta foret materia, Musarum pariter interfuit Comitiis, a prælaudato Professore M. Martino Böhmio convocatis, in quibus deliberandum erat, cui præcipue studio opera sit danda juveni? Commendavit Theologiam alter, alter Philosophiam, alii aliam scientiam; ZERNECKIVS vero verba fecit pro *Historia*, sorte hoc ipsi themate oblato, suosque, relata illius utilitate, commilitones stimulavit, ut multum præ cæteris in eam conferrent diligentiæ, non sine omni sane augurio, *Historiam Thorunienſem* a se olim contextum iri. Rem ipsam, Præ-Consule Nostro, anno ætatis quadragesimo, Chronicon emittente, eventus sat abunde docuit.

§. XIII.

Tot editis diligentiæ fructibus, tempus tandem visum est, ut arbor ista opportune transposita plenum eo citius robur colligeret. Et licet natale solum plerumque sua nos ducere soleat dulcedine, ipse tamen sponte sua locum alium novosque Præceptores optavit, majora subinde studiorum capturus incrementa. Longe lateque tunc temporis in Athenæo Dantiscano ferventium literarum fama exierat, qua commotus Musis Penatibusque patriis valedixit. Anno proinde 1692, die 14 Julii, avido discendi animo, sub excubiis Divinis, auspicato Gedanum appulit, tecto mensaque pie defuncti D. Sam. Schelgvigii ex animi sententia commodum exceptus. Appulit autem non eorum instar, qui ad vota Parentum properantes ex inferioribus in altiores Scholas cruda adhuc studia propellunt, sed tanta omnino instructus doctrina, quanta ad intelligendum in Cathedra Professorem sufficit.

§. XIV.

Hic nihil operæ in literis non collocavit, egregie inceptam studiorum telam pertinaci labore pertexturus. Ad majores itaque eloquentiæ gradus pervenit, præeunte *Christophoro Behrio*, Viro cum omnis generis eruditione, tum vel maxime Lati-

Latinæ linguæ gloria præstantissimo. Mentem porro suam disciplinis Philosophicis excoluit, *Johanne Christophoro Rosteuschero* dogmata præclaræ hujus scientiæ auditoribus impertiente. In linguis Græca & Hebraica profecit, *Constantino Wolffio* ad intimam cum illis familiaritatem discendi cupidos formante. In Historicis *Johannem Schultzium*, in Mathematicis *Fridericum Büthnerum* docentes secutus est. (m) Præcipuum vero felicitatis suæ argumentum ratus est, quod B. *D. Samuelem Schelgvigium*, non hospitem tantum & consiliorum omnium Autorem, sed in rebus etiam Theologicis Præceptorem coleret, ad quem audiendum turmatim confluebant juvenes. Nec vanam profecto de fortuna sua opinionem tenuit. In propatulo est, quot ille doctos ab ore suo Ecclesiæ Viros dederit, quo ardore illibatam semper fidem defenderit, & quot adversarios dilutis carioſæ opinionis argumentis retuderit. Merita ejus & immortale nomen

\- - - nulla silebunt
Lustra, nec obducta rapiet sub nube vetustas.

Maximum præcipue fructum ex iis Beati Viri lectionibus cepit, quas super Breviculum Scherzeri & Chemnitii Examen instituit. Non dicemus, quod inter eos fuerit, quos in æde D. Annæ concionantes viva voce correxit, melioraque docuit.

§. XV.

Obtenta fidei & Religionis veræ notitia, memoriæ donorumque a Deo datorum facturus periculum, concionem sacram Festo Visitationis Mariæ 1693 prima vice in templo Wonnenbergensi habuit, proprio Marte compositam, & uno præsentium ore probatam. Ejusdem anni die 8 Julii, comite fratre carissimo *Andrea*, Gedano Elbingam profectus est, ibidemque

(m) Vitas horum post fata quoque nominis celebritate florentium Virorum prono exponeremus calamo, nisi re a beato Praetorio in Athenis Gedanensibus magna ex parte peracta, post Homerum caneremus Iliada.

que *M. Ernestum Königium*, doctissimum Virum salutavit, eique commendatione Domini Hospitis sui, Doctoris Schelgvigii, gratus adeo fuit, quam qui gratissimus. Elbinga Regiomontum iter data occasione flexit, & D. Sandium disputantem Professoresque legentes auscultans, quicquid in urbe insuper visu dignum esset, curioso animo perlustravit. Deinceps Gedanum studia consueto more prosecuturus rediit, inopinato in febrim incidens satis molestam, & nonnisi vertente anno discedentem. Sed tantum abfuit, ut morbus iste moram studiis ejus injiceret, ut potius plus operæ ad capessendas literas conferret. Ne impedire febris quidem potuit, quo minus arenam Disputantium ingrederetur, quippe jam dicti anni die 18 Octobris, Præside Summo Theologo D. Schelgvigio, Disputationem undecimam, Quackerismo Confutato insertam, publice defendit, inter ipsa febris invadentis frigora suum contra stolidam tremulamque gentem ardorem ostendens. Continuavit insuper hic loci studia, ut magis magisque ad Lectiones Academicas præparatus, & multo quasi fœnore repletus abitum pararet.

CAP. III.
DE
VITA ACADEMICA.
§. I.

PErsuasus tandem, tanta se omnino doctrina excultum esse, quanta in Academiam ituro necessaria est, Musis Gedanensibus relictis, anno 1694, die 26 Februarii, iter primum direxit Thorunium, Patriæ, Parenti, & Propinquis valedicturus. Peractis domi quinque hebdomadibus, viam die sexto Aprilis ingressus est, & varias Poloniæ urbes peragrans, Lisnam pervenit. Haud diu ibidem moratus, in Silesiam pedem intulit, Wratislaviamque salutavit, ubi, quæ oculos & animum delectant, scituque digna sunt, vidit omnia.

§. II.

§. II.

Sic confecta jam itineris parte, alteram quoque superare annisus est, & Lignitio, ibidemque sepulchralibus Principum monumentis, Budissa etiam, & Gorlitio lustratis, Dresdam salvus & incolumis appulit. Ex Urbe hac Nobilissima, ceu utiliter peregrinantem decet, nonnisi cognitis rebus memoratu dignis, visisque Saxoniæ Electore Johanne Georgio IV, & Serenissimo Fratre Friderico Augusto, recessit. Tetendit denique Lipsiam, Apollinis & Mercurii sedem tot annos florentissimam, eamque die 20 Maji ex animi sententia intravit.

§. III.

Hic gentium nullam augendi studia occasionem prætermissurus, mox de hospitio victuque, utrumque præbente D. Christiano Weidlingio, prudenter sibi prospexit, & Musarum Sacris a Johanne Bohnio, Medicinæ Doctore & P. P. tuncque temporis Rectore Magnifico, initiatus est. Tantum vero abest, ut Weidlingium, Juris & Philosophiæ peritissimum, suum duntaxat vocaret hospitem, ut eodem peræque, multo cum fructu, Præceptore usus fuerit. Eo enim cautelas Oratorias, principiis Weissianis inservientes, auditoribus communicante, illis se Præ-Consul Noster adjunxit, ut jactis jam artis hujus egregiæ fundamentis, pulchrum superponeret ædificium.

§. IV.

In Philosophiam consueto insuper ferebatur amore, enixe dans operam, ut diligenti auscultatione, quicquid deerat, identidem suppleret. Logicam proinde, Metaphysicam, Ethicam, Politicam sub institutione prælaudati Weidlingii tam diu repetiit, quoad ipsum, quantum profecerit, non pœnituit. Jus deinde Imperiale Jacobi Thomasii, nec non Institutiones Juris Naturalis & Gentium, a Jano Klenckio in compendium missas, explicantem auscultavit sedulo, magnum ipsi postea in rebus arduis adjumentum afferentes.

§. V.

§. V.

Ut vero cum Physicis quoque naturæ clauſtra confringentibus bene ſaperet, ſedulum ſe experimentorum Auguſti Quirini Rivini obſervatorem præſtitit, ſuos non tantum amatores delectantium, ſed iisdem etiam utilitatem haud exiguam reddentium. Inter hæc Linguam Hebraicam, quo cœperat ardore, porro excoluit, privata M. Chriſtiani Zoëgæ informatione quam optime adjutus.

§. VI.

Plurimum tamen temporis Theologiæ impendit, talis olim Miniſter Dei futurus, qui veram e ſuggeſtu religionem & recitaret coram populo, & contra inſultus adverſariorum forti pectore defenderet. Plenis ea tempeſtate viis ad Johannem Schmidium (a) auditores ibant, Theologum nulla ex parte

(a) Si qua alterius, vita ſane *Johannis Schmidii*, Theologi Lipſienſis, annis meritisque graviſſimi, longiorem meretur expoſitionem, quam prono etiam calamo Lectorum oculis ſubjicerem, Programmatis niſi in obitum ejus compoſiti, & Bibliothecae jam inſerti Theologicae, otium mihi feciſſet Autor. Verum enim vero ſicco penitus pede merita ejus praeterire, vix ac ne vix quidem mihi licitum eſt, quod plurimum doctrinae Theologicae acceptum illi grata mente refert Zerneckius. Lucem vidit Wratislaviae anno 1649, die 14 Auguſti, Parentibus prognatus honeſtis integerrimisque, Patre ſcilicet Johanne Schmidio, Cive rei lintreariae dedito; Matre vero Eva Rotheria. A primis ſtatim unguiculis magno literarum amore ductus, Gymnaſii in patria Eliſabethani civibus ut adſcriberetur, optavit. Voti compos Sartorio primum, & Georgio Wendio, Rectore poſtmodum Gymnaſii Thorunienſis digniſſimo, deinde Martino Hanckio, & Johanne Gebhardo ducibus doctrinae cepit elegantioris incrementa. Rebus vero Theologicis & linguarum cognitione imbutum reddiderunt Acoluthus & Ezlerus. Anno 1669 Lipſiam ſe contulit, Johanne Oleario Rectore tunc temporis Academiae, Studioſis annumeratus. Quo facto mox Scholas Philoſophicas Jacobi Thomaſii, Menckenii, Felleri, Rechenbergii, Cypriani, maxime vero Valentini Alberti in-

parte non egregium, ad quem audiendum se pariter contulit.

defessus frequentavit, Carpzovio linguas Hebraicam, & Oleario Græcam docentibus non neglectis. Sed quis tantam in ipso diligentiam fructus sequebatur? Baccalaureatus, primus nempe in Philosophia gradus, vertente anno ab Academia ipsi collatus, ad quem se esse habilem, bis respondendo e cathedra probavit. Sequente anno Magister creatus majora eruditionis edidit specimina. Quid? quod Præses plures quadraginta Dissertationes Philosophicas, easque majoris momenti, acriter defendit, diligentissimos semper viros imitatus. Non dicam de Lectionibus ejus, quas per totum vitæ suæ tempus in auditorum commoda habuit continuas. Ne vero Philosophiæ studio Schmidium aliquis ita occupatum fuisse arbitretur, ut Theologiam neglexerit, referendum omnino est, quod ab ore Kromayeri, Mœbii, Rappolti, & Scherzeri sedulus auditor pependerit, binisque Disputationibus Anti-Sozinianis, sub Scherzero partes Respondentis cum laude peregerit. Demonstrata sic eruditione sua, anno 1679 in Collegio B. Mariæ Virginis Collegiatus, & anno 1692 Præpositus ejusdem suffragiis omnium destinatus est. Anno 1683, inter Assessores Ordinis Philosophici nomen professus, Eloquentiæ Professionem Publicam paulo post obtinuit. Anno 1685 Licentiatus, prævia Dissertatione de victoria Christi glorioſa ad Coloss. II. 15, & 1699 Doctor denique Theologiæ, habita iterum Disputatione de multiplici animarum in corpore reditu, publice renunciatus est. In ipso denique seculi fine spartam Theologiæ extraordinariam sibi demandatam recepit. Anno 1697 stipendiorum Electoralium Ephorus, & an. 1716 Consistorii Electoralis Assessor designabatur. Anno 1711 ab Academiæ quatuor Nationibus Decemvir, & 1723 Nationis Polonicæ Senior declaratus est. D. tandem Cypriano ad superos evocato, Academiæ Senior totius venerabilis extitit. Et quid? Novies Decani in Ordine Philosophorum, quater Pro-Cancellarii, octies Rectoris Magnifici muneribus fungens, omnium se præconiis dignum fecit. Disputationes insuper Theologicas concatenatas inter Lectiones XXIX in usum eruditorum typis excudendas dedit. De statu ejus domestico id maxime dicendum est, quod matrimonium an. 1685 cum Virgine Anna Salome, Christophori Georgii Schützii, Ordinis Senatorii & Ædilis Lipsiensis olim spectatissimi, Filia virtutis laude celebrata contraxerit. Duos ex illa suscepit liberos, Filiam scilicet

Proinde adfuit qua Danhaueri Hodosophiam, qua Scherzeri Systema explicanti, eoque pervenit notitiæ, ut disputantium arenam non refugeret, sed eodem potius Præside, dicti systematis veritates, vice plus simplici, intrepido adversus contradicentes animo tueretur.

§. VII.

Magno illi insuper usui erat Albrecht Christian Rotthius, (b) pomeridianus ad ædem S. Thomæ Ecclesiastes, cujus cum

Annam Elisabetham, in ipso vitæ exordio mox extinctam, & Johannem Valentinum, Juris Utriusque Doctorem & Practicum. Dierum tandem satur & munerum, sic jubente Creatore suo, annos propemodum octoginta duos natus, an. 1731, die 31 Maji, diem obiit supremum. Professor Publicus quadraginta sex, Alumnorum vero Electoralium Ephorus triginta quatuor annos vivens, post fata se immortalem reddidit.

(b) Albrecht Christianus Rotthius, S. Theologiæ Baccalaureus, & Ecclesiastes Lipsiæ ad ædem D. Thomæ pomeridianus, prima vitæ suæ incunabula cepit Offenhausii in Thuringia, anno 1651, die 12 Januarii. Patrem habuit Johannem Rotth, inter Suecos sub Tribuno legionis Lilienstrohmio militantes vexilliferum. Matrem amplexatus est Christinam, Andreæ Dörfferi, jam dictas inter copias Concionatoris militaris filiam. Patre ejus anno 1659 in prælio adversus Danos cadente, educationi duntaxat carissimæ matris suæ relictus est, ad quam, exsplendescentibus in puero corporis & animi dotibus, quantum semper potuit, impigre contulit, piis eum erudiendum tradens Præceptoribus. Sonderhusium deinde veniens, opem Scribæ cuidam in tablino duos annos tulit. His præterlapsis civibus Gymnasii Hallensis annumeratus est, & docentibus ea tempestate Johanne Martio, Collega tertio, Con-Rectore Martino Lipenio, maxime vero Rectore Valentino Bergero (cujus etiam liberis præfuit) in studiis processit. Sat diu hic moratum & annorum series, & ipsa, qua pulchre instructus erat, doctrina ad Academiam vocabant, sed rerum omnium egenus qui studia prosequi poterat? Enim vero mox ipsi Athenas proficiscendi occasionem dedit Johannes Grellius, Pomeranus, ejusque olim condiscipulus, a quo Jenam literis invitatus cito

cum obſervandæ tum amplificandæ religionis ſtudium plane

 fuit

ſe pede contulit. Anno, & quod forte excurrit, peracto, domum quidem reverſus eſt Grellius, ſed nova ipſi Georgius Lilien, Berolinenſis, beneficia ſuppeditavit, ut nulla victus & amictus cura vexaretur. Binos pene commodis hujus Juvenis annos inſervivit, inſerviturus porro, niſi e re ſua fuiſſet, anno 1675 Magiſterii gradu inſigniri, ob animum varia morum honeſtate & doctrina compoſitum, ſoluta tantum dimidia ſumptuum parte, ipſi collato. Paulo poſt bonis iterum & facultatibus exutus, Halam adiit, ibidem a Vidua Vollrathi Drachſtädii ad informandum filium receptus. Erudivit commiſſum fidei ſuæ duos annos, eruditumque Juvenem Jenam duxit, una cum ipſo in ædibus B. Profeſſoris Veltheimii habitans. Hic loci doctrinæ ſpecimen in lucem editurus, Diſputationem de ambitu humani meriti, applaudente Academia, defendit. Aperuit poſtea deſiderantibus Collegium Ethicum a majori, quam pro magnitudine Muſei, Studioſorum copia frequentatum, unde Auditorium ei Hoſpes ſponte ſua conceſſit domeſticum. Lectionibus his ad umbilicum deductis, Providentia divina Halam vocatum tertiæ Gymnaſii claſſi an. 1677 Præceptorem præfecit, ubi ſpartam progreſſu temporis Con-Rectoris & demum Rectoris an. 1683 in ſe ſuſcepit. Ne vero pulveri ſcholaſtico penitus immergeretur, an. 1689 Diaconus ſuperior ad ædem D. Ulrici electus eſt. Equidem nec inter eas quidem officii partes animum a promovendo juventutis commodo abducens, in uſum ejus Notas Hiſtorico-Philologico-Philoſophicas, officia Ciceronis enodantes, additis aliquot diſputationibus, prelo dedit. Anno 1692 Lipſiam ad munus in æde Thomana Concionatoris Meridiani obeundum accerſitus eſt. Subſequente anno Gradu Baccalaureatus in Theologia ornabatur, quem, docta de Trinitate Platonica diſputatione, ſub umbone Johannis Benedicti Carpzovii defenſa, ſuum fecit. Scholas deinde Theologicas vice plus ſimplici aperiens ab audientibus magni ſemper æſtimatus eſt. Doctoribus vero Lehmanno & Carpzovio mortuis, e meridiano pomeridianum Senatus fecit Concionatorem. Ad matrimonia ejus quod attinet, primum iniit an. 1680, cum Virgine Anna Eleonora, Johannis Katzſchii Adminiſtratoris Præfecturae Sittichenbachenſis Filia, ex qua novem liberos, tres filios, filias ſex ſuſcepit. Hac rebus humanis exempta, in alterum anno 1696 deſcendit connubium, cum Virgine Margare-

fuit eximium. Hunc, quod ad libros Ecclesiæ nostræ Symbolicos attinet, Præceptorem habuit dexterrimum. In Homileticis & Hermeneuticis Johanni Georgio Pritio, Ministerii hodie Francofurtensis Seniori optatos debet progressus. Enim vero ut ad casus peræque Ministro Dei semper obvios præpararet animum, Collegio Pastorali Seligmanni Doctoris diligentissime interfuit. Cetera, ne prolixi videamur, silentii peplo involvimus.

§. VIII.

Memoratas hactenus Lectiones ea, qua ingenuæ mentis Studiosum diligentia decet, visitans, sine urgente necessitate non neglexit. Inductis vero feriis & remittendi animi & utili-

tha Elisabetha, D. Augusti Benedicti Carpzovii, Pandectarum Professoris Publici, Curiae provincialis & Consistorii Ecclesiastici Assessoris, bonae indolis Filia. Tria haec ipsi dedit pignora, filiam unam, duos filios, singulos mortuo Parente superstites. Sed ut morbum denique & mortem Viri referamus, annus erat, ex quo de vertigine, deliquio memoriae & lingua inter concionandum quasi sufflaminata conquereretur, quibus tamen malis se liberatum postea professus est. Verum enim vero die Sabbathi, auditis pœnitentium confessionibus domum rediens, catharro apoplectico repente correptus est. Pulsantem cum carissima Conjux extemplo accederet, in lecto sedentem, inque agone jam constitutum invenit, verbaque aegerrime proferentem. Quid illa? prout perterrefacta potuit, ultima haec morientium verba ipsi acclamavit: Domine Jesu, tibi vivo, tibi morior, quae iterum iterumque reddidit. Accedentibus deinde D. Seligmanno Confessionario, (qui tantum praecedente die Jovis sacram ipsi synaxin porrexerat) ceterisque Collegis conjunctissimis, inter ardentissima eorum suspiria Anno 1701, die 10 Decembris, mortem hora sexta vespertina obiit. Fuit inter homines annos quinquaginta & undecim menses. Scripta ejus, ex quibus liquido constat, quam strenuus Pietistarum Fanaticorumque debellator fuerit, exhibentur in memoriis Theolog. Pippingii pag. 948. seqq. Conf. etiam de eo Gottl. Frid. Seligmanns geprieſene Seeligkeit der Kinder Gottes pag. 564. seqq.

utilitatis gratia (quemadmodum inter itinera narrabimus) Lipsia ad alias urbes contendit. Sic Halam abiit, & undique confluentium pars Studiosorum fuit, Friderico III Electore Brandenburgico Academiam primum condente. Omnium, quæ agebantur, indefessum egit Spectatorem (quoto enim cuique hæc videndi copia datur?) & avidis Orationes auribus imbibit, eam maxime, quam Baro a Fuchs, (c) Electoris Consiliarius intimus, applaudente corona, habuit. Rebus his peractis, Lipsiam & consuetum cum literis commercium repetiit.

§. IX.

Tot annos hic moratus, alias quoque noluit invisitatas relinquere Academias, & Rostochium meditatus est. Ad iter proinde, Præceptoribus valere jussis, comite Deo, anno 1697, die 5 Maji se accinxit. Viam ingressus, Magdeburgo in Academiam Juliam primum pervenit. Mox Brunswigam se recepit, & optimis urbibus, Hannovera, Cella, Hamburgo, Lubeca, Wismaria visis, Musas denique Varniacas amplexus est.

§. X.

Tantum quod appulerat, de suorum incremento studiorum laboravit, & obtentis apud Franciscum Wolffium Theologiæ Professorem museo pariter & victu, Rectori Johanni Fechtio nomen dedit, civibus Academicis adscribendum. Mox lateri ejus adstitit, & majorem certe lætitiam Lectiones incomparabilis Viri in animum ejus invexerunt, quam ut explicare possim. Affulsit insuper concionandi crebra ipsi occasio, cui medium unguem non porrexit, ut domum reversus majori commodo suæ inserviret Patriæ. Verbo: eo jam notitiæ in

(c) Hic Baro a Fuchs longo rerum usu peritissimus & facundus plane Minister fuit. In Epistola ad Ludovicum Seldenum latet sub nomine Sinceri Germani. Ipsa vero Oratio, quam in Academia recens fundata habuit, exhibetur in Joh. Christ. Lünigs Reden grosser Herren Part. 2. cap. 6. Orat. 173.

rebus Theologicis pervenerat, ut divinam veritatem masculè tueri, & aliorum etiam animis e suggestu instillare posset.

§. XI.

Sed ecce! proponit homo, disponit Deus. Idem sane Præ-Consuli Nostro accidit. Præter enim opinionem omnium gravis eum mutandi studium Theologicum cura circumstetit, non temere rejicienda. Ob ingentem, quo sacras literas complectebatur amorem, ægerrime divelli se ab iis patiebatur; sed oborta recens difficultas invitum cogebat. Quid consilii? Missis identidem ad Deum precibus, reque in sinum Fechtii Præceptoris sui effusa, consilio ejus fretus castra Jurisperitorum tandem secutus est. Equidem ne inviſi notam transfugæ incurreret, ancipitem sane & lubricum locum publica disputatione Theologis dedit expositum. Statum scilicet infantium a gentilibus progenitorum, inque infantia discedentium, proprio Marte describens, quænam potior de salute eorum sit sententia, docto calamo ostendit, recedensque applausum meruit.

§. XII.

Jam nemo temere conjiciat velim, Præ-Consulem Nostrum temporis Philosophiæ, Linguis & Theologiæ hactenus impensi vel minimam feciſſe jacturam. Tantum enim abest, ut Jurisprudentiæ operam daturi his adminiculis impediantur, ut potius iisdem instructi, majores aliis progressus faciant. Illine laudandi sunt, aut rebus suis bene consulunt, qui cœco quodam impetu ad jus properantes, egregios se Juris Consultos putant, si libata leviter latinitate, & spreto plane Philosophiæ Linguarumque studio, primis Justinianum labris degustarunt? Fallor, aut illotis manibus rem aggrediuntur.

§. XIII.

Pectus itaque vera doctrina pulchre incoctum suo in Jurisprudentia Præceptori Johanni Joachimo Schœpffero, (d) Codicis

(d) Johannes Joachimus Schœpfferus, J. U. D. & Professor Rostochien-

dicis Professori apud Rostochienses olim celeberrimo, afferens Zerne-

sis, cui plurimum in Jurisprudentia debet Prae-Consul Noster, natus est Quedlinburgi an. 1661 die 23 Nov. Patrem coluit Theodosium Schöpfferum, JCtum & Advocatum Ordinarium, scriptis orbi erudito expositis memorabilem. Matrem habuit Margaretham Hötenslebin. Ulteriorem familiae originem non subtexam, id tantum dicens, quod nobilem propinquitatem generosamque majorum famam habuerit. Erat in puero statim summa ingenii docilitas, ut celeriter arriperet, quae ipsi in Gymnasio Quedlinburgensi tradebantur. Qua ex re nobilis adeo inter aequales ferebatur, ut etiam Praeceptor ejus, Sam. Schmidius, (quo doctore Logicam optime didicerat) hoc saepe de illo dederit augurium: *Næ tu olim celebris in ore omnium versaberis Professor.* Anno 1680 Oratione publica de Advocatorum laude proprio marte elaborata, ultimum Musis Quedlinburgensibus dixit vale, Jenam aditurus. Invadente vero in hominum vitam peste, jussu Parentum domum rediit, dexterrima Patris sui informatione usus. Francofurtum deinde ad Viadrum se contulit, anno scilicet 1681, duce Samuele Stryckio studiis operam daturus, sub quo brevi tempore tantos fecit progressus, ut arenam disputatoriam saepius ingrediens, de meliori nota se commendaret Professoribus. Anno 1683 sub umbone D. Joachimi Hoppii de compensatione fructuum cum expensis publice Respondentem egit. Paulo post pro Licentia examinandum se dedit Facultati Juridicae, in admirationem suos certe Præceptores rapiens, doctrinam Candidati viginti duos annos nondum nati, dignis mactantes laudibus. Hoc admodum anno, Præside Stryckio, de Successione Prætoria hodienum necessaria, plaudente disputabat Academia. Et quoniam consiliorum ejus semper erat patiens, suasu ejus, confluentibus undique Auditoribus, Hoppii Examen Institutionum prospero rerum successu gratis explicuit. Collegia mox privata lectorio-examinatoria & disputatoria aperuit plurima. Non dicam, quod Præses concatenatas inter Prælectiones Disputationes aliquot simul defenderit. Tanta, qua in ore omnium versabatur, diligentia, Fridericum Wilhelmum Electorem Brandenburgicum movit, ut spartam ipsi Professoris Juris Extraordinariam conferret, qua obtenta Doctor creatus est, habita de pœna furti ejusque justitia Oratione. Difficile sane dictu est,

Zerneckius, cum ipso anni 1698 exordio sacra quoque Themidis

quantam hoc Gradu honoris ornatus diligentiam dederit conspiciendam omnibus. Hinc Comites Nobilesque certatim Schöpfferum adibant, optima docentis methodo allecti. Continuis namque (ut supra jam Cap. 3. §. 13 memoravimus) auditores examinibus attentos tenuit, nec quousque docentis munere fungebatur, hanc unquam viam deseruit. Neque vero non apertum est, quod plures unius anni spatio promptos adeo reddiderit, ut Gradum merito honoresque appeterent. Regibus exinde (quæ non ultima laus est,) Principibusque placuit, interque eos Gustavo Adolpho Principi Mecklenburgico, a quo Rostochium 1693 Professor Codicis Ordinarius, Consistoriique Ducalis Assessor vocatus est. Et quod potentius est, ab ipso Leopoldo Magno, Invictissimo Imperatore, 1694 Comes Palatinus constitutus est. A Friderico Wilhelmo, Duce Megalopolitano, rei juridicæ & tabulariæ Vice-Director 1707 declaratus est. Nec iste honorum ejus erat terminus, quippe 1712 Kilonium Justitiæ Consiliarius & Professor Juris Primarius accersebatur, sed vix duobus annis præterlapsis, a Duce Friderico Wilhelmo Rostochium invitatus est. Hæc dum geruntur, Dux Megalopolitanus obiit, a Successore tamen Carolo Leopoldo oblatos obtinuit honores, cujus denique 1715 a consiliis cepit esse intimis. De re ejus domestica paucis relatum dabo, quod an. 1690 Virginem Catharinam Elisabetham, Hectoris Johannis a Mithoffen, Cancellarii Quedlinburgensis Filiam, in matrimonium duxerit, novem liberos enixam, tres filios, sex puellas, quarum tres vitam cum morte commutasse certum est, ceterorum vero vita & status nobis est incognitus. Ad nostrum vero ut redeamus Schöpfferum omnino confitendum est, quod turbis Mecklenburgicis, ne hodie quidem compositis, implicitus, adversa ex illis nata patienter superaverit, de quibus tamen tacere satius est, quam eloqui. Cum iniqua deinde conflictandum ei fuit valetudine, quam ut mota corporis corrigeret, varia in se suscepit itinera, Islebiamque pervenit ad M. Justum Schöpfferum, Pastorem & Consistorii Assessorem, fratrem dilectissimum. Enim vero luculenta licet morbi gravioris signa animadverteret, nullis tamen flecti potuit persuasionibus, ut hic gentium diutius moraretur. Quapropter Alstedium petiit, ibique ingravescente corporis malo Apoplexia tactus, an. 1719, die 12

dis exorsus est. Et certe talem ipsi in Schœpffero fortuna interpretem tribuit, qui optima, qua utebatur docendi methodo (perpetuis namque auditores suos examinibus promptos reddere assueverat) parvo temporis spatio discentibus multum profuit. Uberioris proinde fructus ergo scholis Viri privatis duobus duntaxat aut tribus comitibus interfuit, bisque sub eo Institutiones Justinianeas ex Commentario Hoppiano, bis Digesta ex Synopsi Schœpfferiana, bis Praxin Forensem, Differentias Juris Civilis & Canonici, Jusque Feudale Strykii indefessa absolvit industria. Quid? quod octodecim deinde vicibus super totum Pandectarum opus exscriptis ære thesibus certans, herbam non porrexerit oppugnantibus, & denique abiturus, prælaudato Schœpffero Præside, Disputationem Publicam de Milite Desertore, haud invita Minerva elaboratam, mascule defenderit, egregium eruditionis suæ Academiæ relinquens monumentum.

CAPVT IV.

DE

PEREGRINATIONIBVS.

§. I.

PErductis ad finem in Academia studiis, peregrinas desiderio peragrandi terras incensus est, non ea tantum fini, ut

Septembr. obiit, annos quinquaginta septem, decem menses, hebdomadam unam & dies quatuor. natus. Die subsequente vigesimo quinto Septembr. corpus exanime Islebiam deportatum excepit frater superstes, exceptumque statim terræ mandavit. Die vero 29 Octobr. concionem D. Deylingius funebrem in defuncti memoriam habuit. Symbolum viventis erat: *In rebus dubiis tutiorem sequere viam.* Scripta Celeberrimi Viri, quorum haud parva est copia, ambabus eruditorum manibus excepta, recenset Christ. Polycarpus Leporinus im Leben der Gelehrten in Deutschland Part. VII. p. 699. seqq. cui, quicquid hactenus memoratum est, acceptum omne referimus.

quærentibus, quantum ex itinere profecerit, minantes in cœlum Pharos, aut ædium in urbibus ſplendorem, aut pontium fornices ac laquearia, & id genus alia narraret; neque ut exterorum maculis florentem virtute animum corrumperet; ſed ut cognitis aliarum gentium moribus & ſtudiis, ingenii cultum caperet, ea converſurus in uſum ſuum omnia, quibus Communi in Patria Egregio prodeſſe olim poſſet.

§. II.

Et prima quidem occupationes inter Académicas jam fecit itinera. Omnibus enim, ut moris eſt, ſtato tempore feriás agentibus, ſuis quoque aliquam ſtudiis remiſſionem dandam eſſe, probe animadvertit. Quis enim alius pertinacis plane diligentiæ fructus eſt, quam pallor & infirma corporis valetudo? Immorandum libris non immoriendum eſt amantibus alterna camænis. Ut taceamus ex continua animi intentione hebetationem naſci ſæpius, ſed majorem e contrario poſt otia virtutem eſſe. Fractas proinde ingenii vires a motu prudenter recollecturus oblata occaſione vice plus ſimplici ſeſe in viam dedit, qua finita, literis operas intermiſſas reddidit.

§. III.

Hujusmodi peregrinationem an. 1695, die 24. Junii, quietem capientibus Lipſiæ Profeſſoribus, in ſe ſuſcepit, Wittebergenſem primum viſitans Academiam, benevolentiamque ſibi Caſpari Lœſcheri, Conradi Samuelis Schurtzfleiſchii, & Johannis Georgii Neumanni comparavit. Witteberga Berolinum (ubi Philippum Jacobum Spenerum, & Johannem Wilhelmum Peterſenium propius intuebatur) & paulo poſt Francofurtum ad Oderam pedem attulit, doctiſſimosque ibidem Viros, Johannem Chriſtophorum Becmannum, Bernhardum Albinum & legentes audivit & diſputantes, interque eos celeberrimum Jurisperitum D. Petrum Schultzium, Diſputationis de Poteſtate Superintendentium Inauguralis tunc Præſidem. Interjectis diebus aliquot Lipſiam reverſus eſt.

§. IV.

§. IV.

Instantibus anno subsequente feriis, jam longiori mense Augusto se commisit itineri, & Jenam primum veniens, in colloquia D. Valentini Veltheimii, Erhardique Weigelii admissus, & ab iis benigno admodum vultu exceptus est. Mox Salfelda, Bamberga, Coburgo cursum Noribergam, urbem Franconiæ amplissimam, direxit, & collocutus cum Carolo Feverlino, Ministerii Seniore & Bibliothecario, per admiranda etiam opera Hauschii, Mechanici Cæsarei, oculos circumtulit. Altorfium porro delatus, immigrare ipsi in notitiam Christophori Sonntagii, Mauritii Hoffmanni, Johannis Christophori Sturmii, Johannis Christophori Wagenseilii, ejusque Filiæ doctissimæ, Professoris olim Altorfini Danielis Wilhelmi Molleri conjugis, non sine animi licuit prolubio.

§. V.

Nec urbem eam non spectaturus, in qua Lutherani fidei suæ Confessionem Imperatori Carolo V exhibuerunt, Augustam Vindelicorum se recepit, innotuitque Johanni Jacobo Müllero, Ministerii Seniori, aliisque eruditorum. Paulo post contendit Monachium, ibique aliquandiu substitit, ne properante tantum, sed fixo urbis ornamenta, quorum non parvus est numerus, oculo intueretur, quo facto, Ratisbonam deinde abiit. Hoc loco recedens Danubium navigavit, & secundo amne Passavium, Lentium & Amissum per rapidissimos quoque vortices feliciter descendit, res in singulis notatu dignas urbibus diligentissima scisitatione inspiciens. Nave tandem, sed magno vitæ discrimine, (de quo infra dicendi locus erit) ad Monasterium Neoburgicum advectus, in ripam evasit, terrestre Viennam iter instituens.

§. VI.

In illustri hac S. Cæsar. Majest. Sede, aheneus merito totius Imperii murus vocanda, mentem convertit ad omnia, quæ

famam ejus domi forisque differunt. Quid? quod ipsum Imperatorem invictissimum Leopoldum I, venatu redeuntem, & Legatum Russorum suis utentem institutis cernendi copiam habens, attentius cuncta consideraverit. In colloquium etiam scriptis & ingenio noti Patris Abrahami a S. Clara veniens, sermonibus ejus, quantum licuit, profecit. His nondum satiatus, navigiis Danubii se iterum credidit, & Posonium, Comorram, Strigonium, Vaciam, Budamque defluxit. Paucos hic loci dies moratus, exeunte appropinquantium Turcarum, fusique Christiani militis fama, citius se Neoselium contulit, Viennamque redux factus est. Pragam postea Dresdamque gressum movens, simul ac advenerat, lætitiæ ex nativitate Filii Principis, Friderici Augusti, in animis omnium ortæ, festivoque tormentorum fragore excitatæ, particeps factus est. Tandem superatis, protegente Deo, trecentis propemodum milliaribus, Lipsiam rursus tetigit, pristina revocaturus studia.

§. VII.

Eximiam sane ex hoc itinere utilitatem adeptus est, non tantum quod res rariores oculis subjecerit, sed etiam quod varios nactus comites, mores & ingenia hominum, ad fraudem sæpe & perniciem alterius compositorum, dignoscendi occasionem invenerit, quorum verbis facile fidem habent, suo sæpe damno inexperti. Majori proinde cupiditate ad alias regiones accedendi inflammatus, ex Academia quoque Rostochiensi an. 1697, die 24 Julii, imminentibus feriis, mari in Daniam, commutato nondum Theologico cum Jurisprudentia studio, profectus est, & vento secundo aliquot horarum spatio Haffniam, quo studuerat, pervenit. Hic avidum pectus, quibus tantum cunque urbs inclyta gaudet, memorabilibus explevit, usu virorum insuper doctissimorum, Hectoris Gottfried Masii, Johannis Friderici Bartholini, Bartholdi Botsacci, & Johannis Wandalini admodum delectatus.

§. VIII.

§. VIII.

Fridericoburgum porro, Arcem vario ornamentorum genere haud facile aliis inferiorem ſpectavit, Roſchildamque ſepulchris Regum celebrem non neglexit. Interea temporis navis quædam ſuis onerata fuit mercibus, in quam aſcendit, Roſtochium petiturus. Sed felicius navigationis hujus initium fine fuit. Solutis enim anchoris in altum provectos iratum mare ventorumque rabies, lacerata propemodum rate, manifeſto ſalutis periculo (infra plenius deſcribendo) expoſuit, Gedanumque tandem propulit. Interjectis diebus aliquot, ne truci amplius ſe committeret pelago, terreſtre iter inſtituens, Stolpa, Colberga, Stargardia, Stetino, Gryphswaldia, Stralſundia, Roſtochium denique, abſolutis pluribus centum, invito tamen animo, milliaribus, curſum transmiſit.

§. IX.

Finitis in Academia hac Jurisprudentiæ ſtudiis, abitum an. 1699 Martio menſe ad fines primum Batavorum paravit, & Wiſmaria, Hamburgo, Brema, Linga, Daventria, Trajectum ad Rhenum adventans, inter cetera urbis decora Johannem Georgium Grævium admiratus eſt. Ne vero urbem, cujus opum fama univerſum orbem pervagatur, & in qua conſtituenda natura & labor, virtus & fortuna, tellus Oceanusque, ſcribente Barlæo, contendiſſe videntur, prætermitteret, Amſtelodamum profectus eſt.

§. X.

Hic totus ipſi campus patuit, quicquid præclari ſub oculos cadere poteſt, ſat abunde exhibens. Indefeſſo itaque ardore condendæ ſelectioris gazæ ac pretioſæ ſuppellectilis armaria frequentavit, ſpectaturus quicquid vel artificioſa hominum manus poſteritati admirandum reliquit, vel amplum totius naturæ theatrum in minimis plerumque inſectis & lapidibus repræſentat, quibus nihil poteſt eſſe jucundius ad conſpectum

aut utilius. Et quod potentius est, hac simul occasione in notitiam doctissimorum pervenit virorum, quorum usu & sermonibus frui continuis, nullibi locorum aspernatus est, quippe ex contactu aromatum veluti odorem trahimus, ita alloquio eorum doctrinam haurimus.

§. XI.

Amstelodamum relinquens Harlemo Lugdunum Batavorum delatus est, & horto Medicorum floribus perquam raris vestito, conclavibusque dissecandis corporibus aptis, sedulo inspectis, Hagam Comitum concessit. Legatis hic Optimatibusque plurimis eorum itidem institutis & splendore visis, ulterius Delphis, Roterdamo Brielam pedem advertit. Enim vero tantum abfuit, ut peragratis Batavorum finibus se retro ferret, ut potius clarissimos toto orbe literarum, artium armorumque gloria Britannos aditurus, paulo post Harvicum trajecto mari appulerit. Viam tunc molitus est Londinum, Urbium augustissimam, si hominum vel frequentiam consideres, vel commercia, vel superba Principum palatia, & id genus alia verbis ægre complectenda, quæ tamen oculis usurpavit omnia. Mensam præterea Regiam, patinis aureis prata, sylvas & maria includentibus, ornatam, ipsomet accumbente Wilhelmo III, honoremque prandenti exhibitum, ritusque non sine magna mentis voluptate iutuebatur.

§. XII.

Rebus quoque in Turre Londinensi pretiosissimis, Mausoleis Westmonasterii, Hamptonique Curia probe observatis, Roffa, Cantuaria, Dubrim contendit, naveque Caletum delatus est. Equidem hoc præ aliis molestissimum iter habuit. Quippe concitatum acriori vento mare non modo terrorem incussit omnibus; sed navis etiam tabellaria molossis Britannicis Regi Galliæ transmittendis repleta, vix locum reliquit navigantibus aptum. Bestiæ enim navigii malis insuetæ, nunc mutuos nexus excutere,

nunc

nunc ferratis morsibus vexare adstantes, nunc fœdo complere omnia odore, ut pessime valerent homines.

§. XIII.

Nave hac expositus, Galliam quidem, ferax illud ingeniorum seminarium Musarumque domicilium, percurrere in animum induxerat, sed adversa pressus valetudine, imminente insuper animæ periculo, propius intueri destitit, Flandriam versus iter affectans. Cursum itaque Audomaropoli, Dunquerca, Furnis, Novo Portu, Bruga, Gandavo, Bruxellis, Antwerpiam fecit, ibidemque singulari Dei providentia distentas jam ex raptu viventium manus, non sine gravi tamen rerum vitæque discrimine, inspoliatus elusit. Ad ipsarum vero urbium templa, recessus, arces & pene angulos omnes mentem oculosque conjecit, latentes in illis morum doctrinæque thesauros diligenter collecturus.

§. XIV.

Terris itaque disjunctissimis viri firmitate lustratis, ut jam tunc præmonente fortuna perdisceret, quæ mox præcipere deberet, reditum tandem in patriam meditatus est. Clivia, Vesalia inferiori, Minda, Hildesia, Halberstadio, Magdeburgo, Bostampio, Berolino, Custrino, Gedanoque Thorunium denique (trecenta hoc cursu & quinquaginta milliaria emensus) appulit, & amplexu Parentem arctaque propinquitate conjunctos effusissimo invasit, fructum peregrinationis & commoda in Patriam refusurus.

CAP. V.

DE MUNERIBUS, QVIBUS PRÆFUIT.

§. I.

ZERNECKIVM contubernia sapientiæ apud exteros adeuntem comitati, advertamus porro animum, qua ratione pru-

prudentiam, ſtudia, morumque comitatem, ex conſortio doctorum, Optimatum alloquio, indagine rituum & legum collecta, in patriam reverſus probaverit, quod candido jam referemus pectore.

§. II.

Tantum quod domum redierat, Patrum Conſcriptorum benevolentia Tablinum (vulgo Cancellaria) ipſi patuit, cujus frequentandæ occaſionem non dimiſit, magnam inde commoditatem conſecutus. Enimvero ut rebus etiam extra Patriam gerendis intereſſet, ſponte ſua legatis ad Poſt-Comitialem Conventum Mariæburgenſem abeuntibus, Præ-Conſuli Simoni Schultzio, & Johanni Godofredo Rœsnero, ea tempeſtate Conſuli, ſe dedit comitem. Animadvertente vero Magiſtratu Thorunienſi qua aptum ad negotia animum, qua honeſtum ejus emergendi ſtudium, anno MDCXCIX vertente, in numerum eorum cooptatus eſt, qui a Senatus ſunt ſecretis, quam provinciam bene adminiſtravit.

§. III.

Anno ſubſequente, juſſu Superiorum, una cum Præ-Conſule Johanne Czimmermanno, & Conſule Johanne Godofredo Rœsnero ad Conventum Poſt-Comitialem Mariæburgenſem iterum ſe contulit, quo irrito certis ex cauſis facto, Thorunium rediit. Hic prætereundum non eſt, quod ſæpius ad judicia Palatinalia atque Caſtrenſia miſſo crebra in notitiam Procerum immigrandi affulſerit occaſio. Propterea virtutis & promptitudinis in rebus agendis cum eſſet manifeſtiſſimæ, Optimatibus de adventu gratulandi munus vice plus ſimplici ipſi fuit impoſitum, quo ita ſemper perfunctus eſt, ut nec urbanitatis in ſermone putidus affectator adventantibus, nec improvidus negligensque mandatorum Magiſtratui unquam viſus fuerit.

§. IV.

In his aliisque acerrime occupatus negotiis morbum incurrit

currit ancipitem, ex quo emergendi spes propemodum dubia supererat. Enim vero exuit, opitulante Deo, ægritudinem, seque promptum rursus quavis occasione exhibuit paratissimumque. Civitate paulo post Thorunienſi, edicta anno 1701 copiarum lustratione, suos quoque ratione Bonorum Terrestrium, mittente equites cataphractos, comite centurione de Finx, jussu Magistratus in campum illos Cowaleviæ (Schönsee) proximum duxit, Proceribus Palatinatus Culmensis inspiciendos.

§. V.

Anno 1702 eadem ipsi exercenda virtutis palæstra iterum demandata est, cujus ornandæ gratia cum equitibus triginta duobus ad Lustrationem expeditionis bellicæ in terris Prussiæ generalem, Brodniciam (Strasburg) ad fluvium Drevanciam se contulit, plus perpessus molestiæ, quod præcepta diligenter curaret, quam verbis quidem exprimere nobis integrum est. Enim vero turbine hoc, accedente partibus ejus Castellano Culmensi Konopacio, major, tormenta bellica virosque, facti quorum detrimenti rumor jam exierat, præter spem Magistratus civiumque Patriæ reddidit, quo exoptatius ipsis accidere nihil potuit. Adhæc apertum infra erit, quam manifesto salutis discrimini tunc fuerit expositus.

§. VI.

Hos inter labores ad spem secuturæ tranquillitatis vitæ erecto, nulla postmodum, mutata præter opinionem rerum facie, relicta fuit. Quinque quidem eo tempore Senatui Thorunienſi a secretis Viri erant, sed misso in Sueciam altero, altero inter Consules recepto, & tertio exspirante, totum onus ad ZERNECKIVM, ejusque Collegam, devolutum est, cui ferventibus discordiis intestinis, (a) & omni bello circa urbem obsidione clausam collato, vix ac ne vix quidem ferendo erant.

(a) Vid. Chronicon Thorun. p. 409. seqq. & p. 412. Thorunium bello pressum (Bekriegtes Thorn) cap. IV.

§. VII.

Ut digna vero laborum ferret præmia, Patrum Conſcriptorum ſuffragiis anno 1706 Scabinus Veteris Civitatis eligebatur, occulto, quod bona fide dicimus, ambitu haud intruſus. Hujus, quanta ſemper potuit, officii leges induſtria ſervavit, & anno 1709, Collegis ſingulari ipſum benevolentia proſequentibus, Vice-Magiſter ſive Con-Senior conſtitutus eſt, licet adhuc inter inferiores eſſet. Munus hoc Scabinorum Magiſtro ſive Seniore Johanne Hemelingio morbis ſemper preſſo, ſolus exſequutus eſt, Sene donec rude donato, via ipſi in locum ejus anno 1712 Collegarum calculo munita eſt. Hic licet honos plerumque onus ſit, Deo tamen Duce, & prudentia comite, ſine nominis famæque jactura peregit ſemper, quicquid ſuarum videbat eſſe partium.

§. VIII.

Qua ex re vividus Præ-Conſulis Noſtri animus, rerumque agendarum dexteritas, grata fuit adeo Patribus, ut 1713 votis omnium Conſul eligeretur, ipſe licet ad hoc dignitatis faſtigium non adſpiraret. Hic certe vix nobis temperare poſſumus, quin referamus, quod quovis ſemper anno Climacterico viciſſitudinem ſui notabilem expertus fuerit. Septimo ætatis anno privatæ commiſſus eſt informationi; decimo quarto in Gymnaſio ſtudia excolere Patrio auſpicatus eſt; vigeſimo primo Athenæi Gedanenſis civibus ſe adjungens eodem in Academiis & peregrinationibus feliciter fruitus eſt; vigeſimo octavo a Senatus Thorunienſis cepit eſſe ſecretis; trigeſimo quinto nomen inter Scabinos Veteris Civitatis profeſſus eſt; quadrageſimo ſecundo Conſulem; quadrageſimo nono Conſulum egit Seniorem.

§. IX.

Nuſquam autem antiquo nexu cum Dignitate Conſulari copulatis muneribus humeros ſubduxit, anno ſubſequente Judicis ſtatim in ſe ſuſcipiens officium. Qua conſcientia ſpar-

tam

tam hanc ornaverit, an largitionibus corrumpi se passus fuerit; an amicitiæ alterius impunitatem injuriæ tribuerit, id ii duntaxat confiteantur, quorum causa de justitia laboravit? Anno 1718 eadem ipsi oblata fuit Provincia, de qua iterum, ne ab assentatione videamur auspicari obsequium, id tantum dicemus, quod, docente Plinio, temerarium existimaverit, divinare, quam spatiosa sit causa inaudita, tempusque negotio finire, cujus modum ignoravit, cum primam omnino religioni suæ judex debeat patientiam.

§. X.

Magnitudine vero rerum tot annos gestarum nobilitatum, summis tandem Communis Egregii gubernaculis admoverunt Urbis Proceres, admotoque a. 1723, die decimo Martii, Fasces Præ-Consulares, de indeflexo ejus in Patriam amore quam certissimi, tradiderunt. Quo facto dignitatem Præsidis more majorum simul obtinens, Patriæ tanto ardore consuluit, ut plurima adhuc monumenta reperias, memoriam Nominis Zerneckiani ab oblivione vindicantia. Et facile nobis jucundumque dictu foret, eo Præside civitatem, multa ex parte sedatis flagitatorum animis, ære alieno liberatam; pœnitentiam Ecclesiasticam rursus introductam; exstructis egenorum causa ædibus (Spend-und Spinn-Hauss) pauperum fortunam levatam, & mendicantium segnitiem repressam esse, calleremus, nisi laudis impatientem fuisse semper Præ-Consulem Nostrum, de se ipso modestissime sentientem.

§. XI.

Ex Præside, mos prout ibi gentium obtinuit, Vice-Præses anno 1724 factus pro salute Patriæ consueta quidem excubare cœpit prudentia, sed coortis, celerique rumore ubicunque terrarum dilatis funesti exitus turbis Thorunensibus, multum invito animo impeditus est. Rem istam calamo suffuso felle vacuo, sed veritatis pleno inter fata Optimi Præ-Consulis infra dabimus expositam.

CAPVT VI.
DE
SCRIPTIS.

§. I.

IN tanto rerum publicarum molimine non aliud laborum levamen ipsi fuit, quam multiplici lectione nobiliorem hominis partem exercere, suavique cum Musis colloquio animum curis strepentibus solvere, aut effingere aliquid & excudere, quod perpetuo suum esset. Inter alia magnorum exemplo virorum studium Poëticum in oblectatione habuit, (a) licet inopiæ duntaxat subsidium infimæque sortis ornamentum ignavo videatur seculo.

§. II.

Ex multis quæ composuit, 1706 Lusum quendam Anagrammatico-Poëticum edidit, acceptum adeo Lectoribus, ut gratiam novitatis minime exuens prelo altera vice subjiceretur. Verum enim vero non persequemur longiore tractu huiusmodi illius Scripta, quæ animi causa a Poësi nunquam alienus elaboravit, de iis tantum dicturi, quibus Patriam sibi devinxit. Illorum primum est *Thorunium pestilentia infestatum* (das verpestete Thorn) anno 1710, ibidem in 4to typis descriptum. Hæc nempe laudatissima civitas quadringentis annis pestem vicies sævientem experta est, domos & familias misere subvertentem, quam tristem rei memoriam testis fide dignus posteris exposuit. Scriptum hoc typographus, sed inscio Autore, denuo recusum dedit, ex qua causa mendis altera editio scatet plurimis.

§. III.

Ne vero tam arctis inclusa videretur cancellis industria ejus, solo veritatis & Patriæ stimulatus amore, naufragas Historiæ

(a) Pulchre Plinius: His jocamur, ludimus, amamus, dolemus, querimur, irascimur, Lib. 4. epist. 14.

ſtoriæ Thorunienſis Tabulas vetuſtatis injuria nondum penitus victas improbo labore in lucem protraxit. Opus hoc *Chronici Thorunienſis* nomine inſignitum prodiit ibidem 1711, in 4to, in quo antiquos ritus, Hiſtoriam veterem, urbis privilegia, celebrium vitas virorum, & quicquid cognoſcendi voluptate jucundum & exemplo erat neceſſarium, exactis optimis codicibus, pulchre contexuit Autor, totam civitatis quaſi imaginem brevi tabella complectens. Nec ſane emptor libro defuit, qui 1727. emaculato prelo Berolini commiſſus augmentum tulit, vario inſuper æris cælamine ornatus. Rebus in hiſtoriam collatis annus 1231 initium, finem vero 1725 ſuppeditant.

§. IV.

Sequebatur alius Chronicon conatus, *Thorunium* nempe *bello preſſum*, (das bekriegte Thorn) luci ibidem datum a. 1712, in 4to. Tempore armis virisque incitatiſſimo bella peræque, ſed Patriæ jam illata, meditatus eſt clariſſimus Autor, vivis depingenda coloribus. Opus ipſum quatuor proinde abſolvitur capitibus. Exponit primum, quo impetu Sueci optimam Vrbem 1629 adorti obſidione urſerint, civibus impetum ſuſtinentibus infectis rebus diſcedentes. Secundum docet, Vrbem 1655 appropinquanti cum exercitu Carolo Guſtavo tandem eſſe traditam. Enarrat tertium obſidionem a milite Cæſareo factam, qua 1657 clauſa civitas non expugnata fuit, licet a Polonis fœderisque Sociis anno ſubſequente fuerit occupata. Deſcribit denique quartum, qua ratione Rex Sveciæ Carolus XII, Thornam magnis terroribus jam ſæpius vexatam, armis pariter circumſederit, facta tandem deditione captam.

§. V.

His addidit indefeſſus Autor *Thorunii honorati doctique Prodromum* (Summariſchen Entwurff des geehrten und gelehrten Thorns) typis ibidem anno 1712 in 4to expreſſum. Refert ille Virorum, qui Magiſtratum Thorunii geſſerunt no-

mina, temporibus, quibus provinciam adepti vel fatis defuncti sunt, probe notatis. Nec Membra Ministerii invariatæ Confessionis Augustanæ addicti præteriens, quotquot eorum ab initio Reformationis vixerunt, commemorat, injecta pariter Rectorum mentione ceterorumque Gymnasii Professorum. Quin imo Viros Medicæ artis peritos digesta serie adducit, illorum denique memor, qui foris inclaruerunt.

§. VI.

Supereſt, ut docti orbis judicia tandem de Scriptis Clarissimi Autoris lata in scenam producamus, lectores docentia, qua æstimatione conatus isti metiendi sint. Sed quis siniſtre de diligentia res in Patria gestas ab oblivione vindicantis judicet? Quis est, qui hoc Scripturæ genus leve & non satis dignum summorum personis Virorum arbitretur? Is tantum, qui nihil rectum putat, nisi quod moribus ejus conveniat. Eruditi Bibliothecæ Historicæ Hamburgenſis Autores scripta Zerneckiana Centur. X. Art. 46. 47. pag. 154-159. recensentes, dignas iisdem laudes tribuunt. Nec ab Actorum Eruditorum doctis Collectoribus opera ejus vapulant, contenta Chronici Thorunienſis inter scripta 1712 mensis Julii referentibus pag. 306. seqq. Quid? quod plura ex literis doctorum encomia huc afferre, nisi vel assentandi vel vanæ obstaret gloriæ suspicio, facile possemus, liberam potius unicuique sententiam suam relicturi.

CAPVT VII.

DE

MATRIMONIO.

§. I.

JAm sat abunde liquet, ZERNECKIVM utrique commodo tantum dediſſe operae, quantum vel a peritis civitatis regendæ, vel memoriam sui posteritati commendaturis merito requiritur. Operæ itaque pretium est supra narratis *Vitam*

tam ejus Domesticam extemplo adjicere, brevi quidem penicillo adumbratam, rerum tamen varietate non prorsus vacuam.

§. II.

Cœlibatus solitudinis pertæsus de hujusmodi cepit vitæ Socia cogitare, cum qua perinde ut secum loqui, inque cujus sinum intimos animi affectus, curas ac cogitationes tuto posset deponere, quæque sibi id, quod viro contingit, omne deputaret. Enim vero cum periculosæ plenum opus aleæ tractent ad vinculum conjugale anhelantes, alieno periculo cautus, non temere suam voluit, quæ vel divitiis abundans virtutibus destituta est, vel omnibus simulacris emendatior mariti rarius respondet ingenio. Connubia piorum cœlo fieri gnarus, expetito a Divino Numine consilio, eam denique arsit virginem, in qua conjuncta invenit omnia, quæ unquam in votis habuit.

§. III.

Hanc equidem ex Gedanensibus elegit, spondente ipsi Filiâm Virginem ConCorDIaM (anno 1701 mense Septembr.) Matthia Stannicke, inter Dantiscanos Mercatore florentissimo, lecta venustate splendidisque virtutum ornamentis decoratam. Anno 1702, Martio mense Gedanum se rursus contulit, præviisque loci hujus institutis, auspicatas plane, primo Maji die, fausta quæque apprecante spectabili convivarum corona, adornavit nuptias, Concordiam nactus vere concordem, cujus in amore constantia nulla rerum vicissitudine frangi, nec temporibus secundis corrumpi, nec imminente mortis periculo divelli potuit aut exstingui.

§. IV.

Quin imo vineæ instar frugiferæ dulces ipsi dedit stirpis propagines, exiguum licet plerisque vitæ curriculum natura circumscripserit. Filia fuit, quam primum ex ea sustulit, *Esther Concordia*, anno 1703 die 27 Januarii felici partu in lucem edi-

edita. Enim vero quam nihili hæc vita est! Quæ vivere vix ceperat, vix risu matrem cognoscere, incerta causa & inexplorato mortis argumento obiit, durante obsidione, filiola. Tenebatur Avus, in ultima vitæ meta jam constitutus, videndi illam desiderio, cujus proinde oculis incolumem prorsus lubenti animo exposuere Parentes. Sed ecce! (mirum sane dictu est) quo piissimus Senex, eodem plane temporis articulo, præter opinionem omnium, & ipsamet animam effudit, non amplius viginti octo hebdomadas nata, quo facto una cum ipso humata est. (a)

§. V.

Quoniam vero vincentibus pietate dolorem nova solet parare gaudia Summus rerum humanarum Moderator, utrique reddidit, quod abstulerat. Anno namque 1704, die 28 Maji enixa est suavissima Conjux *Renatam Concordiam*, alteram luculentæ formæ filiam. Sed exoptatissimum Conjugii pignus hoc, quatuor propemodum annos Parentibus concessum, repetiit iterum, qui prior dederat Deus, utpote fortunæ minis & lenocinantis mundi illecebris non exponendum. Mors ejus plane fuit notabilis, dum animo illam, nullo nondum morbo laborans, raro mortalibus exemplo, quam rectissime præsagivit. Rem omnem per singulas partes quin exsequamur, temperare nobis non possumus.

§. VI.

Anno 1707, decimo quinto Septembris die, ad servas opera domestica fungentes hilari admodum vultu accedens, in hæc erupit verba, ore Polonorum prolata: *exactis diebus octo moriar*. Insolens ea adstantibus videbatur quidem oratio, sed ab infante dictam parum curabant. Illa nihilo secius altera vice idem dicens abiit. Tantum vero abest, ut interea temporis vel tristitiam ex vultu aliquis collegerit, vel imminentis mor-

(a) Vide Notam (g) cap. 1.

morbi signa in corpore ejus perspecta habuerit, ut potius plus solito exultaret. Die prædicti mensis decimo nono Matrem enixe rogavit, ut instante Festo Matthæi secum ad ædem D. Mariæ duceret. Promisit illa, facta insuper adhortatione, ut sacram quoque oratiunculam memoriæ mandaret, ad quam pronam se exhibuit, ita tamen, ut precum propositarum initio & fine semper exclusis, hæc tantum verba redderet: *Domine JEsu, tibi morior, tua sum mortua.*

§. VII.

Templum ex voto tandem ingressa, exempto fine jam memorata verba fudit, quibus sane rei adjunctis in magnam Parentes adducti sunt solicitudinem, subsecuturæ propemodum mortis timidi. Prospera quidem eaque stabili gaudebat valetudine, missaque animi causa ad amicos, eadem domum rediit, qua abierat hilaritate, nisi quod stans sedensque sæpissime diceret: *Domine JEsu, tibi morior, tua sum mortua.* Die vigesimo tertio salva adhuc & illæsa, appetente, quam supremam habuit, nocte, suis imponebatur cunabulis, somno ad primum lucis usque exortum altiore sopita. Postero die evigilans mulierem infantiæ custodem sic primum allocuta est: *Surge cubitu, indue me vestibus, hodie namque moriar.* Tantum quod jussa fuerat addormiscere, iisdem mox verbis illam stimulavit. Tertio demum clara voce, auribus quoque Parentum hausta, idem desideravit, quibus obsecundans custos mulier lectum denique reliquit, eique aptavit vestimenta.

§. VIII.

A capite ad calcem vestita expoposcit jentaculum, quo obtento deliquium animi passa est. Mox ardentissima febri perusta in dysenteriam incidit, cruciatibus intemperanter agitata, quibus tamen consueta precationis formula duodecim horas patienter restitit, quasi multis jam experimentis edocta, quid laudabile quid salutare humana natura admittat. Vultu tan-

dem animoque ad abitum compoſito, utrumque Parentem & circumſtantium ſingulos data dextra valere juſſit, & angelos ſuis ſe intueri oculis profeſſa, his vitam verbis finivit: *Jeſu tibi morior, Tua ſum mortua*, annos nata tres & dimidium. Ex his rei capitibus quisque intelliget, & quam merito notandus, & quam acerbus obitus iſte fuerit Parentibus, filiola flebili ratione orbatis.

§. IX.

Diem iſta antequam obiret ſupremum, *Johanna Dorothea* familiam Zerneckianam jam auxerat, anno 1707, die 5 Martii progenita. Hanc prægnans mater pene non produxiſſet ſobolem, divinis niſi ſub excubiis impendens malum evitaſſet. Facientibus enim impetum in urbem militibus Kiovienſibus, metuentes ne prædam facerent, oppeſſulatis foribus, ſolicito eos animo ex longinquo cives obſervabant. Ex eadem cauſa in inferiori domus parte ſuaviſſima ZERNECKII Conjux ſtabat, tumultuantem non longe ab ædibus manum provide quidem, ſed ſui neſcia mali ſpectans. Quippe mox miles aliquis (petulanter an fortuito non interpretabimur) catapultam emiſit, globo, quaſi data opera eo collineaſſet, frontem ejus petente, ſed manifeſta Dei Providentia, cancellis ferreis, quibus ſinciput applicuerat, adeo repercuſſo, ut forma ampliori induta, humo allideretur.

§. X.

Quantum terroris incuſſerit Matronæ ictus iſte improviſus, ſtrenuo cuique formidabilis, vel ex eo apparet, quod excluſa utero puellula nævo frontis rubro notata conſpiceretur. Ceteroquin integra erat valetudine, nec ſine Patris Matrisque prolubio undecimum ætatis annum jam agere ceperat, cum ſic volente Deo, ſuo quoque exemplo doceret homines, vitam frugibus comparandam eſſe, nunc in herba, nunc in culmo aut ariſta pereuntibus. Morbum incurrit brevem quidem, ſed inteſtinis in ſemet ipſa implicatis multo acutiſſimum, nulla ope, nec

nec ipso Mercurio dissolvendis. Hos inter dolores intensissimos, anno 1717, die 14 Aprilis, mentis suæ compos, Psalmum quadragesimum primum clara voce totum recitans, divino plena solatio mortem biduo obiit.

§. XI.

Hac in primo ætatis flore extincta, filius & filia adhuc supererant, conceptos ex obitu Parentum dolores sua mulcentes præsentia. Filius ex his *Henricus* audit, anno 1709, die 17. Octobris, eo admodum tempore progenitus, quo Imperator Russorum *Petrus I Alexewitz*, nunquam intermorituræ memoriæ Heros, & Potentissimus Polonorum Rex *Fridericus Augustus* (cujus annos Deus subinde cumulet) Thorunii convenerant. Ætate paulum provectus literarum se præbuit cupidum, jactisque egregie in Patria Gedanique fundamentis, anno 1730, die 7 Junii, ad Academiam primum Lipsiensem abiit, Jurisprudentiam & artes ingenuas exculturus. Anno, & quod excurrit, ibidem transacto, Wittebergam petiit, ubi in hunc usque diem pertinaci diligentia literas persequitur. Voti summa nostri est, ut olim redux factus non solummodo larga studiorum præmia capessendo spem omnium adimpleat, sed acceptam quoque a Majoribus gloriam novis subinde virtutibus augeat.

§. XII.

Quinta proles filia *Catharina* erat, anno 1714 die 22 Maji in vitam emissa, quam tamen Divino Numini beatis citius adscribere peræque placuit. Anno namque 1717 in gravem morbum delapsa, mortem die 14 Decembr. evitare non poterat, lubenti licet animo bonæ indolis natam diutius retinuissent Parentes. Inter hos ultimus est Filius *Jacobus*, qui anno 1719, die 24 Decembr. in lucem introiens, divinis sub excubiis teneros juventutis suæ annos peragit, primis literarum elementis pulchre jam imbutus. Optamus unice, ut alter iste Stirpis Zerneckianæ surculus nullis fortunæ casibus dejectus in seros an-

nos floreat! Plura de ſtatu Præ-Conſulis domeſtico non addemus, hoc præcipue ſi adjecerimus, quod optato adhuc fruatur matrimonio, quam Deus ipſi felicitatem ab omni rerum adverſarum confinio illæſam concedat diutiſſime.

CAP. VIII.

DE FATIS ET CASIBVS ADVERSIS ZERNECKII.

§. I.

SUpereſt, ut fata tandem caſusque adverſos ZERNECKII referamus, quorum ſane prolixa datur ſeries. Has enim vices conditio mortalium ſemper habuit, ut adverſa ex ſecundis naſcantur, unde quotocuique lectioris fortunæ affulſit radius, novercantis ſimul umbra adfuit. Nullum proinde, teſte experientia, reperias, qui omnem prorſus fati inclementiam evitavit, proni licet largiamur, quod in hoc fluxu ac refluxu rerum humanarum alter altero plus adverſi ferat, quemadmodum vel ſolo ZERNECKII exemplo facile intelliges. Non autem unius generis Clariſſimi Viri fata ſunt. Nunc ſocios malorum (quod a plerisque ſolatium at vere miſerum dicitur) habuit plurimos, nunc ſolus aliqua, ſic permittente Deo, perpeſſus eſt, quorum aliquot in medium afferemus. Ex ſingulis equidem manifeſta poteris Providentiæ Divinæ erga homines, pios maxime, colligere argumenta, niſi totam forte impudenter in dubium vocaveris.

§. II.

In primum perdendæ periculum vitæ patrii Athenæi civis incidit. Nocte quadam concubia cum ſe quieti daret, Scripturam Novi Fœderis ſecum recepit, contextum originalem lucubrando rimaturus, candela cerea ex ſella adſtante ſuſpenſa, ut

lucem

lucem legenti affunderet. Sopore autem (quod vigilantissimo cuique potest accidere) occupatus, curam cerei non amplius habuit, qui, orbe conglomerato inardente, ignem sellæ & lecto intulit. Sella in cineres propemodum tota, lectus vero magna ex parte redactus erat, flammis dormientem sine dubio consumpturis, nisi scintilla in vultum cadente ex somno excitatus, incendium manibus pedibusque compescere enixe contendisset. (a)

§. III.

Crebris pariter, cum peregre ageret, vita ejus objecta fuit periculis, quorum duo tantum genera adducemus. Navigio Viennam petens, (b) fluctibus Danubii demersus sane fuisset, consilium nisi, quod unum necessitas subjecit, iniisset. Amne tumulis eminentibus in utraque ripa coërcito, nullum defluentibus imminuit discrimen; sed ubi haud procul Monasterio Neoburgico, deficientibus montium radicibus, priore sui parte spatiosior, ventisque plane obnoxius iter cogit, undas maritimis similes movit, quibus intorta navis gubernaculi impatiens jactabatur. Ingenti tunc certamine concitabantur remi, ut fluctibus, qui se invehebant pertinacius, everberatis, ripæ navicula applicaretur. Verum enim vero abstergebantur remi, vincebant undæ, subsidebat navigium, & anceps apparebat periculum tam natare quam navigare perseverantium. Molis insuper aquariis ex opposito stantibus, majore impetu flumen ad terram anhelantibus adversum agebatur, ut nil quicquam opis in convectoribus esset reliquum. Intuentes discrimen hoc e longinquo molitores, scaphis succurrerunt laborantibus, quod lubricum auxilii genus a præsenti necessitate ZERNECKIVS repetens, facta rerum suarum jactura enatavit. Ex imo deinde subducta nave, suppellectilis quidem suæ, sed aquis jam corruptæ, particeps factus est.

(a) Similem fere casum notatum vide in Chronico Thorunienſi p. 388.
(b) Vide Caput IV. § 5.

§. IV.

Magnum hoc salutis discrimen illo sane minus fuit, quod mari passus est; dum Hafniam relinquens navem ascendit flexuram iterum Rostochium. (c) Secundissime primum navigationis cursum tenentibus terror subito incussus est, ubi spissæ nubes cœlo se intenderunt, & intumescens mare fluctus ciere cepit. Die in vesperam flexo, coorti diversis plagis formidabili vicissitudine venti, crebro undarum illisu accerrime ratem verberabant, intorquebantur funes, crepitabant antennæ, ingemiscebant mali, nunc montes volvebantur aquarum, nunc diducto æquore valles subsidebant. Hos inter decumanos fluctus, navis fœde quassata præcipiti procella ad insulam Bornholmensem rapiebatur, cujus infames scopuli plura jam navigia lacerarunt, quam numerando consequi valemus.

§. V.

Hos, opitulante Deo, emensi, Gedanum cursum dirigebant, portum ingressuri. Undis vero ventisque certatim quasi in perniciem eorum conspirantibus, succussus undequaque malus, mox gubernaculum navis, in quo unica mare trajicientium spes semper est posita, tanto fragore ex puppi avellebantur, ut fere in profundum omnia secum traherent, quo facto, tempestati, procella artem consiliumque superante, resistere amplius non poterant, fortunæ fluctuumque arbitrio se permittentes. Rebus sic se habentibus, nonne stupesceret, cui robur alias & æs triplex circa pectus est? Sed deficiente humana ope, Divinum in promptu erat auxilium, dum sat abunde jactati in portum denique Gedanensem, Deo navem dirigente, pervenerunt. Simulac continenti pedem ZERNECKIVS intulerat, iter terrestre Rostochium molitus est, quod adventantem summa admiratione excepit, utpote ore omnium naufragio diu jam exstinctum.

§. VI.

(c) Vide Caput IV. §. 8.

§. VI.

In Patriam reversus, & officiis jam ornatus, multos peræque adversos casus tulit, ex quibus eos duntaxat adducemus, quos nec Lectoribus ingratos cognitu, nec indignos relatione arbitrabimur. Inter hos quasi prælusionis loco fuisse videntur acutissima vitæ pericula, quæ Lustrationes expeditionis bellicæ separatis temporibus frequentando incurrit. Bis ad illas missus est, bis etiam globus mitram ejus capiti impositam, tresque digitos ex vertice vix prominentem perforavit e catapulta effusus. Quæ plura ibi mala perpessus sit, data opera omittimus.

§. VII.

Et quantus calamitatum illarum numerus est, quas bello Thorunium se flectente acceptas moderate tulit. Malorum recordatio, in urbem hanc obsidione illatorum, apud quem prorsus non deferbuit, is facile conjiciet, nec ZERNECKIVM liberum ab iis extitisse. Non repetemus, quod tempore tam turbido, qua Patre suo, qua filia simul orbatus (d) utrumque horrendos inter tormentorum mugitus, strages inter tectorum domuumque passim factas extulerit; nec incommoda narrabimus ex annona flagellata in neminem non redundantia; sed terrores tantum continuos, apertaque vitæ discrimina unicuique pensiculatius examinanda damus, qui, quam fervens ista Suecorum fuerit obsessio, non penitus ignorat.

§. VIII.

Quem noctes diesque ingentium tormentorum non intermissa fulminatione quassæ domus, tutum & sine pavore unquam tenuerunt? Quis tortos vibratosque flammarum discursus, confutatas ædes & proxima quæque fœda laceratione corripientes, conspexit intrepidus? Quem ollæ igniariæ in æthera emissæ, ac pondere deciduæ partim, partim dissilientium

(d) Vide Capitis I. §. 4. notam (g) & Capitis VI. §. 4.

um fragmentorum grandine non unam mortem ſpargentes, pallidum non reddiderunt aut tremulum? Miſerrima hæc ipſe vidit ZERNEKIVS, eorumque pars magna fuit. Quid? quod pro muneris, quo tunc fungebatur, ratione (a Secretis Senatus erat) toties periculis obviam ivit, quoties ſummos copiarum Præfectos *de Rœbel & Kanitz*, quibus cuſtodia Urbis erat credita, vel inter extimos aggeres, vel corbes terra farctas, vel ſudes inter præacutas ſequutus eſt, mentem ipſis Magiſtratus & deſideria explicaturus. Exempli duntaxat unici mentionem injiciemus, prolixa caſuum hujusmodi narratione patientia Lectoris minime abuſuri. Tetendit aliquando ZERNECKIVS in vallum, cum Præfectis ibi præſentibus collocuturus. Dum vero excubiis, quas præterire ipſum oportuit, proximus eſt, globus concavus major, ſulphurato pulvere repletus, in eas decidit, qui flammis luctantibus diſruptus, milites vigilias agentes, plane omnes, miſere adeo diſcuſſit, ut hac informes truncos, illac laniata viſcera jactata videres, excepto Præ-Conſule Noſtro, qui invulneratus emerſit.

§. IX.

Obſidione finita novus paulo poſt belli turbo erupit, multum moleſtiæ, multum timoris qua ZERNECKIO, qua Civibus inferens Thorunienſibus, quaſi novis vulneribus veteres ſemper cicatrices eſſent refricandæ. Incommoda ex impetu militum Kiowienſium nata; an metum & diſcrimina narremus copiis Gniazdowskianis in urbem irruentibus capta? Hæc ſane non fuerunt minima! In recenti omnium erant memoria calamitates Frauſtadio Poſnaniæque prædando illatæ, urbesque proximas mali fama pervaſerat, quare, adventante Gniazdowskiana manu, incolarum plures ſalutem fuga petierunt, in quorum numero Conjux cum pignoribus erat ZERNECKII. Hanc ipſemet denique ſecutus, domum quidem, ſed ad ſocietatem diſcriminis, præter opinionem ingraveſcentis, duxit. (e)

§. X.

(e) Vide Chronicon pag. 415. & 434.

§. X.

Multa jam adduximus, Lector Benevole, rerum adversarum genera, cum quibus ZERNECKIVS sæpe conflictatus est, & plura sane supereſſent, si latius expatiandi nobis esset animus. Et omnino esset, nisi Optimum Virum æstimatorem sui parcissimum noscceremus, invito animo facta fataque sua copiose describi permittentem. Proinde nobis non est copiæ prolixa oratione terrores persequi, ipsi civibusque a Russis injectos, non modo ignem oppido & flammas minantibus, sed ipsum Vistulæ pontem Vulcano tradentibus, ex cujus incendio, cum Urbi sit contiguus, nova insuper redundarunt in incolas pericula. (f) Hoc tamen adjiciemus, quod luem contagiosam, Thorunio atrocitate tanta incumbentem, ut multa hominum millia necaret, sartus tectus & incolumis, quæ Dei erat gratia, annis 1708 & 1710, superaverit, nemine ex domesticis ejus vel ægrotante, vel fato hujusmodi pereunte, si fratrem excipias ANDREAM ZERNECKE, Mercatorem Thorunii florentissimum, & Ephraimum Prætorium, (g) ami-

(f) Vide Chronicon Thorunienſe pag. 418.

(g) Quam de clarissimo hoc Viro nactus sum dicendi occasionem, grata adeo mihi est, ut dimittere illam nefas omnino judicem. De illo enim qui taceam, cujus incredibili diligentia multa hodie in manibus habemus, quæ de aliis dicamus? Quot ille Virorum facta ab oblivione vindicavit, quorum nomina, si id non feciſſet, tenebris jam premerentur, aut premi saltem potuissent? Quis Prætorio res Patrias diligentius contexuit? Quantane semper patientia vel in minimis conquirendis usus est? Injurius proinde in pios manes ejus essem, vitam nisi Scriptaque Viri, nemine id hactenus agente, Lectori quam pauciſſimis exhibeam.

Ephraim Prætorius, Miniſterii Thorunienſis Senior, & ad ædem D. Mariæ Paſtor, limen vitæ ingreſſus est Gedani, anno 1657, die 11 Martii. Patrem coluit Georgium Prætorium, Johannitanæ & poſtea Scholæ Marianæ Collegam induſtrium. conf. Athenæ Gedanenſes pag. 181. Quam exoſculatus fuerit Matrem, me plane præterit,

cum ejus longe clariſſimum. Eorum ille peſtilentia ſuffocatus

it, neque ex quo id quæram, ullus in promptu eſt. Ipſe vero a primis ſtatim vitæ incunabilis non obſcura animi ad ſtudia proni ſigna edens, rudimentis literarum bene adeo imbutus eſt, ut dignus eſſet, qui patrium in Athenæum transſcriberetur. Annis ſex magna cum utilitate in Muſarum hoc domicilio contritis, ſcholas ſuperiores meditans, Wittebergam 1679 iter conſtituit, ſoli ſe Divinæ committens Providentiæ. Patre enim opibus deſtituto, nullos ab ipſo literarum ſumptus ſperare unquam potuit. Viam paranti duos florenos dedit, piis votis adeo poſtmodum auctos, ut redux factus non eos tantum integros, ſed plures inſuper thaleros ſecum apportaret, quod ei magnæ omnino eſt gloriæ. Lectionibus Wittebergæ clariſſimorum toto orbe Theologorum præmunitus, anno 1681 Lipſiam contendit, in addiſcendis Theologo diſciplinis nil intentatum relicturus. 7 Melioribus literis ex animi ſententia abunde dives, natale ſolum 1683 tandem repetiit, & biennio hic gentium exacto, a cœtu fidelium Münſterbergenſi ad officium Eccleſiaſticum obeundum vocatus eſt, quo facto a Miniſterio I. A. C. Gedanenſi ſacris initiatus, Dom. X poſt Trinit. ſuo cepit primum fungi munere. Tantum vero abeſt, ut memoria abſentis tunc deleta fuerit, ut potius 1698 in Patriam ad Ædem Lazari accerſitus, die Paſchatos primo ſuggeſtum aſcenderit. A Confeſſionibus præterea, pro muneris hujus ratione, illis etiam erat, quos mendicitatis evitandæ cauſa publica domus (vulgo Spend-Hauſs dicta) continet, cujus templum prima vice inaugurali ſermone anno 1700, die 2 Julii, Deo conſecravit beatus Prætorius. Ad ædem deinde D. Jacobi 1702 Paſtor animarum deſignatus, Domin. Miſericordias Domini novum munus hoc in ſe ſuſcepit. Deo vero rerum humanarum arbitro ſic volente, patriis diſcedere terris ipſum oportuit, D. Paulo Hoffmanno fatis extincto, Thorunium 1705 Senior Miniſterii & ad Ædem D. Mariæ Paſtor publicis adſcitus literis. Vocationem hanc Divinam ratus, fidei ſuæ hactenus commiſſum gregem valere juſſit, & Domin. XVI poſt Trinitatis inauguralem officii ſui concionem habuit. Anno 1706 die 5 Octobr. templum S. Georgii recens exſtructum initiavit, & quousque Diſpenſatorem Myſteriorum Divinorum apud Thorunienſes egit, plures etiam in vineam Chriſti ope-

7 Postquam in Varniaca opum salutavit aliquantum herserat

tus est, hic domum sæviente malo infestatam adeo habuit, ut

operarios, Michaëlem nempe Ringeltaube, Joh. Reinhold Böhmium, Christ. Henricum Andream Geret, Ministerii hodie Seniorem longe gravissimum, Gottlieb Köliche, M. Johannem Rechenbergerum, Henricum Prochnau, dato hoc ordine, introduxit. Quod ad privatas Optimi Viri necessitudines attinet, id tantum brevibus refero, quod matrimonium cum pudicissima ~~Virgine~~ Matrona Barbara, stemmate Cierenbergiano oriunda, contraxerit, ex pestilentia (ut supra jam dictum est) 1710 obeunte. Effusissimum maritæ hujus amorem viginti quinque annos expertus, ea conjunctione, concordia & svavitate cum ipsa vixit, ut idem velle idem nolle utriusque semper fuerit tessera. Ad secunda deinceps vota properans, uxorem duxit Elisabetham, Wilhelmi Lenskenii Novæ Civitatis Scabini filiam, multijugæ virtutis Virginem. Hæc ipsi tres dedit liberos, Annam Elisabetham anno 1717, Catharinam 1720, & Nathanaëlem 1723 progenitos, ex quibus natu maxima diem suum obiit. Ad Senectutem provectus morbum incurrit molestissimum, quo ingravescente cum valetudine in gratiam non amplius rediit. Laboravit tumore femoris in dies admodum succrescente, ut exscissus postea viginti pondo par esset. Ex hominum conspectu morte decessit 1723, d. 14. Februarii, natus sexaginta sex, & officiis functus triginta octo annos. Innotuerunt vitæ ejus integritas, mens ingenua, larga in pauperes manus, illibata in Deum pietas & pertinax plane, nec doloribus morbi superanda diligentia, tot scriptorum fœcunda mater, indelebile nomen ejus reddentium. Quæ foras scripta protulit (de manu exaratis, quorum non parva adhuc supereſt copia, haud agam) sunt sequentia:

1) Exercitatio Theologica de Jona, sepultum atque resurgentem Salvatorem mundi adumbrante, ex Matth. XII, 40. Præside D. Ægidio Strauchio, Dantisc. 1674, 4.

2) Dissertatio Philol. Theol. de actu speciali Providentiæ Divinæ circa justum in custodiendis ejus ossibus integris, ex Psalm. XXXIV, 21. Præside D. Joh. Andrea Quenstedio, Wittebergæ 1681, 4.

3) Atheus proprio gladio jugulatus, ex Cohel. III, 18-21. Præside D. Michaële Cobabo, Rost. 1683, 4.

4) Ho-

maritam exſpirantem amittens, vixque ſibi meliora auguratus, ZER-

4) Bibliotheca Homiletica, oder Homiletiſcher Bücher-Vorrath über die gantze Bibel &c. Dantz. 1691, 4.

5) Gottgefälliger Bibel-Fleiſs in 2 ausführlichen Predigten, oder Unterricht, daſs, und wie man die Bibel leſen ſolle. Dantzig 1693, 8.

6) Bibliotheca Homiletica, vermehret biſs auff die Helffte, nebſt einer doppelten Zugabe, Leipz. 1698, 4.

7) Geiſtliche Seelen-Taube, über: Valet will ich dir geben, in fünff Predigten, nebſt noch einer Predigt über den Vers: Gute Nacht ihr meine Freunde, Leipz. 1700, 8.

8) Würdiger Tiſch-Gaſt bey der Taffel JEſu Chriſti, Leipz. 1702, 16. & ibid. 1703. & 1705.

9) Dantziger Lehrer Gedächtniſs, Leipz. 1704, 8.

10) Sonderbahrer Tauff-Actus eines 10jährigen von Lutheriſchen Eltern gezeugten Mägdleins, Dantzig 1705, 4.

11) Regenten nach dem Hertzen GOttes, oder Kühr-Predigt, ex Exod. XVIII, 21. Thorn. 1706, 4.

12) Bibliothecæ Homileticæ Continuatio, Lipſ. 1708, 4.

13) Chriſtliche Lebens-Regeln in zween Jahr-Gängen aus denen ordentlichen Evangeliis, Thorn 1712, 8.

14) Dantziger Lehrer Gedächtniſs, verbeſſert und continuiret, Dantzig 1713, 8. 1733. 8.

15) Athenæ Gedanenſes, Lipſ. 1713, 8.

16) Würdiger Tiſch-Gaſt, editio quinta, vermehret mit Gebets-Andachten ex Scrivero, Thorn 1713, 16mo.

17) Evangeliſche Gedenck-Reime, Thorn 1713.

18) Letzte und beſte Beforderung eines treuen Dieners Chriſti zur höchſten Ehren-Stuffe, in einer Leich-Predigt ſuper Joh. XII, 26. Thorn 1714.

19) Worte geredet zu ſeiner Zeit, oder Caſual-Predigten, XX an der Zahl, nebſt einer Parentation, Leipz. 1718, 8.

20) Göttliche Sendung guter Hirten, ſeu Introductions-Predigt ex Joh. X, 11-16. Thorn 1717, 4.

21) Bibliothecæ Homileticæ III Pars, Leipz. 1719, 4.

22) Be-

ZERNECKIO curam rerum suarum post obitum habendarum multis precibus injungeret, quam fidi amici vicem magnopere doluit.

§. XI.

Hos fati dubios ictus secreta æstimatione pensantes ultro largimur, non casu illos, sed divino nutu ZERNECKIVM toties pulsasse, ut majoribus olim obnoxius, invicto animo vel mortem ipsam contemneret. Certum est, varios atque ancipites volubilis fortunæ motus sæpius existere, ut humana mens, ubi speratis fallitur, insperata felicius adsequatur. Qui enim

ad mala jam pridem non rude pectus habet,

facilius adversa feret, quam alii, quibus utramque fortuna mammam perpetuo lactandam præbuit. Exemplo nobis ZERNECKIVS esto, qui exorto rerum Thorunienſium ubique pervulgatarum turbine, interritus ea omnia perpessus est, quæ paucis jam exponenda sunt, ita tamen, ut nemo a nobis plura postulet, quam nostri permittit instituti ratio. Neque enim historiam illorum motuum scribimus, sed res tantum ZERNECKII eo tempore minus prosperas breviter commemorabimus.

§. XII.

Harum causa tumultus erat, anno 1724, die 17. Julii advesperascente excitatus, qui vix quatuor horas detonans, ZERNECKIO plebi solicitius inclamante, demum sedatus est. Re vero in Aulam Regiam postmodum delata, civilis insaniæ inquisitio, in S. R. Mtis Judicio Assessoriali, mense Septembri, ex Mandato

22) Bewehrter Schlag-Balsam, ex 1. Tim. I, 15. 16. oder Leich-Predigt, Thorn 1719. F.

23) Das Gottgefällige Beicht-Kind, Wittenb. 1721, 4.

24) Ein tüchtiger Lehrer der Christlichen Gemeine, oder Introductions-Predigt ex Joh. VIII, 46-59. Thorn 4.

25) Der verwirrte aber wieder zu recht gebrachte Maleficant, nebst Vorbericht und Anhang, Thorn 1722, 4.

dato instituta fuit, cui nulla se pallescere culpa literis probatum dedit Præ-Consul Optimus, nemini non diu jam apertis. Verum enim vero his frustra exaratis, ipse pariter cum ceteris, mense Novembri, capitis judicatus est, & rebus deinceps mense Decembri ad supplicium paratis, ultimam mortis necessitatem, die horaque statis subeundam, denunciari sibi exaudivit. Mox plures, iique acerrimi, advolarunt suasores, enixe conati, ut lethum effugiturus Lutheranorum Sacra cum Pontificiis commutaret, nec Religionis suæ quam vitæ esset cupidior. Tantum vero abfuit, ut eo adduci potuerit, ut potius desultoriam in Fide levitatem cane pejus & angue fugiens, sospitatrici rerum mortalium Providentiæ se commiserit, impigre moriturum. Tunc biduo interjecto, supplicium capitale ex dato in alium diem elatum est, ut mora ipsi animum mutandi esset integra. Cum intra hoc quoque temporis spatium Religionem deserere religioni sibi duceret, sententia mortis auribus ejus denuo incussa est, ad quam divina gratia promptus etiam & paratus extitit. Sed ecce! ardentiore interea studio Optimates, Nobilitas maxime Culmensis & Cujavienſis, Clerus, tota Civitas, & Actores ipsi pro salute Vice-Præsidis Zerneckii orarunt, quibus suffragantes delegati illustres ad exsecutionem Judices, prægnantibus missis in Aulam Regiam literis, Clementiæ Serenissimi Regis tandem eum reddiderunt participem.

§. XIII.

Fatis hujusmodi durioribus patienter (mirum enim vincendi genus patientia est) defunctus, animum tot molestiis implicitum, itinere aliquo, quemadmodum in juventute moris ipsi olim fuerat, remissurus, fratre graviori morbo Gedani decumbente, cursum eo flexit. In urbe hac aliquandiu postquam moratus erat, rumor multo falsissimus increbuit, reditum in Patriam dubium adeo reddens, ut in hunc usque diem Gedani vitam agere satius duxerit. Quam tristis autem sit con-

conditio, Patriam, totius cognationis gregem, amicos, & quæ non alia? deserere, ii omnes ingenue confitebuntur, qui casus hujusmodi rectiori secum via reputare non fastidiunt. Sed felicem illum, qui summis calamitatibus parem gerit animum, quibus virtutis magnitudo maxime approbatur! Quod ad munera attinet, a Magistratu Thorunienſi quotannis absenti oblata, re ipsa perfungi illis non quidem potuit, sed ope Dominorum Collegarum usus, cetera votis & precibus absolvit.

Obiit ipse Gedan. 1741. 29. octob.

§. XIV.

Jam nulli dubitamus, fore ut hunc fatorum Zerneckianorum cumulum quisque omnino gravem judicaturus sit, sic ferente fortuna humeris ejus impositum. Multa quidem, ut certum est, sors benigna ipsi indulsit, si ortum ejus, si festinatos honores, si exaggeratum virtutibus animum, & id genus alia reputes; nemo tamen ibit inficias, majora propemodum esse, quæ perpessus est, ut varia fati inclementia exercitus documento esset posteris, nihil desperandum, nulli rei fidendum esse, cum videamus tot varietates tam volubili orbe circumagi.

CAPVT IX.

DE VIRTVTIBVS ZERNECKII MORALIBVS.

§. I.

NOn opus sane est, ut facta jam Zerneckianæ Vitæ mentione, prolixe in virtutes ejus excurramus, cum nemini amplius possit esse incognitus. Ut taceamus, quod longa laudum expositione, gratam auribus ejus escam colligere forte videremur, a quo tamen assentandi genere tantum modestia ejus, quantum genii nostri abest simplicitas. Liceat proinde nobis esse non ex inopia dicendorum, sed sponte sua brevibus, calamum ad moderationem Optimi Viri submissuris, nec

nec tam verentibus, ne nos in laudibus ſuis parcos, quam ne nimios, putet.

§. II.

Quam autem vis primo loco ex Virtutibus ejus adducamus? An pietatem, an juſtitiam, an humanitatem, an vitæ integritatem, an robur animi, an ex reliquis aliam? Nobis perinde eſſet, niſi omnium virtutum principium & finis foret pietas, cui a puero ſemper ſtuduit ZERNECKIVS. Hanc fontem omnis ſapientiæ ratus illibatam jugiter tenuit, hac propitium Numen expertus eſt, hæc rebus adverſis preſſo invictum reddidit animum, hac vicit, hac victurus eſt. Parem in illo meretur laudem amor juſtitiæ, quem ſuis in muneribus, æqui tenax, conſpicuum adeo fecit omnibus, ut nobis tacentibus ab aliis laudetur.

§. III.

Quid de integritate Vitæ dicemus? Hæc pietati ejus ſemper reſpondit. Quid de Humanitate? Hæc diu jam multorum mentes in venerationem ejus rapuit, ac linguas ſolvit in præconia. Non triſte ſupercilium, non in arrogantiam arrecta frons, non vox aſpera quenquam removit a ZERNECKIO, Civium Rectore pariter ac Parente, nemini niſi iniquis aſpero. An robur animi collaudemus, malis nec fracti, nec ſecundis elati? Fata Viri intuere, ſimulac conſtantiam mentis intelliges ſingularem & in exemplum ituram. Quid multis?

Noſſe Viri titulos omnes vis laude ſub una?

Non aſſentati veriſſime dicimus: ZERNECKIVS Præ-Conſul Vir eſt gravis, pius, juſtus, prudens, multis experimentis eruditus, cujus famam pennæ remigium æternam præſtabit, quamque per orbem terrarum ſparſam, nulla temporum vis, nulla ætas extinguet.

§. IV.

Plura dici, re non deſiderante, vela tandem contrahimus, Deum ex animo venerati, ut Zerneckiana domus tot malorum

lorum incumbentium eluctata procellas, quod proverbio loquimur, in portu naviget. Præstet divinum Numen Amplissimum Præ-Consulem diutissime sospitem, eumque iis vitæ præsidiis ornet, quæ piis votis expetere potest sors mortalium. Tueatur Conjugem ejus, Comitem utriusque fortunæ hactenus laudabilem. Tueatur magnæ spei Filios, ut Patre humanis rebus exempto, supersint

\- - Phœnices sacro de funere vivi!

Tu vero, Lector Benevole, valeas, & iis omnibus, quæ dicta sunt, libertatem, fidem & veritatem constare, sis persuasus adeo quam qui persuasissimus. Vale.

Tantum!

DISSERTATIO THEOLOGICA

De Statu Infantium, a Gentilibus progenitorum, cum in infantia decedunt, quam Præside D. JOANNE FECHTIO, ad diem 29 Decembr. Anno 1697, in Academia Rostochiensi, publicæ disquisitioni subjecit Auctor JACOBVS HENRICVS ZERNECKE, Thor. Borussus.

Venerando Thorunienſi Ministerio, Viris Summe Reverendis, Excellentissimis, Doctissimis ac Devotissimis,

DOMINO SENIORI,
PASTORIBUS,
Cæterisque verbi divini
MINISTRIS,

De Ecclesia Christi bene-meritis & merentibus indies, Dominis, Fautoribus & Patronis, Sacrum!

SExtus volvitur annus, VIRI CELEBERRIMI, ex quo, ceu optime noſtis, Muſis derelictis Paternis illuſtriora eorum domicilia in exteris poſita oris & Academiis ſalutavi, atque ab iisdem, quod DEI Trinunius gratia eſt, in ſolidiori rerum Theologicarum ſcientia innutritus ſemper vixi, donec tandem DEO & Parentibus placuit, me e Toga ad Pallium, e Legibus divinis ad Civiles provocare, atque ſic ad auguſtum Auguſtiſſimi Imperatoris Symbolum Pietate & Juſtitia imbutum me, ex Academiis reducem, intueri. Cui juſtiſſimo juſſui cum promptiſſimum geſſiſſem morem, æquum ſtatim duxi, ne ex trito hocce Muſarum tramite plane ἀσύμβολος & jejunus abiiſſe viderer, ſpecimen quoddam Theologicum viribus qualibus qualibus, dicam juvenilibus, excoctum in lucem proferre ſub tutela Splendidiſſimi Nominis VESTRI, ut ita a luce Veſtra quandam ſibi conciliare poſſet lucem. VOS ei Tutores, imo Patres advoco: Tangite, tollite expoſitam infirmam hanc infirmioris ingenii prolem, atque eandem imprimis favoris Veſtri ſcuto defendite & ſecuritate donate. Accipite, quod offero, tanto affectu, quanto ego VOBIS placere annitor. Chartaceum quidem hoc transmitto munuſculum, ex affectu magis, quam effectu, æſtimandum; Sic erit, ut VOS ſi opellam hanc qualem qualem non improbabitis, gratuler mihi, VOBISQVE inſerviendi nullam non arripiam occaſionem. DEVS interim TER-OPTIMVS TERQVE MAXIMVS diu VOS Eccleſiæ & Patriæ meæ bono ſervet ſoſpites & incolumes, donec longa placidaque ſenecta ex terris in cœlum evocemini. Valete, atque ex animi ſententia, ac publico voto, veſtras res præclare gerite. Perſcripſi Roſtochii Anno 1697. die 14. Decembr.

V. V. Ampliſſimorum & Celeberrimorum Nominum

obſervantia indefeſſus ſervitiis promptiſſimus Cultor

JACOBVS HENRICVS Zernecke.

Ad

Ad Theologum, ob maxima in Ecclesiam merita Celebratissimum,

D. SAMUELEM SCHELGVIGIUM,

Allocutio Præsidis.

ACcepi hesterno die Epistolam Tuam, Vir Summe Reverende, qua amicitiæ meæ & familiariori conversationi insinuas *Virum*, ceu Tute loqueris, *Juvenem, ob pietatem, diligentiam in studiis, animique bonitatem Tibi perquam charum*, JACOBVM HENRICVM ZERNECKE, Thorunio Borussum, Tuum per duos annos & convictorem & domesticum. Hunc ais, & perspecta quidem atque abunde explorata fide, talem se apud Vos gessisse, ut aliis exemplo suo præluxerit, ante abitum quoque Disputatione adversus Quakeros habita, luculentum eruditionis specimen, fortiter se in cathedra gerentem, edidisse. Rogasque, ut in adornanda alia ab ipso disputatione Præsidis officium ne denegarem. Venerat utique ille ad Nos tribus abhinc mensibus, postquam Lipsiæ Clarissimos in omni eruditionis genere Viros singulari cum profectu audivisset, aliorumque eruditorum animos, suscepto per superiorem inferioremque Germaniam, Hungariam atque Daniam, studiorum morumque excolendorum gratia, itinere, sibi conciliasset. Vidique illico atque deprehendi, non e vulgo illum esse, sed ad laudata quævis concitato cursu grassari. Scripserat de illo, ante quinquennium, cum e Gymnasio patrio ad illustre Athenæum Vestrum concederet, Excellentissimus Theologus, Gymnasii tum quidem Rector, D. P. HOFFMANNVS: *non mediocriter dolere se abitum hominis modestissimi, Cortis ipsorum per multos annos alumni, qui ipsos nisi præmaturo discessu suo offenderit nunquam, gratularique se illustri Gedanensium Athenæo, quod tam pingvis & nobilis præda in casses illius incidat. Id tamen se solatii sibi relictum putare, ita a se excoctum & præparatum Zerneckii pectus esse, ut quæ restant, facile addi & ab aliis suppleri possint.* Hanc equidem spem eximie hactenus implevit, implebitque posthac ingenio atque industria, immo aliquando su-

do ſuperabit. Obtulit ille mihi Diſputationem, a ſe quidem & ſuo Marte, niſi quod ob materiæ rarius pertractatæ difficultatem pauxillum quidpiam mearum meditatiuncularum nonnunquam adjeci, elaboratam, e qua Clariſſimi Juvenis & conquiſitam continuo labore ſcientiam & pulcerrimum de rebus gravioribus judicium Lectores facile deprehendent; ſed cum hoc ipſo Meletemate Vale ſe Theologiæ, ſerio a ſe hactenus excultæ, dicturum, adpoſiturumque ad Jurisprudentiam animum, mihi ſignificaſſet, in admirationem primum & quendam quaſi dolorem, quod virtutes tam eximiæ & expectatio non vulgaris ordini noſtro ſubtraherentur, adductus, mox conquieſcere cœpi, quando iis ſe ad hoc propoſitum rationibus commotum eſſe indigitavit, quæ conſcientiæ ex omni parte ſatisfacerent. Quibus Tu, Vir Magnifice, eo libentius adhibebis fidem, quo magis perſpecta Tibi eſt ZERNECKII Tui pietas, ab omni fuco aliena, qui quidlibet facere patique potius paratus eſſet, quam ut quocunque facto, minus a Theologia noſtra probato, Deum religionemque offenderet. Quamobrem dum poſthac inter Politicos numerabitur, ſolidioris puriorisque Theologiæ fundamenta eum imbibiſſe nos nunquam pœnitebit, cum hoc ipſo ſpecimine, tanquam publico ſolenniſſimoque inſtrumento, fidem ſuam ſancte nobis oppignoret, nunquam fore impoſterum, ut perſonatorum illorum JCtorum exemplo, qui & hodie in ipſam Theologiam noſtram vel temerariam manum immittunt, vel furioſum dominium affectant, & in quos Te nuper juſta indignatione publice invectum eſſe in literis Tuis ſignificas, ſacratiſſimæ religionis myſteria, pietatemque cum ſalutari notitia conjunctam, quocunque auſu labefactet. Quin potius juſtitiam cum pietate conſcientiæque puritate perpetuo conjunget, & cum pietatis altera pars ſit rectus de Deo rebusque Divinis ſenſus, ſine quo cultus ſupremi Numinis Pietatis titulo mendaciter ſuperbit, & cœcæ ſuperſtitionis nomine dignior eſt, nunquam committet, ut in quacunque parte, promovendæ veritati & eliminando errori,

rori, officio suo unquam desit. Rectius nunc, quam plurimi alii, novit, quæ pestes hodie Ecclesiam nostram adfligant, ex uno nimirum latere profana credendi licentia, quam vel Atheismum vocare possumus, vel Naturalismum, quibus se hujus seculi homines involvunt, ex altero sancta superstitio, quam merito vel Pietismum appellamus, vel Fanaticismum, cui cæteri, qui omnium maxime a mundo remoti esse videri volunt, sunt immersi. Utriusque periculum, qui civilibus negotiis dediti sunt, vulgo neque intelligunt satis, neque penetrant, & cœco nonnunquam affectu in alterutrum feruntur. Hunc scopulum vitare posthac ZERNECKIVS eo felicius poterit, quo rectius solidiusque, Te primo & inæstimabili doctore, eundem cognoscere didicit. Quare nihil nunc supereſt, quam ut eidem & gratiam Spiritus Sancti, etiam in hoc, quod aggressus est, studio, perennem & successus ipso voto majores & animi denique, nunquam justitiæ magis quam pietati devoti, constantiam ex toto pectore adprecemur. Vale, Vir Excellentissime, Ecclesiæ nostræ ornamento. Scrib. Rostochii, d. XVIII. Decemb. MDCXCVII.

Nobilissimo atque Doctissimo

DN. ZERNECKE

S. P. P.

JOHANNES JOACHIMVS SCHOEPFFER,

J. U. D. & Profess.

EX eo tempore, quo Te, Vir Politissime, Rostochiensium admirata est terra, Lipsiaque Te, omni virtutum ac eruditionis genere instructum, ægre dimisit, tanta legum nostrarum te tenuit memoria, tantaque veneratio, ut vel contra minimam ejus partem peccare sacrilegii instar æstimaveris. Cum ergo inter alias saluberrimas hujus Roseti leges Academicas IV disponat: *Ne quis sine studiorum specimine discedat*, huic quo-

 que

que ex asse satisfacis, atque in arenam descendis disputatoriam, suavissima studiorum editurus specimina. Gratulor hinc nostræ Almæ Matri, Academiæ, de tanta humanitatis tuæ, in eam, pietate atque de Legum cultore assiduo. Gratulor patriæ de Cive optimo, magnæ spei futurorum fructuum. Gratulor denique Tibi de studiorum Theologicorum hoc insigni specimine. Macte virtute tua! fac alios tuo incendas exemplo, quo legum sua constet sanctitas atque observantia, sic nunquam uberior tibi gratulandi deerit materia. Vale, ac indies majora studiorum cape incrementa. Scrib. Rostochii d. 18. Decemb. Annno M. DC. XCVII.

PROOEMIVM.

Cum, teste Doctissimo *Casaubono*, (a) gratior & utilior sit res, si vel unum Scripturæ Sacræ dictum difficultatibus aliquibus obstructum explicetur, quam si vel mille profanorum scriptorum loca depravata corrigantur; haud immerito speciminis loco Academici me ejusmodi materiam elegisse puto, in qua non Scripturæ duntaxat Sacræ dicta difficultatibus aliquibus pressa explicantur, sed quæstio quoque in Theologicis haud supererogatoria ventilatur, & curatius examinatur. Equidem prævideo, forsan non defore quosdam, qui super hisce conatibus meis aliquos contentionis vel censuræ potius funiculos ducent, meque cum nimiæ & inutilis curiositatis, tum temeritatis sat grandioris incusabunt. Incusabunt curiositatis, quod videlicet falcem meam in segetem ejusmodi immittere ausus sim, qua forte carere area Theologica sine æterno dispendio salutis posset. Temeritatis autem, quod miser ego pusio cum viris supra omnem exceptionem præstantissimis, nulloque non eruditionis suppellectili instructissimis conferre sententias, rationum examinare pon-

(a) In monito ad filium Jf. Casaubonum, cum notas in Diog. Laërtium ederat.

pondera, atque a multorum sat trita & adeo tantum non regia, ut videtur, via deflectere coner. Aſt secus profecto sese res habebit, si præproperæ hujus censuræ curatius & solidius nervos & poplites incidere perrexero. Constat enim, quæstionem præsentem non mere problematicam esse, de qua citra periculum in utramque partem disputari queat, sed potius talem, quæ, si aut incaute aut prave decidatur, de facili Orthodoxæ doctrinæ capita luxare, quoad ipsos loquendi modos hæreticis quicquam concedere, atque ad ἀγραφας καινοτομίας viam sternere potens sit, quare & tam sollicito pede incessisse, quotquot ex nostris partibus hanc quæstionem attigerunt, videmus. Temerarius *Zwinglii* ausus & nova *Edvardi Herberti* placita de adultorum Gentilium salute, quomodo per vicinas hypotheses, quas *Calviniani* ideo allegant, suffulciantur, ex infra dicendis sat patebit, & vereor, ne ipsi *Anabaptistæ novique Prophetæ* iisdem pugnis & cladibus Cathedras nostrorum Theologicas & Ecclesiasticas incalescere faciant. Hoc præsuppositio, curiositas forsan mea in tam præcipiti cursu haud erit, utpote quæ etiam adhæc prodromos suos in patribus longe clarissimis vidit, impræsentiarum licebit in solo *Augustini* & *Ambrosii* nomine acquiescere, qui in hac quæstione decidenda nonnihil desudarunt, nec tamen operam hanc suam in tricis & apinis collocasse dicendi sunt, ut jam silentii peplo involvam scriptores proximæ ætatis doctissimos, qui in eundem chorum suum intulerunt pedem, ceu testes oculati sequentes erunt pagellæ. Adhæc lubens libensque fateor, exactam hujus quæstionis scientiam nobis Christianis non quidem absolute & in se necessariam esse, utpote quam citra salutis nostræ dispendium utique ignorare possumus, tanquam certissimi de forma & norma nostræ fidei, & eorum, qui curæ nostræ propius commissi sunt. Aſt nihilominus non parum necessariam eandem fore ex accidenti & propter varios variorum adversariorum insultus, nemo forsan inficias ibit, quem non fugit, quantis ausibus iidem iisdem argumentis veritatem nostram

in

in aliis etiam fidei articulis labefactare & de ponte dejicere conentur. Hinc in pace de armis cura ſubeunda, quibus inſtructi de facili ſuppetias veritati dare valebimus. Nonnulla enim ſunt, quibus carere poſſumus in pace, non item in bello: Panis ad vitæ conſervationem ſatis eſt, ad medicinam inſuper apotheca requiritur. Nec is ſtatim curioſi nimis indagatoris nomen juſte incurrit, qui rem aliquam arduam ex fundamentis Scripturæ decidit, & judicium ex ore depromit divino; aut temeritatis ille incuſandus venit, qui nonnullorum doctiſſimorum virorum autoritate modeſte ſepoſita, ſuffragia aliorum rectiora & tutiora arripit, atque in iis defendendis non tam copiam autoritatis, quam lumen veritatis undiquaque relucentis ſectatur; poteſt quippe accidere, ut ab uno quopiam autore, illuſtris præſertim ſi ſit, opinantium multitudo non impio, ſed humili timore correpta procedat, quæ deinde, ſemel affectu occupata, illius effata minus Achillea contra ſtomachum veneratur & approbat, quem præpoſterum zelum multorum temporum calamitatem fuiſſe nemo eſt, qui neſciat; hinc enati Doctores Irrefragabiles, Angelici, Seraphici, aliaque portentoſæ hujus inſcriptionis nomina, in Eccleſia Orthodoxa nequaquam toleranda. Quapropter nemo conamina mea in pejus rapiet, quod in hac ſat gravi materia decidenda particularium Doctorum opinionibus & interpretamentis, quanquam nec hæc deerant, haud nimium me manciparim, ſed potius tutiſſimo Sacræ Scripturæ ductui collum & mentem meam ſubmiſerim, ſpe hac fretus firmiſſima, ſub umbone hoc veritatem hancce, quæ κατ' ἐυσέβειαν eſt, ſartam tectamque ſemper manſuram. Huic ergo fundamento innixus, & de favore ſummi numinis auxilioque certus, materiam hanc altius paulo pertractandam in me ſuſcipio, atque *de Salute in Infantibus Gentilium ex Scripturis deſtruenda* cum Deo acturus, totam Diſſertationem in quatuor divido Sectiones, quarum prima ſententiarum diverſitatem, ſecunda diverſarum ſententiarum Propoſitionem, tertia propoſitarum Examen, quarta Examinis uſum

tam

tam Theoreticum quam Practicum sistet. Faxit Deus feliciter! Quem cum *Augustino* (b) devota supplicatione supplex ita imploro: *Coram Te, o Deus, firmitas & infirmitas mea: Illam serva, istam sana: Coram Te est scientia & ignorantia mea. Ubi mihi aperuisti, suscipe intrantem; ubi clausisti, aperi pulsanti. Meminerim Tui, intelligam Te, diligam Te!*

SECTIO I

Sistens sententiarum Diversitatem.

§. I.

Judicium de quæstione sane omnium judicio difficillima, ardua, atque a piis, illustribus & doctissimis Viris hucusque, brevibus licet, agitata: *An* scilicet *infantes Infidelium sine Baptismo decedentes salventur vel damnentur?* Judicium, inquam, laturi, illico oculis inerrat nostris judicium Salvatoris Luc. VI, 37. severe latum: *Nolite judicare, & non judicabimini, nec condemnare, & non condemnabimini, absolvite, & absolvemini.* Quod tamen nos hac vice haud ferire cuilibet obvium est, consideranti, hæc verba Salvatoris non tam de judicio mature ponderato, & ex ipsis S. Scripturæ visceribus hausto capienda esse, quippe quod apertis verbis adprobatur 1. Cor. II, 15. c. X, 15. quam potius, teste *Dn. D. Walthero* in Harmonia, *de judicio temerario & præsumptuoso*, ceu præsens nostrum minime erit. Certum enim est, nec negari absolute potest, tales nonnunquam incidere posse casus, quibus positis, in divinarum dispensationum causas non male inquiritur, modo ne in indagatione illa altum nimis quis sapiat, in fidei analogiam non arietet, conjecturasque denique mere tantum probabiles, imo sæpius ne vix quidem probabiles invictorum loco argumentorum imperitioribus non obtrudat. Hinc lubentes cum *B. D. Brentio* fatemur: *Quod importunum, imo impium foret, si præfractius judicium Dei investigaremus, vult ut judicia ejus occulta vera judicemus, etiamsi nobis nihil minus videantur, tamen si reverenti corde ejus causas imploremus, est quod dignetur nobis revelare.*

(b) In fine commentariorum de Trinitate.

§. II. Eadem & nos ratione impulsi materiam hancce bono cum Deo nobis sumimus pertractandam, atque judicium hic offerimus nostrum non tam judices, quam ut testes, contemplatores & admiratores divinorum arcanorum. Ast mirum est, quod tam vario & ancipiti Marte rationum & autoritatum veluti insigni armorum præsidio hic decertetur & disceptetur a Viris doctissimis, quos dissensus in ipso dissertationis limine sistere non videtur Mæandris effodiendis operam dare, aut Dædaleæ sudorem impendere exstruendæ fabricæ, si in antecessum diversas diversorum horum Virorum sententias in tot diversas Classes includamus, quippe qui labor tutiorem meliorem que viam sternet ad pleniorem mentis eorum indaginem ac perfectiorem cognitionem verborum sæpe nutantium, & hinc facem quasi lucentem Lectoribus præferet.

§. III. Sunt autem autores in hac Controversia & Quæstione quintuplicis differentiæ, quas jamjam recensere operæ suum erit pretium: *Alii enim quæstionem hanc plane indecisam relinquunt: Dubiis alii nimium indulgentes, nil nisi dubia quoque hic propinant; Bonæ spei vestigia passim in scriptis suis spargunt alii; alii judicium suum fundamento mediæ scientiæ divinæ inædificant: Tandem alii sententiam, ut multis videtur, duriusculam ferunt, atque damnationem omnibus infidelium infantibus, vel quoad pœnam damni tantum, vel simul etiam sensus adjudicant.*

§. IV. Hoc duntaxat in limine prænotandum venit, multos ex hisce Viris doctissimis inter tot rationum hydras felici vulnere renascentes sæpius ita pendulos hærere, ut sæpissime videas Virum uni Classi addictum iterum alteri vel tertiæ quoque classi nomen suum & assensum submittere, atque inter tot sententiarum divortia plus justo fidentius & inconstantissime sese divertere, certissimo indicio, tali nutantium ambiguitate rationum proprio quasi judicio ipsos fisos non esse, & summam hujusce rei difficultatem agnovisse, quod fusius deductum sequens præbebit sectio.

SECTIO

SECTIO II
Sistens
Sententiarum diversarum Propositionem.

§. V.

PRima igitur *Classis* eorum est, qui in neutram vel nullam partem quicquam determinant, nec argumenta etiam ulla pro ulla statuminanda adducunt, sed simpliciter sese tractationi hujus quæstionis, etiam ibi, ubi agere de ea vel maxime poterant & debebant, subtrahunt, dicentes illud Veterum: Non liquet! & illud Apostoli: *Quid ad nos, qui extra sunt.* Hi proprie sunt, qui ἐποχὴν eligunt, οἱ ἐπέχοντες etiam antiquis dicti, persuasi, nullam rationem esse, aut ex Scriptura deducendam, aut ex fidei analogia, aut loco quocunque alio, quæ in quamcunque nos partem, ut eam amplectamur, vel ad eandem propendeamus, inclinare possit. Tales sunt, qui vel disertis verbis hunc animi sui sensum profitentur, vel ipso silentio suo, ubi ad argumentum de infantibus ἀβαπτίστοις delabuntur, & tamen de Christianorum tantum infantibus judicium suum aperiunt, eundem insinuant: Quorum verba supervacaneum foret adduci.

§. VI. Unum memorabimus *Gerhardum*, Principem nostræ Ecclesiæ post Megalandrum Lutherum, postque majorem ipso Gerhardo Chemnitium, Theologum; ita namque ille Loco de Baptismo §. 237. inquit: *De infantibus extra Ecclesiam natis dicimus cum Apostolo 1. Cor. V, 12. Quid mihi de iis, qui foris sunt, DEus judicabit: quare cum de illis nulla exstet promissio, ideo judicio DEI eos committimus, nec tamen locum quendam inter cœlum & infernum intermedium statuimus, de quo altum in Scripturis silentium.* Idem eandem ἐποχὴν eligit in Confess. Cathol. lib. II. part. II. art. 12. p. m. 885. inquiens: *Quod attinet Gentilium infantes extra Ecclesiam, illos ut salvari certo pronunciare non possumus, cum nihil hac de re in sacris exstet definitum literis, ita nec simpliciter asseverare audemus, parvulos illos sine discrimine omnes esse damnandos. Proinde DEI judicio illos committimus, 1. Cor. V,*

12. Et in comment. ad Matthæum p. 1112. de loco proxime citato sequentia addit: *Plerosque Theologos locum illum: quid ad nos οἱ ἔξω? accipere de infantibus Gentilium, cum de adultis utique judicare queamus.* Nec mihi ex operibus Viri ullus notus est locus, in quo sententiam suam aut mutaverit, aut in aliquam partem vel leviter inflexerit. Hunc ducem suum presso sequitur pede *D. Seb. Schmidius* in Compend. Theol. c. XXI. §. 38. p. 176. scribens: *Infantes non Christianorum judicio divino permittuntur.*

§. VII. Omnium maxime huc pertinere videntur, qui illud Apostoli: *quid ad nos, qui foris sunt?* in ipsa literæ generalitate etiam Gentilium infantes involvere contendunt, quorum vero verba paulo post commodius afferemus. An enim illi huic hypothesi conformiter poterunt quidquam, probabiliter saltem, circa damnationem eorum vel salutem asserere? Anne dicente Apostolo: Nihil constare de infantium Gentilium salute, aut judicium de iis ferendum non esse, nos judicium istud vel verisimile feremus? Hi tamen, si ulterius progressi, qualecunque judicium tulerunt, sibi ipsis adversati esse putandi sunt, ceu in §. ultimo superioris sectionis non immerito observavimus.

§. VIII. Sequitur *Clossis* statim *secunda* eorum, qui quamquam hanc ἐποχὴν non reprobent, sed statim initio judicii sui ex Apostolo eandem commendent, tamen deinde calculum suum vel condemnationi vel saluti talium infantum apponunt; puto non tanquam opinioni certæ & immotis argumentis probatæ, sed ceu probabiliori. Ut adeo hoc dicere velle videantur: non esse in sacris indubitata argumenta, quibus vel damnentur tales infantes, vel salventur. Nec etiam nostra quicquam interesse, sive salventur illi, sive damnentur, ut adeo indecisam relinquere hanc quæstionem, & de illa illud Apostoli: Quid ad nos, qui extra sunt, vel usurpare, vel huc inflectere possimus: Nihil tamen obstare, quo minus ex argumentis verosimilibus disputemus, quænam sententia vel veritati propius

us

us accedat, vel recedat ab ea remotius. Quanquam enim quod in Scriptura deciſum non ſit, non ſit omnino certum & indubitatum, prohibitum tamen ideo non eſſe, quin inquiratur, quidnam veritati magis ſit conſentaneum.

§. IX. Agmen ducat *Balduinus*, Vir doctiſſimus inſignibusque ſcriptis clarus, qui in Comment. 1. Cor. V, 12. p. 349. hanc quæſtionem de ſalute infantum infidelium vocat *curioſam potius, quam neceſſariam, quæ in Scriptura nullam deciſionem habeat, in qua parum proficiant Chriſtiani, de qua verum ſit illud Auguſtini: Quæ Deus occulta voluit, ſcrutanda nobis non ſunt.* Aſt huic opinioni Vir Celeberrimus non eſt adeo immortuus, ſed ſui quaſi non ſatis memor, nec rationis a ſe adductæ, nihilominus eandem alibi, ſcilicet in caſibus ſuis conſcientioſis, pertractat, qua de re infra agetur.

§. X. His accedit & judicioſiſſimus Theologus, *Danhauwerus*, calculo ſuo eadem effata approbando: *Supereſt*, inquit ille in Hodoſophia Phœn. X. p. m. 729. *ut aliquid etiam dicamus, vel potius non dicamus de infantibus* τοῖς ἔξω. Et poſt pauca interjecta verba addit: *De infantibus Ethnicis cita morte abreptis ſolum manet quæſtio; ſed manet quæſtio. Hic fibula eſto & linea, ubi ſcriptura (quæ ordinem divinum deſcribit non item œconomiam) expreſſe nihil definit.* Quamvis quæ mens quæve hariolatio Virum hunc Doctiſſimum poſtea occupaverit, ex ſequentibus ejus verbis infra dicendis penitius patebit.

§. XI. Pariter & *B. Calovius*, Commentatorum ſolidiſſimus, in Commentario ad I. Cor. V, 12. p. 298. eandem diſquiſitionem *curioſam nimis* vocat, atque dicit, *quod de hac quæſtione ſoleamus uſurpare illud: Quid nobis cum iis, qui foris ſunt?* q. d. Quamquam ſenſus literalis hic non ſit loci hujus, quippe qui, ipſomet Calovio teſte, de judicio excommunicationis agat, tamen ſolemus verbis hujus dicti uti, quando indicare volumus, nihil nos de hac quæſtione determinare poſſe. Atque rationem porro tradit: *Siquidem magis de noſtra & eorum ſalute, qui com-*

missi nobis sunt, vel fratres nostri sunt, debemus esse solliciti, quam judicare de extraneis in iis, quæ in S. literis dijudicata non sunt.

§. XII. Atque huic sese hac ipsa in re ὁμόψηφον καὶ σύμφωνον præbet *Georgius* quoque *Calixtus* tract. de Baptismo §. 127. inquiens: *Curiose hic rimari nolumus, sed Deo potius totum committere, quam judicandi partes temere involare; parum enim facit ad praxin.* Conspirat in hoc quam maxime cum D. Calovio, licet in multis aliis quam validissime dissentiat, imo & in hac ipsa quæstione, utpote quam contrario asseruerat modo in suis disputationibus p. 240. cujus sententiæ mentionem injiciemus §. XLI. Verum in hoc loco citato mentem suam quasi corrigere videtur.

§. XIII. Iis, qvi nihil hac de re revelatum esse dicunt, frigidam, quod inter Veteres rarissimum est, suffudit olim *Faustus Rejensis* (quomodo apud Veteres constanter legi potius, quam Regiensis notavit Olearius in Abaco p. 160.) Gallicus Episcopus. Is libro I. de Lib. Arbitrio cap. XIV. Tom. IV. Biblioth. Patr. inter alia sic sua finit verba: *Non intelligis, quod in veritatis injuriam perscrutaris, qvicqvid veritas scire te noluit?* Allegatus circa hanc materiam a D. Dreiero in der Erörterung p. 362. Sed de hoc scriptore recte D. Chemnitius Loco de Lib. Arbitrio c. IIX. p. 204. judicat, fuisse Pelagio clanculum addictum. De quo fusius agunt Theologi Rintelenses in Epist. Apol. p. 50. seq. & contra Jacobum Sirmondum, Faustum illum Sanctorum catalago inserentem, Phil. Buchius in libro consideratione longe dignissimo, cui titulus est: Fabula Hæreseos Prædestinatorum, Sect. III. p. 137 seqq,

§. XIV. His omnibus qvam maxime jungimus *Balth. Meisnerum*, Virum de Ecclesia nostra longe meritissimum, qui in Anthropologia sua Dec. I. Disp. VII. quæst. 2. th. 19. circa hanc quæstionem, uti eandem ipse vocat, *undiquaque dubiam & satis intricatam*, mavult τὸ ἐπέχειν *tanquam rem tutissimam* eligere, & *cum Augustino dicere: Non liquet: quam absolute temereque eandem vel affirmare vel negare.* Postquam enim ille ex hypothe-

si

si aliorum non paucas rationes pro stabilienda & destruenda infantum infidelium salute adduxisset, tandem judicium suum in silentium reponere tutissime præsumit, addens: *Se in hoc imitari Magnum illum Gentium Apostolum Paulum, qui raptus in tertium cœlum, ibique rerum Theologicarum scientia accuratissima instructus, nihil tamen vel de morte vel de salute extra Ecclesiam natorum determinare voluit, sed humiliter dixit: Quid mihi de iis, qui foris sunt, judicare, 1. Cor. V, 12. Atque cum Caput XI. Rom. ingressus esset*, pergit idem, *considerationem operum & judiciorum divinorum, videns non satis se percipere posse istam profunditatem, v. 33. exclamat: O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ DEI! &c. Qua de causa & nos de infantibus infidelium judicium DEO unice committimus.* Hucusque Vir Beatissimus ἐποχὴν suam tutissimam defendere conatur; cum vero forsan animadvertisset, se hoc modo litem hanc potius componere, quam sopire, insequentibus suis verbis circa idem negotium ita dubius & animi pendulus existit, ut mox a priori scilicet affirmantium, mox a posteriori sive negantium parte stare videatur, mentemque suam sat dubiam atque perplexissimam lectoribus reddat. Hinc non mirum est, quod idem Vir Doctissimus a D. Carpzovio Isagoges in A. C. p. 153, inter ἐπεχοντας; a B. Hülsemanno Posthum. p. 370 inter duriores sic vulgo dictos & tandem a Vendelino Exerc. XXXIIX. §. XI. p. 580. inter bene sperantes referatur; quæ fata & alios Viros Doctissimos exceperunt, ut luce lucidius inferius patebit.

§. XV. Tandem ut in hac Classe rem omnem per compendium agam, omnes hic mihi includendi veniunt, qui judicium cum inclinatione vel in affirmantem vel negantem resolvunt, illudque verbis Apostolicis 1. Cor. V, 12. communiunt, in quem numerum, innumeris præteritis aliis, referendus occurrit *D. Joh. Adamus Osiander*, quem Theologum ingenii acumine & laborum patientia nemini maximorum secundum, Ecclesiæ nostræ post Senem illum Divinum, D. Seb. Schmidium, nuper admodum ereptum esse exquisitissimo dolore merito

rito lugemus. Hic B. Oſiander Tom. VI. Colleg. Syſt. p. 133. defendit: *De Gentilium infantibus & eorum ſalute bene & licite poſſe judicium ſuſpendi, ex 1. Cor. V, 12.* Ante illum in hac noſtra Academia *D. Affelmannus* ſcripſit: *Poſſe nos cum Apoſtolo dicere: Qvid ad nos, qui foris?* Syntag. Part. I. p. 865. Cujus Magni Viri veſtigia legiſſe videtur *D. Henr. Müllerus*, Sydus & ipſe qvondam Academiæ hujus illuſtre, dicens in Qvæſtionibus ſelect. Theol. Semicent. II. quæſt. IX. §. 5. *De infantibus infidelium tanquam extraneis judicium vetat Apoſtolus 1. Cor. V, 12. ideoque hos infantes DEI judicio committimus.* Quibus ſe concordem præbet Doctor quoque *Hunnius* Tom. I. Oper. de baptiſmo c. XI. p. 1035. inquiens; *Poſſe cum Apoſtolo Paulo dici 1. Cor. V. quid ad nos, qui foris ſunt?* atque addit: *Hanc ſententiam licet Paulus in hypotheſi ad ſuum, de quo ibi tractat, inſtitutum accommodet, tamen per ſe generalis eſt regula, vim θέσεως obtinens.* Eadem profert verba Tom. III. quæſtionibus in Geneſeos c. VII. p. 1505. & in Cap. XIX. p. 1584. & hunc ſecutus *B. Scherzerus* Syſt. Loc. VII. §. XI. p. 169. ſcribit: *De infantibus Gentilium tanquam τοῖς ἔξω non judicamus 1. Cor V, 12.* Quin & his accedit noviſſime *Dnus D. Niemeierus* Diſp. II. de ſtatu Gentilium §. 61. in fine addens: *Nos illos miſericordiæ divinæ relinqvimus---- memores moniti Pauli 1. Cor. V, 12.* Et qui non alii? a multis multum citati, imo a *B. Hülſemanno* titulo modeſtorum inſigniti, Poſthum. p. 369. Hi ſunt, qvibus vel tutius viſum fuit, vel certe per Apoſtolum licitum atque permiſſum, aut ἐποχὴν circa præſens argumentum eligere, aut infantes Gentilium divino judicio gratioſo an ſevero relinquere, ut tamen in hac ipſa ἐποχῇ haud quaquam acquieſcentes, paſſim vel negativam vel affirmativam ſententiam favore quodam fuerint perſecuti, imo partim defenderint atque hinc effectitarint, quo illuſtria eorum nomina uni atque alteri adhuc Claſſi ſubmittenda veniant.

§. XVI. Neſcio an his accenſere debeam & illos, qui dum videntur in alteram ſententiam magis inclinare, alteram tamen

men aperte rejicere renuunt. *Jacobus Heerbrand* in Compendio p. 558 ſcribit: *Non generaliter omnibus ſine baptiſmo morientibus, ſed Chriſtianorum infantibus in Eccleſia ſalutem promittimus. D. Tobias Wagnerus* Inquiſ.. in Acta Henot. p. 419. *Quod infantes infidelium concernit*, inquit, *qui extra Dei fœdus & absque Sacramento Baptiſmi decedunt, ſufficit eos in iniquitatibus eſſe natos, & a matribus ſuis in peccatis conceptos, Pſalm. LI, 7. adeoque natura filios incredulitatis, Eph. II, 1. ut nihil attineat de ulteriori eorum reatu inquirere, quia ſi rigor divinæ juſtitiæ obtineat, hic eorum reatus ad damnationem ſufficeret, utut impœnitentiæ actualia peccata deſignantis reatu abſolvendi veniant. Certo autem eos æternæ damnationi adjudicandos eſſe, nollemus ſine ἐπέχειν affirmare, quia inclinans in Dei miſericordiam ſententia, quæ his infantibus ad eorum ſalutem favet, probabilior eſſe videtur ſententia rigoroſa, quæ iisdem ſalutem æternam adjudicat. Quanquam præeunte Apoſtolo de illis dicere quis poſſit: Quid mihi de iis, qui foris ſunt? ut taceamus in doctrina prædeſtinationis multa eſſe ἐνεξιχνίαστα, inter quæ etiam referenda eſt hæc de infantibus infidelium ſalebroſa quæſtio B. D. Beyerus*, Theologus longiori vita digniſſimus, in Compendio Theologiæ p. 678. ſubdubitans, nec damnationi nec ſaluti eosdem adſcribere vult, ſed ſequentia generalius concepta verba ſpargit: *De Gentilium infantibus*, inquit ille, *ſpem ſalutis æque* (ac de Chriſtianis) *concipere ex revelatione divina non poſſumus.* In ipſa Academia noſtra *D. Jo. Tarnovius* Diſp. de Baptiſmo anno 1622. habita §. 45. *An Gentilium infantes ſine baptiſmo decedentes æterno exitio pereant? non anxie disquirimus, potius DEI judicio eos relinquimus 1. Cor. V, 12. Scimus autem, quod, qui non credant, damnentur. Marc. XVI, 16.*

§. XVII. Jam *Tertiæ Claſſi* appropinquantes bene ſperantium & nomina & bonæ ſpei fulturas majori indaginis ſtudio ſcrutabimur. Inter hos agmen ducere videtur Maximus Theologus *D. Danhauwerus*, qui ſpem ſuam bonam duobus inædificat argumentis, quorum primum ex *analogia fidei* deſumit, qua putat, neminem reprobari, niſi qui actu mediis

fidei reſiſtat. Sic enim ille Hodoſoph. Phœn. X. p. 729. (1001) infit: *Quanquam quod bene de iis ſperemus facit 1. analogia fidei, ex qua conſtat, neminem abſolute reprobari, ſolam reſiſtentiam actualem mediis fidei adverſam damnare, cujusmodi contumacia in infantibus τοῖς ἔξω non eſt.* Alterum fundamentum petit ex Scripturis, & quidem *ab exemplo Infantum Ninivitarum, extra Eccleſiam a Parentibus*, ceu ille loquitur, *Idololatris genitorum, quos tamen Dominus ἐλεήμονι ὀφθαλμῷ reſpexit, ne perderet eos morte prima, ſed gratiam vocationis ipſorum parentibus faceret atque parceret.* Ceu hæc idem Vir eruditiſſimus fuſius in ſequentibus deducit, iudiciumque antea ſilentum in ſuaviſſimum facundiſſimumque diſcurſum reſolvit.

§. XIIX. Veſtigia hujus legit, iisdemque preſſiſſime inſiſtit *B. D. Schertzerus* in Syſt. Loc. VII. p. 169. ſeq. ſuperaddens his argumentis argumenta alia, ſpem illam bene conceptam ſuffulcientia. Provocat I. ad *infinitam Dei miſericordiam* erga genus humanum. Quicunque autem ſumme eſt miſericors, ille ſi praeſertim facile poſſit, non ſinit in miſeria perire eum, qui ſeipſum inde liberare nequit, & non tam propria quam aliorum culpa in miſeriam iſtam devenit. Natura enim miſericordiæ eſt, ut cor miſeria commoveatur, ubi vero cordis eſt commotio, ibi ſtatim ad auxilium oritur inclinatio, quam non poteſt non ſequi ipſum actuale auxilium, ſi ſumma omnium rerum poteſtas adfuerit, ceu hoc argumentum nervoſius deducit D. Meiſnerus l. c. cujus verbis Scherzerianum argumentum eloqui plenius viſum nobis fuit. Provocat II. ad *meritum Chriſti univerſale.* Si autem omnes redemit, omnibusque vitam æternam vere acquiſivit, tum ſi non inanis fruſtraneaque debet eſſe redemtio, neceſſum eſt, ut bonum quæſitum offeratur & conferatur omnibus non reſiſtentibus, quales ſunt infantes. Provocat III. *ad manum Domini non abbreviatam:* quippe quæ plus facere valet, quam nos cogitatione vel judicio noſtro aſſequi poſſimus Eph. III, 20, adeoque ſic Deo poſſibile erit, modo extraordinario infantes hos

ſalute

salute donare. Provocat IV. *ad preces pro omnibus hominibus faciendas ab Ecclesia, 1. Tim. II, 1, quæ non erunt frustraneæ, ceu quæ in merito Christi fundatæ jam sunt.* Provocat V. *ad sententiæ, quæ Gentilium infantes absolute damnat, duritiem & austeritatem, eo quod non curaverint seipsos baptizari, quod tamen in ipsorum potestate non fuit.* Provocat VI. ad canonem Veterum vulgatissimum: *Contemtus non Privatio damnat.* In infantibus autem contemtus nullo modo locum obtinere potest, ergo nec damnatio. Hinc summa potius φιλανθρωπία Jehovæ quam exactus rigor judicii condemnatorii sperandus erit. Provocat VII. cum B. Danhauwero *ad misericordiam a Patre misericordiarum infantibus Niniviticis præstitam.* Denique VIII. occurrit *instantiæ a peccato Originali* petitæ, respondendo *illud non esse adæquatam damnationis causam*, & allegando alia testimonia Virorum Doctissimorum idem hoc probantia. Hæc sunt illa argumenta, B. Scherzero optimam spem de infantibus infidelibus excitantia, quæque ex mente ejus non levia, sed valde ardua & sat ponderosa existunt ad assensum cujuslibet probe exercendum.

§. XIX. Eandem spem bonam jam antea fovit Theologus incomparabilis *B. Hunnius*, atque eandem similibus argumentis roborat in Quæst. ad Geneseos cap. VII. Tom. III. Oper. p. 1505. citatus a D. Gerhardo Loc. de Baptismo §. 237. cui superaddendus venit alter locus, scilicet in iisdem quæstionibus in Gen. c. XIX. p. 1584. Utrobique asseverat, de salute talium infantum non simpliciter esse desperandum (1) Propter *voluntatem Dei*, quæ nullius hominis mortem appetit, adeoque nec absolute interitu parvulorum delectatur. (2) *Propter Christi mortem universalem & satisfactoriam.* (3) *Propter culpæ nullitatem: Siquidem quod tales incredulorum Gentilium liberi hodie Sacramentorum participes non evadunt, id parentum culpæ tribuendum videatur, cum ipsi respectu sui per casum necessitatis excluſi a Sacramentorum usu appareant, nec Deus ob impietatem Parentum æterna morte plectat liberos, Ezech. XVIII.* Nisi quod ultimo

loco Vir Doctissimus addat: *Quando vero quæritur, num eos extraordinarie sic salvare certo voluerit; id a nobis certo asseverari non potest, præsertim cum fuerint extra ecclesiæ cœtum nati.*

§. XX. Ἐμφαλικωτέρως spem suam optime conceptam videtur probare *D. Joh. Adamus Osiander* in Colleg. Syst. Part. VI. p. 150. admodum subtiliter & acute inferens: *Omnes & singulos embryones, etiam infantes Gentilium decedentes ante baptismum, vel in primis vitæ suæ exordiis salvos fore in die judicii, quia Deus neminem velit perire, etiam istiusmodi infantes non vult perire, cum non vult unum perire, vult unumquemque non contumaciter oblutantem huic voluntati salvare; quia voluntas illa divina non saltem est complacentia sive Velleitas quædam, sed efficax per apparatum sufficientem mediorum ad totum genus humanum, per quæ media efficaciter agit, in hoc ut homines salvi fiant.* Cum vero efficax voluntas ordinaria non reperiat media in istis embryonibus, sive infantibus infidelibus, necessario extraordinariis iisdem succurrit; *Ne*, pergit idem, *in voluntatis efficacia, mediorumque apparatu, ad totum genus humanum se extendente, ratione insufficientiæ, ejusdem misericordia tam late se porrigens, quam miseria hominum accusari possit.* Sic Vir Celeberrimus ex quadam extraordinaria Dei gratia omnibus, non quibusdam duntaxat infantibus τοῖς ἔξω (ceu aliorum spes fere concepta erat) salutis spem facit, eamque argumentis firmat, quamquam, ut supra diximus, eos non reprobet, quibus hæc argumenta tantum non sufficere persuasum est, ut immotum mereantur assensum.

§. XXI. Iisdem fere congruentiis & rationibus verosimilibus decertant Viri alias profundissimæ eruditionis, deque Ecclesia nostra æterne meriti, *B. Dni D. Balth. Meisnerus atque Carpzovius*, quorum ille ἐκτοχὴ electa in Anthropologia Dec. I. Disp. VII. quæst. 2. th. 18. addit, quamvis nimis in sua spe desperans, dicit enim: *Ex Scriptura scimus*, (infidelium infantes) *ordinarie non salvari, cum usitatis mediis destituantur: Extraordinarie autem & immediate, an Deus illos velit convertere, nullibi scriptum nec revelatum nobis est, neque vel a priori vel a posteriori demonstrare*

ſtrare poſſumus. ---- Salvari nos poſſumus, quantumvis illi damnentur: juſtus manet Deus atque miſericors, etſi fidelium infantes ſalvet, infidelium in Gehennam intrudat. Hic nempe *D. Carpzovius* Iſagoge in lib. Symb. p. 153. majorem de ſalute eorum ſpem concipit; *Etſi*, inquit is, *ordinarie non convertantur & regenerentur, tamen modo ſibi cognito & extraordinarie Deum fide ſalvifica donare poſſe infidelium liberos, etiamſi id a nobis ignoretur, & non ſequi, ſi ordinarie non regenerentur, illos propterea damnari debere.* Atque ad tempora noſtræ ætati propinquiora accedentes, jungimus his *D. Niemeierum*, Prof. Helmſtadienſem, ab eadem ſententia non admodum alienum; ſic enim ille in diſp. de ſtatu Gentilium poſteriori §. 61. infit: *Nos miſericordiæ divinæ illos relinquere, quam damnare malumus, certiſſime perſuaſi, nihil Deum in hos & horum ſimiles ſtatuturum, quod miſericordia ſua ſit indignum.* Citatque ad eandem ſententiam propendentes *D. Wagnerum* ſupra a nobis adductum, & *D. Hildebrandum* ex Theol. Dogm. c. X. §. 27. & c. XIX. §. 71. Deum precibus generalibus Eccleſiæ pro omnium hominum converſione & ſalute æterna fuſis, circa omnes, qui gratiæ divinæ obicem non ponunt, efficaciam habituris, hoc daturum eſſe, arbitrantem.

§. XXII. Ab hac bene ſperantium Claſſe eximere non poſſumus univerſam Fanaticorum phalangem, ſed ideo orthodoxis nequaquam annumerandam. Cum enim *hi* armis pugnent ſacratiſſimarum literarum, h. e. gladio ſpiritus, quod eſt verbum Dei, Eph. VI, 17. ejusdem judicio recte evoluto demonſtratoque ſeſe promtiſſime ſubjiciunt: *Illi* autem a privatis quibuslibet inſpirationibus raptibusque toti dependent, earumque ductum ſequuntur. Miſericordium ante omnes alios titulo digni, quem Origenianis olim attribuit Auguſtinus, quod & ipſos diabolos ſalvatum iri docerent. In fronte apparet *Val. Weigelius*, Fanaticorum famoſiſſimus, qui citatus a *D. Niemeiero* l. c. §. 31. inquit: Sie wiſſen nicht, daſs GOtt ſeine Feinde liebe, und tauffe alle Kinder unter allen Heyden, Völckern und Sprachen mit ſeinem Heil. Geiſt. Poſtillæ part. I. p. 140. & part.

II. p. 95. Innixus nempe fundamento omnibus Enthusiasticis spiritibus communissimo. Ducem suum sequitur *Jac. Böhmius*, Theologus in sutrina informatus, in der Morgenröthe p. 425. Ubi in ministros scientia instructos, sed charitate destitutos, invectus inquit: Das saget der Geist: Viel Heyden, die deine Wissenschafft nicht haben, und streiten aber wider den Grimm (wider den Zorn GOttes durch Gehorsam und Liebe, ceu paulo ante semet exposuerat) werden dir das Himmelreich zuvor besitzen. Wer will sie richten, wenn ihr Hertz mit GOtt inqualiret? Ob sie DEN (Christum sine dubio intelligit) gleich nicht kennen, und arbeiten doch in seinem Geist in der Gerechtigkeit und Reinigkeit ihres Hertzens in rechter Liebe gegen einander, die bezeugen ja, dass das Gesetz GOttes in ihren Hertzen sey. Si de Gentilium adultorum salute tam audacter pronunciat, quid de infantibus dicturum fuisse existimabimus? Nec uel hilum ab hoc placito abit Quakerorum hodie longe Doctissimus, *Rob. Barclajus*, qui in Apologiæ th. X. p. 173. Ecclesiæ denominatione comprehendi ait omnes cujuscunque nationis, generis, linguæ vel familiæ sint, qui obsequuntur divino lumini & Dei testimonio in cordibus suis, ita ut per illud sanctificentur & a malo abluantur. *Possunt igitur hujus Ecclesiæ catholicæ membra esse & inter Gentiles & Turcos & Judæos, & ex omnibus Christianorum sectis homines bonæ integritatis & simplicitatis cordis.* Unde Quakerorum distinctio inter Christum externum, qui Christianis, & internum, qui Gentilibus quoque innotescit, eosque salvat, apud Celebratissimum Theologum *D. Schelwigium*, Præceptorem quondam fidelissimum & ad cineres usque devenerandum, in Quakerismi Confut. Art. IV. p. 355. & 381. seqq. Nec aliter nova Prophetissa Asseburgica apud Petersenium in specie Facti §. 32. cum quæsitum fuisset: Ob der in der H. Schrifft so hochgepriesene barmhertzige GOtt die Heyden, und auch die, so etwa in einer falschen Religion, es sey unter Juden oder Christen, stehende Personen ohne Unterschied ewig verworffen? nomine Dei respondet:

det: Die unwiſſenden Völcker verwerffe niemand ſchlechterdinges; denn wer will die richten, als ich? und mein richten iſt gerecht, und darum werden ſie nicht gerichtet zum ewigen Verderben, ſonſt wäre ich nicht gerecht. Quæ verba quia reddita ſunt ad quæſtionem: An omnes gentiles ſimpliciter reprobentur & damnentur? an vero ſcilicet aliqui inter eos, nempe moratiores, ſalventur? aliter intelligi non poſſe videbantur, quam ut hoc poſterius, quod & verba primore ſtatim intuitu ſignificant, affirmaretur. Videatur Magn. D. Mayerus Prüfung des Geiſtes p. 63. ſeq. Utrum & alii e Novatoribus idem opinionis monſtrum hodie foveant, judicium ſuum aperit idem Præceptor meus, æterna obſervantia colendus, D. Schelgvigius, Sectiriſch. Pietiſt. art. IX. §. 10. p. 8. ſeqq. Sed & Calviniani nonnulli huic ſententiæ favent, nominatim Zwinglius, Bucerus, Martyr, Calvinus & alii, quorum vero ſententias, eorumque rationes, cum ex aliis longe, quam quibus noſtri utuntur, principiis progrediantur, &, ob abſoluti decreti doctrinam inconſtantiſſimæ ſint, recenſere examinareque ſuperſedemus.

§. XXIII. Ex antiquis quendam huc refert *Vicentinum*, hujus ſententiæ patronum, Bellarminus lib. VI. de ſtatu Pecc. cap. I. §. Prima ſententia; quem vero eopſe, quo vixit, tempore refutavit Auguſtinus lib. 1. de Orig. an. c. IX. & lib. III. c. 13. quæ de re dato ſtudio agit G. J. Voſſius Hiſtoriæ Pelag. L. II. Part. III. Th. IV. p. 258. ſeq.

§. XXIV. Optime ſperantibus quam maxime vicinos *Claſſis quarta*, nobis ſiſtet illos, qui mente iidem, ſolo probandi modo diverſi, atque media quaſi ſic via incedentes mediam Dei ſcientiam fundamenti loco hic ſubſternunt, qua mediante infidelium infantes nec omnes damnationi, nec omnes ſaluti ſubmittunt, ſed iis duntaxat *hanc* adſcribunt, quos DEus per ſcientiam mediam fideles & credituros eſſe: *illam*, quos DEus per eandem incredulos & reprobos præviderit, ſi ad altiores perveniſſent annos. Amplexus eſt hanc ſententiam, e rigore quaſi & lenitate compoſitam, *D. Joh. Hülſemannus* Brev. Extenſ.

tenſ. c. XVI. §. 10. ſcribens: *Quosdam embryones & infantes eſſe prædeſtinatos, quosdam reprobatos, indubium eſt ex Apoc. XX, 12.* Cumque nonnulla interjeciſſet, hoc modo pergit: quod per *Scientiam, quæ dicitur media, non excuſſionem mediorum oblatorum in quibusdam præviderit, i. e. ſub hac conditione, ſi ſervaſſet in vita ſuperſtites, obtuliſſetque illis ordinaria ſalutis media, tum non fuiſſe excuſſuros prævenientem illam gratiam, probabile eſt ex loco Apoc. XX, 12. ubi etiam parvuli tam illi, qui in ſtagnum ignis miſſi ſunt, quam qui vitam æternam ingreſſi, judicantur ex libris ſecundum opera ſua. At opera actu ſecundo exiſtentia non habuerunt parvuli, quæque adeo objectum intuitivæ DEI ſcientiæ eſſe nequiverunt: Quare relinquitur, parvulos habere opera exiſtentia in ſcientia DEI media, & ſcripta in hunc librum ſcientiæ mediæ.* Hæc Vir acutiſſimus & ſolida eruditione excellens. Quem in hac aſſertione deſerit ejus interpres non minus Excellentiſſimus, D. Scherzerus in Brev. Enucl.

§. XXV. Atque hæc ſententia de ſcientia DEI media circa eandem materiam *Theologis* quoque *Argentoratenſibus* non improbata fuiſſe videtur, tanquam omnium probabiliſſima & tutiſſima. Sic enim illi in cenſura contra Latermannum cap. XIII. (citante D. Calovio in Harm. Calixt. p. 936.) ſcribunt ex communi Theologorum hypotheſi: *Quis ignorat, plerosque Theologos ex duplici hypotheſi de hoc negotio reſpondere? altera ab immenſa DEI miſericordia, altera ex infinita DEI ſcientia petita. ---- Igitur ſi infantes illi adultiores facti media ſalutis accepturi & ad Eccleſiæ ſocietatem ſeſe aggregaturi fuiſſent, tum utique DEum, quia illud præſciviſſet, vi miſericordiæ ſuæ immenſæ non permiſſurum fuiſſe, ut in infidelitate ſua perirent. Dum autem temporaliter & æternum eos punire ſinit, utique eum prævidiſſe, ſi maxime ad ulteriorem ætatem perveniſſent, nunquam tamen oblata ſalutis media accepturos, ſed potius contumaciter neglecturos eſſe. Quapropter licet in infantia non potuerunt inquirere in verum cultum, quia tamen etiam in adulta ætate non fuiſſent inquiſituri, ſed cumulaturi potius peccata, juſte propter originale peccatum*

tum punitos esse. Sic illi. Quibus & D. *Quenstedtius* accedit in Systemate Part. III. cap. V. de vocatione p. 474. inquiens: *De infantibus, qui in Gentilismo in infantia sua moriuntur, observandum, cum sciamus, DEum esse immense misericordem & non velle, ut ullus pereat, itemque omniscium, ita ut ab æterno noverit, quinam media salutis accepturi sint & qui non. Si itaque prævidisset DEus, illos infantes adultiores factos media salutis admissuros & in Ecclesiæ gremium se associaturos, utique pro immensa sua misericordia non permisisset in infidelitate eos interire.*

§. XXVI. In fundamento ex media scientia petito hic quoque *D. Dreierus*, quamvis fine longe diverso, nempe ad demonstrandam infidelium infantum damnationem & reprobationem convenit. Postquam probare instituerat, ob solum peccatum originale infidelium infantes non damnari, sed simul ob quandam meriti Christi (saltem in parentibus suis) repulsam, prævidit hanc repulsam tanquam longe minus ipsa originali labe peccatum, multo quoque minus eos damnaturam esse. Quare ad aggravandam hanc repulsam ad scientiam mediam confugit. Sunt ejus verba in der Erörterung p. 364. sequentia: Derohalben ist hie nicht allein die Erbsünde, sondern auch die contumacia actualis der Eltern anzusehen, welche sich auch endlich bey den Kindern, wenn sie erwüchsen, finden würde, eben wie sie bey den Eltern ist, welches GOtt zuvor siehet, und nimt sie vor der Zeit hinweg durch eine sonderliche Gnade, dass ihnen die Straffe nicht gemehret werde. Idem hoc cum altero additamento statuit *D. Joh. Adamus Osiander*, sibimet & sententiæ suæ §. XX. a nobis citatæ contrarius, qui Tom. I. Colleg. Syst. Loc. II. Th. 18. p. 289. postquam D. Hülsemanni sententiam de scientia Dei media allegasset, hunc in modum scribit: *Nos ulterius concludimus & proferimus pedem: Novit DEus ex infinitudine scientiæ suæ, infantem in Ecclesia natum, si viveret post partum, intra paucas horas vel dies baptismo admotum iri. Videt itaque infantem Christo inseri, videt fidelem, cum non nisi fidelis sit in Christo. At fi-*

 delis

delis & electus Theologis Tubingensibus sunt Synonyma. Si ita prævidet DEus baptismo tingendos, Christo per fidem connexos, prævidet, ut electos. Electi autem salvantur. At de infidelibus Gentilium alia est ratio: Cum enim baptismus istis non conferatur etiamsi vixissent, & adultis verbum non prædicetur, prævidet DEus ut Christo non insertos. Et hinc prærogativa infantum fidelium præ infantibus infidelium patescit, non fundata in aliqua sanctitate, quam Calviniani confingunt, sed in prævisione ad bona Ecclesiæ limitata conferenda Ecclesiæ Civibus & collata λογισμῷ *divino infantibus.* Plane singularis hæc est & ingeniosa maximi viri opinio, quam non facile alibi legas, quare integram adducere voluimus. Sciendum vero (quod fide Magnif. Dni Præsidis refero) Collegium Systematicum Beati Viri, non ab ipso Auctore, sed ad lucrandum Auctoris aliis lucubrationibus tempus, eo conscio, a quodam disciplinæ ipsius alumno, ex plurimis privatis collegiis, multis ante annis ad calamum dictatis, in Systema collectum atque in publicum Stutgardiæ Anno M DC LXXXVI. editum esse; Collegium autem Pnevmatico-Theologicum, ex quo thesis supra posita excerpta est, jam anno M DC LIIX. habitum est. Fieri igitur poterat, ut postea ex tanto temporis intervallo sententiam suam mutaret, & ei parti, quæ mitius de Gentilium infantibus judicat, accederet.

§. XXVII. *Quintæ* jam atque *Ultimæ Classi* accedentes eorum sententias & verba lustrabimus, qui damnationem & reprobationem infidelium infantibus adscribunt. Quanquam nec hi adeo harmonice conspirant, judicium suum in mitiorem alii, alii in duriorem pœnam resolventes. *Mitiores* in tres iterum partes non immerito secat Bellarminus lib. VI. de statu Pecc. c. I. Quorum *primi* excluserint quidem infantes a visione Dei beatifica, adeoque a salute gloriæ proprie dicta, dederint tamen iis vitam æternam & naturalem beatitudinem, sine ulla molestia aut dolore extra regnum beatorum & procul a carcere damnatorum, hoc est, in loco medio inter gehen-

hennam & cœlum. Quam opinionem feciſſe olim ſuam Pelagianos Auguſtinus fidem facit lib. de hæreſ. c. 88. *Nam*, inquit, *etiamſi non baptizentur, promittunt eis extra regnum quidem Dei, ſed tamen æternam & beatam quandam vitam ſuam.* Cuique adhæſerint Ambroſius Catharinus, Alb. Pighius & Hieron. Savanarola. *Secundos* eos facit Bellarminus, qui doceant, parvulos ſine baptiſmo decedentes damnari apud inferos æterna morte, ſed tamen ſic puniri carentia viſionis Dei, quæ dicitur pœna damni, ut nullum patiantur omnino dolorem, neque internum, neque externum. Quorſum refert Thomam Aquinatem & nonnullos alios Scholaſticos Doctores. *Tertios* denique, ſuperioribus adhuc ſeveriores, liberare quidem parvulos ejusmodi a cruciatu ignis & vermis, quæ proprie dicatur pœna ſenſus, ſed non liberare eos ab interno dolore, qui ſequitur ex amiſſa beatitudine ſempiternæ felicitatis: Ita docere Petr. Lombardum aliosque. Quamquam vero primi illi etiam ad Claſſem tertiam bene ſperantium & hi poſtremi ad quintæ ordinem alterum, pœnam cum damni tum ſenſus infantibus Gentilium adjudicantium, quodammodo poſſent referri, nihil tamen impedit, quo minus & huic inſerantur ordini utrique, cum primi illi vera & ſolida ſalute, in viſione Dei beatifica conſiſtenti, haud fruantur, & hi poſtremis veris perfectisque pœnarum infernalium damnis non ſubjiciantur, adeoque vel hactenus de pœna tantum damni participent. Equidem dubitandum non eſt, omnes horum ordinum autores de infantibus vel tantum vel primario iis, qui intra Eccleſiam nati ἀβάπτιστοι moriuntur, diſputare, ſed argumenta tamen eorum, poſtea in certis capitibus a Bellarmino producta, arguunt, eos conſequenter ab hac ſua aſſertione illos infantes non excluſiſſe, qui dum in Eccleſia non exiſtunt, in infantia diem obeunt extremum.

§. XXVIII. Ultimæ hujus ſententiæ primum vulgo faciunt Autorem *Auguſtinum*, qui per condemnationem ſolam pœnam damni ſeu privationem iisdem adjudicet, hoc eſt, ca-

rentiam Visionis beatificæ & separationem a beatifico Christi & totius S. S. Trinitatis aspectu. Sic enim ille lib. V. contra Julian. Pelag. cap. XI. *Si quod Salvator de Sodomis ait, & utique non de solis intelligi voluit, alius alio tolerabilius in die judicii punietur: Quis dubitaverit, parvulos non baptizatos, qui solum habent originale peccatum, nec ullis propriis aggravantur, in damnatione omnium levissima futuros?* Quam *levissimam damnationem* ex Pontificiis *Bellarminus*, ex nostris *D. Pet. Musæus* tract. de æterna beatitudine §. 72. intelligi posse ajunt de pœna damni, sive privatione claræ visionis Dei, non tamen exclusa inde emanante tristitia, dolore & molestia animi. Cui opinioni ut Musæus favere videtur, tamen adjicit, nihil se determinare velle. Hanc Patris ita intellecti sententiam læta fronte postea exceperunt Pontificii, receptaculumque quoddam hanc ad rem fabricati sunt, quod *Limbum Puerorum* appellant, ex quo nullis precibus tales infantes, nec suffragiis Ecclesiæ possint juvari, ut habet Bellarminus lib. VI. de amiss. grat. & stat. peccat. c. 2. Verum nondum adeo liquidum est, an Augustinus eam, quam Bellarminus ei adscribit, foverit sententiam; Qua tamen de re nunc disputari non est opus. Videatur Kromayerus Loc. Syncr. p. 137. & universim de antiquorum circa infantum non baptizatorum post mortem statum sententia uberrime apud G. J. Vossium II. Hist. Pel. Part. III. th. IV. p. 251. seq.

§. XXIX. *Posteriores* qui duriores plerisque audiunt, dum damnationem infantibus ex justissimo Dei judicio, tam quoad pœnam damni, quam sensus adscribunt, ipsum S. Scripturæ ductum sine dubio sequuntur, in quorum numerum & censum quam maxime & primo omnium referendi nobis sunt, etiam temporis ratione, *libri* nostrarum Ecclesiarum *Symbolici*, in quibus oculos nostros statim ferit secundus Augustanæ Confess. (anno MDXXX. editæ) articulus, qui de peccato originali confitetur, *quod hic morbus seu vitium originis vere sit peccatum, damnans & afferens NUNC QUOQUE mortem his, qui non renascun-*

naſcuntur per Baptiſmum & Spiritum Sanctum. At Gentilium infantes non renaſcuntur ſive per Baptiſmum, ut evidens eſt, ſive per Spiritum Sanctum, qui ſine precibus, ut ex Luthero & Melanchthone audivimus, & quibus, juxta ipſos, carent Gentiles, non impetratur, Luc. XI, 13. Et, ſi neque Chriſtianorum neque Gentilium infantes, in infantia demortui, damnantur, peccatum originale neminem damnabit, quia in cæteris omnibus actuale peccatum eſt, ob quod potius quam ob originale damnantur. Clarius *Apologia Auguſt. Confeſſ.* art. IX. pag. 156. adverſus Anabaptiſtas, baptiſmum infantum rejicientes, profitetur: *Certiſſimum eſt, quod promiſſio ſalutis pertinet etiam ad parvulos. Neque vero pertinet ad illos, qui ſunt extra Eccleſiam Chriſti, ubi nec verbum nec Sacramenta ſunt, quia regnum Chriſti tantum cum verbo & Sacramentis exiſtit.* Argumentum hoc eſt: Ad quemcunque pertinet promiſſio ſalutis, eaque non generalis tantum, qualis eſt, qua DEus omnium hominum vult ſalutem, ſed ſpecialis, qualis eſt, quæ ad Eccleſiam & fidelem populum ſuum pertinet; ille eſt baptizandus. Atqui omnis infans. Ergo: Viciſſim: ad quemcunque non pertinet promiſſio illa ſpecialis, ille non eſt baptizandus. Ad Gentilium infantes non pertinet: Ergo. Ex quo immote fluunt aliæ concluſiones: ad quem non pertinet ſpecialis ſalutis promiſſio, is non ſalvatur. Atqui ad infantes Gentilium. Ergo. Item: Quicunque non eſt baptizandus, is non ſalvatur. Gentilium infantes. Ergo. Nempe, ſi loqueretur Apologia de promiſſione illa generali, qua DEus vult, ut nemo pereat, ſed omnes ad pœnitentiam & baptiſmum convertantur 2. Petr. III, 9. falſo diceret, eam non pertinere ad Judæorum & Gentilium infantes, cum ab illa nemo hominum, ne unus quidem, excludatur. Loquitur ergo de Promiſſione illa ſpecialiori, quæ ſalutem vel actu confert, vel certe media ad eandem proxime & infallibiliter offert. Quam, quicunque non habent, eos ſalvari non poſſe affirmat. Adeo vera certaque hæc ſunt, ut

verba Augustanæ Confessionis pro neganda in infidelium infantibus salute *satis evidentia* esse dicat Hülsemannus Prolegom. in Form. Concord. p. 370. & pro talibus agnosci ab Hunnio, Gerhardo, Brochmanno, Huttero, aliisque profiteatur.

§. XXX. Sequitur nunc Dux & Antesignanus repurgatæ a fecibus religionis, *D. Lutherus* in Expositione Psalmi XXIX. anno MDXLII. edita, Trost vor die Schwangere Frauen Tom. IIX. Altenb. p. 57. postquam ostenderat, quantum solatium piis parentibus præberet dictum Christi: *Sinite parvulos ad me venire:* si ipsorum liberi per baptismum Christo adducuntur: Wir sagen, dasz die Kinder in Sünden empfangen und gebohren sind, und nicht seelig werden ohne Christo, dem wir sie zutragen in der Tauffe. Hie haben wir ein Gnaden Urtheil, sicher und gewis: lasset die Kindlein zu mir kommen. Das wollen wir uns nicht nehmen lassen: das heisset nicht Gottes heimliche Gerichte und finster Wahn, sondern Gottes gnädige Zusage, dass unserer Kinder des Himmelreich eigen ist, so sie Christo werden zugebracht, denn ohne Christo ist keine Seeligkeit. Drum seind die Türckischen und Jüdischen Kinder nicht seelig, denn sie werden Christo nicht zugebracht. Quænam confessio clarior esse poterat? Imo postea cum de infantibus Christianorum ante perceptum Sacramentum e vivis ereptorum agit, unicum eosdem salvandi medium, deficiente Baptismo, orationem esse ait, qua Christo etiam in utero matris adducuntur & commendantur. Quo ipso concludit, infantes Gentilium salvari non posse, quia neque per Baptismum neque per preces Deo offerantur & adducantur.

§. XXXI. Sequitur hunc magistrum fidelis ipsius Parastata, *Phil. Melanthon* in Locis, Chemnitiano operi insertis, & eodem fere tempore editis, imo adeo a Luthero aestimatis, ut iis primas post Apostolica scripta partes tribueret p. 158. dum frequenter repetit: *Gratiæ promissionem pertinere ad infantes, sed qui inserti sunt Ecclesiæ.* Item: *Certum & hoc est, extra Ecclesiam,*

siam, hoc est, apud eos super quos non est invocatum nomen DEI per Baptismum & qui sunt sine Evangelio, non esse remissionem peccatorum & societatem vitæ æternæ, ut apud hostes Christi & blasphemos Judæos, Mahumedistas, & similes. Id clarum est ex dicto: Non est aliud nomen datum, &c. Item: *Extra Ecclesiam non est salus:* quod probatur dictis. Item: *Nulla est electio eorum, qui non inseruntur Ecclesiæ externa vocatione.* Item: *Non pertinet ad infantes extra Ecclesiam promissio gtatiæ.* Item: *Neque enim affirmari potest, pertinere salutem ad infantes extra Ecclesiam, ut sine ullo testimonio furenter contendunt Anabaptistæ.* (Ecce quanta tum cum confidentia infantum extra Ecclesiam salutem rejiciebant!) Item: *Oportet teneri hanc hypothesin: infantes, qui sunt intra Ecclesiam, super quos invocatum est nomen Christi, recipi in gratiam; non Turcos, non Judæos.* Conf. Melanthonis Oper. part. I. de baptism. infantum fol. 237. seq. Ex quibus facile patet, quomodo verba Apologiæ A. C. intelligenda sint, cum quilibet verborum suorum optimus sit interpres.

§. XXXII. Progrediamur nunc ad ulteriora tempora. Anno MDXLV. Electori Saxoniæ consilium dederant Theologi Wittebergenses de componendis controversiis religionis. Subscripserant Martinus Lutherus, Johannes Bugenhagen, Casparus Cruciger, Georgius Major & Philippus Melanthon. Illud Hassiacis etiam Theologis misit Elector, rogavitque ut revisum probe considerarent, & si quid, quod in eo vel notarent vel rejicerent, haberent, id haud gravatim communicarent. Paruerunt illi Electorali desiderio, & in articulo de necessitate Baptismi, cui casum illum extraordinarium, quo infantuli ἀβάπτιστοι hinc decedunt, non inseruerunt Electorales, petierunt, ut hujus rei mentio aliqua injiceretur, ne suspicio oboriatur, ac si Lutherani miserellos infantulos, sine sua culpa baptismo destitutos, æternæ damnationi addicerent. Ad hanc observatiunculam respondent Theologi Electorales, ut est apud illustr. Seckendorfium, Lib. III. de Lutheranism. Sect. 31. §. CXX. n. 5. p. 538. *Recte se statuisse, Baptismum esse necessarium, id est,*

id est, secundum naturam & ordinem ministerii, ubi copia baptismi haberi possit & ne is contemnatur. „*Hoc sensu dispensationem non* „*excludi, neque damnari infantes Christianorum, ante baptismum* „*morientes, ita tamen, ut nomen Christi super illos invocetur &* „*seriæ preces fiant,* (das ernstlich gebetet werde, *hæc verba* „*Lutheri manu inserta erant:*) *neque baptismus per contemptum negligatur. Hoc enim, ajunt, verum est & teneri debet, quod infantes Judæorum & Turcorum, qui nomen Christi super illos non invocant, sed execrantur, ad hæreditatem Christi & æternam salutem non pertineant, ideo Christus clare dixit, Marc. X, 14. sinite parvulos ad me venire, talium enim, (qui scilicet ad Christum afferuntur) est regnum cœlorum. Ad hunc sensum lectorem discretum breviter quidem remisimus, verbis scilicet illis cum scripsimus, damnatos esse infantes, qui non adferantur ad Christum: in iis enim casum, in quæstione Hassiaca propositum, comprehendimus, licet ideo non expressum, ne Cæsari aliisque suspicionem injiceremus, ac si de errore Anabaptistico lenius justo sentiremus. Neque opus esse existimamus, hanc quæstionem huic formulæ inserere, quæ generalis manuductio ad concordiam esse debet & per quam non sunt excitandæ prolixæ disputationes.* Iterum clarissimum est, Lutherum cum omnibus Collegis suis gentilium infantes æterna salute excluisse. In qua disputatione & illud memoratu dignum est, quod hi Theologi profiteantur, ideo se de hoc extraordinario casu nihil suo scripto inseruisse: *ne Cæsari aliisque suspicionem injicerent, ac si de errore Anabaptistico lenius justo sentirent.* Ergo videbatur tum Anabaptistis, Baptismi necessitatem elevantibus docentibusque, infantes nullum habere peccatum originale, ob quod damnari possint, favere & patrocinium præstare, qui diceret, Christianorum infantes, sine baptismo decedentes, quamquam extraordinario modo, salvari. Quid itaque putabimus, dicturos fuisse Pontificios, aliosque, si quis docuisset, ipsosmet infidelium infantes, extra federalem gratiam existentes, quique sine omnibus precibus, ipsorum causa ad Christum fusis, (quas & hodie communiter Theologi ad

neces-

necessitatem salutis in extraordinario casu requirunt; videatur nunc tantum D. Menzerus, Exeg. art. IX. n. IV. §. 14. & Hülsemannus in Breviar. c. X. θ. XVI.) moriuntur, nihilominus salvari?

§. XXXIII. Luthero coævus fuit, ut tamen post eundem maneret ad annum usque Christi MDLXX. superstes, *Jo. Brentius*, Divini ingenii & magnorum meritorum Theologus; is in Catechismo illustrato, p. 21. a sententia Augustanæ Conf. nullo modo recedit, sed cum promissionem illam: *ero DEUS tuus & seminis tui post te*, non ad majores tantum natu in familia Abrahami, sed & infantes eorum pertinere dixisset, subdit: *ita & hoc tempore, quo gentes electæ sunt in populum DEI, promissio æternæ salutis, per Jesum Christum, pertinet non tantum ad seniores gentium, sed etiam ad infantes, qui e Christianis parentibus nascuntur. Nam ipsa carnalis nativitas per se non facit Christianos.* Nec multo post *Jacobus Heerbrandus* in Academia Tubingensi eminuit, denatus ibidem anno MDC qui in Compendio Theologiæ, Loco de Baptismo, p. 558. ad quæstionem: quid de infantum non baptizatorum salute sentis? adductis quibusdam argumentis concludit: *Nos igitur meliora infantibus, etiam sine baptismo casu inopinato & repentino præventis, pollicemur. Nec tamen generaliter omnibus sine baptismo morientibus, sed Christianorum infantibus in Ecclesia salutem promittimus.*

§. XXXIV. *Ægidii Hunnii*, qui anno MDCIII. excessit e vivis, sententiam mitiorem supra memoravimus. Nunc reticendum non est, (quod plurimis Theologis evenisse jam supra monuimus & exempla se nobis posthac quoque offerent) illius opinionis difficultate adactum, severiorem sententiam disertis verbis fuisse professum, Qq. de Bapt. p. 1040. Ubi interrogat: *Sed penes istos infidelium infantes non stat, quod sunt ex non baptizatis orti parentibus. Cur ergo hac in parte luunt pœnam alienæ incredulitatis?* & respondet: *Incredulitas parentum non baptizatorum liberis non officeret, si non ipsi etiam liberi essent incre-*

 duli.

duli. Itaque pereunt (ecce! pereunt) *non jam ob mere alienam infidelitatem, sed propriam.* Quare non dubitat summus Theologus, Jo. Hülsemannus in Scriptis Posth. p. 370. Hunnium iis annumerare, qui statuant, damnari gentilium infantes. Ubi & alium nobis suggerit ex Hunnio locum, in quo idem asseritur, qui tamen non legitur p. 280. ut vitiose in Prælectionibus Hülsemannianis expressum est, sed p. 820. Ubi hæc verba legas: *In Ethnicismo quot infantum millia obierunt & (quantum colligitur ex censura Christi, Joh. III, 18. cum qua consentit & Apologia Augustanæ Confessionis articulo nono) etiam perierunt, antequam ad annos discretionis pervenirent.* Ecce magnus hic Theologus, qui alibi bonam de his infantibus spem conceperat, hic non desperat tantum, sed perire eosdem rotunde asserit, nec ex sua id asserit sententia, sed Christi, (heu quantum hoc est veritatis pondus) & Apologiæ Augustanæ Confessionis, quam Lutherani omnes, ut verbo Divino usquequaque conformem, pro Symbolico & indubitatæ veritatis libro jam diu receperunt. Quinimo idem Hunnius, loco prius allegato ad quæstionem: an infidelium liberi, vi parentibus erepti, possint baptizari? id, quod & alii Theologi faciunt, respondet: non debere fieri invitis parentibus, nec si spes non sit, in potestate nostra mansuros, sed expectandum, donec vel parentes convertantur, vel catechumeni prius fieri possint. Provocat ad praxin Universalis Ecclesiæ omnium ætatum & seculorum. Annon vero merito quis quærat: cur infantes gentilium, cita morte perempti, digni a DEO æstimentur, ut extraordinaria misericordia iisdem fidem infundat, eoque modo salvet: non vero sint digni, si in potestatem nostram perveniant, ut per baptismum ipsis fides, nisi ex consensu parentum ipsorum implantetur? Cum prius illud speremus ob innocuam & repugnantiæ omnis expertem ætatem, cur ob eandem rationem hoc posterius non faciamus? Annon potius hunc in modum colligas: quia omnis ætatis praxis fuit, ne gentilium infantes, quomodocunque in potestatem nostram venientes, ante receptam a

pa-

parentibus fidem & ante catechisationem baptizarentur: ergo regnum DEI & cœlestem hæreditatem ad eos non pertinere arbitrati sunt, ut ad Ecclesiæ filios, nisi prius vel per parentum fidem Ecclesiæ Cives redderentur, vel in fide informarentur ipsi.

§. XXXV. Defendit etiam hanc sententiam anno MDCV. demortuus, magno cum pondere & verborum severitate *D. Sal. Gesnerus* in der Christlichen treuhertzigen Warnung an die löbliche Stände in Schlesien, inserta autem Theol. Witteberg. Appendici des gründlichen Beweises p. 276. ubi castigat Zvvinglium, quod dixerit: der Heyden Kinder aus dem evvigen Leben ausschliessen vvollen, das ist gottlos, und vvir irren sehr, dass vvir über der Heyden Kinder das Urtheil fällen; & vocat hanc opinionem *eine ungeheure Opinion*, die hernach Henr. Bullinger sehr gefallen und Zvvinglii Schvvanen-Gesang geheissen. Auch hat Rudolph. Gvaltherus, pergit idem, im Jahr 1543. eben diese *gottlose Opinion* von der Seeligkeit der Ungläubigen Heyden zu vertheidigen sich unterstanden. Welche Lehre aber nach diesem Leben die Menschen dahin verweiset, da die abgöttische ungläubige Heyden sind, die führet dieselbe fürwahr nicht ins ewige Leben, sondern in Abgrund der Höllen. Sintemahl die Heyden, die an Christo nicht gegläubet, freylich nicht in himmlischer Glorie und Herrligkeit, sondern in höllischer Qvall und Marter anzutreffen, nach dem Spruch Christi Marc. XVI. Joh. III.

§. XXXVI. Lutheri sententiam & Bugenhagii, supra commemoratam, comprobat suo calculo *Felix Bidenbachius*, anno MDCXII. mortalitati exemptus, consiliorum editorum opere clarus, Dec. IV. Cons. III. p. 470. nec non *Leonhardus Hutterus* denatus Wittebergæ, quam immortalibus scriptis illustravit, anno MDCXVI. Is enim Exeg. in Form. Concord. art. XI. de Prædest. p. 1074. *Si infantes*, inquit, *Gentilium adultiores facti media salutis accepturi & ad societatem Ec-*

cleſiae ſe aggregaturi fuiſſent, tum utique DEUS illud præſciviſſet. Si præſciviſſet, utique vi miſericordiæ ſuæ non in infidelitate ipſos interire permiſiſſet, ſed & vitam ipſis prorogaſſet & ejusmodi media monſtraſſet, quorum adminiculo ad Eccleſiam aggregari, ad agnitionem veritatis pervenire & tandem æternum ſalvari potuiſſent. Neque enim miſericors DEI voluntas eos tantum complectitur, qui intra Eccleſiæ pomœria naſcuntur, ſed & eos, qui foris ſunt juxta illud Petri Act. II, 39. Jam vero quia DEUS ſic illos & temporaliter & æternum perire permiſit, utique prævidit & præſcivit ipſos, ſi vel maxime ad adultiorem ætatem perveniſſent, tamen nunquam media ſalutis, quantumvis monſtrata & oblata accepturos. Sic ergo juſtitia DEI etiam hoc caſu minime periclitatur, ſed æquabiliter ſe habet: quippe propriam infantium illorum incredulitatem & contumaciam ab æterno prævisam atque præſcitam juſtiſſimo judicio puniens. Infantes Gentilium omnes facit incredulos & contumaces, eosque æternum perire aſſerit, loquens hac de re, ut de theſi in Eccleſia noſtra certa. De hoc tantum diſquirit, cur DEUS eos verbo ſuo & Sacramentis non vocet, cum tamen verum DEI cultum, quod facere per naturam poterant adulti, inquirere haud poſſint atque ad ſcientiam mediam confugit, alio tamen quam D. Hülſemannus ſenſu, ſicut ſupra jam circa alios monuimus.

§. XXXVII. *D. Matth. Haffenrefferus,* Theologus Svevus, eruditionis fama inclytus, qui e vivis exceſſit anno MDCXIX. in Loc. Theol. Lib. III. Stat. III. Loc. VII. p. 502. Quærit: *Quid ſentis de illis parvulis, qui extra eccleſiam ex infidelibus nati ſunt?* & reſpondet: *Illi non citius baptizari poſſunt, quam vel parentes ipſorum ad fidem Chriſtianam converſi, vel ipſi catechumeni facti, in verbo fidei inſtituti, vel legitima ratione in Chriſtianorum tutelam & patriam quaſi poteſtatem translati & adoptati fuerint. Ut alterutrum ipſis quadrare poſſit; vel illud Salvatoris: qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit: vel illud Petri: Vobis & filiis facta eſt promiſſio.* Ex quo ſequitur, niſi delati in Chriſtianorum pote-

potestatem fuerint, neque fidem, neque baptismum, neque salutem, neque promissionem ad eos pertinere.

§. XXXVIII. Eminuit in hac quondam Academia excellentis ingenii acumine *Jo. Affelmannus*, adeo, ut raro exemplo anno jam ætatis vigesimo primo in ipsa adolescentia Theologiæ professioni admoveretur, quam ad annum usque MDCXXIV. ipsi emortualem tanta cum nominis fama sustinuit, ut scripta ipsius post mortem studiose collecta sub uno Syntagmatis nomine edita fuerint, aucta iterata editione a Reverendo Theologo Georgio Mœbio. Is part. I. Disp. XXIIX. Epis. XV. p. 865. quærit: *Quid de infantibus non baptizatis quoad hanc de fide parvulorum quæstionem erit statuendum?* & respondet: *Infantes ii aut sunt infidelium, nati extra Ecclesiam, de quibus usurpamus illud Apostoli 1. Cor. V, 12. quamquam si Scripturæ ordinem consulimus, manifestum est, fidem esse donum Ecclesiæ (non pater in cœlis, cui non Ecclesia mater) ac proinde in iis, qui omnino sunt extra Ecclesiam, esse non posse.* In appendicis vero p. 308. ubi eandem quæstionem pertractat, postquam sibi ipsi objecerat, non posse infantes Gentilium damnari, quia in iis non sit contemptus verbi & Sacramenti, sed tantum nuda privatio; hunc in modum respondet: *Infantes illi damnantur propter incredulitatem & contemptum & non propter contemptum solum. Distinguendum tamen inter contemptum actualem & Potentialem. Damnantur etiam illi ob contemptum verbi divini, quamvis non ob actualem, tamen ob potentialem, haud secus ac si quis catulos lupi interficiat, interfecit illos non ob rabiem actualem sed potentialem. Sic etiam DEUS illis hominibus subtrahit verbum suum, quod si haberent, illud plenis buccis essent contempturi. Et sic non tantum propter privationem, sed etiam propter contemptum & incredulitatem damnantur illi, qui carent verbo DEI.* Plane eodem simili utitur *B. Hunnius* Quæstionibus in Gen. c. XIX. p. 1584. Oper. Tom. III. circa similem materiam scribens: *Infantes in diluvio perditi non erant innocentes, quia peccato Originali horribiliter deformati. Deinde, quia credibile est, illos nihilo meliores futuros,*

itaque & ipsi deleti sunt, perinde, ut & catuli luporum deprehensi, solent una cum grandioribus lupis interfici, siquidem ubi adolescent, æque grassarentur in homines & pecudes, in gallos, gallinas & anseres rusticorum.

§. XXXIX. Eodem tempore in hac Academia vixit par Theologorum, de Theologicis studiis, præclarissime meritum, *Paulus & Johannes Tarnovii* Fratres, quorum hic anno MDCXXIX, ille vero anno MDCXXXIII. vivendi finem fecit. Itaque *Johannes*, quamquam dubitantium parti videatur sese adjunxisse, qua de causa & eundem jam supra recensuimus, tamen damnationem infantum infidelium tanquam sacris literis indubie congruentem tandem prætulit: *Scimus autem*, inquit, *quod, qui non credit, condemnetur. Marc. XVI, 16. Paulus* vero, Commentatorum solidissimus, Commentario in cap. III. Johannis quæst. V. p. 265. seqq. ad quæstionem: An liberi, extra Ecclesiam nati, damnentur? sic respondet: Disputatur hæc quæstio a nonnullis in utramque partem & tandem in suspenso relinquitur, propter rationes, quas vir beatus ibidem adducit. *Ast*, pergit idem, *si argumenta utriusque partis examinentur, deprehendentur negantium examinata ad normam Scripturæ & huic consentanea scripta Symbolica nostrarum Ecclesiarum lange firmiora.* Addit dein *Gesnerum* in Form. Concordiæ idem statuentem cap. ult. th. 52. Nec Gesnerum tantum addit, sed ex eodem simul annotat: *Consensum hic esse communem Theologorum, qui eos judicio Dei dum relinquunt, statuunt, eos salvari non posse, nisi dicamus aliud esse Dei judicium, quam quod est in Scripturis revelatum.* Hæc ex Gesnero. De suo vero addit Tarnovius: absurda, ut vocat, consequentia ex mitiori sententia promanantia: I. Esse salutem extra Ecclesiam II. Electionem esse vocatione latiorem. Sic enim infantes electi statuentur, si salvandi esse dicuntur, etiamsi non sunt vocati. III. Aut sine fide quenquam salvari, aut sine mediis nos regenerari & salvari. IV. Regenerationis & salvationis modum esse duplicem, extraordinarium & ordinarium. Hæc Tarnovius, qui quia a qui-

quibusdam expresso nomine refutatus est, nos optimi Doctoris defensioni suo loco non deerimus.

§. XL. *Gerhardum* subjungimus, qui fatis concessit immortalitate dignissimus anno MDCXXXVII. Hunc *Doctor Hülsemannus* loco sæpius allegato scribit fateri: salutis æternæ communionem Gentilium infantibus transscribi non posse, utut alibi attulerit, quandam universalis vocationis speciem, quæ ad illos etiam sese extendat. Sed in Loco de Baptismo nihil invenio, nisi quod §. 237. scribat: Cum de Gentilium infantibus nulla exstet promissio, ideo judicio Dei eos committimus. Ex quo quidem recte infertur, eos damnari, cum judicium Dei ejus misericordiæ contradistinguatur; Ast utrum Gerhardus hanc consequentiam agnoverit, certo pronunciare non possum.

§. XLI. Eodem tempore Lipsiæ docuit accuratissimus Theologus, *D. Henr. Höpffnerus*, in meliorem translatus vitam anno MDCXLII. Is in Locis Theologicis Loc. XXIX. de vocatione hominum ad salutem §. VI. p. 425. seqq. disquirit: Cur Evangelium plurimis hodie populis non prædicetur? Respondetque, fieri id propter contemtum verbi vel proprium vel majorum scelera in posteris. Tum vero adductis ejus rei rationibus concludit: *Sunt autem illi, qui verbum Dei negligentia majorum amissum plane non habent, vel adulti, vel infantes, qui OMNES juste damnantur. Adulti quidem propter peccata actualia sub incredulitate manentes, & inprimis, quod parentum vitio secutam verbi privationem sua socordia ratam habeant, neque stimulis conscientiæ, aut hujus universi intuitu incitati, quærant Deum. Infantes autem in Gentilitate nati juste damnantur propter peccatum originale, quod in ipsis non expiatur, cum careant baptismo & Christianis parentibus, qui in casu necessitatis precibus suis apud Deum infantes suos, ordinario hoc medio, videlicet baptismo privatos per mortem præposteram, commendent.*

§. XLII. Interponemus duorum testimonia, qui quamquam in plurimis ab aliis Theologis discedant, eos tamen

aut

aut eorundem hic rationes audiri irriti laboris haud erit. Ii sunt *D. Georg. Calixtus* anno MDCLVI. rebus humanis exemptus, & *D. Christ. Dreierus*, qui anno MDCLXXXIIX. vivere desiit. *Ille* in disputationibus Theologicis sub initium professionis suæ habitis, disp. X. §. XXXII. postquam dixisset, Christum ideo ex utero virginis nasci voluisse, ut, qui in utero matrum suarum antequam baptizentur, extinguuntur, non pereant, sed spem salutis habeant; sanctificasse itaque in suis uterum; adjicit: *Dico autem, SUIS, contra Francis. Puccium* (erat hic superioris seculi Naturalista juxta alios errores & hoc asseverans: *neque simplicem ignorationem & incredulitatem Evangelii, neque defectum baptismi, ubi non sit scelus iniquum ad salutem obesse:* ceu ex ejusdem Itali edito de efficacitate Christi Servatoris libro recenset, qui & eundem refutavit *D. Luc. Osiander*, Epit. histor. Eccles. Cent. XVI. lib. IV. c. 46. p. 1098.) *Nam, quia non privatio, sed contemtus damnat, ubi est contemtus baptismi, ibi præsentissimum periculum damnationis. Deus enim media sua non vult contemni. Et qui non habet in terris Ecclesiam matrem, neque habet in cœlis Deum Patrem. Porro Judæorum, Turcarum & similium infantes hoc privilegio frui non possunt, quum nec ullo suspirio a suis parentibus Christo commendentur, nec parentum animus sit, eos Christo offerre, sed magis infensissimo adversus Christum & veram Ecclesiam odio ab ipsis incunabulis innutrire & adsuefacere.* Sed huic doctrinæ, quam in his ipsis disputationibus cum genuinis Theologis defenderat, postea nuncium misisse D. Calixtum jam supra suo loco monuimus. Jam *D. Dreierus* in der Erörtherung p. 365. supponit, hanc opinionem, de salute infantibus infidelibus abnegata, esse unserer Theologorum gemeine Lehre, quod & Tarnovium nostrum cum D. Gesnero dixisse jam supra notavimus. Et rem revera ita sese habere, ex tota hac deductione constare potest, secus quam existimant Theologi Argentoratenses in judicio Regiom. dato, ap. D. Calovium Harm. p. 936. statim initio. Damnari autem Gentilium infantes ex eo contendit Dreyerus

rus, quod licet ut Christianorum infantibus, ita & ipsorum Christus salutem velit, tamen hi in Parentibus suis eandem rejiciant: Weil die Kinder noch nicht, inquit ille, hören noch urtheilen können, hören, reden, urtheilen und handeln die Eltern für ihnen, darum auch was die versäumen, dass versäumen sie nicht ihnen allein, sondern auch den Kindern mit. Probat, quia verbum & Sacramenta Gentiles non pro se tantum primitus, sed & pro liberis suis acceperant: Ergo etiam amiserunt & repulerunt pro liberis, quod eleganti dicto autoris libri de Vocatione Gentium confirmat. Et quia durius ipsi videtur, ob rejectionem gratiæ, quam commisere Parentes, etiam infantes censeri rejeciisse eam gratiam, addit scientiam mediam, mediante qua Deus præviderit infantes etiam hanc rejecturos fuisse, si supervixissent: Sicut hujus Viri mentem postremam jam deduximus §. XXVI. Qua tamen tota de re videndus D. Calovius in Harmon. p. 927. seqq.

§. XLIII. *Johannem Hülsemannum*, qui inter cœlites relatus est anno MDCLXI. supra inter dubitantes retulimus. Idem tamen in posthumis, loco sæpius adducto p. 38. *Falsum est*, inquit, *ob solum peccatum originis neminem ad pœnam sensus condemnari: quanquam enim de Christianorum infantibus non baptizatis aliud judicamus; de Gentilium tamen infantibus manet vera sententia Christi Joh. III. ult. Ira Dei manet super ipsos.* Clarissima est oppositio, nec ulli dubio locum relinquit. Et ibidem p. 369. addit: *Non dissimulant Orthodoxi scriptores quantum ex Sacris Literis constet, nullam fore partem infantibus Gentilium in hæreditate beatorum, in quem sensum verba Aug. Conf. satis evidentia sunt.* Affert quoque testimonia alia Hunnii, Gerhardi, Hutteri, Meisneri, Brochmanni & Gissensium, quæ ex parte & nos tetigimus. Videntur hæc quasi corrigere sententiam in Classe antecedente recensitam de scientia media, aut cum ea ita sunt concilianda, quod per scientiam mediam (quod & Dreierus sensit) Deus nullos videat infantes Gentilium crediturosj quanquam tutius prius dicatur, cum juxta

proverbium posteriores cogitationes sint meliores, &, teste Doctissimo Grotio in Epist. 3. ad Gallos *priores fœtus provectioris damnet ætatis judicium.* Huic sociamus *Mich. Waltherum*, Theologum Gravissimum, qui anno MDCLXII. beatis annumeratus est; is in judicio de Controversia Latermanniana, citante D. Calovio in Harmonia p. 937. cum recensuisset Pelagianorum errorem, docentium: infantes non baptizatos non esse in damnatione, quia nullum habeant peccatum, causam damnationis, eidem errori involvit D. Dreieri sententiam, statuentis, peccatum originale hodie non esse adæquatam damnationis causam, cui opponit Scripturam: *Caro & sanguis regnum DEI possidere non possunt. Cui regnum DEI denegatur, illi damnatio adjudicatur; Atqui Peccato Originis & ei qui illo coinquinatus & nondum purgatus est, regnum DEI denegatur: Ergo.* Addimus statim ex eadem Lipsiensium Academia & alium magni nominis Theologum, *Hieron. Kromayerum*, anno MDCLXX. defunctum, qui in Locis Syncret. p. 257. scribit: *Si de infidelium & Paganorum infantibus aliquid dicendum, mitissima ipsorum pœna non in damno tantum aut privatione, sed inferiore sensus gradu consistet.*

§. XLIV. Procedit ex hac præsenti Academia iterum Theologorum non meritis minus, quam eruditionis celebritate inclytorum biga. Sunt illi *Henricus Müllerus*, anno MDC LXXV. & *Augustus Varenius*, anno MDCLXXXIV. his terris erepti: *Ille* quidem in Select. Quæstionibus Theol. Semicent. II. quæst. IX. scribens: *Infantibus infidelium tanquam extraneis - - - - non audemus salutem promittere manentibus extra fœdus Christi.* In eundem sensum & *hunc* intelligo in A. C. Art. IX. §. 26. p. 75. sic commentantem: *Apud infideles plane non est regnum Christi, nec adeo verbum & Sacramentum & propterea nec promissio salutis.* Nec alienus ab his est, qui & ipse hic primum docuit, postea Luneburgicarum Ecclesiarum Antistes, *D. Joach. Lütckemannus*, anno MDCLV. fatis functus im Vorschmack part. II. p. 464. Ich will nicht streiten, inquit ille,

von

von dem Zuſtande der ungläubigen Kindern, wenn ſie in ihrer Kindheit ſterben, in welchem Fall wir doch auch wenig Troſt für ſie in der Heil. Schrifft finden. Quorum agmen claudit *Magnif. Dominus PRÆSES*, quem diu nobis, ſtudiisque hujus Univerſitatis ſupereſſe optamus. Qui ut eorum ſententiam, qui infantes Gentilium ſalvatum iri ſperant, in Theſ. Biblicis, §. XXIX. haud obſcure ante biennium, ad exemplum Anteceſſorum hujus Academiæ, rejecit, nec eandem diſſimulavit in Theſ. Moralib. §. X. ita ejus in theſibus Polemicis §. XXXI. hæc fuere verba: *Quamquam primore intuitu durior, tutior tamen veriorque ſententia eſt, infantes Gentilium ſpem ſalutis nullam habere, ad quam tuendam ipſa Librorum noſtrorum Symbolicorum autoritate adſtringimur.*

§. XLV. Celeberrimus Academiæ Kilonienſis Theologus *Dn. D. Chriſtoph. Frankius* in Anti-Limburchiò Exercit. VII. c. IV. §. I. & II. p. 326. ſeqq. Limburchio aſſerenti, DEum non quidem ex divina promiſſione, tamen ex ſuperabundante & extraordinaria gratia, cum reſpectu quidem ad Chriſtum, tamen absque fide in Chriſtum homines ſalvare poſſe, reſpondet: *Cum juſtificatio & ſalus in Scriptura perpetuo ad fidem in Chriſtum adſtricta & alligata ſit, nec de extraordinaria gratia vel exemplum vel verbum ullum ibi reperiatur, ſumme temerarium haberi debet, ejusmodi gratiam extraordinariam fingere, & laxare velle, quod Scriptura adſtrinxit.*

§. XLVI. Poſſem annectere his ſuffragiis totius antiquitatis conſenſum, quæ Pelagianiſmi vitandi ſtudio, non gentilium tantum, ſed Chriſtianorum quoque infantes, qui ſine baptiſmo hinc decedunt, æternæ involverunt damnationi. Quos & ſequitur tota Pontificiorum ſchola; & quamquam inclementius judicaſſe Patres de Chriſtianorum liberis non immerito a primo reformationis tempore, ad hunc uſque diem docuerint noſtri, grandem tamen inter liberos Chriſtianorum & Gentilium differentiam, utut de cætero in diverſas ſcinderentur opiniones, perpetuo agnoverunt; ſaltem in eo, quod

certa essent salutis respectu infantium Christianorum argumenta, non item respectu Gentilium. *Christianus Nisanius* in Disp. Inaug. Tom. IX. Giess. Disp. X. §. 2. p. 588. *Non quidem decretoria aliqua rejectione Gentilium infantes a fidei dono excludimus, nondum tamen ex æquo in uno eodemque statu cum illis, qui intra castra Israelis a Christianis parentibus nascuntur, constituimus. Cum foris sint, alieni a Republ. Israelis, & hospites testamentorum, nec Dei verbum habeant, ejusque beneficia, quæ DEus justissimus ob contemtum majorum de jure ipsis iterum subtraxit.*

§. XLVII. Horum illustrium, imprimis illustris hujus Academiæ luminum, maximopere tamen veritatis, autoritate suffultus, ego tanquam misellus & indoctus graculus, quem si inter Musas audire fas est, hanc sententiam defendendam in me suscipio, utpote dum me & Pietas & Veritas ad hoc onusexequendum vocat, adigit atque impellit. Pietas exigit, ut membrum ego tenuissimum inclytæ hujus Academiæ existens, hac occasione capita ejus maxima venerer, in vita & post fata florentia, & per venerationem hanc justissimam simul cœlesti veritati suppetias qualesquales feram, quæ jam ex intervallo licet, a Zwinglio & Anabaptistis impetum sensit fumosum, & eo ipso ansam mihi præbuit, quæstionem hanc in scriptis Theologorum parum excussam; ab adversariorum vero impudentia maxime extortam, paulo plenius pertractandi, ne incautos nos laqueo, quamvis ex arena compacto, illaqueent, ruboremque, cum ipsi erubescere nequeant, ea occasione incutiant. Erit autem operæ suum pretium, ut antequam fundamenta sententiæ nostræ, quæ quintæ Classi, ceu ex procemio & titulo nostro jam constabit, calculum addit, inconcussa ponamus, prius impedimenta Virorum Doctissimorum removeamus, sub censuram nimirum modestiorem eorundem objectiones revocando, & sic ultimam, quod dicunt, limam adjiciendo.

SECTIO

SECTIO III
Siſtens
Examen propoſitarum ſententiarum.

§. XLVIII.

Cum itaque haud exigui momenti neceſſitatisque res ſit, accuratum examen circa diverſas diverſorum Virorum Doctiſſimorum opiniones, easque ſibi in Quæſtione hac excutienda non usque quaque conſtantes, inſtituere, in quibus probe diſcutiendis & refellendis cardo totius noſtræ diſſertationis verti videtur, merito nos munera officii noſtri impleviſſe putamus, ſi eo ordine illas ſub incudem vocaverimus, quo easdem in ſuperiori Sectione recenſueramus, non tamen eo animo, eaque mente, ac ſi hac opera diſcedentibus a nobis dicam ſtatim erroris alicujus grandioris ſcribendam eſſe velimus, verum potius, ut eorum nomina ſubmiſſe venerantes, veritatem unice indagemus. Qua ipſa ideo in re nihil dicemus, quin aliorum pariter graviſſimorum Theologorum & verbis loquamur & autoritate communiamus. Diſplicet enim nobis mos iſte, quo in argumentis, inter Theologos noſtros æquo vel numero vel pondere controverſis, ita unam eligimus defendimusque partem, ut reliquas graviore cenſura notemus, imo eosdem parum moderate inſectemur & heterodoxiæ reddamus ſuſpectos. Interea veritati, quam argumentis convicti agnoſcimus, libere innocueque adhærere licebit.

§. XLIX. Nos opinionem illorum primo ſtatim loco, qui ἐποχὴν φυλάτ]ϐσι, luſtrabimus, atque rationes, ad hanc illos impellentes, curatius expendemus. In fronte vero ſtatim ſe locus ingerit oculis noſtris, quo hæc tota ſententia tanquam fulcro inniti videtur, nimirum locus I. Cor. V. 12. In quo juxta mentem eorum D. Apoſtolus omne judicium de τοῖς ἔξω ferendum prohibet. Ei aliud ſuperadditur dictum ejusdem Apoſtoli ex epiſtola ad Romanos Cap. XI. 33. ubi exclamat: *Judicia Dei eſſe incomprehenſibilia, atque vias ejus eſſe inperveſtigabiles.* Agit autem in priore loco Paulus de cenſura Eccleſiaſtica

astica, adversus notorios in Ecclesia peccatores exercenda, adeo manifeste, ut nec ii refugiant confiteri, qui ad finem longe alium eodem utuntur. *D. Frid. Balduinus* in Comment. in h. l. p. 348. ostendit Apostolum agere de munere suo Apostolico, quo sollicitus erat de iis, qui per verbum a se prædicatum facti sunt membra Ecclesiæ, quorum & vitam regere quos exorbitantes punire, eorumque in universum curam singularem habere deberet, ne excciderent gratia, ad quam vocati erant. Cæteros, qui fidei suæ commissi nondum erant, cura sua negligere se posse. Post quæ concludit: *Verba Pauli in præsenti textu non sunt extendenda ultra subjectam materiam. Loquitur Apostolus non de quolibet judicio, sed de judicio excommunicationis, quod nonnisi eos attingit, qui sunt in Ecclesia. Cæteri, qui foris sunt, excommunicari non possunt, quia in communione nunquam fuerunt, sed relinquntur merito justo judicio Dei.* Non poterat felicius refellere eos, qui per hoc dictum negant, judicium ferri posse vel de damnatione vel de salute infantum foris existentium. Cum Balduino, qui hanc suam interpretationem repetit in Cas. Consc. lib. IV. cap. IIX. cas. IIX. iisdem tantum non verbis utuntur Hunnius, Waltherus, Tarnovius, Hutterus, Hülsemannus. Consentiuntque plane antiqui: Ambrosius, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus quorum hic *qui foris sunt*, inquit, *extra meas isti leges sunt; supervacaneum igitur fuerit, legem sancire iis, qui extra Christi regiam & aulam agunt.*

§. L. *Si dixeris:* sententiam generalem esse: Tum respondetur negando: quia alibi judicium de exterorum damnatione propter incredulitem adprobatur, Joh. III. 18. Nec tam generalitas verborum, quam textus & intentionis divinæ respicienda est. *Si regesseris:* tam generaliter verba accipienda esse, quam permittat reliqua Scriptura; hanc autem judicium de adultis Gentilibus permittere, non permittere de infantibus: Tum repetitur responsio; Nempe intentionem Spiritus S. migrandam non esse, quæ unice in iis verbis hæc est, curam

specia-

ſpecialem Eccleſiæ miniſtri in officio ſuo Paſtorali ad gregem ſuum adſtrictam eſſe, neque extra illum extendi debere. Intentio Spiritus Sancti non fuerat, quicquam in his verbis de judicio diſcretivo, ad reliquam Scripturam regulato, determinare, ſive illud adultos attineret, ſive infantes. Quod ſi hodie quis alicujus Eccleſiæ paſtor in Parochia, fidei ſuæ concredita, haberet & quosdam Cives, Pontificiæ Religioni addictos, quorum animæ cura ad ipſum nihil pertineret, foret autem inter ſuos exemplo Corinthiacæ Eccleſiæ aliquis ſcortator, cui imponere juxta Eccleſiaſticam diſciplinam publicam pœnitentiam vellet, is vero hanc declinaturus ad Civis Pontificii exemplum provocaret, qui ejusdem delicti reus eſſet; annon Eccleſiæ paſtor recte his generalioribus verbis reſponderet: Quid ad me, qui extra meam curam ſunt? Hos ego non judico, hos diſciplinæ Eccleſiaſtcæ non ſubjicio, DEus eos judicabit meritamque iis irrogabit pœnam. Et tamen per hæc verba, quantumlibet generalia, ſua intentione non excluderet ullam aliam circa hominem illum Pontificium curam, ſive in converſatione civili, ſive in humanitatis officiis, ſive in Chriſtiano amore conſiſtentem. Verba nempe ex intentione loquentis, quam locutionis circumſtantiæ recte conſideratæ probant, unice ſunt æſtimanda. Atque hæc quoque reſponſa ſint Celeberrimo D. Scherzero in Breviar. Enucl. c. XV. th. XVI. p. 1038. ex his ipſis rationibus contra D. Tarnovium noſtrum diſputanti: urget enim; *ſi medius terminus (quia foris ſunt) valet in negotio converſationis, valebit etiam in negotio ſalutis. Ratio enim eſt generalis & ubique concludit.* Sed annon clariſſimum eſt, hanc generalem rationem: Quia foris ſunt, etiam adultos Gentiles complecti, & tamen de his, utrum ſalvandi ſint, rectiſſime nos judicare poſſe? Confer ſimile, antea a nobis allatum, & ſtatim pateſcet rationis generalitatem in his ejusmodi locutionibus nihil minus quam hæc talia inferre.

§. LI. Recte hæc in prima Claſſe opponuntur iis, qui dictum

ctum Apoſtoli cum in literali ſuo ſenſu, adeoque juxta loquentis Pauli intentionem, judicium prohibere putant circa vel ſalutem vel damnationem infantum infidelium ferendum. Si quis autem perſuaſus, in reliqua Scriptura non reperiri ſolida fundamenta, quibus hi infantes vel damnentur, vel ſaluti adjudicentur, adeoque fruſtra de iis diſputari, cum nec diſputatio iſta uſum ullum habere ipſi videatur, dictum Apoſtoli, extra ſenſum divinum, verba tantum ad ſuam mentem inflectendo, ut & alias frequenter fieri ſolet, allegare velit, eum equidem ex dicto Apoſtoli non coarguemus, ſed fundamentum ſuum negabimus, nempe, non reperiri ſolidas in Scriptura rationes, quibus de infantum iſtorum vel ſalute vel exitio judicare queamus, ceu ex infra dicendis eluceſcet. Videantur, quæ ſupra obſervavimus. §. VIII.

§. LII. Quod poſteriorem locum Pauli attinet, dicitur ibi, *judicia Dei & vias ejusdem in vocanda uno populo & dimittendo altero eſſe imperveſtigabiles; non de ſalute tam extra quam intra Eccleſiam ſperanda*, inquit *B. Tarnovius* Comment. in Joh. p. 266. nobisque hoc ipſo in reſpondendo otia facit. Sed reſtat adhuc circa eandem primam claſſem unicum dubium diſſolvendum, quo iſthæc ἐποχὴ juvari maxime videtur: Noſtram ſcilicet quæſtionem *nimis curioſam, non neceſſariam, imo plane inutilem eſſe, cum nihil ad praxin faciat.* Ad quod vero omnino reſponderi poteſt, quod is curioſus atque inutilis inveſtigator dicendus non ſit, qui rem aliquam ex fundamentis Scripturæ S. decidit, nec nimis alte & ſubtiliter ille rimatur, aut judicandi partes involat, qui ex ore divino judicium depromit & illud Spritus S. judicium ſumma cum reverentia amplectitur, fovet & oſculatur. Dein dabimus utique, hujus quæſtionis, neceſſitatem *non abſolutam & per ſe* inevitabilem eſſe: Poſſemus eandem utique citra damnum ſalutis noſtræ ignorare, dummodo de noſtra ſalute ſolliciti ſimus; Aſt neceſſariam eam faciunt adverſarii varii, quia eandem iis argumentis propugnant & ventilant, quæ veritatem, niſi recto examine

amine librentur, in aliis etiam fidei articulis labefactare possunt. Hæc est πανουργία Hæreticorum, quæ semper in turbido piscari conatur, sæpius extorquet tales quæstiones, quibus alias carere posset Ecclesia. *Multa* quippe, attestante Hipponensi Præsule lib. XVI. Civ. DEI c. 2. *ad fidem Catholicam pertinentia, dum hæreticorum callida inquietudine agitantur, ut adversus eos defendi possint, & considerantur diligentius, & intelliguntur clarius & instantius prædicantur & ab adversario mota quæstio discendi existit occasio.* Quare nec nos dicam futilitatis juste incurrimus, qui veritati hac quæstione violatæ suppetias ferre exoptamus, ne illa in periculum quovis modo attentatum incurrat; hinc videmus eos ipsos, qui tractationem hujus quæstionis, tanquam infructuosam, traducunt, manum tamen suam eidem tractandæ adponere & utriusque sententiæ argumenta ponderare. Videantur quæ observavimus supra Sect. II. §. VIII. Qui vero Quæstionis hujus inutilitatem atque praxeos nullitatem nobis objiciunt, illi vix negare possunt, quod, qui infantes Gentilium salvari contendunt, inveniant hic ampliſſimum campum deprædicandæ divinæ magnitudinem misericordiæ, qui damnari eosdem credunt, reperiant argumentum sat grande, rigorem justitiæ & Ecclesiæ, imo ipsius fidei necessitatem & nobilitatem ostendendi, quod tamen uberius deductum ultima nostræ dissertationis sistet Sectio.

§. LIII. Atque ita expendimus, quantum instituti nostri ratio passa est, τὴν ἐποχὴν eorum, qui hancce quæstionem indecisam relinquere voluerunt, atque nervos viresque rationum prolatarum suppressimus. Sequitur ut ad SECUNDAM CLASSEM abeamus, & nodos difficultatesque DUBITANTIUM extricemus. Videntur & iidem iisdem cum rationibus pugnare, cum quibus priores decertabant; provocant enim & hi ad dictum Apostoli sat superius excussum, existimantes, illud non tantum agere de judicio Excommunicationis, verum de judicio quoque Discretionis, quod pateat ex hac ratione, quia, qui foris sunt, curæ nostræ non sunt commissi, adeoque nec judi-

cium Absolutionis nec Condemnationis in illos ferendum esse, sed cum autore de Vocat. Gent. c. IIX. dicendum putant: *Non appetamus habere cognitum, quod voluit Deus esse secretum.* Aut certe quocunque se res habeat, nec nostræ saluti nec justitiæ Dei aut misericordiæ aliquid decedere. Sed vero illico apparet, hæc si attendantur, etiam dubitandum esse de salute adultorum. Nec vim habere, si excipiatur, distinguendo inter objectum judicii revelatum & non-revelatum, causando: in illo posse utique judicari, atque vel affirmari vel negari, non in hoc. Facile enim respondetur (I.) ita rationem, quia, qui foris sunt, curæ nostræ non sunt commissi, irritam reddi. Ratio enim, cur de infantibus sit dubitandum, non amplius erit, quia ad nos nihil attineant, sed quia nihil de iis revelatum; de quocunque enim nihil revelatum est, de eo quoque judicare non debemus, sed (quod nunc ex adversa hypothesi pono) dubitare; quod manifeste patet inde, quia nec de infantibus fidelium in Ecclesia, qui tamen curæ nostræ commissi sunt, judicare debemus, sed dubitare, quoad ea, quæ non sunt revelata. (II.) Sicut judicium multiplex est, ita etiam cura multiplex est. Non vult Apostolus nos curam gerere Gentilium in rebus ad ordinem Ecclesiæ externum pertinentibus, ut manifeste patet ex textu & interpretibus, sed non prohibet infinitas alias curas circa Gentiles obeundas. Debemus eorum curam gerere, ut salutem ipsorum, ubi possumus, promoveamus; Debemus curare, ut quæ ipsi bona habent, in usum nostrum convertamus, uti Paulus qui Arati verbis usus: Debemus curam gerere, ut de eorum ad Ecclesiam N. T. accessione ex Scriptura informemur; ad hanc curam potest etiam pertinere, ut sciamus, an ipsorum infantes salventur? quam nempe curam ideo suscipimus, ut in fide nostra confirmemur. Sed quid respondebunt nobis, qui hanc ἐποχὴν defendunt & tamen in alteram sententiam inclinant, aut pro utraque argumenta proponunt, si hoc illis dilemma opponamus: Aut adducta ab ipsis pro salute infantum Christianorum & infidelium

lium argumenta infantibus Gentilium vere applicari possunt: ita non dubitandum de salvatione, sed pariter certo pronunciandum erit. Aut non poterit; Ergo damnatio iisdem certo certius decernenda erit. De quo enim nec ulla promissio, nec exemplum, nec præceptum exstat, de eo non est dubitandum, sed id in re meræ revelationis est plane negandum. Atqui de salute infantum Gentilium &c. Ergo. Quod si hoc verum, quemadmodum verissimum est, cum ita toto die adversus invocationem sanctorum, venerationem imaginum & reliquiarum & infinitos id genus cultus electitios in Papatu argumentemur, cadet certe omnis ratiocinatio atque dubitatio in hac quæstione dubitantium.

§. LIV. Pergimus jam ad magis momentosas rationes BENE SPERANTIVM examinandas, quas fere præcipuas atque ponderosiores *Tertiæ* inclusimus *Classi*. Huic qui nomina sua dederunt, provocant (I.) *ad Analogiam fidei*, ex qua clarissime constet, neminem reprobari, nisi qui *actu* & *morose* mediis fidei resistat. Quo argumento & Remonstrantes utuntur Defens. Artic. II. p. 286. Verum enim vero non videtur firmo robore niti hoc argumentum. Constat etenim & Actualem & Originalem repugnantiam damnare, quia Originalis repugnantia supponit etiam privationem notitiæ omnium articulorum fidei. Originale enim peccatum duo dicit (α) Privationem justitiæ Originalis adeoque summam in mente ignorantiam DEI & rerum sacrarum. (β) Repugnantiam contrariam, ut naturaliter ne quidem admittat salutarem notitiam. Ergo per naturam & ob solam absentiam notitiæ mysteriorum fidei, & consequenter fidei ipsius, quæ notitiam illam essentialiter includit, homo salvari non potest. Ut itaque homo salvari possit, removenda est non illa tantum repugnantia naturalis notitiæ, sed etiam absentia credendorum & e contra credenda intellectui implantanda sunt, sine quibus fidem habere non potest. At hæc implantatio *ordinarie* non fit sine mediis, neque etiam repugnantia tollitur sine mediis. Unde

communis Theologorum doctrina est: repugnantiam naturalem, seu potius ejus necessitatem tolli per gratiam prævenientem, in verbo oblatam. Jam vero infantes Gentilium nullum habent medium, quibus fides ipsis ingeneretur & reluctantia Originalis auferatur, quia non habent verbum & Sacramenta, quæ sola sunt ordinaria media ad istos effectus efficiendos; ubi autem Originalis resistentia nondum sublata est, ibi nec ulla quæstio potest institui de actuali seu morosa resistentia auferenda. Nisi enim fons prius obstruatur, frustra sumus solliciti de rivis obstruendis. *Extraordinario* autem medio utrum ipsis succurrere velit DEus, quemadmodum succurrit infantibus Christianorum, id alio argumento probandum esset, quod ubi prolatum fuerit, an etiam vim aliquam in se ferat, infra dispiciemus. Hoc certe argumentum id non efficit, ut quilibet videt & clarissime demonstratum est. Quando autem Theologis dicitur, neminem reprobari, nisi qui *actu* & *morose* mediis fidei resistat, id intelligendum est de iis, quibus in Ecclesia per verbum Originalis repugnantia jam ablata est, sensusque locutionis est: Neminem eorum, quibus verbum prædicatur & offertur, ob inevitabilem quandam contumaciam, ex absoluto DEI decreto immissam, damnari, sed ideo, quod verbo divino novum & morosum obicem præter naturalem illum, per verbum jam infirmatum, ponat. Quod vero infantibus Gentilium applicari non posse ultro intelligitur.

§. LV. Progredimur (II.) ad secundum hujus Classis argumentum, quod suam spem bonam probat *ab exemplo Ninivitarum;* hos enim, cum a Gentilibus Parentibus prognati fuissent, gratia & misericordia sua amplexus fuisse DEus dicitur, Jon. IV. ult. Quæ autem horum infantum est ratio, eadem & aliorum omnium esse merito creditur. De quo ut solide judicari queat, locus ipse & interpretes ejus curatius nobis inspiciendi sunt. Verba DEI ad Jonam cucurbitæ irascentem sunt isthæc: *Et ego non parcam Ninive urbi illi magnæ, in qua sunt plus-*

plusquam duodecies decem millia hominum, qui non noverunt inter dextram & sinistram suam & animalia multa? Duo nobis expendenda veniunt, quid per ignaros dextræ & sinistræ intelligatur? Et si intelliguntur infantes, an illi fidelium, an infidelium numero censendi sint? Et quidem quoad prius non desunt doctissimi interpretes, qui per eos, qui ignorant discrimen dextræ & sinistræ, intelligunt totam multitudinem, Niniven inhabitantem. Ita cæteris omnibus præivit *Lutherus*, cujus verba integra reddemus ex Tom. III. Altenb. p. 376. Es wäre denn, inquit ille, daſs man es ſo deuten wolt, daſs der Menſchen, die nicht wiſſen, was recht oder linck wäre, ſolte ſo viel geweſen ſeyn als junge Kinder und Narren; der alten Leute aber ſo viel mehr geweſt. Aber ſolche Deutung halt ich nicht, ſondern, daſs ſie alzumahl nicht haben gewuſt, was linck oder recht ſey, das iſt, wie wir ſagen, ſie wuſten weder dies noch das in Göttlichen Sachen, als die kein Geſetz Moſe noch Propheten hatten, welche ſie hatten gelehret, wie ſie ſolten beyde in geiſtlichen und leiblichen, euſſerlichen und innerlichen Dingen für GOtt ſich halten, wie die Jüden hatten, denn ſo mag man die Rechte deuten auff das Geiſtliche inwendig, und die Lincke auff das Leibliche auswendig, denn man GOTT mit Leib und Seel dienen muſs. Chriſtianorum eruditiſſimum ſequitur Judæorum doctiſſimus *R. Iſ. Abarbenel*, Commentario hujus loci. Nec muſtea eſt hæc opinio, ſed decus habet in antiquitate. Nam Hieronymus hoc loco: *Erat*, inquit, *in urbe plurima multitudo, quæ ignorabat ante actam pœnitentiam, quid intereſſet inter bonum & malum.* Nec minus Chryſoſtomus in h. l. duodecim myriadas intelligit de omnibus Ninives civibus. Inter recentiores Eccleſiæ noſtræ doctores huic opinioni aſſurgit & *D. Quenſtedtius*, Syſt. Part. IV. cap. V. de Baptiſmo Sect. II. p. 154. ſcribens: *Hic loci non ſpeciatim ſermonem eſſe de infantibus, ſed de omnibus incolis urbis Ninivitarum, vel de centum millibus hominum, qui neſciebant, quid eſſet inter dextram & ſiniſtram ſuam.*

Impugnat quidem hanc sententiam *Joh. Mercerus* Comment. h. l. p. 527. ex eo, quod ea si admittatur, haud ita magna Civitas fuerit Ninive? e contra si ætatis tantum parvulorum fuerint centum viginti millia, possit conjectari, quantus esset reliquorum numerus & quam grandis Civitas. Sed credo, Lutherum aliosque hoc ipsum commovisse, ut de omnibus Civibus verba intelligerent, quod si asserantur duodecim milliones infantum in urbe fuisse, omnes incolæ in monstrosam multitudinem, & urbs ipsa in amplitudinem excrevisset incredibilem. Quamquam non diffiteamur, celebrari hujus urbis stupendam magnitudinem ab historicis antiquis. Sed nec necesse judicavit Lutherus, proverbialem locutionem: *ignorare discrimen inter dextram & sinistram*, de dextra & sinistra proprie accipere, cum proverbia plerumque in se tropos & figuras contineant, & ignorare dextram atque sinistram sit, neque boni neque mali, neque veri neque falsi solidam habere cognitionem. Sunt qui hanc interpretationem etiam ex eo rejiciunt, quia per illam incidatur nervus collectionis Propheticæ: ego misereor magnæ civitatis, quia in ea sunt multi bardi & stulti. Verum hæc refutatio forte feriet *R. Salomonem Jarchi*, qui ad voces: *Et bestiæ multæ*, scribit: *Homines magni intelliguntur, quorum mens est ut bestiarum, qui, a quo sint creati, non agnoscunt.* Quam, nisi fallor, sequitur Drusius; non eos, qui dicunt, intelligi homines veræ religionis ignaros. Tum enim collectio firma est: Cur ego non miserear hominum, si tu cucurbitæ? Et quidem hominum tam miserorum, ut nihil intelligant veræ religionis; moniti vero a me per prophetam statim pœnitentia sua testentur, se me timere & notitiam meorum mysteriorum libenter discere velle, dum modo ego Te, Prophetam meum, ipsis concedam, eosque in veritate instruam. Hæc hujus loci sententia si teneatur, quilibet e vestigio videt, pro infantibus quicquam hinc concludi haud posse.

§. LVI.

§. LVI. Sunt alii longe Clariſſimi Viri, qui omnino locum de infantibus & parvulis accipiunt. E veteribus Theophylactus: E recentioribus Waltherus, Grotius, noſtras Dnus D. Quiſtorpius in notis longe ſelectiſſimis, Calovius, Joh. Schmidius. His præivere ex Judæis R. Sal. Jarchi & R. D. Kimchi, itemque R. Salomo Ben. Melech, qui fere verbotenus Kimchium exſcribit. De Pontificiis, nominatim Cornelio a Lapide ad h. l. nihil dicemus. Illi enim libentiſſime locum de parvulis interpretantur, ut inde contra Lutheranos concludere poſſint, parvulos non credere, quia non habent notitiam dextræ & ſiniſtræ, h. e. neſciant, quid inter DEI veritatem & hominum mendacium interſit. Videatur Quenſtedtius l. c. Nobis nunc non vacat, cum hoc hominum genere congredi. Noſtrates vero rationes pro hac ſententia paſſim inſinuant, quia ipſi literæ propius convenit; proprie enim & in litera infantes neſciunt, quid ſit dextra, quid ſiniſtra: quia & alibi ſimilis & idem ſignificans phraſis de pueris, nihil intelligentibus, adhibeatur, nempe *neſcire quid ſit bonum, quidque malum*, Deut. I. 39. quia infantes potiſſimum, tanquam innocui & ſimplices, DEum ad miſericordiam commovere poterant. Hæc enim dicere vult DEus: Ego non parcerem Ninives, in qua tot ſunt innocui infantes, qui nihil mali facere poſſunt, e contra qui nunc in vera cognitione mea educati, gloriam Eccleſiæ meæ ad omnem poſteritatem propagabunt. Sic etiam R. D. Kimchi: *Hi ſunt parvuli, nec ſciunt inter dextram ſuam & lævam, neque in illis eſt peccatum, nec eſt illis pœna, niſi propter Patres & poſteaquam patres reſipuerunt, ſunt abſque pœna.* Denique quia beſtiis conjunguntur, in innocentia nimirum. Nam nec hæ peccarunt & excidii pœnam promeritæ ſunt, adeoque commiſerationem merentur. Celeberrimus Theologus, Dnus *D. Aug. Pfeifferus*, ut de Theologia noſtra Orthodoxa univerſim, ita etiam de interpretatione S. literarum præclariſſime meritus, in Comment. h. l. p. 61. novo argumento ſententiam confirmat, eo quod non legantur illi neſcire differentiam

rentiam inter dextram & sinistram, nempe inter bonum & malum, quod facilius ad contrariam sententiam torqueri posset, sed quod nec intelligant, quid sit dextra ad sinistram comparata, quodque adeo ne minimarum quidem etiam naturalium & quotidianarum rerum habeant scientiam, qui non possint esse nisi infantes.

§. LVII. Disquisivimus hactenus paulo prolixius de hoc loco, ut eundem qualitercunque illustraremus. Nunc vero dicimus, si huic posteriori communiorique sententiæ adhæreamus, infantes Ninivitarum considerari hic non ut infidelium, sed ut fidelium. Jam enim Parentes ipsorum fidem habuerunt concioni Propheticæ: *Crediderunt viri Ninives DEO & prædicarunt jejunium, induerunt que se saccis, a majori ipsorum usque ad minimum.* Jon. III. 5. Quid clarius: *Crediderunt*, erant fideles? Et ad testandam hanc fidem Rex Ninives publico mandato dies ordinavit pœnitentiales, *ut converteretur quisque a via sua mala & ab impietate ipsa, quæ erat in manibus eorum. v. 6. 7. 8. 9.* DEus quoque *vidit opera ipsorum, quod conversi essent a via sua mala & ipsum pœnituit mali, quod locutus fuerat se facturum illis, & non fecit. v. 10.* Ecce ipsius DEI testimonium, quod fuerint fideles! Vidit hoc *R. D. Kimchius*, quare ut supra notavimus, ad versum Prophetæ ultimum scripsit: *Non habent infantes pœnam, nisi respectu Parentum. Igitur postquam Patres respuerunt, sunt absque pœna.* Est qui inde probare satagit, quod hi infantes, ut infidelium liberi considerandi, *quia*, inquit, *extra Ecclesiam ab idololatricis parentibus sunt geniti.* Sed respondetur, cessare hanc rationem, quando Parentes fiunt Christiani. Probo ex communi omnium Theologorum sententia, quæ hæc est: Quando jure belli & alia quacunque ratione Judæi aut Turcæ perveniunt in potestatem nostram, suscipiuntque fidem Christianam, liberos ipsorum jus acquirere ad baptismum, non minus ac eos, qui ex Christianis parentibus geniti sunt, quia nimirum per Parentes ipsorum existunt in Ecclesia, cum pars sint familiæ Parentum. Videantur D. Hunnius

nius Tom. I. p. 1040. D. Balduinus IV. Caſ. Conſc. c. IIX. caſ. IIX. p. 1075. D. Danhauwerus Hodoſ. p. 765. qui in recentiori Hodoſophiæ editione p. 1002. videtur quodammodo ad hanc ipſam ſententiam accedere, cum ait: *Ninivitas hos infantes etiam cum parentibus ſuis ſuo modo pœnituiſſe, caruiſſe lacte materno, atque hinc vagitibus divinam clementiam imploraſſe, quin & a matribus ad illicium miſericordiæ expoſitos.* Quæ certe vim nullam haberent, niſi ut pars Parentum ſuorum, jam fidelium, fuiſſent reputati, conſequenter & ipſi fide prædíti, cum ſine fide nihil, adeoque nec vagitus, DEO placeat.

§. LVIII. Provocant bene ſperantes III. *ad infinitam Dei miſericordiam.* At hæc nunquam eſt abſoluta, ſed ſemper ad ordinem adſtricta. Ideo enim in Eccleſia baptiſmum pro infantibus, & verbum pro adultis ordinavit Deus, quibus infinitæ ſuæ miſericordiæ participes fieri poſſunt. Si abſolute vellet miſericordiam ſuam exhibere, non opus fuiſſet verbo & Sacramentis. Et ubi non revelavit, ſe velle extra verbum & Sacramenta miſericordiam ſuam exhibere, ibi etiam credendum eſt, non velle ipſum extra verbum & Sacramenta miſericordiam ſuam largiri. Fruſtra in re tanti momenti extra Scripturam S. & revelationem aliquid aſſeritur. Imo contra Scripturam eſt, quæ dicit fidem eſſe ex auditu verbi, non extra auditum verbi, Rom. X. v. 14, 17. & regenerari hominem ex lavacro regenerationis, Tit. III. 5. non extra lavacrum illud. In re fidei, ut notum eſt, ex Scripturæ ſilentio negative etiam concluditur, h. m. non exſtat in Scriptura: quatuor eſſe perſonas Divinas, ergo firmiſſime concludendum eſt, non dari quatuor in una eſſentia Divina perſonas. Ita & hic: non exſtat in Scriptura, velle extra Eccleſiam DEum diſpenſare in decreto a ſe facto: *Quicunque non credidit, condemnabitur.* Ergo firmiſſime credendum eſt, DEum non diſpenſare. Et ratio manifeſta eſt, quia hæc talia ſunt ſupra omnem rationem poſita: Ergo ſciri nequeunt, niſi ex revelatione. Ergo quicquid in his, a ratione remotis, non eſt revelatum, nec eſt credendum.

dum. Ergo quia Scriptura nunquam dicit, aliquem hominum extra Eccleſiam regenerari extra vel verbum vel baptiſmum, itaque credendum eſt, neminem regenerari extra verbum & Sacramenta. Hinc non negamus, miſericordiam DEI eſſe maximam, ardentiſſimam, imo tantam, quantus ipſe DEus eſt, Sir. II. 23. ſed tamen ſimul volumus etiam ordinem & media conſtituiſſe, in quo & per quæ hanc miſericordiam ſuam diſpenſet, atque ad illa hominem, qui miſericordiæ Divinæ vult eſſe particeps, adſtrinxiſſe. *Niſi quis regeneratus fuerit ex aqua & Spiritu, non poterit introire in regnum cælorum.* Joh. III. 5. Neceſſarium hoc eſſe ex clariſſima litera ſcimus: Extra hunc ordinem cuiquam, niſi populo & peculio ſuo, gratioſum eſſe velle DEum, neſcimus.

§. LIX. Provocant IV. ad *meritum Chriſti univerſale.* Quod quidem veriſſimum eſt ratione Acquiſitionis non Applicationis meriti hujus, quæ applicatio ſine fide fieri nequit. Meriti enim iſtius fructus ad neminem redundat, niſi illud fide quis recipiat, expreſſe hoc dicente Chriſto: *DEus miſit filium, ut omnis, qui credit, non pereat,* Joh. III, 14. adeo ut ſine fide impoſſibile ſit placere DEO, Hebr. XI, 6. Ut adeo nec intra nec extra ordinem velit ullum ſine fide ſalvare, ſecus ſi foret, non impoſſibile eſſet ſine fide placere DEO. At fides non ingeneratur immediate & ſine mediis, ut antea probatum. Quin & meritum hoc ſufficiens in ſe eſt, modo peccator nec actualiter, nec originaliter repugnet. Neque enim quis hac conditione Chriſtum pro omnibus peccatoribus mortuum eſſe dicet, ut nihilominus illi ſalventur, etſi increduli ſint & in infidelitate perſeverent. Eſſe vero præter verbum (quo & ardentiſſimæ preces pro ſalute infantis, in utero exſtincti, aut in partu ſuffocati, fuſæ, quippe divino verbo conſecratæ, pertinent) & Sacramenta, non aliud medium, meritum Chriſti ſibi appropriandi, tamdiu ex claræ Scripturæ litera, Joh. III, 5, 6. Rom. I, 16. Joh. V, 8. 1. Petr. I, 23. credimus, donec alia æque clara litera ex eadem nobis Scriptura adducatur, quæ demon-

demonstret, DEum non tantum posse, de quo, supposito merito Christi, nemo dubitat, sed & velle meritum Christi nobis applicare, etiam extra verbum & Sacramenta. Quod nec cum specie aliqua fieri poterit. Unde & ad insinuandam hanc in ipso DEI judicio inter infantes Gentilium & Christianorum differentiam D. Gerhardus observat in Explic. Evang. in Festo Circumcis. p. 176. ad infantes circumcisorum dicere Christum: *Sinite parvulos ad me venire.* Matth. XIX. v. 14. ad infantes vero Gentilium: *Non est bonum sumere panem & eum mittere canibus.* Matth. XV, 24, 26. Atque adeo summatim verum est id, quod docent Articuli Smalcaldici, art. IIX. p. 331. *Constanter tenendum est, DEum nemini spiritum vel gratiam suam largiri, nisi per verbum.*

§. LX. Provocant V. *ad manum Domini non abbreviatam.* Sed ex hac non plus sequitur, quam DEum posse Gentilium infantes salvare, iisdemque fidem infundere, si velit; at velle illum eos salvare, exinde non probatur. Nec manus ejus abbreviata esset, quin omnes homines per absolutam potentiam, postquam justitiæ ipsius, per peccatum læsæ, a Christo satisfactum est, vi cogere ad fidem, aut arcana irresistibili virtute ex infidelitate eripere, (sicut juxta nonnullos Theologos Paulus vi DEI irresistibili conversus est) & omnes sic homines salvare posset; sed quia hoc non tantum revelatum non est, quod futurum sit, sed contrarium potius exstat, frustra id creditur. Præterea locus ille Es. LIX, 1. ex quo hæc phrasis desumpta, agit de corporalibus beneficiis, si illa a DEO exorentur debito modo, tum DEO non esse difficile, ea concedere. At quomodo hoc applicatur ad infantes Gentilium, qui nihil a DEO petunt, nec per Parentes, nec ex seipsis. Sententia itaque divina apud Esaiam est: Omnipotentiam divinam non infirmiorem factam esse nunc, quam olim fuerat, cum tanto cum robore & forti manu populum suum ex infinitis periculis eripuit, quin & nunc ex captivitate Babylonica educere possit. Id vero cur jam non faciat, peccata ipsorum in causa esse, quæ DEum quasi invitum impediant, ut auxilium illis præstare ne-

queat. Si hunc ſenſum (præter mentem certe divini ſcriptoris) libeat ad infantes Gentilium applicare, etiam ipſorum peccata eos a DEO dividunt, quantumvis ipſis connata. Involvit enim peccatum Originale privationem omnis boni, adeoque & præſentiæ DEI & infert pœnam æternam, quæ eſt rejectio a facie DEI. Si hoc Originale peccatum extraordinario modo iis aufert, aut vim certe ejus infringit, cur non & hoc modo extraordinario adultorum Gentilium, omni honeſtati deditorum, peccata removet & fidem iis concedit, ut ſalvari poſſint?

§. LXI. Provocant VI. *ad preces pro omnibus hominibus a nobis faciendas, 1. Tim. II, 1. quæ nec pro his erunt fruſtraneæ.* At certum quidem eſt, preces pro Gentilium non infantibus tantum, ſed omnibus quoque adultis fieri. Quemadmodum vero preces pro adultis factæ non ſunt fruſtraneæ, ſi vel maxime unus tantum alterque nonnunquam convertatur: Ita nec preces pro infantibus Gentilium & Judæorum ſunt fruſtraneæ, etſi tantum raro aliqua eorum familia tota ad nos convertatur, & ea occaſione ſimul infantes ejus familiæ baptizentur. Deinde, quando pro Gentilibus oramus, non oramus, ut eos DEus velit immediate & extraordinarie ſine ullo medio, vel verbi vel Sacramentorum ſalvos facere, ſed ut velit eos traducere ad notitiam verbi ſui & Sacramentorum, & iisdem illuminare corda ipſorum atque hoc pacto eorum miſereri, eosque ſalvare. Non enim aliter orare poſſumus, quam juxta voluntatem divinam, Matth. XVII, 10. Nulla autem voluntas divina revelata eſt, qua velit Gentiles ſine verbo & Sacramentis convertere, ut jam ſæpius dictum eſt.

§. LXII. Provocant VII. *ad ſententiæ*, quæ Gentilium infantes abſolute omnes damnat, *duritiem & auſteritatem, eo quod non curaverint ſeipſos baptizari, quod tamen in ipſorum poteſtate poſitum haud fuit.* At vero conſtat (α) Ipſam Scripturam eos damnare, non noſmet pro lubitu & ex perverſo affectu aliquo occupatos. Clariſſima ejus rei ſunt teſtimonia, Marc. XVI, 16. prolata; *qui non credit, damnabitur.* Item: Joh. III, 18.

III, 18. *Qui non credit, ille jam judicatus est*; quæ dura & crudelia, quia DEum autorem habent, dicenda non sunt. (β) Prorsus etiam de adultis Gentilibus simplicioribus ita dicere possum: Durum esse, eos e Gentilibus, qui omnes virtutibus studuerunt, absolute damnare, eo quod non curent sese ex Evangelio informari, ut fidem accipiant, quod tamen in ipsorum potestate non est. Ita jam olim argumentatus est Andradius, cujus verba refert D. Chemnitius Ex. Conc. Trid. de Oper. Irr. p. 1. Certissimum enim est, plurimos dari Gentiles, qui optime vivunt, & tamen æque non possunt ad loca pervenire, ubi Evangelium prædicatur Christi, ac infantes tales non possunt pervenire ad baptismum. Proposuit hoc dubium de impossibilitate baptismi in infantibus, comparavitque cum impossibilitate perveniendi ad fidem per verbum in adultis, jam olim Augustinus L. 1. de N. & G. Tom. VII. p. 734. neque aliter dissolvit, quam Scripturam utrique aperte adjudicare damnationem; quæ a nobis crudelitatis ideo arguenda non sit. Nempe revera promissa & adjudicata infantibus Gentilium salus primus ille gradus est, quo Zwinglius aliquis, vel redivivus Edwardus Herbertus, ad alterum illum gradum descendat & perveniat, ut existimet, & adultos Gentilium simpliciores & pietatis studiosos salvari, cum inter infantem Gentilem & adultum probum Gentilem nulla videatur differentia, etiam ratione difficultatis & impossibilitatis perveniendi ad baptismum. Hunc igitur in adultis Naturalismum rejicere, si durum & crudele non est, neque durum & crudele erit, damnare cum Scriptura Gentilium infantes.

§. LXIII. Provocant VIII. ad illum veterum Canonem: *Contemptus non privatio damnat.* Verum enim vero neminem (1.) latere potest, hunc canonem non ita nude & crude esse accipiendum, omnique rei promiscue applicandum, cum nec multi ex adultis Gentilibus, pietati deditis, malitiose baptismum contemnant, tanquam nullam notitiam habentes vel de ejus existentia vel salutari fructu, imo qui ipsis nunquam

offertur. (2.) Huic canoni alia regula Theologica opponitur: *Sola ignorantia fundamentalium fidei articulorum damnat.* Item: *Solum peccatum Originale damnat, nisi meritum Christi fide apprehensum intercedat.* Aſt hoc nullis mediis ſublatum in infantibus Gentilium & infidelium poſt ipſorum diſceſſum ex hac vita remanet, adeoque & mortis æternæ reos illos non poteſt non reddere. (3.) Regulam illam tantum in infantibus Chriſtianorum procedere, exploratæ veritatis eſt, quippe quibus aliquid ἀνάλογον in baptiſmo contingit, ſcilicet extraordinaria DEI operatio, ſemini bonorum & piorum, non vero Gentilium, promiſſa & per preces parentum exorata.

§. LXIV. Diluenda hic aliqua difficultas eſt, quæ ex eo enaſcitur, quod Celeberrimum Scherzerum ſcripſiſſe ſupra diximus, peccatum Originale non eſſe adæquatam damnationis cauſam, illudque confirmare D. Menzeri ſuffragio & aliorum. At vero mera ſine dubio ambiguitas in verbis eſt. Nam peccatum Originis eſſe & ſufficientem & adæquatam damnationis cauſam, illo ipſo loco & agnoſcit & probat; hoc tantum cum Menzero dicit, non immediatam cauſam eſſe reſpectu eorum, quibus per verbum fides offertur; in his enim præter naturalem repugnantiam & incredulitatem, ut vocatur, negativam, quæ eſt nuda carentia fidei, accedit nova & malitioſa repugnantia & incredulitas poſitiva, quæ contumaciam adverſus verbum oblatum exercitam includit, quæque immediate damnat, ceu ibidem prolixe docet Scherzerus, qui tamen ideo non negat, peccatum Originale mortem & damnationem mereri. Imo nec hoc negari debet, idem peccatum Originale apud eos: quibus verbum actu non offertur, vel ſolum damnationem inferre, Rom. V, 12. Unde diſerte Auguſtana Confeſſio: *Peccatum Originis damnat ETIAM NUNC hos, qui non renaſcuntur per baptiſmum & Spiritum Sanctum.* Quid poterat magis exprimere theſin: Peccatum Originis eſt adæquata damnationis cauſa? Fuſe de hoc argumento contra Novatores quosdam agit D. Calovius Harmon. p. 918. ſeqq.

seqq. Videatur & D. Frankius in Exerc. Anti-Wendelin. Exerc. III. §. XVII. p. 143. seqq.

§. LXV. Provocant IX. *ad voluntatem & promissionem DEI, quæ omnibus bene cupit.* At hanc voluntatem non esse absolutam, sed ad certa media restrictam, eaque includentem, supra demonstravimus. Constat equidem, DEI voluntatem antecedentem sive misericordiæ esse Universalem, qua vult omnium hominum salutem, 1. Tim. II, 4. quantum in ipso est, sed hac non obstante reperitur etiam in DEO voluntas Consequens sive justitiæ & particularis, qua peccatores incredulos, quatenus increduli sunt & manent, non vult salvare, sed damnare, Joh. III, 18. cui cum infantes Gentilium per peccatum originale subjecti sint, hoc ipso sese simul omni jure & solatio, quod ex priore in illos redundare posset, privant; nec tamen propterea desinit voluntas antecedens, quasi expuncta a consequente. Manet idem affectus salvandi, qui ante fuit, conditione nondum impleta, qua impleta & perfecta non amplius antecedens est, sed subsequens. Impletur autem conditio per fidem, quæ cum in infantibus infidelium, nec a natura, nec per media producatur, hinc plane abest, adeoque nec fructus salutaris subjectum particeps fit, sed justum DEI rigorem experitur.

§. LXVI. Iterum hic aliqua nobis solvenda est difficultas, quæ ex eo enascitur, quod videantur promissiones salutis & Gentilium liberis factæ esse. Gen. XXII, 18. Jerem. XXXI, 3, 4. Act. II, 39. Ergo perinde ut Christianorum liberi ἄβαπτιστοι salvabuntur. Respondendum est I. promissiones non esse tantum Gentilium infantibus, sed & adultis factas. Si itaque sola promissio salutem adferat infantibus, allaturam esse & adultis; quod absurdum. II. Promissiones gentilibus factæ eo tantum tendebant, ut gentilibus aditus ad Ecclesiam & media salutis magis aperte in N. quam V. T. patefieret, non ut salutem immediate per easdem impetrarent. III. Promissiones Christianorum infantibus factæ sunt ut liberis familiæ, genti-

gentilibus ut peregrinis & hoſpitibus. Hi non poterant ad beneficia Eccleſiæ admitti, niſi præſtitis præſtandis: illi autem hæreditatem adire poterant, etiamſi a quibusdam requiſitis, quæ ratione ordinis alias neceſſaria erant, per inevitabilem caſum excluderentur.

§. LXVII. Provocant X. *ad defectum omnis culpæ* in his infantibus, dum hac ratione interitum luerent, non ſua ſed Parentum culpa promeritum. Verum reſpondemus: Ergone Peccatum Originale non damnat? quia id non habemus noſtra, ſed Parentum culpa? Rom. V, 12. Objiciant hoc Arminiani & Sociniani, quibus Pecc. Orig. peccati tantum ſpectrum eſt. Nos ex Scriptura rectius informati ſumus. Locum Ezechielis pro innocentia liberorum, quodque parentum peccata imputari ipſis nequeant, allatum vindicavit Magnif. Dnus Præſes in Theſ. Polem. §. XIII. Vid. quæ ſupra ex D. Affelmanno & D. Hunnio ſunt in medium allata.

§. LXVIII. Provocant XI. *ad voluntatis divinæ efficaciam*, hoc modo formatam: DEum velle omnes ſalvare & quidem non tam voluntate complacentiæ quam efficaci, efficacem autem media complecti, quæ ſi non reperiantur ordinaria, neceſſario ſint extraordinaria. Nimirum in hæc media extraordinaria, eorumque neceſſitatem, vis omnium propemodum argumentorum, quæ pro ſalute horum infantium adduci ſolent, tandem reſolvitur. Sed Reſp. (1.) Voluntatem DEI efficacem eſſe non abſolute, ſed intra ordinem, ſi nimirum obſervetur ordo a DEO conſtitutus. Sic primo efficax eſt per naturam, ad adducendum hominem ad Eccleſiam, quem ordinem ſi obſervaverit, ſequitur auditus verbi, atque ſic porro: ſoluto autem uno hujus ordinis articulo, efficacia quoad effectum ideo ceſſat, quia illa ad ordinem adſtricta erat, neque niſi intra ordinem laborare volebat. (2.) Sicut non obſtante efficacia gratiæ vocantis per verbum, tamen horum, qui per verbum ſemel vocati ſunt & vocationem ſpreverunt, poſteri juſte & non obſtante voluntatis divinæ efficacia nova voca-

vocatione prætereuntur: & tamen horum posterorum neminem DEus vult perire; ita cur non & in his posteris possunt esse infantes? Si voluntate efficaci horum posterorum adultorum salutem DEus vult, & tamen eos verbo neque mediate neque immediate vocat, sed ex justo judicio ob contemptum a Parentibus ipsorum vocationi per verbum oppositum, iis utramque vocationem denegat, cur id non possit etiam juste fieri circa ipsorum infantes, & tamen hæc voluntas efficax vocari? Vbi ratio eadem est, ibi eundem esse rationis effectum ultro intelligitur, Vide vero (3.) quam periculosum hoc sit asserere; extraordinarie DEum subvenire infantibus Gentilium! Annon & hæc est ratio Huldr. Zwinglii, qui Gentiles virtuosos in cœlum locavit, quem Rod. Gvaltherus pariter ita excusavit, quod DEus talibus Gentilibus virtuosis secundum Zwinglium in vitæ fine extraordinaria gratia succurrat, & iis fidem in Christum infundat. Vide anne hac quoque ratione porta aperiatur Weigelianis & Enthusiastis & recentioribus Prophetis, quorum mentionem §. XXII. injecimus, baptismum, tanquam nudam ceremoniam, parum vel nihili habentibus; e contra lumen quoddam congenitum & spiritum sine verbo intus agentem, ubique crepantibus, quibus alii in hac materia ad satietatem usque os obdurarunt, nosque ab hoc onere liberarunt. Vidit (4) hoc periculum Theologus e primariis B. Balth. Meisnerus in Anthrop. Dec. I. disp. VII. quæst. 2. th. 18. inquiens: *Extraordinarie autem & immediate an DEus eos velit convertere, nullibi scriptum nec revelatum nobis est, neque a priori neque a posteriori demonstrare possumus.* Rectissime Vir Doctissimus non vult temerario ausu id asserere, sed victus veritate fatetur, in re tam abstrusa & a ratione longissime remota nihil credendum esse, nisi ex revelatione clarissima demonstretur. Demonstrationem ex tota Scriptura adduci non posse, liberalissime fatetur. Quod vero ex Scriptura probari nequit, id ab homine Christiano fortissime merito rejicitur. Quod si ex Scripturæ generalibus assertis constet,

quemcunque incredulum & originali peccato infectum damnari, conſtetque pariter Gentilium liberos incredulos eſſe & peccato originali infectos, tum injuſte ad aliam rationem recurro, quæ quandam extraordinariam gratiam, ſilentibus Scripturis, confingat. Quis vero (5) non videt, cum dicitur ex ſcripturis; nemo fidem habet, niſi vel ex verbo, vel ex Sacramentis; & ego, hoc non obſtante, excipio infantes Gentilium, qui fidem habeant ex extraordinaria DEI operatione & gratia, alium poſſe pariter excipere ob easdem prorſus rationes: Gentiles quoque adultos & virtuti deditos ejusdem extraordinariæ gratiæ participes eſſe? Et ſic plenis velis inducitur Zwinglii aſſertum, noviſſime a Phil. Limborchio, Arminianæ ſectæ Doctore, titulo extraordinariæ & ſuperabundantis gratiæ incruſtatum. Verba viri & refutationem Frankianam jam ſupra ſuo loco adduximus.

§. LXIX. Provocant XII. *ad vocationis Univerſalitatem*, quæ cum debeat eſſe ſufficiens, & tamen neque per verbum neque per baptiſmum infantibus Gentilium obtingat, neceſſario ſequi contendunt, extraordinarie & immediate vocari. Ita M. Frid. Wendelinus Exerc. XXXVIII. §. XI. p. 580. Verum ad hoc argumentum jam ſupra reſponſum, quando de voluntatis DEI Univerſalitate & efficacia agebatur. Sufficit juſto DEI judicio, infantes Gentilium in parentibus ipſorum vocatos eſſe & vocari amplius potuiſſe, ſi parentes ipſorum Divino ſeſe ordini attemperaſſent. Conferantur hic verba D. Höpffneri, ſupra a nobis producta §. XLI. quibus nunc addemus, quæ pagina antecedente habet: *Culpa cur multi hodie populi in tenebris hæreant, vel propria eſt, vel aliena in majoribus. Quemadmodum enim aliqui pereunt propter negligentiam paſtorum, non admonentium hos DEI nomine, ut recedant a via impia, Ezech. XXXIII. 8. ita tamen, ut accuſari DEI juſtitia aut decretum non poſſit: ſic nec hic decreto Divino aliquid eſt imputandum, ſi qui per negligentiam majorum verbo DEI orbati pereunt, a quibus majoribus DEus ſanguinem univerſæ poſteritatis perditæ requiret, non minus atque a paſtoribus infidelibus animas auditorum pereuntium.*

Quod

Quod merito hodie terrorem incutere debebat ſecuris verbi contemptoribus. Cur autem culpa parentum amittatur verbum, ſimiliter per analogiam quandam oſtendimus. Quemadmodum ſe habet juſtitia concreata in Adamo ad poſteros: ita ſe habet Evangelium in majoribus ad poſteros. Sed juſtitiam Adamus non ſolum pro ſe, verum etiam pro poſteris accepit, & per lapſum non ſolum ſibi, ut privatus, verum etiam omnibus ſimul poſteris amiſit. Ergo & quando DEus Evangelium toti populo aut nationi concedit, non tantum ipſis, verum etiam poſteris ipſorum amplectendum largitur, ita ut poſteri omnes ac ſinguli a majoribus illud accipere debeant. Amittentibus autem majoribus verbum, una privantur & poſteri, niſi DEus ex immenſa miſericordia illud viciſſim accendat. Sequuntur verba ſuperius allegata.

§. LXX. Ad *Quartam Claſſem* properantes, peculiarem eorum ſententiam diſcutiemus, qui per mediam DEI ſcientiam controverſiam hanc tutiſſime dirimi poſſe autumant, quorum totum fundamentum dicto Apocalyptico cap. XX. v. 12. innititur; ſed haud ſatis firmo tantæ rei ſuſtinendæ fulcro. Nam ſi verum eſt, quemadmodum Scripturæ valde conveniens eſſe videtur, quod Tarnovius noſter in medulla ſua Evangelica p. 272. aſſerit, *per parvulos & magnos ſtatura & dignitate tales hic intelligi, quia unusquisque & ſuum ipſius corpus & carnem recipiet*, Job. 19. quod & multis exemplis illuſtrat: *Hinc videbis*, pergit idem, *Cainum & Abel: Nimrodum & ſubditos:* &c. multum peribit argumenti ſpecies. Secutus eſt Tarnovius Cornelium a Lapide, qui per magnos & parvos generaliter intelligit tum ætate & ſtatura tales, ut ſunt pueri decem vel quatuordecim annorum (minores enim ideo non intelligi putat, quia ſtatim ſubjiciatur, puſillos eſſe judicandos ſecundum opera, quæ vero infantes non habent) tum potius dignitate & gradu, i. e. omnis generis & conditionis. Non improbabilem reddit hanc opinionem ex eo, quod magni & parvi, hoc poſteriori & morali ſenſu præcedente capite Apocalypſeos v. 18. pariter accepti fuerint. Addimus nos & reli-

quum Scripturæ uſum, Gen. XIX, 11. Job. III, 19. Sap. VI, 8. Jerem. VI, 13. c. VIII, 10. Jon. III, 5. Jer. XXXI, 34. XVI, 6. Pſalm. CXV, 13. Num. XXII, 18. I. Sam. XX, 2. XXII, 15. XXV, 36. I. Reg. XXII, 31. I. Chron. XXVI, 8. Deut. I, 15. In quibus, aliisque plurimis locis, non tam quantitatem molis, quam virtutis denotat, imo proverbiali locutione diſtributionem potius abſolutam & univerſalem, præciſa mole virtute. Quemadmodum & locum noſtrum παραφράζει Oſiander: *Nemine excepto, qui unquam vixerat.* Hieronymus quidem Kromayerus in Comment. h. l. p. 516. per parvulos vel infantes vel minoris ætatis pueros intelligi debere diſputat: *non enim eſt*, inquit, *cur literam hic nimis claram deſeramus, præſertim cum non apiculus ſit, qui de ſignificatione iſta impropria nobis faciat indicium.* Veruntamen in ejusmodi loquendi formis, proverbialibus præcipue, non tam litera quam uſus reſpiciendus eſt, penes quem eſt & vis & norma loquendi. Hic autem ex teſtimoniorum multitudine ſufficienter enitescit. Sit autem ita; denotentur ætate parvuli: quomodo illi juxta ſcientiam mediam judicabuntur? Si ſecundum id judicat DEus, quod per ſcientiam mediam prævidet eſſe futurum, non quod actu ſecundo exiſtit aut determinate futurum eſt, cur non & Tyriis & Sidoniis ſalutem tribuit, apud quos ſi quæ in Chorazim & Bethſaida ſigna facta fuiſſent, in cinere & ſacco pœnitentiam egiſſent, Matth. XI, 12. Verborum faciam compendium verbis Dni Præſidis mei, ex theſibus ejus Polemicis §. XXX. mutuatis: *Eſt*, inquit hic, *qui ex Apoc. XX, 12. probabiliter colligi ait, DEum per ſcientiam mediam non excuſſionem mediorum oblatorum in quibusdam prævidiſſe, id eſt, ſub hac conditione ſi ſervaſſet invita ſuperſtites, obtuliſſetque illis ordinaria ſalutis media, tum non fuiſſe excuſſuros prævenientem illam gratiam. Id patere ex hoc loco Apocalyptico, ubi omnes ſingulique mortales dicantur judicati ſecundum opera ſua; At opera actu exiſtentia non habuiſſe parvulos, quæque adeo objectum intuitivæ DEI ſcientiæ eſſe nequiverint. Quare relinqui, parvulos habere opera exiſtentia in ſcientia DEI*

media

media & scripta in hunc librum scientiæ mediæ. Sed, quod pace Magni viri dixerim, infirma est hæc collectio. Nec enim sequitur: Judicati sunt secundum opera, ergo vel existentia vel extitura; Quin potius secundum non-existentia, hunc in modum: Quia supremus judex in his nulla omnino invenit opera, de fide testantia, quæ habere utique debebant, ideo sententiam tulit, damnandos esse. Quemadmodum parens peregre profecturus, si ad filios suos diceret: Redux domum secundum opera vestra vos remunerabo; dicto suo satisfaceret, si & in nihil agentem & ignavum debita pœna animadverteret. Præterea si DEus quoscunque media ipsis oblata non excussuros prævidit, salvaturus est, necesse est, neminem Gentilium infantum salute excludi, cum nemo eorum, si primum atque principalissimum salutis medium, nempe baptismus, in infantia ei offerretur, id excussurus esset. Addo his alia verba ejusdem Dn. Præsidis mei, olim Durlaci proposita, in Thesibus Miscell. th. 2. *Quamquam*, scribit ille, *præterea in infantibus etiam actu sint opera mala i. e. peccata, eaque non omissionis tantum, sed & commissionis, ut vocantur actualia, ceu alibi probatum supponimus. Porro quem scientiæ mediæ terminum pones, in quo figatur respectus divini oculi? Si respiciat DEus annum hominis Gentilis vigesimum, forte inter Christianos erit & credet. Si tricesimum, ad populares suos reversus fidem abnegabit. Si dixeris fatalem vitæ cujuslibet finem attendi, cur non attendit primum & a natura positum vitæ terminum, cum in infantia moreretur; cur vero secundum? cur non tertium, quartum, quintumque, si vitam nempe ultra secundum prorogasset? Aut quo argumento ducor, in secundo potius quam tertio alioque misericordiæ divinæ secundum scientiam mediam terminum figi?* Hæc ille. Longe fusius adversus D. Hülsemannum & absolutissime disputat D. Osiander Tom. VI. Coll. Syst. p. 150. seqq. ut nihil plane addi possit. Sed & deseri a D. Scherzero Hülsemannum, & Hülsemannum suammet retractasse opinionem, jam supra monuimus. Unum addo: Plane singulare mihi videri, quod, ubi de Pelagianis agunt Magdeburgenses Centuriatores, Cent. V. p. 582. recensent inter

eorum errores & hunc, quod infantes ante baptiſmum morientes partim perdi, partim ſalvari dicant, *prout futuros illos in annis majoribus, ſi ad activam ſervarentur ætatem, divina ſcientia præviderit.* Quæ eſſet ſpecies ſcientiæ mediæ, quanquam ab Hülſemanni diverſa. Sed quia hæc aliis Pelagianorum hypotheſibus e diametro adverſa eſt, nihil habeo, quod de hac Centuriatorum aſſertione judicare queam.

§. LXXI. Omnibus ergo impedimentis, noſtræ menti obſtantibus, penitus ſublatis atque tot objectionibus adverſantibus deſtructis, ſecurius tandem *Quintæ Claſſi* accedimus, illique totum noſtrum aſſenſum & conſenſum ſubmittimus. Auſtera licet primore intuitu videatur hæc ſententia, & a qua quodammodo abhorreat Chriſtianum pectus, meminiſſe tamen oportet, *noſtras cogitationes non eſſe DEI cogitationes*, Eſ. LV, 8. nec DEI judicio crudele eſſe, quod crudelitatem quandam noſtro judicio præ ſe fert. Nec inſpiciendum nobis eſt Numen tantum ut optimum & benigniſſimum, ſed etiam ut juſtiſſimum & peccatis quibuslibet infenſiſſimum. Durum videtur, hominem ob temporale peccatum, etiam unum & brevis temporis, æternis & nunquam terminandis pœnis addicere, nec tamen ideo falſum hoc eſt, aut Origenianismus aliquis fingendus, qui Diabolis ſalutem polliceatur. Recte Bellarminus, quamquam ad finem non rectum, Lib. VI. de Am. Gr. & St. Pecc. c. II. p. 576. *Illud præfandum eſſe videtur, miſericordiam noſtram erga parvulos jam defunctos nihil eis prodeſſe; & contra eisdem nihil obeſſe ſententiæ noſtræ ſeveritatem: multum autem nobis obeſſe, ſi ob inutilem miſericordiam erga defunctos pertinaciter aliquid contra Scripturas aut Eccleſiam defendamus. Idcirco non affectum quendam humanum, quo plerique moveri ſolent, ſed Scripturæ, Conciliorum & patrum ſententiam conſulere & ſequi debemus.* Bene equidem dictum, ſi unquam, a Bellarmino.

§. LXXII. Quinimo nec eousque audemus miſerationis noſtræ viſcera aperire erga infidelium infantes, ut vel quietem a dolo-

a doloribus & passionibus iisdem promittamus, pœna damni, quam vocant, contenti. Dudum a nostris demonstratum est, neque locum aliquem tertium inter cœlum & infernum, neque statum aliquem tertium inter cœlestem & infernalem, in Scriptura nobis describi. Immo nec ex antiquitate hanc differentiam solide demonstrari posse. Non est nisi cum Diabolo, qui non est cum Christo. Quamquam, quia pœnarum infernalium, ut & gloriæ, gradus præeunte Scriptura non inficiamur, & vero hi secundum peccatorum vel magnitudinem vel parvitatem distribuuntur, ultro consequatur, quia infantes peccata actualia, eaque voluntaria, non habent, eos pœna omnium mitissima puniri. Conferatur suffragium D. Kromayeri, supra §. XLIV. adductum.

§. LXXIII. Jam in probanda sententia nostra non est, ut in ullam prolixitatem diffundamur, cum ideo tam fuse doctores eandem amplectentes & eorum rationes atque argumenta supra adduxerimus, ut hic nobis faceremus aliquod otium. Redigemus igitur hic tantum in ordinem, & ubi opus erit, ad superiora provocabimus. Probatur itaque infantum extra Ecclesiæ pomœria natorum damnatio I. *a remotione omnium reliquarum sententiarum*, quæ hactenus de horum infantum statu a Theologis fuere productæ. Quarum examen cum jam antea susceperimus, nunc omni ulteriori labore supersedemus.

§. LXXIV. Probatur II. *ab expressa exclusione Gentilium a salute.* Sunt enim Gentiles in universum *sine Christo, abalienati a politia Israëlis & peregrini testamentorum, promissionis nullam spem habentes, & sine DEO in mundo*, Eph. II, 12. adeoque *filii iræ per naturam* v. 3. Quid poterat clarius dici? Si gentilium infantes ab hoc effato exceperis, eadem opera eos extruseris ex familia Parentum suorum, & partem feceris Ecclesiæ Christianæ. Quod quam absurdum sit, nemo non videt. Idem Apostolus Eph. IV, 17. seq. Gentiles ambulasse ait secundum vanitatem mentis suæ, in impudicitia aliisque vitiis, ideo quod *obscuratam haberent mentem, quod essent abalienati a vita*

DEI

DEI propter ignorantiam, quæ eſt in illis, propter obdurationem cordis illorum. Ita nempe deſcribit labem originalem, fœcundum omnium ſcelerum fontem. Aut itaque infantes Gentilium natura non fuerint obſcurata per ignorantiam mente, ſed in myſteriis illuminata, neque fuerint mortui in peccatis, ſed vixerint DEO, quod inter abſurdiſſima merito recenſetur, aut damnationis fuerint rei. Certe qui non habet vitam in DEO, is ſpiritualiter mortuus, conſequenter damnationi deſtinatus eſt; unde & alibi Paulus dicit: *DEum daturum vindictam in flamma ignis iis, qui non norunt DEum*, 2. Theſſ. I, 8. At Gentiles omnes tam infantes, quam adulti, non norunt DEum.

§. LXXV. Probatur III. *A natura peccati Originalis*, cujus, ut peccati omnis, *ſtipendium mors eſt*, Rom. VI, 23. & ob quod *mors in omnes homines*, adultos & infantes, *pertranſiit, quia* in primo homine *omnes* originaliter *peccarunt*, Rom. V, 12, 18. 1. Cor. XV, 22. Teſtatur autem Auguſtinus lib. de Pecc. mer. c. IX. ipſos Pelagianos hoc de animæ morte intellexiſſe, quæ nihil eſt aliud, quam vita alienata a DEO, ceu antea audivimus. Et conſentit plane Auguſtana Confeſſio, quæ mortem peccato Originali denunciat in iis, qui non renaſcuntur per baptiſmum & Spiritum Sanctum. Quo ipſo mortem animæ intelligit; nam mortem corporis baptiſmus non elidit. Non autem renaſcuntur Gentilium infantes ſive per baptiſmum, ſive per Spiritum Sanctum.

§. LXXVI. Probatur IV. *A deficiente medio ſalutis, ex parte hominis unico, fide.* Sine hac neminem ſalvari indubium eſt, ex Joh. III, 5. 16. 18. Marc. XVI, 16. Rom. III, 28. Hebr. XI, 6. 2. Theſſ. I, 8. Qui vel unum hominem dixerit ſine fide ſalvari, is contradixerit evidentiſſimæ literæ: *ſine fide impoſſibile eſt placere DEO.* Jam infantes Gentilium, neque habent verbum, ex quo fides oritur, Rom. X, 17. neque baptiſmum, qui generat in nobis fidem Gall. III, 26. 27. Neque parentum aliorumque preces, quibus Chriſto offeruntur, quem maledictis potius & convitiis proſcindunt. Lege

verba

verba Lutheri §. XXX. emphatica, & Melanchthonis §. XXXI. Nec ullum etiam aliud medium extraordinarium, quia nullum revelatum est, & extra revelationem nihil supra rationem positum credi debet. Videatur Tarnovius §. XXXIX. Itaque concludit D. Hunnius §. XXXIV. *increduli sunt Gentilium liberi; ergo pereunt.* Qui igitur Tarnovio nostro, ex defectu mediorum, quibus communicatur fides, pro defectu fidei in infidelium infantibus argumentanti, regerit per distinctionem mediorum ordinariorum & extraordinarii, quod est immediata operatio Divina, *per quam fidem salvificam iis possit concedere*, is parum equidem efficit, cum non quæratur, quid possit DEus, sed quid velit. Posset DEus gentilium infantes corpore animaque sine intercedente morte omnes visibiliter cœlo inferere, sed ideo extra ordinem hoc actu fieri asserendum non est. Dices: DEum quidem homines ad media consequendæ gratiæ suæ alligasse, sed non semetipsum. Posse enim sine iis salvare. Atque ita nos pro salute infantum Christianorum ἀβαπτίστων argumentari; cur itaque idem non valeat circa salutem gentilium? Respondetur; duplicis generis argumenta a Theologis pro salute infantum Gentilium afferuntur; nonnulla probant, eos non obstantibus severissimis DEI edictis, Joh. III, 28. 36. 2. Thess. I, 8. tamen posse salvari; qualia sunt in ordine argumentorum Quenstedtianorum primum & secundum: alia probant, actu eos ipso salvari & fidei participes reddi, qualia sunt reliqua omnia, quorum nullum in gentilium infantes quadrat. Hæc posterioris generis argumenta nisi essent, fragilis omnino & nullius pretii fides nostra esset de salute infantum. Fides enim, quæ non habet verbum certum, sed tantum in potentiam quandam, seu posse fieri, sese resolvit, inanis est fides, nec fidei nomine digna. De cætero verum est, DEum semetipsum ad media non ita alligasse, quin extra ea agere possit, sed utrum ita extra ordinem agere velit, ex mera revelatione discendum est. De voluntate enim DEI, in iis, quæ rationis nostræ captum superant, non potest ulla

vel conjectura vel scientia haberi, nisi ex verbo. Quod vero DEus extra ordinem velit infantibus gentilium fidem largiri, non potest ullis ex verbo argumentis, vel verosimilibus, doceri, nisi iisdem simul doceatur, velle etiam adultis inter gentiles moratioribus eandem fidem extra ordinem concedere; qui est reprobatus ab omnibus sanioribus Theologis in Zwinglio & Herberto error. Tamdiu verum hoc erit, donec idoneum pro solis infantibus gentilium argumentum in medium adducatur, quod certi sumus, fieri nunquam posse. Conferatur clarissimum testimonium D. Meisneri, §. LXVII. allegatum. Dices porro: Orationem parentum esse medium consequendæ fidei admodum incertum, cum parentes sæpe sint impii & precum pro infante, quamdiu geritur in utero, obliviscantur. Ergo si ob orationis defectum pereant gentilium infantes, ob eandem rationem perituros plurimos Christianorum infantes; quod absurdum. Respondetur (1.) Nescio, an salvari tales infantes, etiam Christianorum, qui sine precibus vel parentum vel aliorum decedunt, affirmaturus sit Lutherus, cum omnibus Collegis suis, qui, referente Sekendorfio, supra citato, §. XXXII. dispensationem quidem aliquam circa infantes Christianorum ἀβαπτίστους admisit, sed non sine magno NOTA BENE, ut ita loquamur, nempe: *Ita tamen, ut nomen Christi super illos invocetur & seriæ preces fiant;* dass ernstlich gebetet werde. Ex quo suspicetur aliquis, ubi hoc non fiat, persuasos fuisse Theologos illos, dispensationem locum non habere. (2.) Supponitur in objectione id, quod falsum est, quasi preces tantum parentum sint medium, quo fides liberis ipsorum obtineatur, cum intelligantur preces generaliter quorumlibet, parentum, propinquorum, vicinorum, Ecclesiæ. Ita D. Quenstedtius argumento tertio. Ecclesia vero in Litania pro omnibus orat: Aller Menschen dich erbarmen. Nec excipi potest, orare etiam pro gentilibus, voce omnium contentis. Nam præterquam quod & alibi jam ad hoc respondimus, alia intentio orantis est, quando pro tota universitate

orat

orat, alia, quando pro domesticis suis. Aliter quoque se habet DEI misericordia erga omnes, aliter erga Ecclesiam suam, tanquam domesticos suos. Si precibus Ecclesiæ id ipsum pro infantibus gentilium obtineretur, quod obtinetur ejus precibus pro infantibus Christianorum, nulla prorsus reliqua foret inter utrosque liberos differentia, quam tamen Theologi, quotquot hanc quæstionem pertractarunt, agnoscunt. Si quis vir illustris, & in auctoritate positus, intercedat apud Senatum, ut huic vel illi civi suo, concedere veniam ætatis contra leges velit, atque ad hanc vel illam dignitatem illum evehere, facile id obtineri poterit, non item quando pro peregrino intercedit. Plura sunt argumenta, quæ prorsus singularem esse DEI erga Ecclesiæ suæ filios amorem coarguunt, non item erga gentiles, erga quos iram potius spirat & odium & indignationem.

§. LXXVII. Probatur V. *A judicio DEI, in Gentiles lato*, 1. Cor. V, 13. *DEus eos, qui foris sunt, judicabit.* Inter eos, qui foris sunt & Gentilium sunt liberi: quod & concedunt plerique, qui adversam nobis tuentur sententiam. Opponitur autem hoc judicium DEI judicio Ecclesiæ, circa disciplinam Ecclesiasticam, ceu supra ostendimus, occupato. Ut adeo velit dicere Paulus: Vos scortatores, aliosque scandalosos, nisi pœnitentiam agant, ex cœtu vestro ejicite, neque quicquam cum iis negotii habete, v. 11. In Gentiles vero, qui nihil ad vos, alio severiorique judicio DEus animadvertet: nempe *iræ & indignationis divinæ erga Judæos & Græcos*, Rom. II, 8. 9. Videatur supra Gesnerus & Tarnovius §. XXXV. & §. XXXIX.

§. LXXVIII. Probatur VI. *A differentia infantium Christianorum & Paganorum.* Quid enim amplius supererit discriminis, si utrique æque salventur? Constat vero 1. Cor. VII, 14. infantes Christianorum vocari ἁγίους, *Sanctos;* Gentilium vero ἀκαθάρτους, *impuros.* Non disputamus prolixe de hoc loco, sed assumpta communissima interpretatione, dicimus: si infantes Christianorum sunt ideo sancti, quia ad illos de jure quodam Ecclesiæ beneficia pertinent, adeo ut statim post

nativitatem ad illa per media ordinaria admitti possint; Gentilium vero infantes ideo sunt impuri, quia more Gentilium Vet. Testamenti non habent accessum, ut illi ad sacra Judæorum, ita hi Christianorum, quomodo salvari poterunt impuri? Quomodo, qui excluſi sunt a mediis salutis? Ad quem ex divino decreto non pertinent immediate media salutis, ad eundem nec salus ipsa, ut ex terminis statim intelligitur. Aut cur extraordinario medio succurrat DEus infantibus gentilium; cita morte peremptis, non autem velit ceteris gentilium infantibus medio ordinario (quippe a quo tanquam impuri excluſi sunt) succurrere? Anne aliquid in cito peremptis invenit, quod non invenit in cæteris? Si dixeris, hos prævidere aliquando mansuros Gentiles, tum respondetur, & in cita peremptis tale quid prævidisset, si adoleviſſent. Et scientia hæc media ob eas, quibus premitur, difficultates ab ipsis autoribus suis deserta est. Aut anne DEus magis misericors est erga unum in pari miseria jacentem, quam erga alterum? Conferenda huc sunt, quæ diximus §. LXX.

§. LXXIX. Probatur VII. *ab antiquæ Eccleſiæ regula*, ab hodierna Eccleſia approbata: *Extra Eccleſiam non eſt ſalus.* Suæ enim Eccleſiæ, non alii cuicunque cœtui, claves regni cœlorum, quibus illi & aperiantur & claudantur, commisit Christus, Matth. XVI, 19. Conferantur Affelmanni nostri verba §. XXXVIII.

§. LXXX. Probatur VIII. *A condemnatione ſententiæ contrariæ in Pelagianis.* Testatur enim Augustinus Epist. CVI. ad Paulin. Concilium Palestinum compuliſſe Pelagium, ut anathematizaret: Infantes, etsi non baptizentur, habere vitam æternam. *Hæc autem*, inquit Augustinus, *negata, quid niſi mors æterna remanebit?* Non dissimilia decrevere Concilia Carthaginense, Milevitanum & Florentinum, quorum verba producit Bellarminus, VI. de Amiss. Grat. c. II. p. 577. seqq.

§. LXXXI. Probatur IX. *A conſenſu antiquorum Patrum.* Augustini imprimis, & qui post eundem vixerunt. Quorum

rum ſententia cum extra dubium poſita ſit, verba non adferemus. Notanda interea cautela ſupra a nobis memorata §. XXIIX.

§. LXXXII. Probatur X. *Ab autoritate librorum noſtrorum Symbolicorum.* A quibus ſi hac in re recedimus, lata parata via eſt, ad abſceſſus in plurimis aliis libere licenterque faciendos. Videantur, quæ circa hoc negotium & argumentum diximus §. XXIX. Quod ſi regeratur: ſi per Auguſtanæ Confeſſionis generalia verba: *Peccatum originale damnat omnes, qui non regenerantur per Baptiſmum & Spiritum Sanctum;* excludantur gentilium infantes, eandem ob cauſam excludi quoque infantes Chriſtianorum, qui ſine baptiſmo decedunt; nam nec hos renaſci per Baptiſmum & Spiritum Sanctum: tum reſpondemus, negando hoc poſterius. Quamquam enim per Baptiſmum non regenerantur, regenerantur tamen per Spiritum Sanctum, ardentiſſimis precibus ſpecialiter invocatum. Juxta illud Servatoris: *ſi vos, pravi exiſtentes, poteritis bona dona dare liberis veſtris: quanto magis Pater, qui in cœlo, dabit Spiritum Sanctum, petentibus ipſum?* Luc. XI, 13. Quibus cum deſtituantur gentiles, regenerari non poſſunt. Deinde non ſequitur: A generali hac regula excipiuntur infantes Chriſtianorum, ob rationes plurimas, in compendio a D. Quenſtedtio recenſitas, Part. III. c. V. Q. X. p. 166. ſeq. ergo etiam excipiendi ſunt infantes gentilium, in quos vel nulla vel vix una alteraque omnium earum rationem convenit, immo quos ut excipiamus, plane nullam cauſam habemus. Non ideo, quia a generali regula: omnis homo eſt peccator, Chriſtus excipitur, cujus rei cauſam manifeſtam habemus; ergo & excipienda eſt Maria, cujus rei nullam omnino cauſam habemus. Dices porro: Auguſtanam Confeſſionem loqui de iis, qui plane non regenerantur, non autem dicere, quod extraordinarie regenerari nequeant gentilium infantes. At ego merito regero: non quæritur, quid DEus extra ordinem facere poſſit, ſed quid facere velit. Quod autem velit in-

fantes gentilium excipere ab ordinaria isthac regula, nullibi revelatum est. Quod tot Theologos, supra allegatos, agnovisse videmus. Augustana Confessio dicit, hominem justificari per fidem: licetne hic interpretari & dicere, hoc quidem fieri ordinarie, non autem negare Augustanam Confessionem, quod DEus nonnullos possit extra ordinem sine fide salvare? Non audet hoc quisquam Lutheranorum asserere.

§. LXXXIII. Probatur XI. *A recentiorum Ecclesiæ nostræ doctorum consensu.* Quem supra secundum annorum seriem longo ordine produximus. Nec ulla ratione dubitari potest, fuisse post B. Lutherum hanc quasi consentientem Ecclesiarum nostrarum doctrinam. Hoc nomine eandem insignire Tarnovium & Hülsemannum in superioribus audivimus. Quantumvis postea ab eadem fuerit ab aliquibus recessum, non tamen facile ita, ut priorem sententiam plane reprobarent. Et sicubi nonnunquam aliam amplecti sententiam visi sunt, ita tamen eandem proposuerunt, ut subinde recurrerent ad veterem, eique palmam quasi deferrent, ceu subinde suis locis monuimus.

§. LXXXIV. Probatur XII. & ultimo *a periculo consequentiæ*, qua, si contrariam sententiam defendamus, promptissime utentur ex una parte Fanatici & Anabaptistæ, ex altera Sociniani & Naturalistæ. Quod Anabaptistas concernit, illi ideo infantes non baptizant, quia dicunt: *Nullos infantes, quicunque tandem sint, non habentes discrimen boni & mali, damnatos esse. Esse enim filios regni DEI omnes infantes ante baptismum;* apud D. Wigand. in Anabapt. p. 8. Quod quam affine sit ei sententiæ, quæ negat, nullum Gentilium infantum damnari, Theologi Wittebergici supra a nobis §. XXXII. adducti, agnoverunt, qui ideo ne quidem Christianorum infantibus, sine baptismo decedentibus, adscribere disertis expresisque verbis salutem voluerunt, ne viderentur, rem non satis intelligentibus, de Anabaptistarum errore, qui & infantibus extra Ecclesiam adscribebant salutem, quos ideo furentes vocat Melanchthon

thon §. XXXI. lenius sentire, quam par erat. Nec minus sententia, quæ negat infantes Gentilium damnari, abuti hodierni Naturalistæ poterunt. Nec enim sufficiens ratio adferri potest, cur DEus Gentium infantibus in agone mortis extraordinaria gratia fidem infundat, non autem infundat in extremo vitæ ex adultis iis, qui vitam sine omni criminum labe in simplicitate cordis duxerunt, nec tamen adhibita quantalibet diligentia ad verbi auditum pervenire potuerunt. Qua de re diximus §. LXII. & LXVIII.

§. LXXXV. His ergo tot tantisque fulcris cum sententia hæc postrema innitatur, calculum nos eidem & nostrum addere non dubitamus. Quo ipso tamen aliorum Theologorum, qui diversum a nobis sentiunt, (quamquam nemo eorum hanc ipsam sententiam nostram aperte rejiciat) opinioni nigrum Theta non præfigimus, sed pari, qua illi, libertate & modestia id, quod veritati nobis consonum videtur, judicamus. Plane enim subscribimus verbis venerandi Senis & celeberrimi Ecclesiæ nostræ Theologi, D. Jo. Deutschmanni, Antwort und Rettung, Part. II. Art. II. Th. V. p. 44. Ein anders ist von denen Haupt-Fragen der Augspurgischen Confession handlen, ein anders von denen Nebenfragen; wie dann dieses von denen kleinen Iuden- und Türcken-Kindern billig vor eine Nebenfrage gehalten wird. Wir lassen in der Furcht des HErren einen jedweden Theologum gar gerne bey seiner Meynung, verhoffen aber, dass keiner von denenselben uns zu derselben nöthigen, sondern auch uns bey wohlgedachter Freyheit lassen werde; und kan von dergleichen Fragen aus Heil. Göttlicher Schrifft und denen Kirchen-Büchern ohne alle Bitterkeit, grossen Streit und schädliche Trennung, in lauterem Glimpff und Christlicher Bescheidenheit gehandelt werden.

SECTIO

SECTIO IV
Sistens
Examinis & sententiæ nostræ usum, tam Theoreticum quam Practicum.

§. LXXXVI.

CUm itaque ex benignissima assistentia divina felicem nostræ Dissertationis colophonem tandem aspicere contigit, placet adhæc, antequam eundem plane imponamus, aliquid de ejus usu impræsentiarum commemorare. Constat etenim, Theologiam nostram & res in ea occurrentes non tam sibi suisque Musis canere, quam & alienis, hoc est, ultimato actuosam atque practicam audire, atque licet quædam in ea reperiantur jucunde contemplabilia, semper tamen ex intentione Spiritus S. ad praxin esse referenda. Quare memores verborum nonnullorum supra memoratorum, quod non neminis judicio, *quæstio hæc nihil ad praxin faciat*, atque adeo Theologia nostra ea carere possit, non possumus non eandem tam quoad Theoriam quam Praxin, brevibus licet, repræsentare, omnemque a nobis dicam, ac si in supervacuis & cassa nuce inanioribus occuparemur, removere.

§. LXXXVII. Quoad *Usum Theoreticum*, subinde in tractatione nostra indicatum a nobis est, quæ veritates Theologicæ recta Scripturæque conformi Quæstionis nostræ decisione confirmentur, roborenturque: quæ item hæreses, qui errores per eandem rejiciantur, refellanturque. Confirmatur per eandem I. Doctrina *de Peccato Originali*, ejusque in oculis divinis fœditate, summaque abominatione. Quod cum in Veteri Ecclesia Pelagiani, in recentiori hujus ætatis & Calviniani & Sociniani & Arminiani & Anabaptistæ atque Fanatici, conjuncta quasi opera extenuent, & corruptionem humanæ naturæ aut inficientur penitus, aut pro languore tantum naturæ habeant, qui neque mortem mereatur, neque damnationem; hic vero error in universum fere Theologiæ sanioris systema sese diffundat, dum eo regnante neque necessitatem satis-

satisfactionis Christi, nec gratiæ divinæ magnitudinem, nec atrocitatem peccatorum nostrorum, nec mediorum contra ea ordinatorum œconomiam, recte intelligere queamus, facile est animo comprehendere, quam necessaria sit ea doctrina, quæ veritatem hac in Theologici corporis parte stabilit, & tam varium adversariorum genus, Ecclesiæ nostræ infestum, ab eadem propellit atque refutat. Cernitur adeo affirmatione quæstionis nostræ oculis & mens Christiana certa redditur, Divinam veritatem & eam indubitatam esse, quam nos profiteri jusserunt majores nostri, *post lapsum* nempe *Adæ omnes homines secundum naturam propagatos nasci cum peccato, hoc est, sine metu DEI, sine fiducia erga DEum & cum concupiscentia; quodque hic morbus seu vitium Originis vere sit peccatum, damnans & afferens NUNC QUOQUE æternam mortem his, qui non renascuntur per baptismum & Spiritum Sanctum.* Atque adeo majore confidentia, juxta eundem secundum Augustanæ nostræ Confessionis articulum damnare possumus *Pelagianos & alios*, qui a tempore exhibitæ Confessionis in immensum creverunt, & paulo ante a nobis nominati fuerunt, *qui vitium Originis negant esse peccatum, & ut extenuent gloriam meriti & beneficiorum Christi, disputant, hominem propriis viribus rationis coram DEO justificari posse.* Quid autem utilius esse potest, quam his erroribus obviam ire & veritatem, tam late usum suum diffundentem, tueri?

§. LXXXVIII. Confirmatur II. per eandem tractationem nostram *rigor divinæ justitiæ*, qui non potest ullum, quantulumcunque id humanis oculis videtur, peccatum, sine exacta vel a peccante, vel a vade ipsius pœna, dimittere. Misit ideo DEus filium suum & per peccatum condemnavit peccatum in carne. Hanc satisfactionem, quisquis fide non acceptat, eum eo justius condemnat, quod condemnare antea juste poterat in peccata prolapsum. Quare Augustana Confessio non dixit tantum, peccatum Originis mortem & damnationem inferre, sed etiam eandem *ET NUNC inferre*, postquam nempe pro eodem

a filio DEI satisfactum est, dum satisfactio non fuit acceptata. Cumque hanc de justitia divina essentiali veritatem & Sociniani inficientur, & ex parte Calviniani, qui error prona consequentia & ipsam Christi satisfactionem & universum salutis nostræ negotium, prout id in Scripturis revelatum est, subruat & labefactet, imo Christianam religionem in religionem quandam naturalem & Philosophicam convertat, usum profecto id eximium habeat oportet, quod veritatem in hoc argumento Christianam statuminat & certiorem reddit.

§. LXXXIX. Denique III. per præsentem tractationem *Divinorum salutis mediorum Oeconomia & Dispensatio*, a DEO ordinata & præscripta, haud parum confirmatur. Ita enim divina sapientia disposuit, ut thesauri illi divinorum beneficiorum, benevola salvandi totum genus humanum voluntas, pretiosum Salvatoris nostri meritum & propensa in salutem nostram Spiritus S. gratia, nonnisi per verbum nobis communicarentur & Sacramenta; per fidem vero, tanquam manum quandam & instrumentum, acceptarentur. Hæc ubi locum non invenerint, nec fructum habere beneficia illa nobis oblata possint, sed qui iisdem destituatur, in morte & damnatione æterna maneat, necesse sit. Ita enim denuo quintus Augustanæ nostræ Confessionis articulus: *Ut hanc fidem consequamur, institutum est ministerium docendi Evangelii & porrigendi Sacramenta. Nam per verbum & Sacramenta donatur Spiritus Sanctus, qui fidem efficit, ubi & quando visum est DEO, in iis, qui audiunt Evangelium, scilicet, quod DEus non propter nostra merita, sed propter Christum justificet hos, qui credunt se propter Christum in gratiam recipi.* Hanc mediorum ex parte DEI & hominis necessitatem, cum, judice eodem Augustanæ Confessionis articulo, negent *Anabaptistæ & alii* (sunt hi Calviniani) *qui sentiunt Spiritum S. contingere sine verbo externo hominibus, per ipsorum præparationes & opera*: quibus postea accesserunt Pucciani, Zwinglii hyperaspistæ, Herbertiani, Bodinistæ, Chauvinistæ & tota Naturalistarum, amplissimæ hodie religionis, cohors,

qui

qui sine fide, sine verbo, sine Sacramentis, conferri a DEO gratiam non infantibus Gentilium solummodo, sed & adultis, qui secundum legem naturæ vixerunt, magno molimine simplicioribus persuadere satagunt. Quæ opinio cum naturalis hominis menti facillime illabatur, in eoque semel concepta, firmas agat radices, & proh dolor! hi vix semi Christiani totum propemodum orbem, aulas imprimis, curiasque ubique occupent, non poterit non de religione vere Christiana bene mereri, qui hæc carcinomata pia severitate insectatur, & veritatem iis oppositam ex immotis sacrarum literarum fundamentis corroborat. Quibus omnibus ea addi volumus, quæ in proœmio hujus dissertationis paulo prolixius disputavimus.

§. XC. Quoad *usum practicum* deducimur tractatione nostra *in adorationem divinæ justitiæ, tremendique adversus peccatum judicii.* Sanctus DEus est, nec ulla in eo macula, quare naturæ quadam necessitate quorumlibet peccatorum immunditiæ succenset. Ardet ira ejus adversus peccata & consumit usque ad profunditatem inferni. Non æstimemus DEum, sicut hominem, qui peccantibus, peccatis ipse multis obnoxius, peccata condonare potest. Non potest DEus, nisi injustus esse velit. Si rigidum & crudele hoc nobis apparet, peccati aliquam labem etiam in infantibus gravi supplicio puniri, reverentissimo stupore correpti os nostrum occludamus, dicamusque: *O altitudo!* Rom XI, 33. Justus es, Domine, & dum omnes homines sunt injusti, justa sunt judicia tua! Deducimur porro tractatione nostra *in fugam & abominationem peccatorum nostrorum.* Si DEus ob alieni peccati malitiam, in infantes a Parentibus derivatam, qui ob ætatis immaturitatem discrimen ignorant inter dextram & sinistram, tam atroci supplicio animadvertit, quid nobis fiet, si adultiores facti mala cognoscimus simulque facimus? Si naturæ defectui, quem exuere non poteramus, addamus voluntatis malitiosæ petulantiam? Quis non horreat peccare deliberato animi consilio, si tantum supplicium involuntarium attrahit peccatum? Cujus mentem non

perterrefaciat Salvatoris noſtri memorialis gnome: *Si in humido ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* Luc. XXIII, 31. Tandem & præſentis argumenti conſideratione deducimur *in ſollicitudinem & curam, mediis a DEO ad accendendam roborandamque fidem conſtitutis utendi.* Si enim Gentilium infantes ideo perire neceſſe eſt, quia media ipſis in promptu non ſunt, parentum maxime culpa, quibus fides in ipſis generari poterat, quanto ſtudio cavendum nobis eſt, ne per eandem negligentiam, vel prognatis ex nobis liberis exitium attrahatur, vel ipſamet noſtra negligentia pœna olim æterna puniatur. Imprimis vero eo annitendum nobis omnibus viribus eſt, ut verbi divini doctrinam, qua Sacramenta involvuntur, puram illibatamque conſervemus, ne ea corrupta vim ſuam & ipſa Sacramenta amittant, id eſt, Sacramenta eſſe deſinant. Quare perpetuis a DEO patre per Chriſtum ſuſpiriis precemur: *Conſerva & ſanctifica nos, Domine, in veritate, verbum Tuum veritas eſt, Joh. XVII, 17.*

§. XCI. Poterant alii longe plurimi uſus recenſeri, ſi diffuſiori nos involvere operæ, quæ jam præter ſpem excrevit, placeret. Enarrati vero ejus momenti ponderisque ſunt, ut quemlibet, citra affectum judicantem, argumentum a nobis petractatum non parum facere ad praxin, pronunciaturum eſſe confidam. DEO igitur, qui elegit nos & ad Eccleſiam vocavit ſuam, in qua ſalvari æternum queamus, pro immenſo hoc beneficio ſit immortalis laus & gloria, in ſeculorum ſecula.

DISSERTATIO JURIDICA

De Milite Deſertore, quam in alma

univerſitate Roſtochienſi, ſub Præſidio D. JOH. JOACH. Schöpffers, ad diem 29. Octobr. A. 1698. in Auditorio Majori, publicæ eruditorum Diſquiſitioni ſubmiſit Autor JACOBUS HENR. ZERNECKE, Thorunienſis Pruſſus.

Inclu-

Inclutæ Reipublicæ Thorunienſis Splendidiſſimo
Ordini Senatorio:
ILLVSTRI DOMINO
BURGRAFIO REGIO,
Per-Magnifico
DN. PRÆSIDI,
Magnificis, Generoſis, Conſultiſſimis, Maximeque Strenuis Dominis,
DNN. PRÆ-CONSULIBUS,
CONSVLIBVS,
Nec non Ampliſſimis, Conſultiſſimis, atque Spectabilibus,
DNN. SCABINIS.

Viris longo rerum Gerendarum uſu maximis,
PATRIÆ PATRIBUS,
Dominis atque Patronis meis ſummis, tenuem hanc exercitationem Academicam, in Jure Primogenitam, horum illuſtrium nominum ſacram, conſecro.

MILES hic meus DESERTOR, deſertorio atque fugitivo calamo enixus, ad VOS, PATRIAE PATRES, ipſe fugitivus confugit: Perſonatus is perſonam Patris ſui in fronte gerit. Miles ego Muſarum militiæ meæ qua Togatæ, qua Sagatæ conſtantiam, in ipſa deſertione conſtantiſſimam, VOBIS commendare audeo; aſt vereor, ne per hanc conſtantiam inconſtantem prodam meam mentem, miles enim deſertor, re, tituloque jam audio. Si dulcis eſt recordatio præteritorum, læta quidem Vos ſemper fronte, mea in Togata adhuc militia militantis trophæa, de hoſtibus Quakeris, ſub ſignis Schelguinianis parta, VOBISQVE conſecrata, excepiſſe memini, memini Vos Sagatos Togatam hanc meam prædam minime aſpernatos fuiſſe, ſed memini quoque conſtantiam tum temporis haud temporariam a VOBIS mihi inculcatam fuiſſe,

quæ jussa etiam Vestra vere paterna, summo implere studio perrexi; Miles namque Togatus, Lipsiacis in castris, constanter audibam, imo hic ad Varnum, eadem castra metatus militis Togati constantissimi nomen asservare semper studui, præsertim cum a Præfectibus militiæ Sacræ ad Togata, hoc est, sacra munia obeunda provocarer; Verum enim vero cum pugnam per dissertationem qualemqualem de infantibus Gentilium sub umbone Fechtiano incluto meditarer, quin & eandem, DEO duce, felicissime transmitterem, en! jussu Superiorum desertor Togæ, Sagi Palliique scrutator exstiti, hincque militis desertoris nomen ab omnibus mihi inussi, imo plerisque acrior Galearum quam Tiaræ defensor & amator apparui, sed apparui duntaxat, revera enim utriusque militiæ veneratio alto mihi inscripta fuit pectore. Sed quonam VOBIS, VIRI MAGNIFICI, nomine denominandus nunc veniam? Dicam ceu hariolor, Militis desertoris pariter atque inconstantissimi. Non diffiteor nomen, sed absque proæresi in me derivatum: Publici instar testis chartaceum hocce instrumentum eodem titulo insignitum exstabit, me scilicet desertorem Togæ, hoc est, Legum Sacrarum non tam esse, quam videri, utpote, quæ semper imis infixa erunt medullis, quasque amor ferventissimus Sagi, hoc est, Legum Civilium optimo sibi conjungere sciet vinculo. Proinde nec fidelis desertoris nomen hac vice detrecto, miles adhuc in castris Musarum, imo in ipsa desertione constantissimus existens; Nec pœnam, si quam eo ipso incurri, deprecor, sed eandem quam militibus desertoribus secundum leges ipse dictitavi, a VOBIS quoque, PATRES CONSCRIPTI, mihi assignatam exosculabor. Curate suspendi me meumque militem desertorem non ad æthera, sed in animo Vestri Patrocinii atque reminiscentiæ, famamque meam tenuem bonis exponite avibus; vel, si mavultis, ad ipsum dissertationis meæ tenorem, in hoc delicto, pœnam imponere mitiorem, relegate militem meum desertorem ad munitissimos Bibliothecæ Vestræ carceres, meque ad æternas servitiorum com-

compedes condemnate, ut ſim re ipſa in omni officiorum genere, Veſter miles, in ipſa deſertione fideliſſimus

Cliens devinctiſſimus
JACOBUS HENRICVS ZERNECKE.

I. N. J.

PROOEMIUM.

Summam Reipublicæ tuitionem de ſtirpe duarum rerum, armorum ſcilicet atque legum, provenire, Divus Juſtinianus „ divalibus ſuis conſtitutionibus ex merito confirmat. *Conſtit. Summa. pr. de Juſtin. Cod. confirm.* Enim vero totum hoc unverſum vel pacis vel *Belli fama* undiquaque circumſonat, atque hinc duorum diverſiſſimorum ſtatuum nomina nobis demonſtrat, quorum pacificus alter, alter bellicoſus audit: Uterque Legibus inædificatur, Leges armis condecorantur & muniuntur, arma militari concomitantur juſtitia, & hæc fulcimen Reipublicæ ſemper exiſtit inconcuſſum. Quodſi jam huic militari juſtitiæ, quam toties in Patria dulciſſima exercitam fuiſſe, ex privatis audivimus novellis, per præſentem tractationem litare vellemus, ad exercendas tenues ingenii noſtri vires, non operam in tricis vel apinis collocaturi videbimur, ſi illorum, qui Bellonæ caſtra ſequuntur partim ſplendida collata privilegia fugitiva duntaxat animi lance conſideremus, (quas plena, quod dicitur, manu nobis porrigunt atque ſuppeditant toti tituli ff. & C. *de teſtam. milit. l. eodem. l. 18. ff. de re judicat. L. 6. ſ. 1. ff. quib. ex cauſ. in poſſ. eat. L. 3. C. de Vectigal. L. 9. ſ. 1. ff. de Jur. & fact. ignorant. L. penult. C. quando provoc. non eſt neceſſe, L. 8. C. de Quæſtion.* quorum ſummam & integram ſphæram exhibet Enenkel Baro *de privilegiis militum*, Claudius Cotterus *tract. de jure & privilegiis militum, aliique.*) Partim quoque ſeveriſſimas coarctationes, imo rigoroſiſſimas animadverſiones in proclives horum privilegiorum abuſores latas, remiſſive perluſtremus, quas toto mo-

to modio nobis offert Doctiſſimus Joh. Frid. Schultzen *in corpore Juris militaris* paſſim. Tanta enim tamque varia & enormi intellectus perverſitate, pariter atque voluntatis depravatione laborare poſt lapſum cœpit humana imbecillitas, ut in conceſſis exuperare, in coarctatis deſperare rebus non neſciat mens noſtra: Atque hinc, quid mirum, quod & illos eadem fata tangant, qui militiæ nomen dedere ſuum. Veneranda ergo nobis æternum venit circumſpecta Legislatorum ſedulitas, quod inter arma leges, alias ſilentes, ſilere tamen haud permiſerit, ſed ſanctiſſimæ ſanctioni exactiſſimam illico tuitionem & executionem addere ſemper anniſa fuerit, hincque privilegiis militum latiſſimis coanguſtatos apponere terminos minime dubitarit, ut hoc modo qua Scylla libertatis indomitæ, qua Charybdis vitiorum late graſſantium felicius & citius evitari poſſent. Equidem hos omnes vitiorum ſcelerumque ſcopulos atque Syrtes, quibus effrœne ſæpius militum ingenium illidat, longa enarratione impræſentiarum ſiſtere ſuperſedebimus unicum duntaxat Deſertionis ſcelus ejusque fœditatem atque coarctationem pro ingenii modulo Exercitatione quadam Juridica, in lucem emittere publicam allaborabimus, non tam ad affectus noſtros delectabundos, quam effectus illius ſingulares & juſtiſſimos, aliaque circa id obſervanda, declarandos. Quod ut exoptatius procedat, efficaciſſimum SS. Trinitatis auxilium, ardentiſſimis imploro precibus atque ſuſpiriis, Tuam autem, Benevole Lector, facilitatem in condonatione errorum, præſertim juvenilium, & lapſus ingenii, fallor an in propylæo quinquennii Juridici, an in poſtico curſus ejusdem ſtudii, dicam utrumque, conſtituti, indubitanter mihi ſpondeo atque ſtipulor.

CAPUT I.

De milite Deſertore in genere.

SUMMARIA.

Verbalis definitio præmittenda reali n. 1. 2.

Ætymologia militis n. 3. 4. & 5.

Homonymia n. 6. 7. 8. 9. & 10.

Synony-

Synonymia n. 11. 12. & 13.
Definitio Militis. n. 14.
Mercedis acceptio non ad essentiam militis spectat. n. 15. 16.
Illustratur exemplo Romanorum & Polonorum n. 17.
Nec juramenti præstatio n. 18.
Voluntarii milites, vulgo Volontaires nomine & jure militum gaudent n. 19.
Nisi (α) animo decipiendi in lustratione se sistant n. 20.
(β) Sine consensu ducis coëant vel prædentur. n. 21.
(γ) Sint Calones. n. 22.
Consiliarii, Sacerdotes, Medici, &c. bellici, nomine & jure militum gaudent. n. 23.
Varie dividuntur milites. n. 24. seq.
Melitenses an nomine militum veniant? n. 30.
Milites legi non possunt sine consensu superioris. n. 31.
Militia olim erat necessaria, hodie voluntaria. n. 32.
Hinc alii dubitant, an hodierni milites privilegio militum antiquorum gaudeant. n. 33.
Affirmativa verior. n. 34.
Quod exemplis variis illustratur. n. 35.
Desertoris etymologia. n. 36.
Vox deserere varie occurrit. n. 37. 38. 39.
Ut & vox desertoris. n. 40. 41.
Hodie maxime malitiosus conjugii desertor celebris est. n. 42.
Observanda circa hunc. n. 43.
In specie nobis denotat militem desertorem. n. 44.
Differt tamen ab emansore. n. 45. & transfuga. n. 46.
Germanis, Gallis & Polonis quomodo vocetur. n. 47.
Desertor describitur. n. 48. 49. 50.
Ut & desertionis crimen. n. 51.
Dolus desideratur. n. 52.
Non præcise signa requiruntur. n. 53.
Transitus ad caput secundum & tertium. n. 54.

METhodi receptas leges negligere, atque hinc inscitiæ notam incurrere merito viderer, si illotis, quod ajunt, manibus in limine statim disputationis, ipsam tractationem aggrederer, absque præmissa verborum cognitione atque evolutione. n. 1. Videlicet conchas negligens, in margaritas vix incidet, & absque remotione putaminum nuclei saporem raro degustabit: Simili ratione nominibus prius probe perspectis, n. 2.

demum rei penetralia penetrare mihi integrum erit, cum nominum consideratio sit principium omnis cognitionis *arg. l. 1. pr. ff. de J. & J.* Conferantur *L. 1. pr. ff. de rebus credit. L. 1. pr. ff. de acqu. vel omitt. poss. L. 1. pr. ff. de furtis. L. 1. §. 1. ff. de Pact. L. 49. ff. de verb. sign. aliæque plurimæ.* Quare me merito ad
3. expositionem primo Termini *Militis* accingo, qui derivatur vel *a militia* i. e. duritia, vel a *multitudine*, vel *a malo*, quod arcere solent milites, vel *a numero mille hominum*, quasi millesimus & inter mille lectus, quemadmodum Ulpianus dubius ipse atque anceps in *L. 1. §. 1. ff. de test. milit.* disputat, cui postremæ quoque sententiæ subscribere idem JCtus videtur, diutius eidem inhærendo, quam cæteris, & novissime eandem constituendo per *arg. L. 10. pr. vers. potius enim hoc ff. de acqu.*
4. *vel omitt. poss.* Varoni dicitur a malitia miles *Vid. Gothofr. not. ad d. L. 1. §. 1. ff. de test. mil.* quas tamen derivationes, maxima ex parte, lusus ingenii docti, quam vera ἔτυμα recte dixeris.
5. His non immerito jungimus duas alias facetosas a Doctissimo Knichenio Operi Politico insertas, quod scilicet miles dicatur quasi *mira res;* vel *a milio*, cui milites in Franconia salaci inhiare solent ore.
6. Huic ancipiti autorum variantium Originationi, si acceptiones quoque alias aliorum, de hac voce, in aliis disciplinis occurrentes jungamus, non a recto mens calamusque no-
7. ster deviabit tramite. Unam nobis ipsa *Theologia* suppeditat, in qua, præeuntibus Sacris Pandectis, omnis Christianus *miles* dicitur, qui occupatus in perpetua militia contra Diabolum ejusque cohortes, de jure hoc nomen sortitur per expressum textum *II. Cor. X. v. 3. seq.* Adde, quod ipse Apostolus Paulus Timotheum suum, bonum atque strenuum JEsu Christi militem vocitet *II. Tim. II. v. 3.* quam in Originali textu occurrentem vocem στρατιώτης Beatus quidem Lutherus vertit Streiter, ista tamen hic versio Synonymicam cum voce Soldat s. mili-
8. tis semper agnoscit significationem. In specie vero Clerici sibi hoc arrogant nomen, scilicet quod sint milites Christi

c. de-

c. degradatio 2. de Pœnis in 6. Milites Eccleſiæ *c. Salvator. 8. Cauſ. I. quæſt. 3. adde c. reprehenſibile 19. Cauſ. XXIII. quæſt. 8.* In *Politica* 9. rurſus dupliciter ſumitur miles, pro milite tam Sagato ſive armato, quam Togato, ſive eo, qui pro Patria ore vel ſcripto pugnat, contra hoſtes, ſimilibus armis inſurgentes. Ex qua pugna vel miles Togæ ſtricte ſic dictæ audit, cum contra inimicos ſpirituales deſudat, vel Pallii, in civilibus & profanis negotiis militiam ſuam exercendo; uterque miles Muſarum dicendus, ſi majoribus iisque illuſtrioribus mediis ſuam togatam adaugeat fortitudinem: Atque cum iſta politica diviſione jus 10. quoque noſtrum amicam ſemper trahere videtur manum, ſiſtens nobis eundem Togatum militem *in L. 14. C. de Advocat. div. Jud.* Armatum vero *in L. 18. ff. de re Judic. L. 1. C. de jur. & facti ignorant L. 4. C. qui dar. tut. poſſ.* &c. quin & in toto Pandectarum titulo *de re militari*, cui etiam ultimæ ſignificationi, in noſtra hac diſſertatione, omnis concedetur uſus atque locus.

Conſonantes huic voci quod concernit terminos, illos 11. non in multis adeo conſiſtere videmus expreſſionibus, niſi quod aliquando dicatur Miles etiam *Vir Caſtrenſis*, ab ipſo caſtrenſi peculio hac denominatione petita, qua deteſtatur *Tit. ff. & C. de Caſtrenſ. pecul. Cinctus* aliis appellitatur, ceu de *Jure Cinctorum ſingulari* Anno 1695. diſputatio Roſtochii eſt habita ſub præſidio Conſultiſſimi DNI D. Sibrandi. Non- 12. nunquam *Vir Sagatus* audit, in oppoſitione viri Togati, uti ex ſuperioribus patet. *Militares* ſæpius pro militibus ſumi *L. 20. & 21. Cod. Theod. de erog. annon. milit.* teſtatur. In Jure Feudali Miles & Vaſallus pro Synonymis habentur 1. Feud. 22.

Germanis dicitur Lands-Knecht, Kriegs-Knecht, Soldat, 13. a qua ultima voce feudum Soldatæ *2. Feud. 10.* originem trahere ſuam a nonnullis aſſeritur; Alias aliorum alluſiones termini Germanici Soldat, atque opiniones enarrat Speidelius *in ſpeculo verb.* Soldat.

Nos ulteriorem mittimus verbalem, verbi hujus, explica- 14.

tionem inanem corticem iis rodendum, quibus vocabularios excitare tumultus glorioſum ſemper fuit, realem potius rimabimur Militis evolutionem, quæ conſiſtet in rotunda ejus deſcriptione, præeunte Lege *L. 42. ff. de teſtam. Milit.* ſcilicet, quod miles proprie dictus ſit *is, qui ab eo, qui jus habet bellum gerendi, in militiam lectus, atque in numerum relatus eſt, ad operas bellicas præſtandas.* Germanis communiter dicitur: der da geworben, auff den Muſter-Platz geführet, und in gewiſſe Compagnien eingeſtellet iſt, juxta Commentarium Juris atque Legum Conſultiſſimi inque Paternis oris Celebratiſſimi
15. JCti Dn. Hoppii *pr. Inſt. de teſtam. milit.* Quam ejus deſcriptionem cum nonnulli anguſtiarum incuſare, ſed absque juſta & ſolida cauſa, conentur, ſupplementi loco addunt: *Sub armata militia ſtipendia meret;* exiſtimantes cum Voëtio *de Jure milit. p. 55.* ad militem vere talem etiam illud de neceſſitate
16. requiri. Sed quam incongrue & ex abundanti hoc adjiciatur, ex eo ad ſatietatem usque conſtat, ſcilicet quod Evocati apud Romanos, qui ſigno duntaxat vel juſſu ſuperiorum, ad expeditionem bellicam invitabantur, militum vere ſic dictorum ſub nomine ſemper venerant, licet ſine ulla ſtipendiorum ero-
17. gatione ſparta hac martiali defungerentur. Quorum ſimiles propriis ſumptibus militantes adhuc hodie in Polonia reperiuntur milites, ſi *Generalis motio* (quam genius Regni *Poſpolite Ruzenie* appellat) hoſtibus terram inundantibus inſtituitur, in hac enim generali motione totus Equeſtris ordo, ad bellicam expeditionem, ſine ullis ſtipendiis convolare, Patriæque in his maximis periculis, ſuismet impenſis ſubvenire tenetur; Qua de conferatur Beatus Hartknochius, Præceptor quondam fideliſſimus, ſed noſtro & omnium literatorum dolore præmaturis fatis ereptus, in ſua *Republica Polonica lib. 2. c. 8. n. 1. p. m. 846.* Hos omnes ſicut propria animi inductione propriisque ſumptibus militiæ ſeſe offerre videmus, ita neminem fore adeo credulum exiſtimo, qui autoritate Voëtii captus atque perſuaſus, eos a communi militum nomine excludat, licet

cet operas ſuas martiales in bello contra hoſtem ingruentem gratis & ex heroico quodam animi impulſu collocent.

Communiter etiam alii deſiderant, ut jurisjurandi reli- 18.
gione ſit conſtrictus, ſi militis nomen ejusque privilegia mereri velit. Vid. Dn. Hoppius *Comment. ad Inſt. pr. de teſtam. milit.* Erneſt. Theoph. Mayerus *Comment. J. ibidem, ſub voce: a milite.* Struv. *ad ff. de re milit. th. 41.* Sententiæ ſuæ fundamentum in *lege 42. ff. de teſt. milit. L. ult. de re milit. L. 2. ff. de Veteran.* ponunt, quæ tamen leges partim nihil probant, partim enarrative duntaxat, non diſpoſitive rem proponunt; quisque enim vere miles jam eſſe incipit, cum in numerum relatus eſt, *d. L. 42. ff. de teſt. milit.* nach dem er der Rolle einverleibet; perinde ut ſtudioſus de jure audit is, qui matriculæ, etiam prætermiſſo juramento, inſertus eſt, ceu luculentum aſſerti hujus præjudicium immatriculatio Noſtræ Academiæ ſiſtit, in qua hæc ſine juramento, ſola ſtipulata manu, peragitur; Accedit quod juramentum nihil novi conſtituat, ſed fidem duntaxat jam datam confirmet.

Ex dictis facile liquet, eos quoque, qui ex liberrima vo- 19.
luntate, nullaque impulſi neceſſitate, turmam ſequuntur militarem, quosque ſeculum noſtrum Volontaires nuncupat, ſub nomine militum proprie ſic dictorum hic venire, modo eos intelligamus, qui vel certis ſub ſignis militaribus ſtant, vel omnia ex conſilio ſupremi Ducis gerunt, quos omnes tantum abeſt, ut titulo militis privemus, ut potius omnibus militaribus privilegiis exornandos eſſe velimus, hinc etiam ipſum jus condendi teſtamentum militare ipſis de jure aſſignamus. Conf. omnino Excell. Dn. Præſidis *Synopſis ad ff. tit. de teſtament. milit. n. 3.* Aliud dicendum de iis *Voluntariis*, qui animo de- 20.
cipiendi principem, in ipſa luſtratione, ſe ſiſtunt tanquam milites, ad perpetuam militiam lecti, ſed in ipſa pugna iterum pro lubitu recedunt, quos Chriſtiani IV. Königl. Majeſtät von Dennemarck Krieges-Artickels Brieff *art. 92.* a ſignis procul eſſe vult ibi: bey keiner Compagnie ſollen einige Volontai-

res Pferd oder Volck als gemuſtert und in Dienſten iſt, zuge-
21. laſſen und gelitten werden. Eandem ſententiam ferri volumus de iis, qui prædæ cauſa coëunt ſine conſenſu principis, vel ſupremi Ducis, & ſæpe non tam hoſtes, quam amicos ſociosque invadunt, quos hodie vocamus *errones* & *circumforaneos*, Schnaphäne, Gartirer, Hüner-Fänger, Frey-Reuter und Herren-loſe Knechte, quique titulo non militis, ſed latronis & prædonis quam digniſſimi ſunt, & de quibus *l. 24. ff. de Captiv. & Poſtlim. & L. 118. de V. S.* intelligimus. Talia inutilia terræ pondera Reformatio guter Policey zu Augſpurg *de anno 1548. tit.* von Herren-loſen Knechten 7. It. R. A. zu Augſpurg *de anno 1555.* §. und ſetzen demnach *34.* & multis ſeqq. Policey-Ordnung zu Franckfurt *de anno 1577. tit.* von Herren-loſen 7. absque ulla ſententia declaratoria banno ſubmittit imperiali. Adde quod principes Imperii, ſi ejusmodi latrones in provinciis eorum inveniantur, ferro & igne in illos animadvertere jubentur *in ord. de Pac. Publ. de Anno 1521. §. von denen Einſpennigen Knechten.* Conf. Gail. *de pace publ. lib. 1. c. 4.* Eckold. *Com-*
22. *ment. in ff. tit. de Caſtr. pecul. §. 2.* Cui claſſi jungimus vulgo *Calones* dictos, die Troſs- und Furagir-Jungens, ut & mulieres meretricias, aliosque inutiles exercitus aſſeclas, qui pariter quoque omnes & nomine & privilegiis militaribus indigniſſimi ſunt. Erneſt. Theoph. Mayer. *Comment. in J. de teſtam. milit. p. 499.* Eckold. *Comment. ad ff. d. l. §. 2.* & a vexillis martialibus juſte relegantur in Articuls-Brief auf die teutſche Knecht. Maximil. II. zu Speyer *de Anno 1570. art. 68.*

23. Verum enim vero ſecus judicandum de Conſiliariis, Concionatoribus, Medicis & Chirurgis bellicis, von denen Krieges-Räthen, Feld-Predigern und Feldſcherern: Item de Secretariis, judicibus caſtrenſibus, die Auditeures; Mercatoribus Victualium, Marquetennern, Commiſs-Metzger, Fahnen-Schmiede &c. qui omnes ſicut juſſu ducis exercitum ſequuntur, ita iisdem militum privilegiis gaudent, militumque ſub nomine venire ſolent. Vid. omnino Finkelthaus *obſ. 46. n. 16. ſeqq.* Erneſt.

neſt. Theoph. Mayer *Comment. d. l. p. 499.* Struv. *Exerc. 34. th. 4. verſ. extenditur* Dn. Hopp. *Comment. J. pr. de teſtam. milit. aliique.*

Genera quod attinet Militum illa, in jure noſtro depre- 24.
henduntur varia, ab officiis obeundis præſertim deſumpta. Imperator in *L. 17. C. de re milit.* eadem diſtingvit (α) in 25.
EQUITES & PEDITES, quibus jungamus & MIXTOS, vulgo VELITES dictos, de quorum origine agit *Livius lib. 26. c. 4. Val. Max. lib. 2. c. 3.* & quos ſeculum noſtrum TRAGONES appellat, die Dragoner, de quibus confer. Mallet. *de Architect. milit. part. 3.* His & hodie aliæ ſpecies accedunt, quas recenſet Strauchius *Diſſ. IX. de ſucceſſ. teſtam. §. 30. ibique allegati,* quibus addimus die Granadirer, Grand-Musquetirer und Trabanten. Conf. Excell. Dn. Præſes *in Synopſi ff. de re milit. n. 2.* (β) In NAVALES ſeu CLASSICOS *L. 1. §. 1. ff. de bonor. poſſ. ex* 26.
teſtam. milit. Grotius *de J. B. & P. Lib. 3. c. 21. §. 15.* & TERRESTRES. (γ) In EMINENTIORES ſive TRIBUNOS (Offi- 27.
cierer) *L. 12. §. 2. ff. de R. M.* & INFERIORES ſive GREGARIOS (Gemeine) *L. fin. C. de milit. Veſt.* (δ) In TYRONES 28.
tot. tit. C. de Tyron. L. 14. §. 1. ff. de R. M. L. 4. §. fin. ff. Eodem. Germanis Schillerer, quaſi Schüler, qui nondum in numeros relati, immunitates nec adipiſcebantur *L. 42. ff. de teſtam. milit.* nec iis tuto cuſtodia committebatur *L. 14. pr. ff. de cuſt. & exhib. reor.* (ε) VETERES & VETERANOS, de quibus *toti tituli ff. & Cod. de Veteran.* agunt. Conf. Lauterb. Comp. *d. tit.* J. Lipſius *de milit. Rom. L. 1. Dialog. 8.* Hi Veterani etiam EMERITI dici poſſunt *arg. L. 4. C. de mancip. & Colon.* Addere nonnulli ſolent (ζ) illos, quos STATIONARIOS appellamus, 29.
ſive eos qui ad agendas excubias in munitiſſimis urbibus & caſtellis diſponuntur, die in denen Guarniſonen liegen, & quorum mentio injicitur *in L. 4 ff. de fugitiv. rubr. C. de curioſ. & Stationariis L. 1. §. 12. de Off. Præf. urb.* LIMITANEOS, qui in limitibus & finibus regionum ad arcendos hoſtium excurſus excubias agunt, die auf denen Gräntz-Häuſern liegen, de quibus

bus *L. 2. §. 8. C. de Off. Præf. Præt. Afric. L. ult. C. de Off. milit. Judic.* & illos, qui in EXPEDITIONE conſtituti ſunt, ſive, qui in procinctu ſtant cum hoſte congredi, aut etiam congreſſui appropinquant, die auf denen Feld-Zügen oder Feld-Schlachten begrieffen ſind; Omnibus enim hiſce enarratis militum generibus definitio ſupra collocata convenit, quam etiam ad omnes alias ſpecies prætermiſſas applicandam eſſe volumus.

30. De MELITENSIBUS Equitibus (von denen Maltäſer Rittern) an nomine militum veniant, aliqui dubitant. Vid. Fabritium *ad Mynſingerum cent. V. obſ. 48.* ubi plures Doctores in utramque partem adducit. Nobis affirmativa hujus quæſtionis deciſio arridet cum eodem Fabritio *d. l.* & Strauchio *Diſſ. IX. th. 30.* modo revera ſint milites, & non titulum tantum & fructus redituum percipiant, ut hodie frequenter fieri ſolet. Conf. de his, aliisque variorum ordinum equitibus

31. Reyher. *in theſauro Juris. voce: Eques.* Præterea patet ex definitione ſuperius n. 14. appoſita milites legi non poſſe, niſi ab eo, qui jus belligerandi habet; ſin vero privatus ſine conſenſu ſuperioris militem legat, crimen læſæ majeſtatis committere dicitur *L. 3. ſ. Eadem lege ff. ad L. Jul. Majeſt.* ibique Brunnem. *N. 11.* Conf. omnino Petr. Theodorici *Judicium Criminal. c. V. aph. 4. n. 1. ſeqq.*

32. Jure quidem Romano militia ut plurimum erat neceſſitatis *L. qui cum ſ. 4. ff. de Re milit.* ſed hodie apud Germanos aliud obtinet. *Struv. Exerc. L. th. 41.* Competit tamen jus ſequelæ, quod eſt poteſtas ſummi principis, cogendi omnes cives, ut armati ſequantur principem, quo hoſtem a finibus ſuæ Reipubl. propellant. Rhetz. *in J. Publ. lib. 2. tit. 2. ſ. 25.* Wehner. *obſervat. Pract. voc. Folge.* Knichen *de Jure territor. C. 3. n. 245. 361.* Limnæus *de Jure publ. L. 4. C. 8. n. 245.* Beſold. *theſauro pract. voce Folge, aliique*, quo caſu ne ſacerdotes quidem exempti ſunt a ſequela, per *cap. 2. X. de immunit.*

33. Hinc dubium moveri poſſet: An noſtris militibus privilegia

vilegia militum adhuc competant, cum hodie ex liberrima voluntate, pro certa mercede, operas bellicas subeant; cujus negativam equidem tuetur Thesaurus *decis. CXI. n. 5.* Lucas de Pen. *Lib. fin. Cap. de erogat. milit.* M. Anton. Peregr. *de Fideicommiss. art. 3. n. 61.* Joh. Vinc. Honded. *Consil. 83. n. 95. Vol. 1.* Verior tamen & magis recepta est contraria sententia, quod 34.
hodierni milites iisdem gaudeant privilegiis Mev. *part. 4. decis. 229. n. 4.* Gail. *lib. 2. obs. 118. n. 2.* ibique Grævæus *Concl. 118.* Harprecht. *ad. pr. J. de milit. testam. n. 4. seq.* Sic hodie adhuc 35.
competit beneficium competentiæ militibus Nicol. *in Processu part. 3. c. 5. n. 14.* Nec hodie miles ultra vires hæreditatis obligatur, licet hæreditatem sine inventario adierit. Mev. *Consil. 31. n. 52. seqq.* Nec hodie milites arrestare licet Mev. *de Arrestis c. 8. n. 104. seqq.* & appellatio militis recepta, licet solenni formula non fuerit conscripta Mev. *part. 1. decis. 150.* Hodienum quoque jure militari testari potest miles Carpz. *lib. 6. Resp. 14. n. 2.* adde omnino dissertationem Excell. Dni. D. Siebrandi *de Jure Cinctorum singulari.*

Lustratis itaque illis, qui sub nomine militis hacce in ma- 36.
teria nobis veniant, ordo jam postulat, imo ipsa necessitas, ut perpendamus quoque natales vocis DESERTORIS, quas haud obscure deducendas esse existimo a vocabulo *deserere*, cujus non 37.
infrequens in jure nostro est usus; & quidem in *generali* significatione sumitur pro *relinquere*, *desistere*, *negligere*, *abstinere* v. g. in *L. 10. ff. de Judic.* dicitur *deserere negotium* i. e. abstinere ab actione *L. 21. pr. ff. de inoffic. test.* exstat: *deserere querelam.* In L. 6. §. 3. ff. de Decurion. *deserere quæstionem publici judicii. L. 3. ff. ad L. Jul. Majest.* deserere imperium. *Novell. 93. cap. 1. deserere appellationis judicium;* Hinc appellatio deserta, cujus pœna 38.
est damni & expensarum restitutio, etsi bonam causam desertor habere deprehendatur. Mev. *part. 5. decis. 289.* Gail. *lib. 1. Obs. 138. n. 5.* Quis vero cognoscat de tali desertione, an judex ad quem, an Judex a quo? Vid. Gail. *lib. 1. Observ. 138. n. 8.* Brunnem. *in Process. Civ. c. 28. n. 32. seqq. &c.* Apud Ciceronem *pro*

P. Quint. Orat. dicitur *deserere vadimonium*, ut alia profana te-
39. stimonia sicco præteream pede. *Speciali* vero significatione in jure tum Digestorum, tum Codicis, vox deserere est militum, qui vel in acie locum assignatum derelinquunt, vel sine literis liberi passus (ohne Pass) a signis suis sese subtrahunt, & in hoc significatu vox, alias indifferentis acceptionis, semper crimen & vitium involvit. Conf. *L. 3. §. 7. & 9. ff. de R. M. L. 5. pr. & §. 1. ff. Eodem.* His junge *L. 10. pr. ff. Eodem*, in qua dicitur *deserere excubias Palatii* & in *L. 3. ff. ad L. Jul. Majest.* dicitur: *deserere imperium Exercitumque P. R.* Conf. omnino pluribus Dn. Stryk. *in Diss. XXII. Vol. III.*

40. Uti vero vox deserere varie usurpatur, simili modo vox *Desertor* in variis occurrit materiis; Sic enim *desertorem SCti Turpilliani* nominari deprehendimus, qui ab accusatione desi-
41. stit. *L. 1. §. 12. ff. ad SCt. Turpill.* In Jure Canonico Desertor vocatur, qui Ecclesiæ propriæ ministeriis desertis, ad alia vitio fugæ, se transfert officia, per *c. 2. Caus. XXI. quæst. 2.* Cujus desertionis pœna, moribus hodiernis est hæc, quod desertor non mereatur ad prius officium iterum admitti. *Mev. P. 6. De-*
42. *cis. 264.* Pariter in praxi admodum frequens est hujus vocabuli usus, quando desertor malitiosus dicitur is, qui conjugem sine justa causa derelinquit, quo casu pars deserta, ad aliud transire poterit matrimonium, ut recte Nostrates Theologi & JCti, contra Pontificios, defendunt, per expressum dictum Pauli, I. Cor. VII, 15. Fallit enim Bellarm. *de Matrim. c. XII.* inter conjugia fidelium & infidelium hic distinguens: Desertor enim etiam professione Christianus, *Ethnico & infideli deterior est, quia suos negligit I. Tim. V, 8.* & quia desertor, *qui, admonitionem Ecclesiæ negligens, non revertitur ad suos, habendus pro Ethnico & publicano, Matth. XVIII, 17.* Conf. Tarnov. *de Conjug. Lib. 3. c. 35.* Gerhard. *Loco de Conjugio §. 607. & 624. p. 1019. seqq.* Carpz. *Jurispr. Consist. Lib. 2. def. 192.* Brunnem.
43. *Jure Eccl. lib. 2. c. 17. §. 26. aliique.* Modo processus desertionis legitime instituatur, Mev. *Part. 4. Decis. 7.* Brunnem. *d. l.*

§. 27.

§. 27. Carpz. *Jurispr. Consist. Lib. 3. Def. 56. seqq.* Struv. *ad ff. Exerc. XXX. th. 41.* Judex enim ex officio non procedit, Dn. Stryk *ad Brunnem. Jus Eccl. ad d. §. 27. ad verba: ad instantiam partis.* Ubi bene monet, hunc processum instituendum esse, durante adhuc absentia, non vero si desertor jam redierit. Tandem specialiter & domestico, ut sic dicam, usu, in Jure 44.
nostro vox hæc tribuitur militi, *Vid. totus titulus Cod. de Desertoribus, add. L. 3. pr. & §. 3. L. 5. pr. ff. de R. M. L. 14. ff. Eodem L. i. C. si reus, vel accusat. mortuus L. 4. C. pro quib. caus. serv. &c.*

Multis *Emansor* audit, sed quam inconvenienti sub no- 45.
mine, sequens nobis demonstrat differentia inter emansorem & desertorem intercedens, scilicet, quod *ille* sponte, *hic* invitus redeat, *ille* sæpius, *hic* nunquam regressum meditetur, vel, si quem instituat multo præterlapso temporis spatio demum is conspicitur, *per Gloss. in L. 3. §. 3. ff. de R. M. Litt. K.* adde, quod *ille* erroni, *hic* servo fugitivo comparetur *in L. 4. §. 14. ff. Eodem.*

Aliis *transfuga* dicitur, in quo tamen major semper oc- 46.
currit dolus patriam prodendi, quam in desertore, cum ille non solum sua deserat, sed ad hostium quoque signa sese recipiat *per L. 19. §. 8. ff. de Captiv. Postlim. revers.* ex quo hosti prompta occasio suppeditatur, deserti exercitus conditionem & statum explorandi, sedulo nimirum in hunc inquirendo, & refractario parata tormenta & cruciatus adjiciendo, si veritatem celare conetur; Hinc ejus quoque gravior pœna in jure nostro constituitur; ceu longius enarrabit *caput II. n. 2. seqq.*

Germanis vulgo appellitatur ein ausgerissener, feldflüch- 47.
tiger, entwichener *Vid.* Schwedische Krieg-Artickel *Tit. 9.* Brandenburgisches Krieges-Recht *Tit. 7.* Schweitzerisches Krieges-Recht *Tit. 8.* Fürstl. Durchl. zu Schleswig Krieges-Recht *Tit. 7.* &c. Gallis dicitur: *un Deserteur.* Polonis vocatur *Zbieg*, quæ vox tam Vasallis, quam militibus applicatur, quin & Apostatis & religionis desertoribus attribuitur, imo o-

mnibus aliis officiis semel susceptis, iterumque derelictis, v. g. *Zbieg Klasztorny*, Desertor monachus, *Zbiegle Woysko*, castra profuga, *Zbiegac od Pana, od chorongwi*, deserere Dominum, signa, &c. Item: *Zbieg powrocony, zachwycony*, desertor deprehensus & retractus.

48. A nominali hac vocis evolutione, quam leges & aliæ vocis hujus expressiones suppeditarunt, nostrum calamum dirigimus ad realem ejusdem desertoris cognitionem, quæ sistitur in *L. 1. C. de Desertor.* quod sit *is, qui belli tempore a signis abit,*
49. scilicet, *sine justa causa, & animo nunquam redeundi.* Hoc tamen notandum, vocem *belli* in latiori hic sumi significatu, ut non tantum illi desertores hic veniant, qui in prælio ipso, vel acie, terga dant signis, sed, qui hyberna quoque, vel æstiva, deserant, imo, qui in profectionibus militum, (in marchen) vel pacis tempore, dolose se subtrahunt exercitui, nec signa designata sequuntur, hæc enim descriptio in lege occurrens ex eo desumpta est, quod ut plurimum accidit, *arg. L. 3. ff. de Legi-*
50. *bus.* Addimus quoque, *sine justa causa*, ne alias generalitate descriptionis circumventi, in desertorum classem eos quoque referamus, qui venia, vel jussu Ducis, a signis, per belli tempus, vel omne, vel certum, absunt.

51. Quod concernit ipsum Desertionis crimen, illud sequenti definitione commode circumscribi posset: *Quod sit dolosum*
52. *aufugium militis a signis, quibus se addixit. Dolosum*, quia communiter dolo committitur, quandoque tamen & culpa accedente, aut aliqua probabili causa, quæ militem in tantum, non in totum, excusat, adeoque pœnæ mitigationem infert, quo
53. de plura in capite tertio occurrent. Diximus porro *a signis*, licet non actu talibus, sufficit namque eum potuisse signa habere, quamvis de nunc iisdem nondum submissus sit, modo se in numerum militum legi passus sit, satis enim ex hoc deprehendet, se suo non amplius vivere genio, suique juris nequaquam esse, adeoque gravi sese involvi crimini, si fidem semel datam fallat, *L. 1. pr. ff. de Pact. L. 1. pr. ff. de Constit. Pecun.*

Atque

Atque hæc generaliter præmonita circa rubrum dissertationis sufficiant, supereſt, ut ad pœnas quoque deſertorum noſtrum aptemus calamum. Faxit Jehova feliciter! 54.

CAPUT II.

De Capitali pœna militis Deſertoris.

SUMMARIA.

De ordinaria deſertoris pœna agitur hoc capite. n. 1.

In pœna dictitanda diſtingvendus transfuga a deſertore. n. 2.

Quæ transfugarum pœna fuerit apud Ægyptios. n. 3.

Item, apud quosdam Romanos. n. 4.

Quæ in corpore Juris Romani Civilis. n. 5.

Hodiernæ Conſtitutiones militares partim pœnam capitis ſimpliciter dictitant. n. 6. & 7.

Partim in ſpecie pœnam patibuli exprimunt. n. 8.

Quæ in praxi recepta. n. 9.

Quæ pœna antiquorum Germanorum. n. 10.

Transfuga crimen perduellionis committit. n. 11.

Quia ſemper proditor. n. 12.

Licet ſit militum magiſter. n. 13.

Quia hic dignitas auget crimen. n. 14.

Lex. 2. *ff. ad L. Jul. Majeſt. explicatur. n.* 15. *ſeqq.*

Pœnæ in crimine perduellionis ſtatutæ ad transfugas extendendæ. n. 19.

Hinc teſtamentum non condit. n. 20.

Et pœnæ perduellionis locus, licet non ad infideles transfugiat. n. 21.

Nec hoſtem conſilio adjuvet. n. 22. *ſeqq.*

Obtinet, ſi vel in ſolo conatu transfugiendi deprehendatur. n. 25.

Vel ab hoſte captus, ſed cum poſſet redire, non redierit. n. 26.

Privati transfugas, ut hoſtes, occidere poſſunt. n. 27.

De mitiori pœna remiſſive. n. 28.

Hodie perduellis ſit ſubditus. n. 29. *ſqq.*

Hodiernæ ordinationes militares non tollunt jus commune de pœnis perduellium latis. n. 32. *ſeq.*

Dicta de transfugis etiam ad deſertores ſimplices applicantur. n. 34.

Et variæ deſertorum pœnæ narrantur. n. 35. *ſeqq.*

Et criminis perduellionis rei declarantur. n. 37.
In simplici tamen desertore animus proditorius non facile præsumitur. n. 38.
Nisi liquido probetur. n. 39.
Nec hodie uniformis pœna desertoribus dictitatur. n. 40. *seq.*
Pœnæ hodiernæ ex acie primo fugientium recensentur. n. 42. *seqq.*
Præfectus militiæ desertor Jure Romano mitius punitur. n. 45.
Mores variant. n. 45.
Nisi liquido constet de animo proditorio. n. 49.
Si totæ Chiliades, vel centuriones aufugiant, locus est decimationi. n. 50. *seq.*
Cujus ratio. n. 52.
Quid si non decem, sed duo vel tres aufugiant. n. 53. *seq.*
Desertores occidere privatis conceditur. n. 56.
Licet parricidium committatur n. 57.
Vel desertor ne quidem accusatus sit. n. 58.
Quomodo hoc intelligendum. n. 59. *sq.*
Extra aciem fugienti stricto jure eadem dictitatur pœna. n. 61. *seq.*
Ut & illi, qui in die commeatus se non sistunt. n. 65.
Vel peregre profecti non redeunt. n. 66.
Vel signa deserunt. n. 67. *seq.*
Officialibus quoque hæc pœna capitis dictitatur, si alterius signi militem legant. n. 69. *seq.*
Hodie emansor habetur pro desertore. n. 71. *seqq.*
Sollicitatores desertorum eadem pœna afficiendi. n. 74. *seq.*
Ut & occultatores. n. 76.
Et non indicantes. n. 77.
Desertorum non deprehensorum pœna. n. 79. *seqq.*
Aliquando tamen captus ultimum luit supplicium. n. 84.
Licet pace jam sancita deprehensus sit. n. 85.
Vel legione jam dimissa. n. 86.
Pœna capitalis desertorum æquitati convenit. n. 87. *seq.*
Licet quis extra aciem fugiat. n. 89.
An corporalis pœna sufficiat. n. 90. *seqq.*
Nisi pœna capitalis non sit constituta. n. 95.
An suspensus in patibulo relinqui possit? n. 96.
Negantes cum suis rationibus primariis adducuntur. n. 97. *seqq.*
Affirmativa verior, ejusque fundamenta. n. 101. *seqq.*

Con-

Contrariarum rationum solutoi. n. 104. *seqq.*
Hodie tamen desertores ut plurimum terræ mandantur. n. 108.
Transitus ad caput tertium. n. 109.

LUstrata definitione nominali & reali militis desertoris, operæ pretium erit, ut hoc capite de ordinaria ejus pœna agamus. *Capite I.* autem *n. 46.* dictum, desertorem alium esse transfugam, alium desertorem simplicem, illumque hoc esse pejorem. Hos ergo ut distinguamus, in pœna, desertorum dictitanda, necessum est. n. 1. 2.

TRANSFUGARUM pœna, pro diversitate populorum & temporum, diversa fuit statuta, ut plurimum tamen *capitalis.* Ægyptii, linguæ abcissione, hoc crimen mactarunt. *Diodor. Sicul. lib. 2. Antiquit. c. 3.* Romani, variis pœnis, transfugarum malitiam coërcuerunt: Quintus Fabius Maximus manus transfugæ amputari jussit, ut aliis esset terrori, *Valer. Max. lib. 2. c. 2. Gothofr. ad L. 3. ff. ult. ff. ad L. Cornel. de Sicar. Litt. m. K.* Africanus Prior crucibus eos affixit, socios vero securi percussit; Posterior vero Africanus bestiis & elephantis objecit. *Valer. Max. d. l.* & ex eo *Gothofred. l. c.* Aliquando Romæ primum verberati, securi percussi sunt, vel de Saxo Tarpejo præcipitati *Livius lib. 3. citante Gothofr. d. l.* Leges quoque nostræ, in corpus Juris, & in specie in Pandectas relatæ, varie mortis supplicium determinant, in genere capitis pœnam imponit *L. 7. ff. de R. M.* Furcæ pœnam dictitat Modestinus *L. 3. §. 10. ff. Eodem.* & *L. 38. §. 1. ff. de Pœn.* vel ad bestias damnat. *d. l. 3. §. 10. ff. de R. M.* Vel Vivicomburium imponit. *Vid.* Ulpianus *l. 8. §. 2. ff. de Pœn. L. 38. §. 1. Eodem.* 3. 4. 5.

Hodiernam praxin militarem si respiciamus, itidem in quibusdam ordinationibus militaribus pœna simplex capitalis, dictitatur. *Vid.* Artickels-Brieff *Christiani IV. Regis Daniæ art. 29.* ibi: derjenige, so wieder seinen Eyd und Ehre zu dem Feinde überreitet, oder überläufft, soll als ein Ehrvergessner 6.

geſſner meineidiger Schelm ſeine Ehre und Leben, wo er auch betretten wird, verbrochen haben, &c. Conſpirat Chur-
7. Fürſtl. Brandenb. K. R. *art. 46.* Ibi: Wer zum Feinde überläuffet, deſſen Nahme ſoll am Galgen geſchlagen, und da er erwiſchet, am Leben geſtraffet werden. Eademque verba repetuntur in Königl. Majeſt. zu Schweden Krieges Artickels-Brieff *art. 63.* Item: das Holländiſch K. R. *art. 55.* ibi: der ſoll
8. des Todes ſterben. Specialius vero hanc pœnam exprimunt & patibuli dictitant Invictiſſimi Imperatoris Leopoldi Artickels-Brieff *art. 44.* ibi: die Uberläuffer ſollen, wenn ſie wieder ertappet, auffgehencket werden. Eademque pœna expreſſa in hodierni regnantis Regis Daniæ *Chriſtiani V.* Krieges-Artickels-Brieff *art. 65.* ibi: Wo er betreten wird, ohne eini-
9. ge Begnadigung aufgehencket werden. Quæ etiam pœna in praxi communis eſſe ſolet. Schwarz. *deciſ. Militar. ſub voce Ausreiſſere Caſ. III. & V.*

10. Nec nova, ſed antiquis jam Germanis nota, qui ſuſpendio transfugas affecerunt, ut ex *Tacito de moribus Germ.* probat Pappus *in notis ad Jus militare Hollandicum art. 12.* qui ibidem refert, Imperatorem Fridericum Enobarbum, oculorum & linguæ abſciſſionem transfugis dictitaſſe.

11. Nec inconvenienter hic quæri poſſet: *Annon transfuga crimen perduellionis committat, atque graviſſima hujus criminis pœna afficiendus ſit?* Affirmativam defendimus *L. 2. ff. ad L. Jul. Majeſt.* ibi: *vel privatus ad hoſtem perfugit;* Vid Ægid. Boſſius *in Practica Criminali tit. de Crimine læſæ majeſt. n. 13.* Colleg. Argentorat. *Eodem titulo. th. 3. n. 7.* Farinacius *quæſt.*
12. *113. n. 12. ibique longa ſerie allegati.* Cujus ratio evidens: Crimen enim perduellionis committit, qui dolo malo hoſtibus literas, vel nuncium, mittit *L. 1. ff. ad. Jul. Majeſt.* ergo multo magis, qui ipſe ad hoſtem perfugit, nam ex hoc hoſtis certior reddi poterit de conditione noſtri exercitus, adeoque
13. transfuga ſemper proditor eſt per *L. 7. ff. de R. M.* Dum vero in *d. l. 2. ff. ad L. Jul. Majeſt.* dicitur: *aut privatus ad hoſtem*

per-

perfugerit, dubium moveri posset; *An idem dicendum sit, si supremus belli dux, vel Compimagister, vel Chiliarcha, vel Centurio, ad hostem profugat, an Crimine perduellionis se polluat?* Af- 14.
firmativam defendimus, quia in crimine perduellionis dignitas mitiorem pœnam non operatur *L. 3.* ibi: *minime quisquam privilegio dignitatis*, & *L. 4. C. ad L. Jul. Maj.* Imo in hoc delicto dignitas auget crimen, quia cum dignitate directo pugnat. *Brunn. ad L. 8. C. de Episc. & Cler. n. 7. & 8.* Hinc in hoc delicto si ignobilis suspendendus sit, nobilis gladii mitigationem expetere non potest, sed altioribus furcis suspendendus est, ut scribit And. Tiraquellus *de nobilitate c. 20. n. 120.*
Ad Legem vero allegatam secundam respondet Gothofredus, 15.
ad *d. l. Litt. E.* quod de privato verba sint concepta, quia minus dubii habet in Duce vel Præfecto; Quibus Gothofredus idem indigitare videtur, quod jam dictum, quod scilicet gravius sit delictum in Duce & Præfecto, quam milite gregario.
Verum, salva aliorum autoritate, mihi verba illa: *Si privatus* 16.
ad hostem perfugit, eapropter ab Ulpiano adjecta esse, probabile est, quod in privato nulla excusatio admittatur, si ad hostem transeat, quamcunque enim causam habeat; eam præfecto, vel duci indicare tenetur, quod si non faciat, crimen transfugæ, incurrit, cum dolus ex ipso facto colligatur, hostis enim quæcunque sciscitare solet ex tali transfuga, quæ revelata suo exercitui nocumento & damno esse possunt. Si vero 17.
dux, vel præfectus, ad hostem transeat, majori opus est causæ cognitione, quo animo transierit; potuit enim animo explorandi castra, vel vim hostium transiisse, & non animo prodendi suum exercitum, quæ præsumptio in Duce in meliorem partem capienda, ob vitam antea bene actam, *L. non omnes 5. ff. 6. & 7. ff. de R. M.* quæ secus se habent in privato, cum huic licitum non sit sine consensu Ducis castra hostium perscrutari. *arg. L. desertorem 3. §. 15. ff. de R. M.* ibi: *in bello, qui rem a Duce prohibitam fecit, capite punitur: etiam si res bene gesserit.* Si vero liquido probatur animus proditorius du- 18.

cis, criminis perduellionis pœna quam maxime afficiendus est, quia omnis transfuga patriæ suæ proditor, & hostium numero habetur *L. postliminium 19. §. 4. de Capt. & Postlim.*

19. Adeoque transfugis, hodie sectionem in quatuor partes dictitari posse, nulli dubitamus, juxta *Constit. Criminal. art. 124.* ut & memoriæ damnationem, *vid. auream bullam c. 24. & L. 5. C. ad L. Jul. Majest.* Omnium bonorum confiscationem,

20. *dictis textibus.* Hinc sua sponte sequitur, transfugam non posse condere testamentum, quia amittunt jus Civitatis, omniaque bona, & pro hostibus patriæ habentur *d. l. 19. §. 4. ff. de Captiv. & postlim. L. 3. §. 10. ff. de R. M.* & licet Joh. a Sande *in decisionibus. lib. 4. tit. 1. def. 2.* & cum eo Brunnem. *ad L. 8. ff. qui testam. fac. poss. n. 1.* hanc sententiam restringere videatur ad transfugas, qui ad infideles profugiunt; Hæc tamen limitatio

21. est superflua, cum omnis transfuga ad hostem, hostis fiat, & crimen perduellionis committat. Schilter *in Praxi Juris Rom. Exercit. 38. §. 18.*

22. Sunt denique alii, qui tunc demum crimen perduellionis committi putant, quando transfuga hostem consilio adjuvat; Si vero non armando, nec pugnando, nec aliter illis opem præstando, apud hostes permaneat, non committere Crimen læsæ Majestatis. *Baldus in L. data opera col. 3. post. medium vers. qui ad hostes C. qui accus. non poss.* Gramm. *decis. 15. n.*

23. *6.* Farinacius *Operum Criminal. part. 5. quæst. 113. n. 17.* Verum hæc opinio ad desertorem & transfugam nostrum transferri non potest, quia miles deserendo militiam, & ad hostem transeundo, semper censetur in dolo esse, semperque tendit in præjudicium sui principis, dum seipsum quasi furando *arg. L. 60. ff. de Furt.* exercitum & patriam suam privat milite, & sic, quantum in se est, Rempublicam prædæ hostium expo-

24. nit. Damnosum quoque semper Principi & suæ Reipubl. censetur, si miles transfugiat ad hostem, utut non habeat animum prodendi, mos enim militaris fert, ut transfugæ de statu & conditione exercitus, a quo transfugerunt, interrogen-

tur

tur, & si sponte confiteri, vel clare ad interrogata respondere nolint, sub tormentis quoque quæri soleant, quod cum sciat, vel scire debeat, miles transfuga, semper animum nocendi habuisse præsumitur.

Hinc etiam jura nostra solum conatum transfugiendi ca- 25.
pite puniri volunt, per *L. 3. §. 11. ff. de R. M.* quod commune est in crimine perduellionis *L. quisquis 5. pr. ff. ad L. Jul. Majest.* ibi: *Eadem enim severitate voluntatem sceleris, qua effectum, puniri jura volunt.* Ubi non distingvitur, ex qua causa transfugere voluerit, an tantum animo permanendi, an etiam animo nocendi, Ergo nec nostrum est distingvere.

Imo, qui sine sua culpa ab hoste captus est, si tamen 26.
possit redire, & non redeat, pro transfuga habetur, juxta Arrium Menandrum *Lib. 1. de re milit. in L. non omnes 5. §. 5. ff. de R. M.* Hic solus non rediens pro transfuga habetur, nec desideratur, ut hostem juverit.

Simili severitate, cuilibet privato conceditur facultas, 27.
transfugas, ubicunque inventi fuerint, quasi hostes interficere, per verba expressa Martiani *ad L. 3. §. ult. ff. ad L. Cornel. de Sicariis.* Privatus certe in causam non inquiret, nec judicium formabit, an transfuga habuerit animum nocendi, an ex alia causa transfugerit, sed dolus, in re tam illicita, ex ipso facto colligitur.

Et hæc quidem in thesi recte sese habent, possent ta- 28.
men circumstantiæ excogitari variæ, quæ pœnam mitigare possent, quas hac vice brevitatis studio sicco prætereo pede. Item pœnam instigatorum, occultantium, non indicantium, quia dicenda de desertoribus in specie, etiam huc facile transferri possunt, nisi, quod in transfugis pœna intendi soleat.

Hoc vero monendum duxi: ex Jure Canonico, in cri- 29.
mine perduellionis desiderari, ut committatur a subdito. *Clement. Pastoralis 2. §. rursus de sententia & re judicata*, quod, in hac quæstione, doctores comuniter sequuntur. Carpz. *quæst.*

41. n. 16. Struv. *Exercit. 49. th. 19.* Eckold *ad ff. L. Jul. Majeſt. §. 4.* Colleg. Argent. *tit. ad L. Jul Majeſt. th. 5.* Dn. Hop-
30. pius *Comment. J. ad §. 3. de Publ. Judic.* uti enim parricidium commiſiſſe non dicitur, niſi qui ſuum patrem occidit; ita nemo criminis perduellionis reus dici poteſt, niſi ſuam patriam, ſuumque Patrem Patriæ occidat, vel immediate lædat. Eckold
31. *ad ff. d. t. §. 4.* Cujus tamen contrarium ex Alberico Gentili, rationibus non contemnendis, probat Tabor *in notis ad Colleg. Argentorat. ad d. th. 5.* Sic Maria Stuarta, Scotiæ Regina, Londini anno *1556.* coram 400. judicibus, tanquam perduellis, ad mortem damnata eſt, licet non eſſet ſubdita Eliſabethæ. Thuanus *lib. 86. hiſtor. ſub anno 1587.* Tabor. *d. l.*

32. Dictis hactenus obſtat, quod in ordinationibus bellicis non legamus, pœnam perduellionis transfugis eſſe conſtitutam, ſed ex communi praxi ſola ſuſpendii pœna ſufficiat. Reſpondemus enim, lex poſterior non cenſetur abrogare priorem, niſi hoc expreſſis verbis fiat, ſed in arbitrio eſt judicis, an juxta ordinationem militarem, transfugas afficere velit pœna patibuli, an vero juxta Conſtitutionem Criminalem, Auream
33. Bullam, & jus commune transfugas punire velit. Adhæc ordinationes militares in genere de militibus loquuntur, qui hodie ex vario Gentium genere, & non præciſe a ſubditis colliguntur, adeoque intelligi poſſunt, ſi miles non ſimul ſit ſubditus; Et in ducibus & præfectis militum, ſi transfugæ fiant, adhuc hodie executioni mandari pœnam perduellionis, extra Controverſiam poſitum eſt, ergo adhuc hodie eſt in arbitrio judicis, quam eligere velit pœnam.

34. Dicta hactenus de transfugis in plerisque applicari poſſunt ad DESERTORES SIMPLICES, miles enim deſertor, qui in acie primus fugam accipit, capite punitur, juxta *L. 6. ff. qui in*
35. *acie prior 3. ff. de R. M.* Olim Romani illos, qui ſigna in acie perdiderant, virgis cedi curarunt, ac poſtea caput ſecuri amputari mandarunt, *Liv. lib. 3. c. 39.* Alias aliorum Gentium ſeveras atque ludicras pœnas enarrat Hoyerus *in not. ad art. 34.*

Chur-

Chur-Fürstl. Brandenburgisches K. R. videlicet, quod Græci 36.
secundum legem Charondæ (utar dicti autoris verbis) die Flüchtigen gar artig bestraffet haben, gestalt dieselbe drey Tage in Frauen-Kleidern am öffentlichen Marckte sitzen musten. Die Spartaner machtens noch artlicher. 1. Entsatzten sie dieselben aller Ehren-Aempter. 2. Denn dürffte sich keiner weder mit ihnen verheyrathen, noch aus ihrer Freundschafft eine zur Ehe nehmen, denn es ward infam gehalten. 3. Es möchte sie auch ein jeder, der ihnen begegnete, schlagen, und zwar ohne alle Verantwortung. 4. So musten sie auch schlechte Mäntel tragen, worauff ihr Verbrechen gemahlet und geschrieben stunde. 5. Uber dem ward ihnen noch der halbe Knebel-Bart weggeschoren, die andere Helffte müsten sie zum Schimffe tragen.

Quæ supra de transfugis dicta sunt, quod crimen perdu- 37.
ellionis committant, illa repetenda forent in desertore simplici. Qui enim exercitum deseruit, Lege Julia Majestatis tenetur, juxta Ulpianum in *L. quive 2. ff. ad L. Jul. Majest.* Marcianum *L. 3. ff. Eodem.* ibi: *Quive imperium exercitumve Populi Romani deseruit.* Nisi quod in simplici desertore faci- 38.
lius admittatur aliqua excusatio: Hinc non omnes desertores similiter puniendi, ut sunt verba Menandri *in L. non omnes desertores 5. pr. ff. de R. M.* Si vero subditus sui Principis exerci- 39.
tum in acie, animo doloso deserat, quo alii ejus exemplum sequantur, vel ut hosti victoria cedat, adhuc hodie gravissima illa pœna, in perduelles statuta, ejusmodi desertori, propter animum proditorium, dictitanda est. Farinacius *quæst. 113. n. 11.* Decianus *in tract. Criminal. lib. 7. c. 15. n. 13. seqq.*

Ordinationes bellicæ hodiernæ mentionem non faciunt 40.
criminis perduellionis, sed communiter juxta Jus Romanum non omnibus desertoribus eandem dictitant pœnam, ut plurimum tamen capitalem; Mihi tamen persuasum habeo, & leges il- 41.
las Romanas mitiores, & ordinationes hodiernas bellicas, intelligendas esse de simplici desertore, qui animum proditori-

um non habet, sed in quo tantum colligitur ille animus, vel, in quo sola malitia desertionis, ejusve culpa, punitur.

42. Dixi autem hodie varias pœnas desertoribus in ordinationibus bellicis esse impositas: In Kön. Maj. in Schwed. Caroli Gustavi K. A. B. pœna *Capitalis* imponitur, si quis primus *in acie* se convertat in fugam *art. 51.* ibi: Welcher vor dem Feind zuerst die Flucht nimt, der mag, wenn er ergriffen, unangeklaget todt geschlagen werden. Eademque verba repetuntur in dem Chur-Fürstl. Brandenburgischen Kriegs-Recht *art. 34.* Adde *Constitutiones bellicas Regni Polonici art. 13.* Das
43. Holländisch K. R. *art. 51.* Itidem conspirat, ibi: Wer in einer Schlacht, oder Sturm, den Anfang machet zur Flucht, der soll auff der That von einem jeden todtgeschlagen werden. Item: Schweitzerisch K. R. vel potius Civitatis Tigurinæ (Zürch) *art. 42.* ibi: der soll am Leben gestraffet werden.
44. Pœnam Patibuli vero in specie expressit Dux Holsaticus Schlesvicensis *art. 49.* ibi: Derselbige soll mit dem Galgen gestraffet werden, ut & Elector Saxoniæ in des Obersächsischen Reichs A. B. *art. 16.* ibi: Die soll man zum Exempel, ohne Proceß, öffentlich straffen, und aufhencken; quæ pœna patibuli in praxi quoque communiter recepta. Simplex enim desertor hodie suspendio punitur *vid. n. 64.* ergo multo magis ex acie aufugiens vid. Christianus V. Reg. Dan. K. Art. Br. *Art. 61.*

45. Id vero satis perspicuum non est, an *præfecti militum* eandem mereantur pœnam, quam milites gregarii, si desertores sint? Et jure quidem Romano mitior pœna obtinere videtur in præfectis, per *L. non omnes 5. pr.* ibi: *Sed habetur & ordinis, stipendiorum ratio, gradus militiæ, ff. de R. M.* Eadem-
46. que sententia approbata *in Jur. milit. Regis Sveciæ Caroli Gustavi art. 49.* ibi: Würde aber, indem der Mangel bey den Befehlichhabern gespühret, sollen dieselbe dadurch nicht allein Ehrlos seyn, sondern auch dazu aus dem Lager gejaget werden.

werden. Eadem pœna repetita im Chur-Fürstl. Brandenb. K. R. *art. 33.*

Contrarium tamen dispositum est in dem Artickels-Brieff 47.
der Reichs Völcker, wie selbiger den *6. Novemb. Anno 1672.* auff dem Reichs-Tag zu Regenspurg verglichen worden. *art. 70.* So soll der Officir, welcher an solcher Flucht schuldig, Ehr und Leben verwürcket haben. Eadem verba repetuntur in Invictissimi Imperatoris Leopoldi *de Anno 1674. art. 48.* add. Königl. Majest. zu Dennemarck Krieges-Artikels-Brieff *art. 104.* ibi: So sollen die Officirer, welche an solcher spöttlichen Desertion Ursach, ihr Gutt, Leib, Ehr und Leben, verwircket haben. Idemque constitutum in Ducis Brunsvicensis 48.
Hannoverani A. B. *art. 70.* ibi: So soll der Officier, und die an solcher Flucht schuldig, Ehr und Leben verwircket haben. In Serenissimi Ducis Brunsvicensis Cellensis A. B. *art. 36.* constitutum: Dass die Capitains und Leutnants, mit dem Schwerdt gerichtet, die Cornette aber, nebst allen nachfolgenden Unterofficiren, wie auch Gemeinen allemahl der Zehende, welchen das Loos der Würffel dazu denominiren wird, in offenem Felde, und freyer Landstrasse, an die Bäume aufgehencket, und also, wenn vorher ihr Degen durch den Scharffrichter zerbrochen, mit dem Strange vom Leben zum Tode gebracht werden. Pro diversitate ergo cujusque juris militaris, hoc casu, pronunciandum erit. Iterum tamen 49.
iterumque moneo, supponendum esse, non liquido constare de animo proditorio, de hoc enim si constet, nulla erit differentia inter militem gregarium & præfectum militiæ, (einen Officirer,) quin imo hic graviori adhuc pœna coërcendus, cum dignitas delictum augeat. *Vid. supra. n. 14.*

Ex modo dicto articulo *36.* Serenissimi Ducis Cellensis 50.
percipimus, quod decimationi locus sit, si *totæ chiliades*, vel *centuriones* fugam accipiant, quod convenit cum omni fere jure militari. *Vid.* Chur-Fürstl. Brandenb. K. R. *art. 33.* ibi: Von den gemeinen Soldaten aber, allezeit der Zehende nach dem Loos aufgehen-

gehencket vverden. *Item* Königl. Majeſt. zu Dennemarck A. B. *art. 104.* ibi: Die Unter-Officirer aber nebſt den gemeinen Soldaten, ſollen der zehende, vvelchen das Looſs der
51. Würffel treffen vvird, auffgehencket vverden. Das Schvveitzeriſche K. R. hoc caſu globuli ictu mortem dictitat, *Art. 43.* ibi: Die Soldaten aber, jeder Zehende nach dem Looſs, ar-
52. chibuſiret vverden. Idque rationem habet evidentem, cum omnes mortem promeruerint, cujus metus per ſortem ad o-
53. mnes pervenit, pœnæ executio vero ad paucos. An vero ſorti locus, ſi *duo*, *tres* vel *quatuor* idem delictum commiſerint, ex eo dubium, quod decimatio dici non poſſit, niſi adminimum decem hoc delictum admiſerint, quia nomina con-
54. ſequentia eſſe debent rebus §. *eſt & aliud 3. ff. de Donation.* Hinc in ſimplici deſertione Rex Galliæ in der Frantzöſiſchen Krieges-Ordinance vvegen der jenigen, ſo auſsreiſſen, *de Anno 1666. ult. Martii. art. 8.* duobus deſertoribus, ſine venia pœnam ca-
55. pitis dictitavit; ſi vero plures, vel trini, ſorte tentare debent, quis eorum morti, qui vero ad triremes condemnati eſſe debeant, *vid. d. l. art. 9.* ibi: Da aber ihrer mehr auff einmahl bekommen vvürden; So vvollen Seine Königl. Majeſt. zu Sparung des Blutvergieſſens, daſs ſie drey und drey untereinander looſen, vver von ihnen ſterben ſoll, und derjenige, den das Unglück treffen vvird, ſo bald exequiret, die andern beyde aber auff die Galeren zu evvigen Tagen condemniret vverden ſollen. Nobis ducis arbitrio hæc quæſtio relicta videtur, ſi certi nihil in Jure militari bellico fuerit determinatum.

56. Id vero tanquam ſingulare adhuc notamus, quod privato quoque concedatur facultas, deſertores in acie occidendi. Vid. des H. Römiſchen Reichs Reuter-Beſtallung *art. 63.* ibi: Da auch andere, die ſolches ſehen, derohalben auff unvervvanten Fuſs, in denſelben ſchieſſen, oder ſtechen, die ſollen daran nicht gefrevelt, ſondern noch dabey groſſen Danck darzu ver-
57. dienet haben. Idemque ſtatuimus, licet proprius filius fuerit, qui hac ratione occidatur, *arg. L. 35. ff. de Religios.* quale exem-

plum

plum legimus in Colleg. Argentorat. *Tit. de re milit. §. 15. in fine*, nimirum; quod Lacæna, ex acie filium fugientem, interfecerit, inquiens: Non est meum hoc germen; *ibique & aliud vide.*

Denique noto, in plerisque locis fugitivum in acie ad 58.
mortem condemnari, licet ne accusatus quidem sit. Vid. Königl. Majest. zu Schvveden K. R. *art. 51.* ibi: Der mag, wenn er ergriffen, NB. unangeklaget todtgeschlagen vverden. Eademque verba repetuntur in dem Chur-Fürstl. Brandenb. K. R. *art. 34.* Quæ verba intelligo, si in ipsa acie, vel, dum aci- 59.
es durat, desertor deprehendatur, hoc enim casu periculum in mora est, quæ nullam admittit causæ cognitionem. add. Mev. *part. 2. decis. 237. n. 4. & 5.* Bernh. Grævæus *Pract. Conclus. lib. 1. concl. 6. n. 3.* Si vero tale periculum non sit in mora, desertor 60.
occidi non potest, cum ne princeps quidem sine Citatione & causæ cognitione, criminalem ferre posset sententiam. Vid. Excellentissimus JCtus, Joach. Christian. Coch *in praxi Forensi Germ. part. 4. c. 6. §. 6.* Nicolaus *in Processu. cap. 3. n. 3.* cum nec Diabolo, si tempus permittat, defensio deneganda sit. Carpzov. *quæst. 105. n. 23.*

Extra aciem, si quis aufugiat, stricto jure, eadem pœna, 61.
quæ etiam in multis juribus militaribus dictatur, obtinet. Vid. Kayfers Maximil. II. A. B. art. XI. ibi: Wo einer oder mehr, nach dem er Geld empfangen, wieder darüber entlieffe, oder hernach ohne Erlaubniss, und ohne Passport vom Hauffen, und Verurlaubung desselben hinweg zöge, vvo, oder vvenn dieselbige einer oder mehr in solchem betretten vvürden, dieselben sollen an Leib und Leben gestraffet vverden, und iederman gut Preiss seyn. Nec ordinatio Belgica Regis Galliæ 62.
de fugitivis *art. 8. & 9.* distinguit, inter desertores in acie & alios, sed indistincte pœnam capitis dictitat, & trini vel plures si fuerint, tertium ad mortem, reliquos vero duos ad triremes condemnat. Mortis quoque pœnam, & quod omnis 63.
desertor similis esse debeat illi, qui in acie aufugit, perspicuis

verbis hodiernus Rex Daniæ, Potentiſſimus Chriſtianus V. in den Kriegs-Artickels-Brieff *art. 61.* expreſſit, ibi: Wer anders thut und vveglaufft, &c. ſoll nicht vveniger als diejenigen, vvelche, vvenn man vvieder den Feind zeucht, oder belagert, vveglauffen &c. Falls man ihn ertappet, ſoll er gehencket
64. vverden. Conſpirat Chur-Fürſtl. Brandenb. K. R. *art. 32.* De expeditione in ſpecie loquitur das Holländiſch. K. R. *art. 24.* ibi: Welcher im marſchiren, vvenn er über Land nach dem Kriege zeucht, oder vvieder zurück kehret, ſein Fähnlein, oder Cornet, verläſſet, ſoll ohne alle Gnade mit dem Tode geſtraffet vverden. In praxi recepta eſt pœna patibuli Feltman. *in Reſp. mil. IV. n. 6.* Schvvartz. *in Dec milit. ſub voc Ausreiſſere caſu XII. XX. & XXXI.*

65. Ad deſertores capitali pœna afficiendos adhuc referre lubet in hoc capite (1.) qui ad diem commeatus ſe non ſtetit, per textum expreſſum in *L. deſertorem 3. §. ſi ad diem commeatus*
66. *ff. de R. M.* revera enim exercitum deſerit. (2.) Si ex conceſſione ducis vel præfecti conſequatur facultatem peregre proficiſcendi, ſed ſtatuto die non redeat, quia revera non tantum deſerit exercitum, ſed etiam præfectum, qui ei veniam dedit, decipit. Vid. Königl. Majeſt. zu Dennemarck K. A. B. *art. 61.* ibi: Wer vvegläufft, oder nach erlangten Urlaub gar auſsbleibet, und ſich bey ſeiner Compagnie nicht vvieder einfindet, ſoll nicht vveniger, als diejenige, vvelche, vvenn man vvieder den Feind zeucht, &c. gehencket vverden. *adde* die Frantzöſiſch K. Ord. *de ult. Mart. 1666. art. 2.* ibi: Oder länger als er beurlaubet, auſsbleiben vvird &c. zum Tode verurtheilet
67. vverden. (3.) Qui exercitum quidem non deſerunt, ſed tamen a ſignis ſuis aufugiunt, & alii præfecto operam ſuam locant; nam hi quoque capitali pœna afficiendi juxta Holländiſch K. R. *art. 16.* ibi: Wer von einer Compagnie zur andern, oder anders vvo ſich begeben, und das Fähnlein verlaſſen vvill, ſoll zuvor ſeinen gebührlichen Paſsport von ſeinem Hauptmann nehmen, vver anders thut, ſoll am Leben geſtrafft vverden.

den. In praxi enim communiter jurare solent, quod signa 68.
sua militaria deserere nolint; Qui vero ad alia signa ejusdem
exercitus transit, ille deserit sua signa. Imo jus militare Hol- 69.
landicum præfectos quoque militum, ultimo affici jubet sup-
plicio, si militem alterius legionis legant. Holländisch K. R.
art. 17. ibi: alle Capitaine, vvelche einen Soldaten ohne recht-
mässigen Urlaub seines vorigen Capitains annehmen, sollen
am Leben gestraffet vverden. Idem constitutum a Potentis- 70.
simo Rege Daniæ Christiano V. in dem Krieges-Artickels Brieff.
art. 61. & 62. ibi: die Capitaine sollen einander die Knechte
nicht verführen, noch abvvendig machen, bey Lebens-Straffe.
Quamquam articulus 63. condemnationem ad munimenta sub-
stituere videatur. (4.) Hodie & ille desertor audit, qui sine 71.
speciali Ducis, vel Præfecti, consensu, abest ab exercitu, vel
signis suis, Vid. Das Brandenburg. K. R. *art.* 31. ibi: Kein ge-
sunder Soldat soll sich vveder im Zuge, noch im Lager, noch
in Besatzung liegend, ohne eintzigen Pass-Zettel finden lassen,
&c. da er aber ein gantze Meilevveges dahinter, oder davon
bliebe, soll am Leben gestraffet vverden. Severior adhuc pœ- 72.
na Juris militaris Hollandici *art.* 22. ibi: Wer aus dem Quartier
seines Fähnleins, oder Guarnison, ohne seines Hauptmanns
Erlaubniss vveiter, als ein Schuss aus einem groben Stück lang,
gehet, soll am Leben gestraffet vverden. Jure equidem Ro- 73.
mano itidem injunctum, ne quis a signis suis recedat, vel per
agros vagetur, *L. Tribuni* 11. *C. de R. M.* sed capitalem pœ-
nam impositam fuisse non legimus, quin potius ejusmodi e-
mansores castigari, aut gradu militiæ dejici jubet, *L.* 3. *ff.* 2.
& 5. *ff. de R. M.* sed hæc differentia inter emansorem, qui
diu vagatur, & desertorem in effectu eatenus sublata est, si
emansor quoque capitaliter puniatur. (5.) Desertores quidem 74.
non sunt, desertorum tamen pœna afficiendi sollicitatores ad
fugam, ut & consilium speciale dantes ad fugam capessendam:
In delictis enim consilium speciale transit in mandatum, *arg.*
L. 35. *ff. de V. S.* §. *penult. J. de injur. L.* 12. *ff. ad. L. Jul. de.*

75. *adult.* mandans vero & mandatarius regulariter eadem pœna tenentur, *L. 6. pr. ff. ad SCt. Syllanian.* Maxime si non unum, sed varios milites ad fugam sollicitaverint, wenn sie im Lager herumgehen, und die Krieges-Leute zum Uberlauff, oder Flucht bereden, sine ulla gratia, suspendi solent. Quod ipsum in praxi quoque hodierna observari, testis est Schwartzius *in decisionibus militaribus, sub voce: Ausreissere casu XVIII.* ubi & svasorem & persvasum desertores factos, capitaliter fuisse punitos, præjudicio roborat.

76. Eandem quoque pœnam merentur desertorum occultatores *arg. L. 1. C. de desertoribus;* ubi tamen domini prædiorum, in quibus occultantur fugitivi, prædiis privantur; actores ve-
77. ro, vel procuratores, capitali supplicio subjugantur. Imo & stricto jure, qui non indicant desertorem, pœna desertorum dignus videtur; gravissimum enim crimen est desertionis, quod in insigne detrimentum tendit Reipublicæ, si plures in fugam se conjiciant, in gravissimis vero delictis conscii quoque eadem puniuntur pœna *L Pompeja 6. ff. ad L. Pompej. de*
78. *Parricid. L. 5. pr. ff. ad L. Jul. Majest.* Idemque innuere videtur Regis Daniæ Christiani V. Krieges Artickels-Brieff, quando conversantem cum fugitivo *art. 61.* Desertori similem judicat; ibi: Wer wissentlich mit solchem (scil. desertore) umgehet, wo es auch immer seyn mag, oder NB. denselben verhelet, soll solchem verlauffenen Schelm gleich geachtet werden.

79. Hactenus habuimus de pœna desertorum, si deprehendantur, restat, ut videamus de pœna eorum, qui in fuga non deprehenduntur, & quidem, qui ex acie primi in fuga, si non deprehendantur, infames declarantur, nomen patibulo affi-
80. gitur, & in bannum declarantur. Vid, Brandenburg. K. R. *art. 34.* ibi: da einer für den Feind zuerst die Flucht nimt, der soll, wenn er ergriffen, unangeklaget todt geschlagen; da er aber entkommet, zum Schelmen verurtheilet, dafür öffentlich ausgeruffen, und angeschlagen, auch Vogelfrey gemachet

chet werden. Eadem verba repetuntur a Potentiſſimo Rege Sveciæ *art. 51.* Jus militare Hollandicum tantum infamiam 81.
expreſſit: *art. 51.* Eademque pœna infamiæ ab Imperatore Maximil. II. Artickels-Brieff *art. 23.* dictitata eſt, ibi: zu einen öffentlichen Schelm gemachet vverden. Qui tamen articulus non loquitur de eo, qui primus fugam ex acie arripuit, ſed in genere de quovis deſertore, der die Flucht im Felde, oder ſonſten machet, juxta articulum præcedentem 22. Nec Poten- 82.
tiſſimus Rex Daniæ Chriſtianus V. *articulo 61.* diſtingvit, ſed omnibus deſertoribus, pœnam infamiæ, præſcripſit *d. art. 61.* ibi: Und ſein Nahme an den Galgen geſchlagen; Falls man ihn aber ertappet, ſoll er gehencket werden. Eadem ſenten- 83.
tia probatur Sereniſſimo Duci Lüneburgenſi-Cellenſi *in Jure militari tit. IX. art. 37.* ibi: Wer ohne Abſchied heimlich davon läufft, deſſen Nahme ſoll, Krieges-Gebrauch nach, öffentlich an die Juſtitz geſchlagen, und da er künfftig ertappet, auffgehencket vverden. Ex quibus colligimus, proviſionalem 84.
hanc pœnam deſertorum qua nomina tantum patibulo affiguntur, non tollere capitalem pœnam, ſed ſi aliquando deſertor apprehenſus fuerit, loco nominis, deſertor ipſe ſuſpenditur.

Circa quæ tamen duo adhuc dubia mihi ſuborta: Pri- 85.
mo: *an deſertor in bello, ſi, ſancita jam pace, deprehendatur, ſuſpendendus ſit?* Mihi affirmativa verior cenſetur; quia dicti articuli generaliter loquuntur, quod captus ſuſpendi debeat, vel, ut loquitur Sereniſſimus Dux Brunſvicenſis & Lüneburgenſis, Georgius Wilhelmus, *d. art. 37.* ſi in poſterum, ſive aliquando, deprehendatur, quod ſuſpendi debeat: In delictis enim puniendis ſemper attenditur locus, & tempus, commiſſi delicti. Lauterbach. *in Comment. Digeſt. tit. de Legibus. §. 16.* Carpzov. *quæſt. 54. n 50. ſeqq. add. L. injuriarum 21. ff. de injur.*

Alterum dubium ejusdem farinæ eſt. Videlicet: *An deſertor* 86.
deprehenſus, poſtquam legio, vel turma, hodie, das Regiment, oder Compagnie, dimiſſa ſit, capite adhuc puniri poſſit? Quod iterum

 affirmo,

affirmo, dimissio enim exercitus, delicto suo posterior, ipsum nihil juvat, neque malitioso atque doli pleno ejus facto aliquem, vel minimum, conciliare potest colorem, cui sententiæ affirmativæ ipsam quoque praxin militarem suum addere calculum, testis est Hoyerus *in notis ad art. 33. Chur Fürstl. Brandenburg. K. R. p. m. 61.*

87. Ne vero quis arbitretur, ejusmodi severas animadversiones in transfugas, desertores, desertorumque occultatores, a legibus latas, vix naturali niti æquitate atque justitia, placet impræsentiarum pauculas, pro statuminanda hujus pœnæ sanctitate, rationes atque fundamenta in medium producere, qua-
88. rum princeps & primaria, quod ipse Deus pœnas determinandas arbitrio principis subjecerit, qui illas pro salute Reipublicæ, vel acuere, vel lenire potest. Habet enim is jus & potestatem etiam gladio ferendi, i. e. vita privandi, maleficos, juxta expressum textum. *Rom. XIII. 4. Conf.* Gerhard. *Loc. de Magistratu §. 299.* Schertzerus *in Colleg. Anti-Socin. disp. 133. p. 1073. & in Systemate Loc. de Magistratu §. 14. litt. s.* Cum ergo videat princeps ex desertione militum Rempublicam sæpe in summum conjici discrimen; quis enim ignorat, sæpe ab unica victoria salutem totius regni & provinciæ dependere, acies vero etiam unius desertione in discrimen conjici poterit, maxime, si desertorem, pessimi exempli autorem, plures sequantur; Hinc fuga ex acie capitali supplicio juste cohibenda.

89. Verum dixeris: Ergo extra aciem desertori capitale supplicium imponi non potest. Ast repono: extra aciem quoque periculosissimam existere fugam militum, milites enim ad defensionem Reipublicæ conscripti & lecti sunt, quibus aufugientibus, deficiunt, qui Rempublicam defendant; Sed provinciæ cedunt in rapinam hostium, devastationi patent, imo inversioni totius imperii; Regna & imperia hostibus sub-
90. jiciuntur, si milites perfidi, perjurii, ac desertores, existant; Nec est quod urgeas; pœnam sufficere posse corporalem, vel mitiorem, quia hæc objectio in omnibus delictis objici posset,

adeo-

adeoque nullum crimen capitis pœna afficiendum esset, quæ
sententia non tantum Reipublicæ pernicioſa foret, ſed & Sa- 91.
cræ adverſaretur paginæ, in qua ſola inobedientia pœna capitis punitur *Deut. XVII. v. 12.* ibi: *qui ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, aut NB. Judici, moriatur vir ille, & auferas malum de Iſrael.* Ecce mors ſubeunda, ſi quis Magiſtratui, res licitas imperanti, obedientiam denegat; quanto magis ergo ultimum ſupplicium locum habebit, ſi tale quid injungatur, ex cujus omiſſione, vel commiſſione, ſalus totius Reipublicæ periclitatur. Accedit crimen perfidiæ, quod ipſum Jus 92.
Naturæ abhorret, inculcans, fidem datam eſſe ſervandam. Vid. Puffendorff. *de. J. N. & G. lib. 3. c. 4. §. 3.* Zieglerus *in not. ad. Grot. proleg. p. 2.* Grave enim eſt fidem fallere *L. 1. pr. ff. de Conſtit pec.* & moriendum potius, quam fides exuenda, juxta effatum vere Chriſtianum, Gentilis hominis, Taciti, *Annal. L. 1. c. 35.* Quod ſcelus quam deteſtabile DEO, atque hominibus exſtitit, quilibet in Sacris Pandectis plagula teſtari poteſt. Quid dicendum, ſi huic ſat grandi crimini accedat 93.
aliud grande delictum, violatio ſcilicet ſacratiſſimi juramenti, quæ, ut plurimum, in milite deſertore conſpicitur: Num dubium adhuc reſtabit de pœna graviori ab ejusmodi perfido atque perjurio ſumenda? Abſit ergo, ut milites deſertores, 94.
quibus per deſertionem ubique obvia eſt peccandi & rebellandi occaſio, vana vel impunitatis, vel levioris ſaltem, pœnæ ſpe illactatos ultro ad ulterius delinquendum invitemus, ut potius per rigoroſam pariter atque juſtiſſimam legum cenſuram, in tenaciſſimo officii militaris vinculo, conſtantes reddamus. Hæc legum ſanctitas perpetuum ſecuritatis munimentum; hæc ſalutis noſtræ cuſtos & vindex erit. Supponimus tamen in 95.
conſtitutione militari expreſſe dictitatam eſſe pœnam capitalem, alias mitiorem dictitaremus, niſi princeps ex ſalute Reipublicæ exemplum ſtatuere velit, inferior vero judex ſecundum legem ſcriptam judicare tenetur. *L. 6. §. 2. C. ad L. Jul. de vi publ. Novell. 82. c. 10. Can. III. diſt. 4.*

Deni-

96. Denique ab hoc capite non erit aliena quæstio satis ardua: *an desertor suspensus in patibulo, usque ad putredinem plenissime contractam, relinquendus sit?* Fateor, plurimos gravissimos viros detestari consvetudinem, qua fures jam suspensi, & mortui, insepulti relinquntur. Vid. Antonius Matthæi *disputatione peculiari de pœna furti. th. 5. & seqq.* Didac. Covaruvius *lib.*
97. *2. variarum resolutionum cap. 1. n. 11.* Quorum ratio potior, quod per mortem, quam subiit delinquens, satisfactum sit justitiæ, ergo novam pœnam in cadaver non esse statuendam;
98. In quo conspirat Jus Canonicum *Can. quæsitum 30. Caus. XIII. quæst. 2.* Cui accedit non tantum generale mandatum de mortuis sepeliendis sed etiam speciale de suspensis eo die adhuc sepeliendis. *Deut. 21. v. 23.* ibi: So soll sein Leichnam nicht über Nacht an dem Holtze bleiben, sondern solt ihn desselben Tages begraben: Denn ein Gehenckter ist verflucht
99. bey Gott, subjecta ratione, ne terra coinquinetur. Tandem non levem sapit inhumanitatem, quod homo bestiis objiciatur, maxime cum nulla utilitas inde redundare possit in Rempublicam; quod enim de terrore scribitur, quod, eo perculsi alii fures, a frequenti furti crimine avocentur per ejusmodi
100. cadavera suspensa, non stringit; Nam in longe gravioribus delictis v. g. homicidii, ne vestigium quidem relinquitur illius pœnæ, quam homicida sustinuit, sufficit enim famam vagari per orbem, quod homo occisus sit: Idem dicendum de furto & desertionis crimine. Vel si vestigia deterrere possint fures, erectio patibuli, mortem minantis, satis deterrere posset illos, qui deterreri possent.

101. His tamen aliisque nondum moveor, ut in castra transeam Matthæi, sed firmiter mihi persvadeo, posse principem certo delicto privationem sepulturæ in pœnam dictitare, quia delinquens obligatus est, ut cadavere quoque suo Reipublicæ
102. utiltatem afferat, cui hactenus nocuerat, ut apparet in anatomiis, a Medicis institutis, in corporibus punitorum. Nec Sacra pagina ab hac pœna sepulturæ non factæ adeo abhorret,

nam

nam & *Proverbiorum Cap. XXX, 17.* exstat; Ein Auge, das den Vater verspottet, das müssen die Raben am Bache aushacken, und die jungen Adler fressen: ibique additur glossa D. Lutheri: Das heisset, an den Galgen kommen. Quin & Josephus Præfecto pistorum *Gen. XL. v. 19.* ex DEI instinctu prædixit, quod patibulo sit afficiendus, pabulumque futurus avium. Ad- 103.
hæc legimus, DEum reconciliatum fuisse hoc supplicii genere, quod suspensi manserint insepulti, *2. Sam. 21. v. 9. 10. 12. 14. in fine.* Vid. plurib. Theodoric. *in Coll. Crim. cap. 10. Aph. 6. n. 9.*

Ad rationes vero supra adductas responderi posset, mor- 104.
te tolli delictum, ejusque pœnam, nisi princeps expresse statuerit, ut post mortem quoque pœna supersit, cujus exemplum habemus in crimine perduellionis. Locus vero *Deut. 21. v. 23.* 105.
typum continet in Christo, adeoque hodie cessat ejus prohibitio & maledictio. Ad tertium regero: Nulla misericordia 106.
vel humanitate dignum esse, qui nulla, ne severissima quidem pœna ad obedientiam principi præstandam adduci potuit. Ad ultimum repono: Patibula non sufficere ad deterrendos fures 107.
vel desertores, ergo majori pœna opus esse, scilicet, ut corpora quoque maneant insepulta, quo magis enim horrendum est supplicium, eo magis delinquentes deterrere potest. Hinc concludo: Principem posse desertori præscribere supplicium ultimum, & in specie, ut corpus maneat insepultum. Praxis 108.
tamen hodierna communis recepisse videtur, quod militum cadavera, sive in patibulis, sive in arboribus, suspendantur, vesperi de furca, vel arbore, tolli, & terræ mandari soleant.

Quæ de capitali pœna desertorum dixisse sufficiat; tendi- 109.
mus ad tertium atque ultimum caput, quod differet de pœnis reliquis, mitioribus tamen, desertoris exercitus militaris. Esto itaque

CAPUT III.

De Extraordinaria pœna militis desertoris.

SUMMARIA.

Circumstantiæ variant rem n. 1.
Aliæ autem rem aggravant, si scil. proditorius concurrat animus n. 2.
Vel furtum. n. 3.
Vel excubiarum desertio n. 4. & 5.
Vel muri transcensio n. 6. 7. 8.
Quid juris in concursu delictorum remissive n. 9.
It. An pœna ordinaria ad mortem extendi possit? remissive n. 10.
Variæ pœnæ extraordinariæ recensentur n. 11. seqq.
Fustigatione honestior est percussio militum, quæ fit virgulis n. 12.
Inustio patibuli in fronte desertoris pro & contra, an licita, ventilatur. 15. seqq.
Causæ mitigantes ad quinque reducuntur capita. n. 30. quarum
I. Si miles non sit legitime lectus, vel fides ei data non servata sit, & huc refero
(α) *Si vi vel illicitis mediis coactus n. 31. seqq.*
(β) *Si spes promotionis militi data fallat n. 34. seqq.*
(γ) *Si salarium promissum non solvatur n. 37.*
(δ) *Tempus servitiorum effluxerit n. 40. 41.*
II. Si desertio Reipublicæ non sit damnosa, quo pertinet.
(1.) *Si in pace aufugiat. n. 42. 43.*
(2.) *Si alium substituat. n. 44.*
(3.) *Si magna copia militum haberi possit n. 45.*
(4.) *Si tantum conatus fuerit aufugere n. 46.*
III. Spes emendationis: huc trabo
(a) *Vitam bene actam n. 47.*
(b) *Tyrocinium. 48.*
(c) *Juramentum nondum præstitum. n. 49. seq.*
(d) *Primam desertionem. n. 51. 52.*
(e) *Secundum quosdam minorennitatem. n. 53. seqq.*
(f) *Pœnitentiam redeuntis. n. 59.*
(g) *Vel alios offerentis n. 60. 61.*
(h) *Vel oblationem a patre factam n. 62.*
IV. Privilegium, quo gaudent
(1.) *Officiales n. 63.*
(2.) *Con-*

(2.) *Concionatores bellici n. 64. seq.*
(3.) *Consiliarii n. 66.*
(4.) *Qui manus actu non conserunt n. 67.*
(5.) *Voluntarii n. 68.*
(6.) *Non tympanotribæ & tibicines. n. 69.*

V. Si externa aliqua causa justa vel probabilis desertionem urgeat, qualis

(1.) *Fames n. 70.*
(2.) *Morbus 71.*
(3.) *Vis ab aliis illata n. 72.*
(4.) *Avocatio principis n. 73.*
(5.) *Si credat, bellum esse injustum n. 74. seqq.*

VIdimus pœnam ordinariam desertorum, quæ est capitalis, & in specie patibuli; Verum cum in quolibet obveniente casu circumstantiæ diligenter sint considerandæ, *Struv. in Jurispr. Lib. 1. tit. 1. §. 9.* Theodoricus *in collegio Criminali. c. X. de Pœnis aph. 4. per totum.* cum circumstantiæ varient rem, Barbosa *in axiomatibus lib. 3. c. 19. ax. 1.* idem & in nostro deserto- 2.
re observandum erit. Sunt autem aliæ circumstantiæ, quæ desertionis crimen aggravant, ex quibus principalem, si scilicet animus proditorius concurrat, vidimus capite secundo. 1.

Alia aggravans circumstantia est, si miles furtum fecerit, 3.
& cum furto simul militiam deseruerit, hic enim gravius puniendus est per verba Menandri in *l. non omnes 5. §. 2.* ibi: *qui desertioni aliud crimen adjungit, gravius puniendus, & si furtum factum sit, veluti alia desertio habebitur. ff. de R. M.* adeoque capitis pœnam non effugiet. Similis aggravans, si excubias de- 4.
serendo in fugam se conferat, nam sola desertio excubiarum pœna capitali afficitur de Jure Romano Vid. *l. 10. pr. ff. de R. M.* Conf. Das Brandenburgische Kriegs-Recht *Art. 28.* ibi: Derjenige, so auff der Schild-Wacht schläfft, oder gehet vor Ablösung weg, soll, ohne alle Gnade archibusiret werden. Holländisch K. R. *art. 28. ibique Pappus in* notis, ubi exemplo Imperatoris Augusti hoc illustrat. Idemque statutum in articulis 5.
Constitutionum bellicarum Regni Polonici *art. 9.* ibi: *Circumspectori excubiarum liberum erit, excubias negligentem interficere, si autem Campi ductori oblatus fuerit, capitis pœna puniatur,*

honoreque privetur. Jus militare Svecicum Regis Caroli Gustavi
conspirat *art. 43.* Qui ergo duplex delictum capitale commi-
6. serit, capitis supplicium non effugiet. Alia aggravans circum-
stantia est, si muros vel vallum transcenderit, nam hic quo-
que capite puniendus est *L. Desertorem 3. §. 17. ff. de R. M.* Jure
enim Romano hostile & abominandum erat, alia, quam per
portas egredi via *l. si quis 11. ff. de divis. rer.* & licet moribus
pœna capitalis in his, qui murum transcendunt, dictitari non
soleat, juxta Berlich. *decis. 70.* Struv. *in Jurispr. Lib. II. tit. 1.*
§. *12.* Franciscus Pfeil *lib. 1. Consil. 150.* Dn. Hoppius *Comment.*
7. *J. ff. 10. de Rerum Divisione.* In militibus tamen adhuc hodie
pœna capitalis propter ejusmodi transcensionem dictitari so-
let. Vid. Holländisch *art. 64.* ibi: Ein Soldat oder Befehlha-
ber, der nicht durch die Pforte und gewöhnliche Wege aus
dem Lager, einer Stadt oder Vestung, gehet, oder hinein kom-
met, soll gehencket, und erwürget werden; Jus militare
Svecicum Caroli Gustavi *art. 73.* & Brandenb. *art. 55.* corpora-
lem & capitalem dictitant, bey Leib-und Lebens-Straffe. Ea-
ademque verba repetita a Christiano V. Rege Daniæ *art. 91.* &c.
8. Hinc in praxi, si miles murum transcendendo militiam dese-
rat, sine gratia patibulo affici solet, Vid. Casp. Matth. Schwar-
zen *decis. Milit, sub voce: Ausreissere cas. XXII.* ibi: Christoff
Woltkies, Thomas Harriges, und Wilhelm Giebs, Engelän-
der, die boshafftiger weise auff flüchtige Füsse sich begeben,
ihre Compagnien verlassen, die Vestung bestiegen, und über
dem Graben geschwommen, seind am 27. Aprilis in Stade
condemniret worden, dass sie mit dem Strange von Leben
9. zum Tode am Galgen zu bestraffen. Sed has, aliasque cir-
cumstantias aggravantes, ut & alias quæstiones, quæ circa con-
cursum delictorum moveri possent, an scilicet pro singulis de-
lictis aliqua pœna imponenda sit, an vero major absorbeat mi-
norem? quod quidem regulariter affirmatur. Vid. pluribus
Carpzov. *in Praxi Criminali quæst. 132. per totum.* Item, an
pœna mortis quodammodo exasperanda sit? Carpzov. *d. l. n.*
56. &

56. & seqq. nunc deserimus, progrediendo ad pœnam extraordinariam desertorum, vel omnis pœnæ absolutionem.

Sicco etiam pede transeo controversiam, an pœna extraordi- 10.
naria ad mortem possit extendi? Quod affirmatur per *l. sunt quædam 9. ff. de extraord. Crimin. l. hodie 13. ff. de pœnis l. 7. §. ult. ff. de Crimin. repetund.* lege tamen, quæ docet Petrus Theodoricus *in Collegio Crimin. Practico c. 3. aph. 12. n. 25. & 26.* Carpzov. *Q. 119. n. 16.*

Mihi hic extraordinaria audit pœna, capitali mitior, sive 11.
sit fustigatio a carnifice illata, der Staub-Besen, siue fustigatio commilitonum, der Gassen-Lauff, oder Spiess-Ruthen, (quæ 12.
pœna honestior creditur, & olim jam non adeo famosa existimata fuit; ramulis enim ex vitibus usa est antiquitas ad infligendam pœnam, ita, ut olim lege Romana sancitum esset: ut cives non virgis verberarentur, sed vitibus, ut ex Floro & Livio *l. 57.* refert Crusius *de indiciis Part. 4. c. 53. n. 25.* Sed moribus ramos salicum & corylorum substituunt.) sive infamiæ & 13.
inhonestæ dimissionis, wenn ihnen der Degen zerbrochen, und sie als Schelme von der Compagnie weggejaget werden, sive manus, digitorum, narium vel aurium abscissio, vel stigmatis inustio, sive simplex relegatio, sive pœna pecuniaria, vel aquarum immersio, untertauchen, membrorum distensio, wippen, asini lignei inequitatio, Eselreiten, acutissimorum 14.
stipitum impositio, Pfahlstehen, hastarum molesta bajulatio, Picken tragen, iisdemque facta percussio, zwischen Picken geprügelt werden, & qui alii modi ad pœnam militarem excogitati sunt, de quibus plura haberem, quæ monere possem, nisi propositum esset hac vice intra terminos brevioris dissertationis me continere.

Unicum tamen adduco, quia præcipue ad hanc pertinet 15.
materiam: *An scilicet licita sit inustio patibuli in fronte desertoris, vel nasi auriumque abscissio*, dass ihm der Galgen vor den Kopff gebrant, und Nasen und Ohren abgeschnitten, und an den Galgen geschlagen werden? Si legem Constantini *17. C. de Pœ-*

nis inſpiciamus, negativa defendenda eſſet, ne facies, quæ ad
16. ſimilitudinem pulcritudinis cœleſtis eſt figurata, maculetur. Et licet hæc verba non poſſint intelligi de imagine divina, in externa forma conſiſtente, utpote quam ſententiam Noſtrates Theologi in ipſis Manichæis & Antropomorphitis, tanquam erroneam, damnant. Vid. Dannhauwerus *in Hodoſophiæ Phænom. V. p. m. 429.* Schertzerus *Syſtem. Loc. V. ſ. 3. in Erroribus* adde Reinkingk *de Regim. Sec. & Eccl. lib. 2. claſſ. 1. c. 8. n. 10.* Intelligenda tamen ſunt de eo, quod imago divina potiſſimum ſe exſerat per caput & faciem hominis. Vid. Gerhard. *Loc de imagine div. ſ. 104.* quæ hinc potior pars hominis dicitur *l. 44.*
17. *ff. de religioſ. & ſumptib. funer.* Inde ſtigmatis inuſtionem nec hodie imponendam eſſe, docet Mynſing. *Cent. 2. obſ. 46.* Maranta *in ſpeculo aureo part. 4. diſt. 2. n. 8. & 9.* Theodoricus *in Colleg. Criminali c. XI. aph. 4. n. 90. in fin. & 91.* Julius Clarus *receptarum ſententiarum Lib. 5. ſ. fin. quæſt. 70. n. 1.* qui Jul. Clarus loco ſtigmatis fuſtigationem dictitandam eſſe putat.

18. Nobis tamen probabilior videtur ſententia, quod & patibulum in fronte inuri, & naſus atque aures abſcindi poſſint; quia perantiqua eſt pœna frontis inuſtio, juxta Cruſium *de indiciis part. 4. cap. 53. n. 27. ibique allegati*, & olim Jure Romano quoque obtinuit *l. 1. ſ. 2. ff. ad SCt. Turpill. ibique Gothofredus litt. O.* Hinc integræ frontis homo dicitur, cui nullum ſtigma inuſtum, *l. quæſitum ſcio 13. ff. de teſtibus*, ibi: *Integræ fron-*
19. *tis homo: ibique Gothofredus in notis;* Nec ſacris adverſatur *Exod. XXI. 24. ſeqq.* ibi: Auge umb Auge, Zahn umb Zahn, Hand umb Hand, Fuſs umb Fuſs, Brandt umb Brandt, &c. quæ lex in no-
20. vo Teſtamento a Chriſto non improbata eſt *Matth. V. 38.* Jus Canonicum quoque ab hac pœna non abhorret, dum vult in ſignum maleficii characterem aliquem eſſe imprimendum, quo delinquens inter alios cognoſcatur *c. ad audientiam 3. X. de crimine falſi.* Verum, ſi in brachio vel tergo character imponeretur, ceſſaret ratio a Papa adjecta: *Quo inter alios cognoſcatur.*

21. Nec obſtat ratio, quod in facie potiſſimum eluceat imago

go divina, hoc enim impunitatem delinquentibus præstare non poterit, cum horum facies non tam DEI, quam Diaboli imaginem referat. Crusius *de indiciis part. 3. c. 2. n. 132.* Et licet 22.
regeras; delinquentes seriam agere posse pœnitentiam: Repono tamen ex *l. 65. ff. de Furt.* quod sola pœnitentia nemo desinat esse delinquens; Et ex *l. 43. §. 4. ff. de Ritu Nuptiar.* quod infamia, semel contracta, non aboleatur ex eo, quod turpitudo postea intermissa sit. Ad Legem vero obstantem 23.
17. C. de Pœn. respondeo: eam desvetudine esse adumbratam, stigmatis enim inustio in Saxonia aliisque locis usu servatur, teste Wesenbecio *tit. de Pœnis n. 7.* Schneidewin. *ad §. fin. J. de obligat. quæ ex delicto n. ult.* Reinkingk. *de Regim. Secul. & Eccl. lib. 2. Class. 1. c. 8. n. 8. & 9.* Stamm. *de servitutibus Personalibus lib. 1. tit. 3. c. 1. n. 9.* In specie vero in militibus ho- 24.
die usitata, teste Weiperto Ludovico Fabritio *ad Mynsing. Cent. 2. obs. 46. circa finem*, ibi: *Et ipsum quoque in militibus hinc inde hodienum usque observari, ut ii, qui evaserint, loco ejus, quod suspendii pœna afficiantur, stigmate, patibuli habente formam, in fronte notentur, testis est experientia.* Consentit Hoyer. *ad Jus militare Brandenburgicum ad art. 46.* Et ipsa constitutio criminalis *art. 198.* aurium resectionem permittit, ibi: beyde Ohren abgeschnitten. Et nasi resectionem quandoque adhibitam 25.
fuisse ex Rittershusio refert Dan. Clasen *ad d. art. 197. litt. C. in fine;* Quale præjudicium refert Schwartz, scilicet, quod *Anno 1629. d. 29. Maj.* Stade pronunciatum sit, Hermanno Anschwe & nasum, & aures abscindendas esse, *in decisionibus militaribus, sub voce; Ausreissere Cos. XXVII.* ibi: under deshalben, andern zum Exempel, mit Abschneidung Nasen und Ohren, durch den Scharffrichter anzusehen, und zubestraffen sey. Et auricula- 26.
rum incisionem antiquam pœnam esse, tradit Crusius *de indiciis part. 4. c. 53. n. 26. quod credatur venam quandam ex utraque aure prominere, quæ γόνιμον contineat sperma, ejus venæ abcissione procreationis vis & semen prolificum submoveatur, ne pessimorum ejusmodi hominum posteritas ulla relinquatur, quod fieret, si quidem*

liberos

liberos generarent. Hæc totidem verbis adducit celeberrimus Reinkingk *in regimine Sec. & Eccl. lib. 2. Claſſ. I. c. 8. n. 8.* Quæ tamen anatomicis & medicis & perſcrutanda & decidenda re-
27. linquimus; Unicum hoc addentes, non tantum licitum eſſe, delinquentibus, & facinoroſis maxime deperditis, & qui nullam ſpem melioris vitæ relinquunt, ſtigma inurere, vel auriculam abſcindere, ſed etiam ſalutare eſſe toti orbi Chriſtiano,
28. ſi hoc pœnæ genus in uſum revocaretur, juncta relegatione, quo in exteris terris dignoſci poſſet ejusmodi ſceleratus, ut quisque ſibi ab eo cavere poſſit; e contra ſimplex relegatio ſatis videtur periculoſa, atque inhumana, dum ad exteros, & maxime ad Chriſtianos, mittimus homines ſceleratos, nullo
29. adjecto ſigno ſceleris; uti enim inhumanum eſt, civem, peſte infectum, ad aliam mittere civitatem: ita etiam inhumanum, ſceleratos viros in alienas mittere terras, cum revera inficere eas videamur.

30. Circumſtantias vero mitigantes, vel pœnam plane tollentes, ad quinque potiſſimum referre cenſeo capita: ſi ſcilicet (1.) Miles non ſit legitime lectus, vel fides legendo data, eidem ſervata non ſit; Vel (2.) ſi deſertio Reipublicæ non ſit damnoſa; vel (3.) ſpes emendationis ſuperſit; vel (4.) ſit officialis, vel ſimili privilegio inſtructus; vel (5.) externa vi, vel alia probabili atque juſta cauſa ad deſertionem faciendam commotus fuerit.

31. Ad PRIMAM cauſam referimus (α.) *Si vi coactus ſit ad militiam ſubeundam*, Germanis, wenn er mit Gewalt geworben worden, qui enim vi coactus eſt, is fidem datam fefelliſſe dici non poteſt, cum fidem non dederit *l. ſicut. 5. C. de obligat. & Act.* vel certe non libere dedit, hinc potius puniendus videtur
32. is, qui ipſum vi coëgit. *Vid. edictum* Sereniſſimi ac quondam Potentiſſimi Electoris Brandenburgici Friderici Wilhelmi, ſub dato Clev. *Anno 1665. d. 6. Oct. §. XI.* ibi: Es ſoll ſich auch keiner gelüſten laſſen, jemanden, wer der auch ſey, &c. zu Kriegs-Dienſten zu zwingen, oder mit Gewalt aus Städten, Dörffern,

oder

oder auff öffentlichen Jahrmärckten, und Meſſen wegzunehmen, oder mit Schlägen, Prügeln, oder in andere Wege zu tractiren, &c. vvie denn auch dieſes keine rechtmäſſige und zuläſſige Werbung zu nennen, vvenn Leuten heimlich Geld beygeſtochen, oder von gemeinen Officirern, und Soldaten, Brüderſchafft angemuthet vvird &c. Hinc probe monet Hoyerus *in Jur. milit. Brandenburgico ad art 32.* a judice probe attentendum eſſe: ob er zu dienen gezvvungen vvorden. Alios modos militum, cogendi addictos opificiis, die Handvvercksburſche, ſicco tranſeo pede, cum eadem juris deciſio futura ſit, quacunque ratione coacti ſint. 33.

Huc refero, (β.) *Si fides in legendo data militi non ſervetur,* nam ad implementum contractus nemo cogi poteſt, ſi alter, cum quo contraxit, ex ſua parte contractum non impleat, *l. Julianus 13. §. 8. ff. de action. empt.* & negotium revera jam initum revocare licet, ſi conditio quædam, qua initum negotium, non præſtetur *l. 14. ff. pro Socio*, adeoque miles deſertor nulla, vel exigua, pœna affici poterit, ſi fides ei data non ſervetur. Modo legitimo modo ſuperioribus indicaverit, quod ſub hac vel illa conditione miles lectus ſit, & quod alia ratione militiam ſequi nolit. Deinde modo in hoc & priori caſu tempore luſtrationis ſe non obligaverit, ſine ulla contradictione, jurejurando, alias ex nova voluntate obligatus videtur; ſi tamen de pœna capitali agatur, & hoc caſu eam mitigandam dixerim, cum Feltmanno *in reſponſo militari V. n. 17.* cum notum ſit, militibus vix integrum eſſe, injurias ſibi illatas, publice profiteri. 34. 35. 36.

Porro (γ) & ille caſus huc ſpectat; *ſi ſalarium, ei promiſſum, non fuerit ſolutum, EÆDEM* namque rationes, in prioribus caſibus adductæ, etiam huc quadrant; Nec juramentum a milite præſtitum in contrarium urget, cum hoc quoque intelligendum ſit, ſi ab altera parte contractus ſervetur, ejusque fides, per textum expreſſum *in c. quemadmodum 25. X. de jurejurando*, cum ergo præfecti militum contractum ex ſua parte 37.

non impleverint, majori pœna digni videntur, quam miles
38. desertor. *add.* Pappus *in notis ad Jus milit. Holland. art. 76.* ubi eleganter sequentibus verbis differit: Dies ist ausser allen Zvveiffel, dass im Kriege nichts fürträglichers sey, als dass ein Capitain seine Soldaten vvohl bezahle, und auch vvohl straffe. Aber die Straffe kan nicht vorgenommen vverden,
39. es sey dann, dass zuvor gute Bezahlung geschehe. Et circa finem ex Michaele Piccard refert, dass zvveen böse Bräuche in unserm Kriege eingerissen sind: Erstlich, dass keine gute Ordnung mehr ist in den Beuten, die sehr ungleich ausgetheilet vverden, &c. Zum andern, dass man den Soldaten ihr Monat-Geld nicht richtig und gebührlich bezahlet: daraus zvveyfache grosse Ungelegenheit entstehet, (α) dass ehrliche ansehnliche Leute den Krieg meiden, und sich fast niemand mehr dazu gebrauchen läst, als ein hauffen Müssiggänger und lumpen Leute, (β) dass man mit solchem unnützen Volck kei-
40. nen Sieg ervverben kan. Simile judicium sit (δ) in hoc casu: *Si quis ad certum tempus servitia militaria promiserit; & elapso tempore legitimo modo dimissionem petat, sed eam impetrare non possit, vel saltim petere non audeat.* Locatio enim ad certum tempus facta, tempore præterlapso, exspirat, ita, ut novo opus
41. sit contractu *l. ne cui liceat 32. C. de locat. Conduct.* Et licet lex loquatur de locatione rerum, idem tamen dicendum de locatione operarum: adeoque, si miles desertor, tempore, ad quod operas locaverat, effluxo, aufugiat, ultimo supplicio affici non poterit, quia fidem non fefellit. Farinac. *Oper. Crim. part. 5. Qv. 113. n. 9.*

42. SECUNDA circumstantia mitigans est, *si desertio Reipublicæ non sit damnosa;* quo refero primo; *Si miles in pace aufugiat,* quæ limitatio verbis expressis continetur *in l. non omnes 5. §. 1. ff. de R. M.* ibi: *Qui in pace deseruit, eques gradu pellendus est, pedes militiam mutat; in bello idem admissum, capite puniendum*
43. *est; add. l. 1. C. de desert.* Excipias equidem, hanc aliasque limitationes juris Romani non esse repetitas in jure militari;

Senten-

Sententiam vero secundum Jus militare, non secundum Jus Romanum ferendam; sed respondeo: Juris Romani tantam autoritatem esse, ut Jus Militare suppleat. Zasius *ad l. properandum. versu; sin autem alteruter C. de judiciis n. 29.* Brunnem. *Cent. 1. decis. 15. & ad L. 15. ff. de Legibus n. 6.* si non expresse reperiatur correctum.

Secundus Casus huc pertinens; *Si miles desertor alium sub-* 44.
stituat, utut enim liberum non sit militi pro lubitu alium substituere, cum tamen in nudis factis operarum locator, præstando interesse, liberetur *l. 13. in fine ff. de Re Jud.* Bachov. *ad. §. 4. J. de Jur. personar. n. 1.* Vinnius *ad §. 4. J. Eodem, in fine*, in tantum liberabit desertorem substitutio alterius militis, ut pœnam capitis effugiat.

Tertius Casus sit; *Si magna copia militum haberi possit, ita,* 45.
ut in locum desertoris alii offerant suas operas. arg. *l. sed addes 19. §. 9.* ibi: *si ab alio non accepisti.* Stricto equidem jure ultimum subeundum esset supplicium, cum tamen in plerisque delictis hodie simul attendatur, quantum damni afferant Reipublicæ, arg. *l. perspiciendum pr. ff. de pœn. c. 21. C. 24. qv. 1. l. 16. §. eventus ff. de pœn.* hinc & in nostro desertore, hoc casu, mitior obtinebit pœna, utpote quod clarius apparet.

In quarto casu, si quis conatus fuerit deserere v. g. si quis 46.
ex porta abire & aufugere voluerit, sed ab illis, qui excubias agebant, detentus & in custodiam dejectus sit. Utut enim hic delinquens ad actum proximum pervenerit, & quantum in ipso fuit, actu militiam deseruerit, nihilominus ordinaria pœna desertorum capitali afficiendus non est, quia Respublica damnum revera non sensit, & quia generaliter in praxi receptum, quod conatus, etiam in gravissimis delictis non soleat ordinaria affici pœna. Harprecht. *ad §. 5. J. de Publ. Judic. n. 263. & n. 386. seqq. ibique præj.* Farin. *qu. 124. n. 78. seqq.* Carpz. *quæst. 17. n. 13.* ibi: *licet conatus ad actum proximum fuerit deductus.* Gail. *de pace publica lib. 1. c. 14. n. 16.* Finkelthaus *observ. 86. n. 12. seqq.* Brunnem. *ad l. 16. ff. de Sicariis.*

47. TERTIA Circumstantia, mitiorem pœnam inducens, est *Spes emendationis*, quo refero (1.) *vitam bene actam arg. l. 5. pr. & §. 6. ff. de R. M.* Ibi: *Si bonus miles antea æstimatus fuerit, hic enim magis ex impetu & imbecillitate quadam humana, quam ex dolo & proposito peccasse videtur.* Vid. Scwartz. *in decis. milit. sub voce Ausreissere. cas. XIII. & XVII.* Ibi: Georg. Berend, ein Engelländer, ist ausgerissen, und am 30. Julii 1657. wieder ihm erkant vvorden, dass er, vveil von ihm noch Besserung zu hoffen, mit einem zvveymahligen Gassen-Lauff durch 200. Mann abzustraffen. add. Tabor. *Crim. Def. Pacem. ad art. 158. Constit. Crim. th. IV. circa fin.*

48. Huc (2) *Tyrones* traho *L. 3. §. 9.* juncta *L. 4. §. fin. ff. de R. M. & L. 14. §. 1. Eodem.* nisi iterato militiam deserant, sic enim pœna competenti afficiuntur, ut loquitur Modestinus *in d. l. 3. §. 9. de R. M.* & crimina commissa non nisi semel remissionem veniæ habent, juxta *l. nemo 3. C. de Episcop. audient.* non secus, ut vulnera iterata difficilius sanantur juxta Brunn. *ad d. l. 3. de R. M.* & hæc exceptio secunda in praxi quoque observatur, juxta Schvartzen *decision. milit. sub voce: aussreisse-re cas. XXIV. Conf.* Pappus *ad Jus militare Hollandicum ad art. 28. in fine.*

49. Et hujus occasione (3) quæro: *An miles, qui sacramento nondum est initiatus, extraordinarie puniendus sit, si militiam deserat?* Ordinaria quidem pœna constituta est in Maximil. II. Imperatoris Art. Br. *art. 72.* ibi: und Geld nehmen, ob sie vvohl bey diesem Eyde nicht sind, eben so vvohl solcher Eydes-Pflicht und Vollziehung aller obgeschriebenen Artickel verbunden und verpflichtet, als vvenn sie Persöhnlich bey diesem Schvveren gevvesen. Idem constitutum a Potentissimo Rege Daniæ Christiano V. *art. 191.* & Jure militari Hollandico *art. 82.* si tamen constitutiones bellicæ militi nondum fuerint traditæ, nec ab eo juramentum exactum sit, vvenn sie noch nicht der Fahne geschvvoren, mitior pœna dictitari solet. Hoyer. *ad Jus Militare Brandenburgicum art. 89.* qui tamen mitiorem pœnam restrin-

reſtringit ad Tyrones. Verum in praxi etiam illi milites libe- 50.
rari ſolent, ſi juramentum ab iis nondum ſit præſtitum, prout
præjudicio firmat Schvvartz. *in Deciſionibus militaribus, ſub voce: Ausreiſſere. Caſ. XXVII.* ibi: Ob er nun zvvar eingevvendet, daſs ſo den Eyd, &c. noch nicht geſchvvoren, ſo iſt dennoch vvieder denſelben d. 21. Maj 1659. in Stade geſprochen vvorden, daſs vveil ihm als einem Unter Officirer, der NB. vorhin viel Jahr in Krieges-Dienſten gevveſen, und der Krieges-Rechte nicht unkündig ſeyn könne &c. andern zum Exempel mit Abſchneidung Naſen und Ohren durch den Scharffrichter anzuſehen und zubeſtraffen ſey.

Simile judicium ſit (4) *Si prima vice deſertor exiſtat*, utut 51.
enim ſtricto jure capitis ſupplicium ſubeundum ſit, ſi nulla alia
concurrat circumſtantia favorabilis, propter ſpem tamen emendationis mitior obtinebit per *L. 5. §. 3.* ibi: *Ex prima deſertione reſtitui poteſt, iterum deſerendo, capite puniendus eſt, ff. de R. M.* Quod vero deſertori in urbe reperto, etiam prima vice, pœna ca- 52.
pitis imponatur, ob hanc rationem fieri autumo, quod majori audacia delinquere videatur, qui manifeſto delinquit, cum etiam fur manifeſtus gravius puniatur, *§. 5. J. de oblig. quæ ex delicto ibique* Dn. Hoppius *in Comment.*

Huc (5) refero *minorennem*, utut enim JCti inter ſe non 53.
conveniant, an minorennis, propter ſolam ætatem, capitale
effugere poſſit ſupplicium, affirmativam defendit Tiraquell.
de pœnis temperandis cauſa 7. n. 6. Menochius *lib. 2. de arbitrariis judicum quæſtionibus Cent. 4. caſ. 329. n. 11. & 12.* Theodoricus *in Colleg. Criminal. c. 2. aph. 8. n. 2* Farinacius *quæſt. 92. n.*
172. Brunn. *ad l. 1. C. Si adverſus delictum n. 20.* E contrario 54.
propter ſolam ætatem minorem non eſſe excuſandum tradit,
Carpzov. *quæſt. 143. n. 65. ſeqq.* Richter. *deciſ. 1. n. 60.* Brunnem.
ad. l. 7. C. de Pœnis n. 3. ſeqq. Struv. *Exercit. 48. th. 11. in fine*,
quæ ſententia etiam nobis videtur eſſe verior *l. 9. §. 2. ff. de minorib. l. 1. C. Si adv. delictum ſuum*, item: *Conſtitutio Criminalis art. 164.* quod in militia eo minus dubii habet, ſi certi anni

55. constituti sint, a quibus militiæ nomen profiteri possunt. Sic Athenienses milites recipiebant ab anno XVIII. Sigonius *de Republ. Athenienf. lib. 4. c. 5.* Romani olim Anno XVII. jurамentum militare præstari permittebant. Sigon. *de antiquo Jure Civium Rom. lib. 1. c. 15.* Postea annus XIX. substitutus est *l. 1.*
56. *C. Theodos. de Tyronibus.* In nostro corpore Juris nihil certi continetur, imo vestigium exstat, quod impuberes quoque
57. ad militiam fuerint admissi per *l. fin. C. de testam. milit.* In Sacris litteris Annus XX. constitutus erat *Num. I. v. 3.* ibi: Von zwantzig Jahr und drüber, was ins Heer zu ziehen taugt. Quoties ergo infra ejusmodi ætatem, constitutam a jure, vel consuetudine, miles est lectus, toties mitior obtinebit pœna; Quoties vero eam ætatem implevit, licet adhuc minor sit XXV. annis, attamen, ultimum sustinebit supplicium, quia in mi-
58. litia quoad actus militiæ habetur pro majorenni. In praxi propter minorennem ætatem aliquando mitior dictitari solet pœna. Vid. Schwartz. in *Decision. milit. sub voce*, Aufsreissere *Cas. XI.* nisi alia aggravans circumstantia concurrat, cujus exemplum refert Schwarz. *d. l. cas. XXX.* ibi: dass, unangesehen bey der Jugend, Adam Jürgens &c. mit dem Strange vom Leben zum Tode zurichten.
59. Huc refertur (6) *Si miles desertor, pœnitentia ductus, redeat, vel se ipsum offerat, L. non omnes 5. pr.* ibi: *si fuerit ultro reversus*, & §. 4. ibi: *se obtulerit, ff. de R. M.* nec distinguitur, an per breve temporis spatium abfuerit, an vero post aliquot annos pœnitentia ductus redeat, & se offerat, per *l. milites 13. ff. fin. ff. de R. M.* Cujus ratio evidens, utut enim pœnitentia nemo desinat esse delinquens, ut supra *n. 22.* monitum, adeoque nec ab omni pœna absolvendus sit, pœnitentia tamen demonstrat spem emendationis, quæ spes mitiorem operatur pœnam.
60. Dein (7.) casus sit; *si alios offerat vel indicet desertores*, per legem *non omnes 5. §. fin. ff. de R. M.* quia ejusmodi desertor, vel transfuga, non tantum pœnitentia adductus revertitur, &

sic

sic spem emendationis facit, sed etiam maleficium commissum alio beneficio compensat. Simili modo in gravissimo crimine 61.
perduellionis perduelli, qui in exordio initæ factionis eam prodiderit non tantum pœna remittitur, sed & præmio & honore afficitur: Si vero sero, incognita tamen adhuc consiliorum arcana patefecerit, absolutione ac venia dignus judicatur *l. Quisquis 5. §. fin. C. ad L. Jul. Majest.*

Casus (8.) sit: *Si Pater militem desertorem offerat;* hic e- 62.
nim eapropter mitius puniendus est, ne videatur a Patre ad supplicium oblatus, per *l. milites 13. §. fin. ff. de R. M.* quam singularem cautelam commendat Bouricius *in Enchiridio defensionum part. 1. c. 11. n. 135. Pinell. part. 2. rubr. Cod. de bonis matern. n. 32.* Farinacius *quæst. 98. n. 164.* Tiraquell. *de pœna temperanda Cauf. 18.* & hanc legem ejusque §. finalem adhuc hodie in maleficiis, desertioni non admodum absimilibus, non absurde produci, docet Brunn. *ad d. l. 13. n. 3.*

QVARTA causa, extraordinariam pœnam urgens, est *Pri-* 63.
vilegium, quo fruuntur (1.) *Officiales*, sive præfecti militum; hi enim si simplices sint desertores, pœna extraordinaria afficiendi *l. non omnes 5. Pr. ff. de R. M.* Consprirat Jus Polonicum *art. 3.* ibi: *Si quis e castris discesserit servitio non finito, nobilis ille si fuerit, honoris; plebejus vero, capitis pœna puniatur.* Rationem consistere puto in bene meritis, quæ minuunt delictum ejusque pœnam, modo non sit transfuga *vid. cap. II. n. 14. seqq.* vel primus ex acie in fugam se conferat, de quo dictum *Cap. II. n. 45 seqq.* add. Jul. Clar. *Sentent. L. 5. §. fin. qv. 60. n. 25.* Berlich. *Dec. 371. n. 21.*

Ad privilegiatos refero (2.) *Concionatorem bellicum*, den 64.
Feld-Prediger, qui exercitui maxime necessarius, quoad cœlestem doctrinam & animarum salutem. Finckelthaus *obs. 46. n. 16.* & eo magis necessarius, quo pejor pessimorum hominum sentina in numerum militum recipitur, adeoque per desertionem concionatoris bellici, salus æterna militum in gravissimum conjicitur discrimen, hinc desertio capitali supplicio vindicanda

65. dicanda videtur. Mitiorem tamen & leviorem pœnam concionatori bellico desertori dictitamus, quia non tantum inter honoratiores refertur, & qua dignitatem præfectis militum par judicatur, sed etiam insignia benemerita cura vigilanti ac spirituali in milites exercitumque confert; quibus denique accedit, quod Concionator bellicus, si suum officium negligat, ultra relegationem puniri non soleat. Vid. Brandenburgisch. Kr. Recht. *art. 5.* Jus militare Svecicum Caroli XI. *art. 11.*

66. Simile judicium sit (3.) de *Consiliariis bellicis*, denen Krieges-Räthen, item, denen Auditeurs, &c. nam hi quoque propter benemerita mitiori pœna afficiendi. Bella siquidem non tam robore & viribus, quam prudentia & consilio instituuntur, geruntur, administrantur. *Proverb. XXIV, 6.* ibi: Mit Rath muss man Krieg führen. Vid. Finkelthaus *obs. 46. n. 17. ibique allegati.*

67. Imo (4.) generaliter concludimus: quod omnes illi, *qui in acie manus cum hoste conferere non tenentur*, a pœna desertorum quoque capitali sint liberati v. g. Medici bellici, Mercatores bellici, Marquetenter, aurigæ, item Commiss-Metzer, Schmiede, Riemer, &c. & qui alii commoditatis causa turmam sequuntur militarem, quia in stricta significatione non veniunt nomine militum, Finckelthaus *obs. 46. n. 20.* licet in latiori significatione, & generaliori, nomine militum gaudeant, & hinc ex humanitate privilegiis militaribus mactentur, Finkelthaus *d. l.* In odiosis tamen & capitalibus nomine militum non veniunt, quod apparet ex inscriptione juramenti militaris, in juramento militari Brandenburgico *art. 89.* ibi: Eyd der Officirer und Soldaten zu Ross und Fuss. Et Jus militare Svecicum Caroli XI. *art. 143.* ibi: So sollen alle Officirer und Gemeine zu Ross und Fuss, niemand ausgenommen, nachfolgen den Eyd, &c. ablegen. Equidem dicti homines, sine consensu ducis & dimissione legitima, militiam deserere non possunt. Et in jure militar. Belgico *art. 80.* etiam quoad pœnam subjiciuntur articulis militaribus. Verum hæc omnia intel-

intelligenda cæteris paribus, si scilicet articulus ad eos quadret, quæ enim dispositа sunt de servitiis militaribus & equestribus, ad eos extendi non possunt, ut & nec illa, quæ de fuga in acie dispositа, cum ad hoc constituti non sint, ergo & in simplici desertione mitiorem capitali merentur pœnam, nisi & hæc specialiter & nominatim eis sit imposita.

Voluntarios quoque milites (5) Desertores a capitali pœ- 68.
na liberamus. Equidem Hoyerus *in notis additionalibus ad jus militare Brandenburgicum art. 91. in fine* docet: Sonsten aber ist von der Observanz aller und jeder Articul, keiner ausgeschlossen, auch nach der heutigen Praxi nicht einmahl die Voluntairs, die sich bey einer Armee auffhalten, und aus ihrem eigenen Beutel dienen, weil dieselbe allemahl bey demjenigen Regiment, wo sie stehen, oder sich auffhalten, ihr forum agnosciren, und wenn sie gesündiget, nach denen Krieges-Articuln über sich judiciren lassen müssen. Dagegen sie dann auch ex observantia der privilegiorum militarium mit zugenieſſen haben. Ad pœnam capitalem tamen subeundam eos obligatos non esse, exinde probabile, quod Sereniſſimus Elector Brandenburgicus, Fridericus Wilhelmus, in jure militari in fine sequentia constituerit: Gestalt denn niemand, so lange er, als ein Krieges-Mann NB. unsere Löhnung und Sold empfänget &c. Von diesen Articuln liberiret, und befreyet seyn soll. Ex quo apparet, obligationem ex salario esse firmiorem, ea obligatione, quæ fit sine salario. Accedit, voluntarios sibi communiter reservare facultatem petendi dimiſſionem; Sie behalten sich Freyheit vor, allemahl ihren Abschied zu fordern, Limitamus tamen nostram sententiam, nisi sit transfuga, vel animo proditorio, sine dimiſſione, abeat, vel nominatim voluntariis quoque pœna capitalis sit constituta.

Tympaniſtæ tamen & tibicines mitiorem pœnam ex- 69.
cipere non possunt, quia accipiunt (α) salarium, (β) præstant juramentum militare, (γ) eorum opera præcipue neceſ-

saria in expeditione & conflictu hostium, cum per eorum sonitum & strepitum exercitus regatur, hinc eodem, quo signifer, modo, puniendi, si signa & Centurionem suum deserant.

70. QVINTA Causa, *si externa aliqua necessitas desertionem urgeat.* Vide Sereniſſimi Elect. Brand. FRIDERICI III. edictum contra desertores sub dato Cölln an der Spree den 2. April. Anno 1691. Ibi: So vernehmen wir doch misfällig, dass denenselben zuwieder, eine Zeithero verschiedene Soldaten NB. ohne eintzige habende Noth und Ursache, aufsgeriſſen &c. ex quo a contrario sensu, (quæ fortissima dicitur argumentatio *l. 1. pr. ff. de officio ejus, cui mandat.*) sequitur, quod necessitas & justa causa desertorem a pœna capitali liberet, quo referimus

(α) *Famem*, quia durissima est necessitatum, juxta Josephum *lib. 6. de bell. Jud. c. 14. add. Constitut. Criminal. art. 166.* Idemque statuimus, si necessariis vestimentis non sit instructus. *Vid. Hoyerum in notis ad jus militare Brandenburg. art. 32.* ibi: Ob der Ausgeriſſene aus Hunger, Näckte und Blösse weglauffen müssen, &c.

71. (β) Huc refer *morbum*, si valetudine coactus exercitum deseruerit, utut enim hic consensu ducis abire debuisset, & hinc ab omni pœna non sit liberandus, maxime si recepta sanitate non redeat, mitiori tamen pœna afficiendus erit, quia initio ex probabili & necessaria causa exercitum deseruit; Morbus enim ad servitia militaria homines reddit ineptos, & hinc liberat ad servitia obstrictos a servitiis per *l. 15. pr. & l. 17. ff. de operis libert.* In specie vero emansionis pœnam tollit *l. 4. §. fin.* ibi: *& datur venia valetudini ff. de R. M.* & licet textus emansionis casum solummodo citet, non tamen ambigendum, quin desertio eandem ob causam subinde etiam subintelligatur, ut loquitur Cruſius *de Indiciis Part. 1. c. 89. n. 10.*

Huc

Huc refero (γ) casum: *Si desertor ab aliis coactus in fugam* 72.
se contulerit, wenn die andern ihm mit blossen Gewehr gezwungen mitzulauffen, & metu delinquentem ab omni prorsus pœna liberat Julius Clarus *sententiarum lib. V. ff. fin. quæst. 60. n. 17.* & quos allegat Tiraquellus *de pœnis temperandis Cauſ. 36. n. 2.* Cujus evidens exemplum in vi stuprata, Carpz. *quæst. 75. n. 11.* juncta *l. fœdissimam 20. verſ. quin etiam C. ad L. Jul. de adult.* Carpzov. *d. l. n. 78.* Alii vero extraordinariam pœnam metu ad delinquendum coacto imponunt, Tiraquellus *de pœnis temperandis Cauſ. 36. n. 4.* Carpzov. *quæst. 18. n. 50.* Lauterb. *in Comment. ff. quod metus cauſa. ff. 2. in fine.* Nos brevitatis studio distingvimus, an aliqua culpa concurrat, vel in deserendo, vel in non-redeundo, & pœnam extraordinariam locum habere censemus. Si vero nulla culpa concurrat, sed desertor coactus firmum habuerit propositum redeundi, quamprimum a vi externa liberatus fuerit, eum ab omni pœna liberandum esse credimus.

Ad externam quoque causam (δ) referimus *justam avoca-* 73.
tionem Principis: Germanis enim permittitur militiam exterorum sequi: Nec tantum privatis, sed etiam ipsis statibus Imperii & principibus, *vid. capitul. Leopold. Art. 16.* ibi: Es soll jedoch auch keinem Reichs-Stand oder Eingesessenen verbothen seyn, sich bey Auswertigen in Krieges-Diensten zubegeben. Si tamen bellum postea ab Imperio & Imperatore declaretur injustum, & litteræ avocatoriæ ad ejusmodi militantes mittantur, dimissionem petant, & si eam impetrare non possint, sine ulla pœna militiam deserere possunt. *Vid. l. 3. C. qui militar. poss. & l. 14. C. de R. M.* Nec nocet hoc casu juramentum militare Gail. *lib. 1. c. 4. n. 15.* in quo capite pluribus agit de literis avocatoriis. Reinking. *de Regim. Sec. & Eccl. lib. 2. Class. 3. n. 17.* qui tamen hoc limitat. *n. 24.*

Simile judicium sit (ε) *si miles certus sit, bellum esse injustum.* 74.
& hoc nomine dimissionem petat, ea vero non impetrata, militiam
deserat;

deserat; quem ab omni pœna absolvimus, quia in bello injusto operas præstare non debet, *arg. 2. Feud. 28. pr.* ibi: *sed cum palam est, quod irrationabiliter gverram facit, ad offendendum alium,*
75. *non adjuvet.* Et in eo omnes conveniunt. Verum in dicto textu opera quoque desideratur, si princeps in defensione sit constitutus, licet bellum sit injustum *d. pr.* ibi: *adjuvet eum ad ejus defensionem.* Rationem ponunt in favore defensionis, Rosenthal *in Synopsi Feudali c. 8. concl. 20. n. 5. litt. h.* Schrader *de Feudis. Part. VI. c. 6. n. 26.* quod restringit Struv. *in Syntagm. Feud. c. 11. aph. 7. n. 7.* si Dominus vel princeps
76. in magno periculo constituatur. Verum nos, salva aliorum autoritate, generaliter statuimus, quod miles nec in bello defensivo principi operas præstare debeat, cum Zieglero *de jur. Majest. lib. 1. c. 33. §. 63. & 66.* ibi: *Ego nullam hic facio distinctionem inter vasallum & alios subditos, neque distingvo inter bellum defensivum & offensivum, &c.* Rationes discursui
77. reservamus. Si dubia justitia abstinendum esse docet Grotius *de J. B. & P. lib. 2. c. 26. §. 4. n. 4. & multis seqq.*, quæ sententia admittitur, si alicui liberum arbitrium admittitur, alias non. Gerhard. *in Locis Theol. Loc. de Magistr. §. 399.* Ziegler. *d. l. §. 67.* maxime cum in praxi prætextus belli tanto cum elogio sumatur, ut justitiam strenue mentiatur, quisque enim bellum sacrum atque justum prædicat.

78. Plura addi, v. g. *An impunitus, qui amisso vexillo aufugiat.* Vid. Burger. *observ. milit. cent. 2. obs. 20.* Adductaque plenius deduci potuissent, sed hac vice, peractis DEO gratiis, lubet subsistere, atque huic exercitationi Academicæ imponere

FINEM.

) o (

IN

IN CURRICULO VITÆ

Sequentia sunt corrigenda.

Pag. 10. lin. 31. *lege:* Georgio III.
Pag. 12. lin. 22. *lege:* Palatinatum.
Pag. 13. lin. penult. *lege:* confectis.
Pag. 16. lin. 11. *lege:* infra.
Pag. ibid. lin. 13. *lege:* 1668. non 1688.
Pag. 24. lin. 14. *lege:* Hanckio.
Pag. 25. lin. antepenult. *lege:* Schützii.
Pag. 27. lin. 13. *lege:* Veltheimii.
Pag. 32. lin. 31. *lege:* motu.
Pag. 35. lin. 7. *lege:* Conrado.
Pag. ibid. lin. 24. *lege:* Aniſſum.
Pag. 43. lin. 23. *lege:* niſi calleremus laudis.
Pag. 51. lin. 3. *lege:* quinquageſimum primum.
Pag. 52. lin. 13. *lege:* lætioris.
Pag. 54. lin. 4. *lege:* iter non iterum.
Pag. 58. lin. 1. *lege:* chariſſimum.
Pag. 59. lin. 8. *lege:* matrona, non Virgine.

Cætera, quæ aciem oculorum forte ſubterfugerunt, pro Tua B. L. humanitate emendabis.

(o)